

MEMORIALUL REVOLUȚIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAȚIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ȘI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin științific și de informare

1 (17) / 2016

Timișoara

Colegiul de redacție:

Redactor șef: Gino Rado (Revoluție)

Secretar general de redacție: Lucian-Vasile Szabo

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viața științifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mocioalcă (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundația Academia Civică – București, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timișoara, Stelian Mândruț – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – București, Bogdan Murgescu – Universitatea din București, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timișoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timișoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timișoara

ISSN: 1843-309X

CUPRINS

Cuvânt către cititor	9
Foreword	10

STUDII

Richard Andrew Hall, Rescrierea Revoluției. Relațiile într-un regim autoritar și triumful revizionismului securist în România de după Ceaușescu (V)	11
Cristian Vasile, Istoricii români și revoluția din decembrie 1989: iluzii, percepții și reprezentări istoriografice. Cazul Apostol Stan.....	28
Lucian-Vasile Szabo, Surse mediatice ale Revoluției Române din 1989	33
Simona Mocioalcă, Republica Socialistă Vietnam și Partidul Comunist Vietnamez	43
Matthew Signer, Riturile funerare ale martirilor. Comemorări memoriale ale Revoluției Române din 1989 din Timișoara.....	49

MEDALION

O poveste tristă și dureroasă, dar adevărată. Cristina și drama familiei Lungu (Cristina Tudor)	60
---	----

OPINII ȘI IMPRESII

Scrisoare despre un Decembrie „fierbinte” (Simona Mocioalcă)	62
Zidul Berlinului și alte ziduri... (I) (Adina Hornea-Abruda).....	68

COLAJE DE CELULOID

Baricadele Revoluției. Baricada via Jilava (I) (Liza Kratochwill).....	80
Prima mișcare optzecistă antitotalitarism. „Solidarnost”– Brașov (I) (Liza Kratochwill)	89

TEROAREA COMUNISTĂ

Acordurile încheiate de guvernul Republicii Socialiste România privind desființarea vizelor de călătorie (Loredana Popescu-Tănăsie).....	104
Statutul străinilor în Republica Socialistă România la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 în legislația comunistă (Cristina Tudor)	122

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Dumitru Tomoni, <i>Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara</i> , Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2015, 250 p. (Adina Hornea Abruda)	138
Editor Cezar Stanciu, <i>Prietenul de la Belgrad. Întâlnirile Ceaușescu-Tito. Documente (1966-1970)</i> , Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 267 p. (Simona Mocioalcă)	145
Alexandru Purcăruș, <i>Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991</i> , Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 275 p. (Cristina Tudor)	149

ARTĂ ȘI CULTURĂ

Militari, victime, pionieri și uteciști. Revoluția din Decembrie 1989 de pe cele două baricade (Adina Hornea Abruda).....	155
Memorialul Revoluției în circuitul artistic al Timișoarei (Simona Mocioalcă)..	160

INSTANTANEE – MEMORIAL

Decembrie 1989, amintiri și neuitare	164
Pelerinaj la București și Slatina în memoria Eroilor-Martiri ai Revoluției.....	166
Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara.....	169
„Cupa Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a VIII-a, 2015	172
„Supercupa Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a IV-a, 2015..	176
Gala Minorităților din România la Memorialul Revoluției	178
26 aprilie – 26 de ani! Memorialul Revoluției între fapte, realizări, evenimente și planuri.....	181
Argument pentru o editură on- și offline.....	184

COLABORATORI	187
---------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

Foreword 9

Foreword..... 10

STUDIES

Richard Andrew Hall, Rewriting the Revolution. The relations of an authoritarian regime and the triumph of the Securitate revisionism in the post-Ceaușescu Romania (V) 11

Cristian Vasile, The Romanian historians and the Revolution of December 1989: illusions, perceptions and historiographic representations.

The Apostol Stan Case28

Lucian-Vasile Szabo, Journalistic sources of the Romanian Revolution of 1989 33

Simona Mocioalcă, The Socialist Republic of Vietnam and the Vietnamese Communist Party 43

Matthew Signer, The martyrs' funeral ceremonies. Commemorative memorials of the Romanian Revolution of 1989 in Timișoara..... 49

MEDALLION

A sad and heartbreaking but true story. Cristina and the tragedy of the Lungu Family (Cristina Tudor)..... 60

OPINIONS AND IMPRESSIONS

A letter about a “feverish” December (Simona Mocioalcă) 62

The Berlin Wall and other walls... (I)(Adina Hornea-Abruda)..... 68

CELLULIOD COLLAGES

The Revolution Barricades. The barricade via Jilava (I) (Liza Kratochwill) ... 80

The first anti-totalitarian movement of the '80s. The „Solidarnost”– Brașov (I) (Liza Kratochwill) 89

COMMUNIST TERROR

Agreements entered into by the government of the Socialist Republic of Romania on the cancellation of travel visas (Loredana Popescu-Tănasie)104

The status of foreigners from the Socialist Republic of Romania at the end of the '60s and the beginning of the '70s as stipulated by the communist legislation (Cristina Tudor)..... 122

REVOLUTION LIBRARY

Dumitru Tomoni, <i>Pioneers and UTC Representatives against Ceaușescu. December '89 in Timișoara</i> , Memorialul Revoluției 1989 Publishing House, Timișoara, 2015, 250 p. (Adina Hornea Abruda)	138
Editor Cezar Stanciu, <i>The Comrade from Beograd. Ceaușescu-Tito Meetings. Documents (1966-1970)</i> , Cetatea de Scaun Publishing House, Târgoviște, 2014, 267 p. (Simona Mocioalcă)	145
Alexandru Purcăruș, <i>Through the Enemy's Eyes. Mikhail Gorbachev and His Politics as Perceived by the United States of America 1985-1991</i> , Cetatea de Scaun Publishing House, Târgoviște, 2014, 275 p. (Cristina Tudor)..	149

ART AND CULTURE

Soldiers, victims, pioneers and UTC representatives. The Revolution of December 1989 seen from the two barricades (Adina Hornea Abruda)....	155
“Memorialul Revoluției” Association – integrated in the artistic circuit of Timișoara (Simona Mocioalcă).....	160

SNAPSHOTS – MEMORIAL

December 1989, memories and unforgetfulness	164
A pilgrimage to Bucharest and Slatina to honour the memory of the Martyr-Heroes fallen during the Romanian Revolution.....	166
A pilgrimage to the monuments of the Revolution of December 1989 in Timișoara	169
“Memorialul Revoluției Mini-Football Cup” – the 8 th Edition, 2015	172
“Memorialul Revoluției Mini-Football Super Cup” – the 4 th Edition, 2015.....	176
Celebration of the Romanian Minorities at the “Memorialul Revoluției” Association	178
April 26 th – the 26 th anniversary! “Memorialul Revoluției” Association among facts, achievements, events and plans.....	181
Argument for an on- and offline publishing house	184

COLLABORATORS	187
----------------------------	-----

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	9
Vorwort	10

STUDIEN

Richard Andrew Hall, Die Wiederschreibung der Revolution. Die Beziehungen in einem eigenmächtigen Regime und der Triumph des Revisionismus des Sicherheitsdienstes in Rumänien nach Ceaușescu (V)	11
Cristian Vasile, Die rumänischen Historiker und die Revolution vom Dezember 1989: Illusionen, Wahrnehmungen und historiographische Vorstellungen. Der Fall Apostol Stan	28
Lucian-Vasile Szabo, Medien-Quellen der Rumänischen Revolution von 1989	33
Simona Mocioalcă, Die Sozialistische Republik Vietnam und die Kommunistische Partei Vietnams	43
Matthew Signer, Die Grabrituale der Märtyrer. Gedenkliche Gedächtnisfeiern der Rumänischen Revolution von 1989 in Temeswar	49

ERINNERUNGSGESCHICHTE

Eine traurige und schmerzliche, aber wahre Geschichte. Cristina und das Drama der Familie Lungu (Cristina Tudor).....	60
---	----

MEINUNGEN UND EINDRÜCKE

Brief über einen „heißen“ Dezember (Simona Mocioalcă)	62
Die Berliner Mauer und andere Mauern... (I) (Adina Hornea Abruda)	68

ZELLULOIDCOLAGEN

Die Barrikaden der Revolution. Die Barikade nach Jilava (I) (Liza Kratochwill)	80
Die erste antitotalitarische Bewegung der 80er Jahre. „Solidarnost“ – Brașov (I) (Liza Kratochwill)	89

KOMMUNISTISCHE TERROR

Die von der Regierung der Sozialistischen Republik Rumänien abgeschlossenen Abkommen betreffs der Abschaffung der Reisevisen (Loredana Popescu-Tănasie)	104
---	-----

Das Statut der Ausländer in der Sozialistischen Republik Rumänien am Ende der 60er Jahre und am Beginn der 70er Jahre in der kommunistischen Gesetzgebung (Cristina Tudor) 122

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Dumitru Tomoni, *Pioniere und KJV-Mitglieder gegen Ceaușescu. Dezember '89 in Temeswar*, Memorialul Revoluției 1989 Verlag, Temeswar, 2015, 250 S. (Adina Hornea Abruda) 138
Herausgeber Cezar Stanciu, *Der Freund aus Belgrad. Die Treffen Ceaușescu-Tito. Dokumente (1966-1970)*, Cetatea de Scaun Verlag, Târgoviște, 2014, 267 S. (Simona Mocioalcă) 145
Alexandru Purcăruș, *Durch die Augen des Feindes. Michail Gorbatschow und seine Politik in der Wahrnehmung der Vereinigten Staaten von Amerika 1985-1991*, Cetatea de Scaun Verlag, Târgoviște, 2014, 275 S. (Cristina Tudor) 149

KUNST UND KULTUR

Soldaten, Opfer, Pioniere und KJV-Mitglieder. Die Revolution vom Dezember 1989, gesehen von den zwei Barrikaden (Adina Hornea Abruda) 155
Die Revolutionsgedenkstätte auf der Temeswarer Kunstszene (Simona Mocioalcă) 160

REVOLUTIONSGEDENKSTÄTTE – AUGENBLICKSAUFNAHMEN

Dezember 1989, Erinnerungen und Nichtvergessen 164
Pilgerfahrt nach Bukarest und Slatina im Gedächtnis der Märtyrer-Helden der Revolution 166
Pilgerfahrt zu den Denkmälern der Revolution vom Dezember 1989 in Temeswar 169
„Minifußball-Cup Memorialul Revoluției“ – 8. Auflage, 2015 172
„Minifußball-Supercup Memorialul Revoluției“ – 4. Auflage, 2015 176
Gala der Minderheiten aus Rumänien an der Revolutionsgedenkstätte 178
26. April – 26 Jahre! Die Revolutionsgedenkstätte zwischen Taten, Verwirklichungen, Ereignissen und Plänen 181
Argument für einen On- und Offline-Verlag 184

MITARBEITER 187

Cuvânt către cititor

În 26 aprilie 2016 asociația noastră a împlinit 26 de ani. Un moment foarte bun pentru a ne întări prezența și în mediul on-line. Din aprilie editura noastră are propria pagină web la adresa www.editura-memorialulrevolutiei.ro. La această adresă pot fi găsite cărțile și revistele editurii noastre din anul 2010 până în anul 2015.

Din luna mai 2016 suntem prezenți și cu site-ul www.cercetare-memorialulrevolutiei.ro, unde puteți afla mai multe despre Centrul Național de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română din Decembrie 1989, baza noastră de date și conținutul bibliotecii noastre ori puteți citi lucrările colegilor și colaboratorilor noștri. Tot aici puteți afla mai multe informații despre Revoluția din Decembrie 1989 sau puteți citi on-line revista noastră.

Site-ul nostru consacrat, www.memorialulrevolutiei.ro, trece printr-un proces de transformare, din luna iunie apare într-un format mai modern și mai accesibil. Toate cele trei site-uri sunt traduse parțial și în limba engleză, au legături între ele, existând la fiecare și un link către paginile noastre de Facebook. Așadar, dacă încă nu ați ajuns la sediul nostru, noi încercăm să fim cât mai aproape de dumneavoastră on-line, cu informații cât mai consistente și mai actuale.

Referitor la acest număr 17 al revistei noastre, încercăm să vă oferim lucrări cât mai diversificate, care nădăjduim să vă stârnească interesul și mai mult.

Gino **RADO**

Foreword

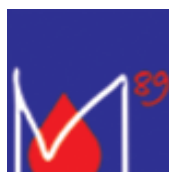
On April 26th 2016 our association celebrated its 26th anniversary, an excellent opportunity to strengthen our online presence. Thus, since April this year, our publishing house has its own webpage at www.editura-memorialulrevolutiei.ro, where you can find all bulletins, magazines and books we have published since 2010 to 2015.

In May 2016 we have launched a new website: www.cercetare-memorialulrevolutiei.ro, where you can find out more about the Centre for Documentation, Research and Public Information on the Romanian Revolution of December 1989 or you can browse our database as well as the contents of our library or you can simply read the papers and studies signed by our colleagues and collaborators. The sections of this brand-new website provide interesting information about the Romanian Revolution of December 1989 or give you the chance to read our bulletin online.

Our dedicated website, www.memorialulrevolutiei.ro underwent a complex process of transformation. Therefore, since June it became more accessible and user-friendly. All these three websites, which come with a partial English version, are provided with links to each other as well as to our Facebook page. Therefore, if you haven't had yet the chance or the time to visit us, it's ok because we are trying to come to you with our most accurate and up-to-the-moment news and information.

With this 17th issue of our bulletin we attempted to bring to your attention a wide range of studies and articles focused on various themes which would definitely stir up your interest.

Gino **RADO**

Rescrierea istoriei Revoluției. Relațiile într-un regim autoritar și triumful revizionismului securist în România de după Ceaușescu (V)

In the (12th)/2013 issue of our bulletin, we have published a fragment of the doctoral thesis authored by the well-known American researcher, Mr. Richard Andrew Hall, regarding the Romanian Revolution of 1989. We continue our tradition by presenting a new exciting fragment.

We should underline that Mr. Hall's doctoral thesis, which was defended at the University of Indiana, in 1996, renders the author's opinions formed during that year, after an exhaustive analysis of all documents about the Revolution published until that moment. Since Mr. Hall is still interested in the Romanian Revolution of 1989, he maintains and updates the website he created in memory of the events of December 1989: <http://romanianrevolutionofdecember1989.com>.

Decembrie neelucidat

În ultimul capitol am analizat maniera în care elitele din mass-media și din mediul politic al României post-ceaușiste au tratat chestiunea existenței „teroriștilor”. S-a revelat astfel amploarea extraordinară a convergenței dintre relatările oferite de *Securitate* și opoziție, cu alte cuvinte, gradul în care relatările opoziției oglindesc descrierea revizionistă și falsă a acelor evenimente. Se remarcă atât interesul instituțional asiduu al *Securității* față de evenimentele din decembrie, în pofida fragmentării sale imediat după căderea regimului ceaușist, cât și capacitatea sa indestructibilă de a influența comportamentul elitelor societății politice și civile din perioada post-comunistă. Așa cum am văzut, această influență remanentă oneroasă își are rădăcinile în însuși rolul instituțional pe care *Securitatea* l-a jucat în regimul lui Ceaușescu.

Capitolul de față reia, mai degrabă, problema identității „teroriștilor” decât simpla chestiune a existenței acestora. Ne vom îndrepta atenția asupra celor pe care observatorii interni și externi i-au suspectat a fi „teroriști” în timpul și imediat după evenimentele din decembrie. Vom pune apoi în discuție întrebarea dacă acele suspiciuni inițiale au fost sau nu coroborate în perioada post-Ceaușescu. În final, vom reveni la un aspect nepermis de puțin cercetat în eforturile de stabilire a identității „teroriștilor”: probele balistice pe care aceștia le-au lăsat în urmă și care sunt disponibile.

Semnificația problematicii „teroriștilor” în înțelegerea tranziției din România poate fi observată în impactul pe care aceasta îl are asupra analizei celorlalte aspecte-cheie aferente evenimentelor din decembrie: rolul jucat de campaniile de dezinformare, natura distrugerilor lăsate în urmă de evenimente și amănuntele care înconjoară

procesul și execuția soților Ceaușescu. Aceste trei elemente au fost alese, în parte, deoarece se pare că înțelegerea actuală a acestor aspecte ar fi elementul principal care ar fi încurajat experții străini să accepte punctele de vedere revizioniste ale Revoluției. De exemplu, politologii Linz și Stepan abordează toate cele trei chestiuni, care par să îi încurajeze în menținerea tezei potrivit căreia evenimentele din decembrie au inclus „un element de contra-revoluție regizată” și că „dintre toate relatările, cea referitoare la revoluția pusă în scenă după un anumit scenariu permite cele mai puține ambiguități și contradicții”¹. Prin urmare, este esențial să abordăm atât miturile, cât și dezinformările care au ajuns să fie asociate acestor trei întrebări.

Cine au fost „teroriștii”? Probele acelor vremuri

În cursul și imediat după evenimentele din Decembrie 1989, atât observatorii din țară, cât și cei de peste hotare erau aproape convingeți că „teroriștii” chiar au existat sau că erau, de fapt, membri ai *Securității*. În 24 decembrie 1989, în timp ce ofensiva „teroristă” încă se dezlănțuia în România, un fost ofițer de *Securitate*, care fugise în Statele Unite în vara aceluiași an, le declara reporterilor de la „New York Times” că, în opinia sa, „teroriștii” nu erau alții decât elemente din cadrul Direcției a V-a *Securitate* (numărând în jur de 1000-1500 de persoane) și, de asemenea, din cadrul unității sale afiliate, Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă (USLA), numărând în jur de 1000 de cadre.² Acesta îi prezenta ca fiind ofițeri extrem de bine pregătiți și echipați, dar, așa cum arată și cifrele pe care le vehicula, puțini ca număr. În 30 decembrie 1989, „Washington Post” cita un diplomat occidental anonim, care susținea că toate decesele și, în general, întregul haos creat în România era opera acelei Direcții din *Securitate* care nu își depusese armele după fuga soților Ceaușescu: se referea aici la cele circa 2000 de cadre din USLA și din Direcția a V-a.³ Astfel, se pare că în decembrie 1989 singurii care își făcuseră o idee clară despre adevărata identitate a „teroriștilor” erau străinii.

La fel de important, avem indicii potrivit cărora în România, *în timp ce luptele încă se derulau*, suspiciunile erau îndreptate spre Direcția a V-a și în special spre USLA. Așa cum am văzut în capitolul șapte, în declarația televizată din seara lui 22 decembrie, gen. Tudor a făcut o identificare precisă a „teroriștilor” ca aparținând trupelor antitero din cadrul *Securității*. La întrebarea privind cine a deschis focul, răspunsul ministrului de Interne Tudor Postelnicu, care a fost arestat mai târziu, în aceeași seară, în incinta

¹ Juan J. Linz și Alfred Stepan, “The Effects of Totalitarianism-cum-Sultanism on Democratic Transition: Romania” [*Efectele totalitarismului și sultanismului asupra tranziției democratice: România*], un capitol din volumul intitulat “Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe” [*Problemele tranziției și consolidării democrației: Europa de Sud, America de Sud și Europa post-comunistă*], Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996, 344-347, 358-359.

² Liviu Turcu, intervievat de David Binder, “Ceaușescu’s ‘Private Army’ a Force of Unabated Cruelty and Fierce Loyalty” [*Armata personală a lui Ceaușescu – o forță de o cruzime imbatabilă și de o loialitate feroce*], „New York Times”, 25 decembrie 1989, A12.

³ Blaine Harden, “Doors Unlocked on Romania’s Secret Police” [*Porți închise privind poliția secretă din România*], „Washington Post”, 30 decembrie 1989, A1, A14.

clădirii CC, ar fi fost următorul: „Cine credeți? USLA.”⁴ Mihai Montanu, fost membru al Frontului, implicat în multe din evenimentele-cheie care au avut loc în acele zile, afirma în paginile revistei ceaușiste „Europa” că Brucan și Militaru purtau, de fapt, întreaga responsabilitate pentru toate pierderile de vieți omenești din acea perioadă: „În contextul haosului general, aceștia doi insistaseră că teroriștii nu pot proveni decât din cadrul USLA și Direcției a V-a.”⁵ Câțiva foști ofițeri de *Securitate* au lansat următoarea acuzație: „[Militaru] a avut o contribuție criminală la scoaterea DSS-ului [adică a *Securității*] în afara legii, dând de două ori dispoziții să fie executate cadrele fostei Direcții a V-a și USLA pentru o așa-zisă «activitate teroristă».”⁶ Referința istorică evocată în acest sens de foștii ofițeri din *Securitate* ne vorbește despre obsesia anti-sovietică a acestora: îl acuzau pe Militaru de faptul că acesta ar fi dorit să provoace un alt „Katyn”.⁷

Comentariile de la începutul lunii ianuarie 1990 făcute de oficialii regimului în legătură cu cei suspectați de acțiuni „teroriste” și despre aceia care fuseseră arestați sub acuzația de „terorism” sugerează, încă o dată, faptul că persoanele la care aceștia se refereau erau cadre ale USLA și, respectiv, ale Direcției a V-a. Atunci când noul ministru de Interne, gen. Mihai Chițac, a anunțat că fuseseră arestate circa 800 de persoane loiale regimului ceaușist, acesta se referea la acțiunile „unităților speciale”⁸. În 19 ianuarie 1990, procurorul militar adjunct, gen. Gheorghe Diaconescu, a făcut o distincție – similară cu cea prezentată de gen. Tudor în declarația televizată din 22 decembrie – între componentele *Securității*: „Unitățile aparținând *Securității* nu au nimic în comun și, prin urmare, nu trebuie confundate cu acele forțe *speciale* de securitate [se accentuează] și cu elementele teroriste antrenate în secret de dictator..., care erau folosite ca guerile urbane și care au acționat împotriva românilor în timpul

⁴ Acest lucru apare în episodul patru din seria amintită a lui Horia Alexandrescu, *Adevărul despre USLA* [“The Truth about the USLA”]. Deși articolul derogă cu feroare USLA de orice responsabilitate privind actele „teroriste”, este încărcat de sarcasm. După ce afirmă că trupele USLA erau mai mult decât inocente, introduce declarația lui Postelnicu, însoțită de următoarea observație: „Cu toate acestea, erau oameni care, probabil, aveau un anumit interes în a explica inexplicabilul prin menționarea inițialelor USLA, cel mai elocvent exemplu fiind următorul...”
Vezi Horia Alexandrescu, *În acțiune*, „Tineretul liber”, 13 martie 1990, 4.

⁵ Angela Băcescu, *Din nou în calea năvălirilor barbare*, Cluj-Napoca: Editura „Zalmoxis”, 1994, 145. Mihai Montanu este un exemplu tipic al multora dintre cei care au părăsit Frontul în anii '90. Inițial s-a îndreptat spre presa de opoziție, unde a fost bine primit – la sfârșitul lui februarie 1990 îl găsim acordându-i un interviu lui Liviu Valenaș în săptămânalul „Baricada”. La numai câțiva ani distanță, îl regăsim dând interviuri revistei ceaușiste „Europa”.

⁶ Un grup de foști ofițeri de Securitate, *Așa vă place revoluția? Așa a fost*, „Democrația”, nr. 36, 24-30 septembrie 1990, 4. Aceștia fac referire la cererea eșuată a acestuia, potrivit căreia personalul celor două unități „a picat” la inspecția din Cimitirul Ghencea, de lângă Ministerul Apărării.

⁷ Vezi, de exemplu, Băcescu, *Din nou în calea năvălirilor barbare*, 113, 119. Se face referire la masacrarea armatei poloneze atunci când trupele sovietice au pătruns pe teritoriul Poloniei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial.

⁸ „Adevărul”, 14 ianuarie 1990, 4.

Revoluției. Acest lucru este clar dovedit de faptul că toate celelalte unități au trecut de partea poporului încă de la începutul revoluției.”⁹

În cursul aceleiași luni, Anton Socaciu, procurorul militar care investiga măcelul din orașul situat în inima Transilvaniei, Sibiu, oraș care era, de fapt, fieful lui Nicu Ceaușescu, supranumit și „Prințisorul”, afirma că cei care trăseseră în Sibiu erau „ofițeri USLA” aduși acolo cu avionul în 20 decembrie, la cererea lui Nicu.¹⁰ Ca o ironie a sorții, Nicu Ceaușescu însuși a confirmat acuzele inițiale, aduse de Socaciu, într-un interviu realizat în iunie 1990, în cursul căruia a comparat diferitele etape ale procesului său: „Deci în prima fază a anchetei penale mi s-a spus că erau cei de la Ministerul de Interne. După aceea, în faza a doua a anchetei penale, când USLA și cei de la Ministerul de Interne au început să treacă «în umbră», ca să zic așa, [...] s-a dovedit că erau oameni normali.”¹¹

În cadrul aceluiași interviu, Nicu a relatat modul criptic în care i s-a cerut, în seara zilei de 20 decembrie, după ce avionul trimis din București aterizase la Sibiu, „să se ocupe de cazarea unui grup de turiști” (!), întrucât acesta ocupa funcția de secretar de partid în Sibiu.

Semnificative pentru gradul în care s-au schimbat percepțiile în anii '90 sunt comentariile contradictorii făcute în septembrie 1990 de Marian Valer, procurorul care l-a succedat pe Socaciu în instrumentarea dosarului Sibiu: „În acest sens, în timpul evenimentelor din decembrie 1989 din Sibiu, Armata a găsit o hartă cu casele conspirative ale Securității din jurul unităților militare din municipiu, în care urmau să fie plasate cadre de *Securitate* care urmau să acționeze împotriva Armatei, în eventualitatea în care aceasta s-ar fi dezis de regimul ceaușist. În urma investigațiilor efectuate, s-a constatat că din asemenea case s-a acționat cu foc asupra unor unități militare, începând cu după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, deci după răsturnarea dictaturii... [...] erau cazați numeroși turiști sovietici în hotelurile din centrul Sibiului. [...] Menționez că din acele hoteluri s-a tras asupra demonstranților și Armatei. *În ceea ce privește pasagerii neidentificați [care au sosit cu avionul din București în 20 decembrie], consider că se poate vorbi despre două versiuni posibile: fie erau luptători*

⁹ „Adevărul”, 20 ianuarie 1990, 2, așa cum este citat în volumul lui Sturdza, “How Dead is Ceaușescu’s Secret Police Force?” [*Cât de „moartă” este poliția secretă a lui Ceaușescu?*], *Radio Europa liberă. Raport privind Europa de Est*, aprilie 1990, 30. Poate că Sturdza a interpretat corect acest lucru, ca un efort de „a albi” mare parte din cadrele *Securității*, însă se poate, de asemenea, citi ca o recunoaștere indirectă a responsabilității atribuite *Securității* pentru măcelul din decembrie 1989.

¹⁰ Ilie Stoian, *Decembrie '89: Arta diversivității*, București, Editura Colaj, 1993, 42. Stoian îl contrazice pe Socaciu și, totodată, sugerează că aceștia erau, de fapt, „parașutiști din cadrul armatei”.

¹¹ Vezi interviul lui Nicu Ceaușescu, *Nicu Ceaușescu se destăinuie*, „Zig-Zag”, nr. 20, 24-30 iulie 1990, 3. La momentul acestui interviu se pare că Socaciu fusese de mult îndepărtat din dosar.

USLA, detașați pentru a-l ajuta pe Nicu Ceaușescu, fie erau agenți sovietici trimiși pentru a sprijini alungarea regimului lui Ceaușescu [se accentuează ultima parte].”¹²

Semnificativ, ministrul de Interne de la acea vreme, Tudor Postelnicu, a admis la procesul său din ianuarie 1990 că, în data de 20 septembrie, Nicu Ceaușescu l-ar fi sunat, solicitându-i să trimită „niște trupe”, și că l-ar fi anunțat pe directorul Securității, gen. Vlad, despre această cerere.¹³

Dovezi din decembrie 1989

Începând din decembrie 1989, trei foști oficiali din cadrul Frontului, cunoscuți pentru rolurile-cheie avute în cursul evenimentelor din decembrie 1989, Silviu Brucan, gen. Nicolae Militaru și Dumitru Mazilu, au susținut că au existat, într-adevăr, „teroriști” și că aceștia erau cadre de *Securitate*. Este important de menționat că, imediat după evenimentele din decembrie, toți trei au fost marginalizați de noul regim: Mazilu a fost alungat de la conducerea Frontului Salvării Naționale la sfârșitul lunii ianuarie 1990, Brucan a fost silit să demisioneze la începutul lunii februarie, iar Militaru a fost înlocuit din funcția de ministru al Apărării la mijlocul lui februarie 1990. De reținut este și faptul că, încă din decembrie 1989, exista o animozitate reală și continuă între Mazilu, pe de o parte, și Brucan și Militaru, pe de altă parte. Foarte rar cădeau de comun acord asupra unor prea puține aspecte de ordin ideologic sau politic. Cu toate acestea, este absolut surprinzătoare similaritatea relatărilor celor trei atunci când se ridică problema „teroriștilor”.

Primele dezvăluiri specifice privind identitatea „teroriștilor” au apărut în urma unui interviu „aniversar” acordat de Brucan și Militaru, publicat în „Adevărul”, un cotidian favorabil Frontului, în data de 23 august 1990.¹⁴ Deși Brucan declarase public

¹² Marian Valer, intervievat de Monica N. Mărginean, *Marian Valer: Asistăm la îngroparea Revoluției*, „Expres”, nr. 33, septembrie 1990, 2. La data acordării acestui interviu, Valer tocmai se retrăsese din funcția de procuror.

¹³ Emil Munteanu, *Postelnicu a vorbit neîntrebat!*, „România liberă”, 30 ianuarie 1990, 1. Mai mult, potrivit lui Nicu Silvestru, fostul comandant al Miliției Județene din Sibiu, Nicu a comunicat atât Direcției locale de Securitate, cât și Miliției, în 19 decembrie, că și-a chemat „specialiștii” din București pentru a întări forțele din Sibiu. Vezi scrisoarea deschisă semnată de Nicu Silvestru și publicată în articolul *Cine a ordonat să se tragă la Sibiu?*, „Baricada”, nr. 45, 20 noiembrie 1990, 5. Silvestru, desigur, susține că nici *Securitatea* și nici Miliția nu sunt responsabile pentru evenimentele din decembrie, care au avut loc în Sibiu.

¹⁴ Vezi interviul acordat de gen. Nicolae Militaru și Silviu Brucan lui Darie Novăceanu, *Adevărul, numai adevărul*, „Adevărul”, 23 august 1990, 1, 3. Este semnificativ modul în care observatorii începuseră deja să adere la ideea că Frontul „ar fi deturnat Revoluția” din decembrie 1989 și că „teroriștii” nu ar fi fost un pericol real și că interviul ar fi devenit notoriu (în special în Occident), ca urmare a dezvăluirilor făcute de Brucan și Militaru cu privire la activitățile pre-decembriște și la legăturile existente între cei care au preluat puterea în decembrie 1989 (incluzându-se aici și ei). Cu toate acestea, adevărata știre rezultă din comentariile celor doi vizând identitatea „teroriștilor”. Vezi, de exemplu, articolul lui Mark Champion: „Romanian Revolution Depicted as Planned Coup, Not Uprising” [*Revoluția Română prezentată ca o lovitură de stat premeditată și nu ca o revoltă spontană*], publicat în „The Washington Post” în 24 august 1990. Chiar și cea mai bine argumentată combatere a răstălmăcirii argumentației

în ianuarie 1990 că „teroriștii” nu erau alții decât membri ai *Securității*, acesta a omis să specifice unitățile din care proveneau.¹⁵ În noul interviu, Brucan și Militaru au susținut că patru unități speciale din cadrul *Securității* (având un efectiv de circa 4000 de persoane) fuseseră antrenate în folosirea armelor cu lunetă: USLA (800), Direcția a V-a (450), Direcția de Securitate a Municipiului București (600) și Școala de Ofițeri de Securitate de la Băneasa, condusă, la acea vreme, de fratele lui Ceaușescu, gen. Nicolae Andruță Ceaușescu (2000).¹⁶ Potrivit lui Brucan: „Toți lunetiștii [erau] antrenați în tehnicile de luptă de guerilă urbană și echipați cu cele mai moderne tipuri de arme semi-automate (cu lunete cu infraroșu), acest lucru explicând de ce aceștia acționau doar pe timp de noapte.”¹⁷

Întrebat dacă era sigur să se presupună că nu toți cei 4000 de inși specializați în aceste tactici luaseră parte la actele „teroriste” din decembrie, Militaru a sugerat că este destul de dificil să se afirme cu certitudine câți dintre aceștia participaseră efectiv. Totuși, acesta a mai adăugat: „Ceea ce e absolut sigur este faptul că, încă din primele clipe, aceste persoane au acționat în baza unui plan premeditat, conceput pentru eventualitatea unei revolte populare, un plan care impunea securizarea principalelor unități strategice (incluzând clădirile din preajma locurilor în care urmau să își depoziteze armele), securizarea mijloacelor de comunicare și transport civil și militar, securizarea depozitelor de armament și a altor locuri principale de întâlnire, incluzându-se aici tunelurile subterane în care și din care puteau pătrunde și respectiv ieși cu ușurință. Unii ofițeri aveau două identități și dețineau rânduri de chei de la două apartamente dotate cu rezerve de hrană, haine civile, muniție etc. Erau numiți «teroriști», fiindcă în seara zilei de 22 decembrie 1989 și-au ocupat pozițiile de tragere în clădirile din jurul Comitetului Central al PCR, dar și din jurul Radioului și Televiziunii, Ministerului Apărării Naționale etc., de unde au deschis focul asupra militarilor și civililor, nediscriminatoriu și, în unele cazuri, au încercat chiar să pătrundă în sediile Televiziunii, Ministerului Apărării Naționale și ale altor instituții.”¹⁸ Astfel, Brucan și Militaru confirmau faptul că suspiciunile inițiale privind identitatea „teroriștilor” erau corecte.

oferite de Brucan și Militaru atingea doar în trecere problema „teroriștilor”. Vezi articolul semnat de Michael Shafir: “Preparing for the Future by Revising the Past” [*Revizuirea trecutului ne pregătim de viitor*], *Radio Europa Liberă. Raport privind Europa de Est*, nr. 41, 12 octombrie 1990: 29-42. Data are o semnificație aparte pentru istoria României, întrucât reprezenta data la care dictatorul militar, Mareșalul Antonescu, fusese înlăturat de la putere în 1944 și care, ca atare, era sărbătorită la nivel național în timpul regimului comunist. Faptul că acest interviu fusese publicat într-o dată atât de ușor identificabilă cu regimul precedent nu făcuse decât să îi discrediteze conținutul.

¹⁵ Silviu Brucan, interviu, „Adevărul”, 16 ianuarie 1990.

¹⁶ Militaru și Brucan, intervievați de Darie Novăceanu, *Adevărul, numai adevărul*. Brucan a mai dezvăluit că fuseseră implicați 30 de străini „în marea lor majoritate, palestinieni instruiți la școala din Băneasa sau în alte centre ale *Securității*”.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

În 21 decembrie 1990 Silviu Brucan a revenit cu un al doilea interviu acordat cotidianului *Adevărul*, întrucât, după cum acesta susținea, intrase, între timp, în posesia Ordinului Ministerului de Interne nr. 2600 din 1988.¹⁹ Potrivit lui, deși documentul fusese invocat de nenumărate ori de procurorii militari în cadrul proceselor deschise în 1990, atunci era singura dată când publicul larg afla, în detaliu, conținutul acestuia. Astfel, Brucan sugera că existau înscrisuri probatorii care să confirme existența și acțiunile „teroriștilor” securiști în decembrie 1989, el subliniind rolul pe care respectivul document îl acorda trupelor USLA.

În 1991 Dumitru Mazilu, care în urmă cu un an solicitase azil politic în Elveția, publica acum extrase din memoriile sale.²⁰ Mazilu are prea puține cuvinte de laudă la adresa foștilor compatrioți din cadrul Frontului, Brucan și Militaru, dar, cu toate acestea, afirmă că, în cursul evenimentelor, „de cel puțin șapte ori ni s-a comunicat că în acțiunile de guerilă urbană era antrenată fosta «Direcție de Pază» [*Direcția a V-a*]”.²¹ Mazilu dezvoltă: „Din seara zilei de 22 decembrie s-a dovedit că unitățile și militarii care continuau să tragă în populație aparțineau, de fapt, Ministerului de Interne... acest lucru fiind confirmat de următoarele constatări:

- a) locurile din care se trăgea în populație aparțineau, cu certitudine, Ministerului de Interne (cum era cazul clădirii de lângă Biblioteca Centrală Universitară, ce aparținea Direcției de Pază a Ceaușeștilor) sau cu o mare probabilitate (apartamentele din clădirea generală de vizavi de biroul de lucru al tiranului; apartamentele din preajma vilelor Elenei și ale lui Nicolae Ceaușescu, precum și cele din apropierea unor obiective de importanță strategică sau politică, precum Ministerul Apărării Naționale, Televiziunea sau Radiodifuziunea Română etc.);
- b) folosirea unor aparate speciale, îndeosebi a simulatoarelor, specifice acțiunilor de guerilă urbană, pentru derutarea populației răsculate;
- c) acțiunile lunetiștilor în preajma unor obiective de interes major din interiorul unor clădiri învecinate, unde accesul altor persoane era aproape exclus;
- d) organizarea unor acțiuni de comando, cum a fost cea de la Comandamentul din fostul Comitet Central din noaptea de 23/24 decembrie, în cursul căreia mai mulți suspecți fuseseră găsiți cu patru sau cinci buletine de identitate asupra lor – o procedură folosită îndeosebi de Ministerul de Interne.²²

Se observă deci că afirmațiile lui Mazilu ne sunt mai mult decât familiare.

Pornind de la aceste dezvoltări, generalul Militaru, în special, a reiterat și a dezvoltat, pe tema afirmațiilor care vizau Ordinul nr. 2600, și rolul esențial jucat de

¹⁹ Silviu Brucan, interviuat de Sergiu Andon, *Cine au fost teroriștii?*, „Adevărul”, 21 decembrie 1990, 1, 2.

²⁰ Acesta susține că exemplarul original al memoriilor sale i-a fost sustras atunci când a fost atacat de niște agresori mascați, vorbitori de limba română.

²¹ Extrase din *Revoluția furată* în Dumitru Mazilu, *Cine sunt teroriștii?*, „Flacăra”, 25 septembrie 1991, 4.

²² *Ibidem*, Mazilu încearcă, în mod evident, să evite orice distincție între Ministerul de Interne și *Securitate*.

USLA. În decembrie 1992, întrebat fiind dacă „terorismul” din decembrie era, de fapt, parte a unui plan de contracarare a unei eventuale revoluții, Nicolae Militaru a răspuns: „Nu mai e niciun dubiu în acest sens. După evenimentele din Brașov din 1987, în iunie 1988 s-a adoptat Ordinul nr. 2600. În cuprinsul acestui Ordin se specifica, în mod clar, cum să se organizeze un răspuns prompt pentru orice mișcare socială care ar avea loc în România. Astfel de planuri se elaborau în orice țară: ce forțe ar fi urmat să ia parte, cine le-ar fi coordonat, ce obiective ar fi fost păzite. Știți că unul din obiectivele vizate de aceste planuri era armata. Armata trebuia neutralizată!”²³ În cadrul aceluiași interviu, în momentul în care a fost întrebat dacă nu cunoștea identitatea „teroriștilor”, Militaru a replicat sfidător și fără ambiguități: „Dimpotrivă, știm [prea bine]. Erau elemente USLA – în toată regula.”²⁴ Depunând mărturie la procesul din mai 1995, Militaru a susținut că semnificația Ordinului 2600 a fost, pentru prima dată, asociată numelui său de către Dumitru Ion Pavelescu, comandant adjunct al trupelor militare de Securitate, în decembrie 1989.²⁵ În mod semnificativ, gen. Militaru a evidențiat în mărturia sa că „doar Ministerul de Interne era dotat cu acele arme speciale cu care a fost ucisă marea majoritate a oamenilor după 22 decembrie”²⁶.

Ce ne spun probele balistice

Într-adevăr, poate cel mai eficient și facil mod de a soluționa controversele iscate pe tema existenței și identității „teroriștilor” constă în examinarea probelor balistice. Dacă, de exemplu, „teroriștii” au folosit muniție cu calibru special, probele balistice pot fi considerate ca fiind „asul din mânecă”. Dacă sistemul judiciar din România (incluzând aici și tribunalele militare) sau mass-media românească și-ar fi concertat și concentrat eforturile pentru a pune cap la cap diversele probe balistice, s-ar fi eliminat, cu siguranță, mare parte din controversele care vizează, în acest moment, însăși existența „teroriștilor” și identitatea acestora.

În februarie 1991, în cadrul procesului său, fostul director al Securității, Iulian Vlad, a făcut următoarea declarație importantă, însă ușor neglijabilă: „Securitatea deținea aceleași arme ca și Armata, [însă] doar Direcția a V-a și USLA aveau în dotare arme semiautomate Stecikin [se accentuează ultima parte].”²⁷ La începutul aceleiași luni, Tudor Artenie, jurnalist la „România liberă”, cita dintr-un caiet de instruire a efectivelor Direcției a V-a (datat 15 martie 1989), unde se descriau caracteristicile acelor arme Stecikin (sau Stetikin).²⁸ Potrivit manualului, armele Stecikin aveau calibru de 9 mm. Artenie a descris arma Stecikin ca „o armă ale cărei caracteristici ni le amintim

²³ Generalul Nicolae Militaru, interviuat de Corneliu Antim, *Ordinul 2600 în Revoluția din decembrie*, „România liberă”, 17 decembrie 1992, 2.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Ondine Gherguț, *Generalul Militaru acuză Securitatea de crimă*, „Cotidianul”, 25 mai 1995, 3. Militaru a depus mărturie la așa-numitul proces „Otopeni – 23 decembrie ’89”.

²⁶ *Ibidem*. Acesta este rezumatul mărturiei lui Militaru făcut de Gherguț.

²⁷ A se vedea comentariile lui Vlad în articolul *Întrebări, întrebări*, semnat de Mircea Bunea și publicat în „Adevărul”, 26 februarie 1991, în *idem*, *Praf în ochi. Procesul celor 24-1-2*, București: Editura Scripta, 1994, 467.

²⁸ Tudor Artenie, *Stetikin – arma din dotarea Securității?*, „România liberă”, 13 februarie 1991, 3.

din zilele și nopțile Revoluției, în care am auzit clar ropotele specifice (cu o cadență mai puțin frecventă decât mitralierele și care emiteau un zgomot mai puțin atenuat decât cel al mitralierelor) al unei arme necunoscute”²⁹.

Artenie a întrebat: „... cantitățile imense de tuburi de cartușe roșiatice găsite în acele locuri, de unde s-a presupus că trag așa-zișii teroriști, nu sunt, cumva, identice cu cele utilizate pentru pistoalele STETIKIN?”³⁰

Este interesant să comparăm aceste informații cu relatările obținute direct de la sursă despre evenimentele din decembrie, relatări amintite în capitoul precedent. În martie 1990 dr. Sergiu Tănăsescu i-a declarat unui reporter faptul că unul dintre primii ofițeri de *Securitate* cu care acesta s-a întâlnit în incinta clădirii era un maior (probabil din cadrul Direcției a V-a) care fusese prins când se schimba în haine civile, înarmat „cu o pușcă «Stecikin» cu calibru de 9 mm, cu 20 de cartușe”³¹. În raportul său despre moartea studenților săi în exteriorul Ministerului Apărării în noaptea de 22/23 decembrie, un ofițer din cadrul Academiei Militare Tehnice menționa că studenții fuseseră împușcați cu echipament sofisticat destinat tragerilor pe timp de noapte³². Potrivit maiorului de Armată Mihai Floca și cpt. Victor Stoica, în dimineața zilei de 23 decembrie, un glonț prelevat de pe unul din studenții uciși de focurile lunetiștilor s-a dovedit a avea „un calibru de 9 mm, fiind deci un glonț cu care personalul militar nu era familiarizat”³³. Intervievat într-un context diferit despre incidentul în care șapte ofițeri USLA fuseseră uciși în cursul următoarei nopți la Ministerul Apărării, cpt. Gheorghe Tănase a susținut că trupele Armatei găsiseră în interiorul vehiculelor USLA mitraliere cu țevă scurtă, cu muniție de 9 mm și cu lunete de noapte cu infraroșu, obiecte pe care acesta le descria ca fiind „complet noi pentru toți care le priveam”³⁴. Astfel există dovezi care atestă atât faptul că doar cadrele USLA și ale Direcției a V-a aveau în dotare arme Stecikin cu calibru de 9 mm înainte de acele evenimente și că respectivele arme au fost, într-adevăr, folosite în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Glonțul cu calibrul de 9 mm nu a fost singurul glonț neobișnuit găsit în cursul acelor evenimente. Tot atunci s-au mai folosit și așa-numitele gloanțe „vidia” sau „canelate”, cu calibru de 5,5/5,6 mm. Întrebat în martie 1991 despre muniția pe care „teroriștii” au folosit-o împotriva

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*. Ironia articolului semnat de Artenie și publicat în „România liberă” este evidentă, dacă luăm în considerare faptul că, în urmă cu nu mai mult de șase luni (în 25 iulie 1990), editorialistul ziarului, Petre Mihai Băcanu, tocmai ce „albise” Direcția a V-a de Securitate. Acțiunile lui Băcanu sunt mai mult decât bizare dacă, din nou, avem în vedere faptul că, în urmă cu nici două săptămâni de la această exonerare a Direcției a V-a, Băcanu menționase într-un articol cu o altă temă că „gloanțele de 9 mm sunt adevărate proiectile”. Vezi Petre Mihai Băcanu, *Secrete de stat*, „România liberă”, 14 iulie 1990.

³¹ Dr. Sergiu Tănăsescu, intervievat de Ion K. Ion, *Dincă și Postelnicu au fost prinși de pantera roz!*, „Cuvântul”, nr. 7, 14 martie 1990, 11.

³² Maior Mihai Floca și căpitan Victor Stoica, *Unde sunt teroriștii? PE STRADĂ, PRINTRE NOI*, „Armata poporului”, nr. 24, 13 iunie 1990, 3.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Maior Mihai Floca, *Crimă?!*, „Armata poporului”, nr. 23, 6 iunie 1990, 3.

Armatei, ministrul Apărării de la acea vreme, gen. Stănculescu, a făcut următoarea mărturisire neașteptată și aproape rușinoasă în fața reporterilor: „[...] Am aici două gloanțe cu cap vidia [canelate]. Armata noastră nu folosește acest tip de muniție. Au calibru de 5,56. După cum vedeți, glonțul prezintă o cămașă care s-a deformat, însă miezul a rămas intact.”³⁵

Ca și cum ar fi fost încurajat de recunoașterea lui Stănculescu (la care face referire), Gheorghe Bălașa i-a reamintit jurnalistului Dan Badea, de la săptămânalul de opoziție „Expres”, ceea ce a găsit, împreună cu un grup de ofițeri de Armată și civili, în sediul Direcției a V-a, în noaptea de 23/24 decembrie.³⁶

Printre lucrurile pe care aceștia le-au văzut se numără: un manual de instruire al trupelor USLA cu grosimea de 25 cm; un dosar care detalia tunelurile subterane din București; fișete pline de pașapoarte false; un dosar cu numele celor aflați în vizorul USLA; arme pentru tragere pe timp de noapte și „gloanțe speciale, puțin mai groase decât un creion, cu o lungime de circa 5-6 cm”. După spusele lui Bălașa, „exceptând cartușele DUM-DUM pe care le-au găsit, tot ceea ce era în preajmă era de proveniență germană”. Bălașa mai adaugă: „În fostul sediu al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, toți cei împușcați în noaptea de 23 spre 24 decembrie 1989 au fost împușcați cu gloanțe speciale. E absurd să cauți un glonț care trece prin zid în trupul celui împușcat.”³⁷

Date fiind aceste dezvăluiri, este interesant de observat comentariile altor participanți la evenimentele din decembrie 1989. Inginerul Dan Iliescu, angajat al Muzeului Național de Artă, aflat în apropierea fostului Palat Regal, vis à vis de clădirea CC, afirma în decembrie 1990 că cei care trăsese din muzeu spre Piață în 22 și 23 decembrie: „[...] aveau arme care sunau diferit. Aveau o cadență sănătoasă. A doua zi (23 decembrie 1989) și în zilele următoare am găsit gloanțe în Muzeu. Nu erau gloanțe obișnuite. Aveau un vârș teșit. Păreau îmbrăcate într-o cămașă de plumb. Era un calibru între cinci, cinci și ceva. N-au vrut uslașii (USLA) să ne lase niciun glonț. I-am rugat să ne lase măcar de amintire. N-au vrut! Au zis că au nevoie pentru identificare. Au notat de unde le-au ridicat.”³⁸

³⁵ Ministrul Apărării, Victor Atanasie Stănculescu, intervievat de Aurel Perva și Gavrilă Inoan, „Tineretul liber”, 5 martie 1991, 1-2, în Stănculescu: „Teroriștii” au folosit arme în revoluție, FBIS-EEU-91-047, 11 martie 1991, 39. În mod interesant, acest interviu, care este, de departe, mult mai provocator și mai deschis decât orice alt interviu anterior dat de Stănculescu, a venit la doar o lună după înlocuirea acestuia din funcția de ministru al Apărării. În cursul interviului, acesta a sugerat chiar că va prezenta un film cu cei arestați în decembrie 1989 și care, la momentul capturării, aveau asupra lor arme de proveniență străină. Poate că încerca să atragă atenția asupra adversarilor politici din cadrul regimului, deși nu a menționat niciodată relația dintre *Securitate* și aceste gloanțe și arme.

³⁶ Vezi comentariile lui Gheorghe Bălașa în articolul lui Dan Badea, *Gloanțe speciale sau ce s-a mai găsit în clădirea Direcției a V-a*, „Expres”, nr. 64, 16-22 aprilie 1991, 12.

³⁷ *Ibidem*. Semnificativ, jurnalistul Dan Badea conchide că aceste mărturii oferă probe mai mult decât grăitoare, pentru ca Poliția sau Procuratura să inițieze o cercetare.

³⁸ Dan Iliescu, interviu realizat de Ion Zubașcu, *Misterioasa revoluție română*, „Flacăra”, nr. 51, 19 decembrie 1990, 11.

Similar, Nicolae Ștefan Soucup susține că a găsit gloanțe de calibru 5,6 în 23 și 24 decembrie 1989 în apropierea Televiziunii Române.³⁹ Cel care a corelat aceste observații cu afirmația lui Bălașa privind gloanțele descoperite în sediul Direcției a V-a este maiorul Mihai Floca, într-o declarație făcută în data de 5 ianuarie 1990. Acesta afirma că, potrivit experților, cei care au tras din vilele care înconjurau sediul Televiziunii Române au folosit „arme Heckler-Koch cu calibrul de 5,6 mm, cunoscute pentru faptul că permit arderea în întregime a cartușului pentru a avea o capacitate mai mare de penetrare”⁴⁰. În cursul procesului intentat fratelui lui Nicolae Ceaușescu, Nicolae Andruță Ceaușescu, șeful Școlii Militare din Băneasa, s-a revelat faptul că la domiciliul acestuia fuseseră găsite „o armă cu lunetă și 695 de cartușe de calibru 5,6 mm”⁴¹.

Mai mult, armele și muniția de calibru 5,6 mm apar în majoritatea relatărilor despre evenimentele Revoluției. În Brașov (unde 100 de persoane au fost ucise și 250 rănite) a fost capturat, în data de 23 decembrie 1989, „un terorist” care purta un combinezon negru și care trăgea cu „o pușcă semi-automată Thomson de calibru 5,65 mm”⁴². În Brăila (unde 42 de persoane au fost ucise și 95 rănite) lt. maj. Ionuț Voicu i-a povestit procurorului militar ceea ce a găsit în timpul unei misiuni în pădurea Stejarul, în noaptea de 23 spre 24 decembrie: „Din nou se aud zgomotele gloanțelor. Au un șuierat specific, bănuiesc că sunt de calibru redus (în dimineața următoare s-a adevărit presupunerea: am găsit gloanțe de calibru 5,6 mm). Nu erau flăcări la gura țevii. Deci trebuie să fi fost prevăzute cu amortizor.”⁴³ Nu în ultimul rând, de menționat sunt și comentariile extrem de interesante ale căpitanului de Armată Mircea Apostol, care participase la apărarea aeroportului din Caransebeș, comentarii făcute în fața unui reporter în februarie 1990:

Apostol: Nu, am găsit doar pete de sânge și atât. Nici măcar tuburile cartușelor, fiindcă acestea se topeau după tragere. Pare incredibil. A fost o adevărată bătălie. Din rândurile noastre au căzut victime împușcate exact în punctele vitale, cu cartușe cu cap «vidia», care nu se află în dotarea armatei noastre, dar nu știm împotriva cui am luptat. Fapt care folosește acum inamicului.

Reporter: Inamicului? Dar luptele s-au sfârșit!

Apostol: Luptele armate, da. Dar în prezent se desfășoară un alt război, foarte periculos: acela al zvonurilor cu scop de destabilizare. Se încearcă, printre altele, o compromitere morală a Armatei...⁴⁴

Fără niciun dubiu, dovezi similare pot fi găsite probabil și în alte locuri unde s-au dus lupte armate în decembrie 1989.

³⁹ Vezi comentariile lui Nicolae Ștefan Soucup în *Revoluția Română în direct*, București: Televiziunea Română, 1990, 133-134.

⁴⁰ Maior Mihai Floca, *Reportaj la USLA*, „Tineretul liber”, 5 ianuarie 1990, 4.

⁴¹ Victor Dinu, „România liberă”, 12 aprilie 1990, 2.

⁴² Stoian, *Decembrie '89: Artă diversiunii*, 43-44.

⁴³ Ciprian Banciu, *Brăila – lotcile ucigașe*, „Tineretul liber”, nr. 22, 24-31 august 1990, 7.

⁴⁴ Radu Ciobotea, *Teroriștii au tras. Unde sunt teroriștii?*, „Flacăra”, nr. 8, 21 februarie 1990, 8.

Rolul dezinformării

În dezbaterea privind tranziția românească, Linz și Stepan notează o serie de aspecte ca: „zvonuri privind otrăvirea deliberată a rezervelor de apă sau informații despre 10.000, 60.000, chiar 100.000 de morți au invadat canalele de știri și străzile”, concluzionând că „dezinformarea a jucat un rol-cheie în cursul evenimentelor”⁴⁵. În opinia lor dezinformarea s-a făcut cu un scop: acela de a ajuta Frontul să acapareze puterea. Desigur, acest lucru oglindește punctul de vedere dominant al acestui subiect. După cum am văzut în capitoul precedent, atât *Securitatea*, cât și opoziția susțin că dezinformarea a impregnat evenimentele din decembrie, ambele părți atribuind-o, în mare măsură, Frontului și susținătorilor acestuia în cadrul televiziunilor și, într-o mai mică măsură, actorilor străini, ca de exemplu Uniunea Sovietică.

Cu toate acestea, s-au depus mult prea puține eforturi pentru a investiga atât contextul în care au apărut anumite zvonuri, cât și raporturile dintre zvonuri și evenimentele efective. Să luăm, la întâmplare, zvonul despre otrăvirea surselor de apă, o informație frecvent invocată de observatorii din țară și din străinătate. La ce anume se referă? În jurul orei 15:00 din după-amiaza zilei de 22 decembrie, la aproape trei ore de la fuga soților Ceaușescu din București, comentatorul TV Teodor Brateș informează periodic, relatând într-un ritm frenetic despre luptele duse între Armată și trupele de *Securitate* din orașul Sibiu, dar și despre informațiile potrivit cărora *Securitatea* ar fi otrăvit rezervele de apă. În continuare, redau câteva fragmente din ceea ce Brateș a relatat în fața telespectatorilor în acea după-amiază: „Vă rog, o clipă... Din Sibiu ni se comunică acum că Armata nu mai are muniție. Trupele de *Securitate* continuă să atace unitățile militare... Vrem să vă informăm că în Sibiu unitățile militare solicită ajutor de urgență... Primim permanent comunicări... desigur, nu avem posibilitatea acum să le verificăm autenticitatea... dar vă rugăm să fiți atenți: se spune că aceste elemente dușmănoase, *securiștii*, au otrăvit apa la Sibiu, la Timișoara... apa trebuie fiartă înainte de a fi consumată...”⁴⁶

Cât de departe de adevăr erau afirmațiile lui Brateș? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să analizăm ceea ce se întâmpla la Sibiu în acele momente. Deși fuga neașteptată a soților Ceaușescu luase prin surprindere toate cadrele de Miliție și *Securitate*, care încercau acum să se ascundă, faptul că Nicu Ceaușescu era șef de partid în Sibiu complică inevitabil lucrurile și separă, oarecum, acest oraș de restul țării. Într-adevăr, aproximativ în momentul în care părinții lui Nicu decolau de pe acoperișul clădirii Comitetului Central din București (la doar câteva minute după ora doisprezece), în Sibiu s-au declanșat primele schimburi de focuri între *Securitate* și Armată, schimburi care au continuat intens timp de patru ore. Deși există posibilitatea ca acest lucru să nu fi fost direct asociat cu ofensiva „teroristă” care s-a

⁴⁵ Linz și Stepan, “The Effects of Totalitarianism-cum-Sultanism” [*Efectele totalitarismului și sultanismului*], 345-346.

⁴⁶ Vezi textul stenogramei *Revoluția Română în Direct*, București: Televiziunea Română, 1990, 47, 48, 51.

declanșat după căderea nopții în întreaga țară (inclusiv în Sibiu), tacticile și protagoniștii erau, în mod evident, un element precursor a ceea ce avea să vină.

După cum am văzut mai devreme, nu mai puțin de optzeci de cadre USLA fuseseră transportate în Sibiu cu avionul, în data de 20 decembrie 1989, după ce Nicu solicitase mai multe trupe.⁴⁷ În acest context, este interesant de observat schimbul de cuvinte privind evenimentele petrecute în Sibiu în acea zi, schimb care a avut loc în noiembrie 1990 între col. Aurel Dragomir, comandantul Școlii Militare de Ofițeri din Sibiu la acea vreme, și reporterul cotidianului Armatei:

Dragomir: Evenimentele au început să se deruleze rapid în 22 decembrie. Dimineața unii dintre studenții aflați în diferite părți ale orașului au observat niște indivizi îmbrăcați în combinezoane negre pe acoperișuri, în luminatoarele podurilor câtorva clădiri.

Reporter: Același echipament ca și al uslașilor omorâți în fața Ministerului Apărării...

*Dragomir: Și pe acoperișul Miliției erau trei sau patru astfel de indivizi...*⁴⁸

În jurul prânzului, în timp ce o delegație constituită din ofițeri de Armată și demonstranți intra în sediul Inspectoratului de Miliție pentru a se asigura că toți civilii arestați în noaptea precedentă fuseseră eliberați, un grup de indivizi în acele „combinezoane negre”, dar și în uniforme civile ale „gărzilor patriotice” au deschis focul asupra celor strânși în fața Inspectoratului.⁴⁹ În plus, se trăgea chiar din incinta Inspectoratului. Civilii erau la pământ, doi elevi de la Școala Militară condusă de Dragomir (UM 01512) au fost răniți și unul a fost ucis.⁵⁰

În momentul în care s-a reluat focul, după aproximativ douăzeci de minute, acesta venea nu doar dinspre incinta Inspectoratului, ci și din clădirile înconjurătoare. Dragomir le-a ordonat militarilor să răspundă. Mai mult, acesta era apelat în mod

⁴⁷ Cifra optzeci este folosită, de pildă, în articolul lui Dan Badea, *Cine au fost teroriștii?*, „Expres”, nr. 90, 15-21 octombrie 1991, 10. Acesta pare să se bazeze pe comentariile gen. Militar.

⁴⁸ Lt.-col. Aurel Dragomir, interviu realizat de col. Dragoș Drăgoi, *Sub tirul încrucișat al acuzațiilor (II)*, „Armata poporului”, nr. 46, noiembrie 1990, 3. Iau răspunsul dat de Dragomir ca o confirmare a întrebării adresate de reporter, confirmare pe care însă acesta e prea circumspect să o ateste direct. Dacă în perioada scursă din decembrie 1989 până în noiembrie 1990 adevărul despre existența „teroriștilor” începuse deja să se risipească, este interesant de citit discuția pe care Dragomir a lansat-o, patru ani mai târziu, în cotidianul armatei, în care face referire la „forțele speciale ale lui Ceaușescu” și la „turiștii sovietici” care aterizaseră în Sibiu în data de 20 decembrie (cei pe care procurorul militar Socaciu îi numise, în ianuarie 1990, a fi elemente USLA). Această discuție este elocventă pentru maniera în care s-au schimbat opiniile din noiembrie 1990. A se vedea articolul scris de lt.-col. Aurel Dragomir, *N-am nimic de ascuns*, „Armata României”, nr. 233, 1-7 iunie 1994, 7.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*. Potrivit unei surse, au fost uciși 16 oameni și 57 au fost răniți ca urmare a acestui incident. Pentru mai multe detalii consultați articolul *Procesul lui Nicu Ceaușescu începe la Sibiu*, publicat de Iustin Moraru în „Dimineața”, 26 mai 1990, 3, FBIS-EEU-90-116, 15 iunie 1990, 63.

repetat de la București și, potrivit propriilor declarații, primea ordine diametral opuse, în funcție de persoana cu care vorbea. Astfel, fratele lui Nicolae Ceaușescu, gen. Ilie Ceaușescu (ministru adjunct al Apărării), îi ordona să oprească focul și să se predea „dacă este necesar!”⁵¹. Pe de altă parte, gen. Stănculescu îi comanda „Apărați-vă!”. În consecință, se pare că există o bază legitimă pentru afirmațiile lui Brateș, potrivit cărora Armata se afla sub asediul *Securității* în Sibiu, și că se dădeau lupte crâncene.

În mod semnificativ, conform spuselor lui Dragomir, atacurile împotriva Armatei erau însoțite de numeroase zvonuri care sugerau că el, Dragomir, s-ar fi predat și că Armata era în pragul colapsului. Mai mult, știrile difuzate la televizor sugerau faptul că Armata nu mai avea muniție. Nimic din aceste informații nu era însă adevărat. De fapt, Dragomir susține că Armata avea suficientă muniție pentru a rezista atacurilor timp de câteva zile. Sunt revelatoare comentariile lui Dragomir despre aceste zvonuri: „Telefonul nu contenea să sune. Primeam informații potrivit cărora coloane inamice se îndreptau spre Sibiu. Printre acestea se afla și un detașament de parașutiști din Oltenia. Erau și alte date despre tancuri, elicoptere și avioane, care însă nu s-au materializat niciodată. Cu toate acestea, ne simțeam în pericol iminent. *Acum [după cele întâmplate] este foarte ușor să spui [că totul nu era decât o] dezinformare. În acele clipe însă totul părea real [se accentuează ultima parte]...* Nu știu ce minți au dezlănțuit acest haos, însă trebuie să recunosc că, în felul lor, sunt de admirat...”⁵²

Se sugerează că, în măsura în care tot ceea ce apărea la televizor nu era decât pură dezinformare, televiziunea jucase rolul unui complice naiv. Atacurile foarte reale care au avut loc la Sibiu și groaza că forțele loiale regimului ceaușist ar putea încerca să declanșeze o contrarevoluție (vorbind aici de o groază instinctivă, care, la acel moment, părea bine întemeiată) vulnerabilizau atât Armata, cât și Televiziunea în ceea ce privește dezinformările care, date fiind acele condiții, păreau mai mult decât plauzibile (putem da aici ca exemplu teza conform căreia Armata ar fi rămas fără muniție). Mai mult, este important să menționăm că Brateș informa telespectatorii atunci când informațiile deținute menționau încetarea focului în Sibiu sau pornirea unor camioane cu apă îmbuteliată spre Sibiu sau atunci când autoritățile abilitate au confirmat că apa din București este potabilă.⁵³ Aceste acțiuni contrazic vădit ideea (întruchipată în acele alegeri potrivit cărora acesta ar fi diseminat

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *Ibidem.* În ciuda acestor fapte, tratamentul tendențios al col. Dragomir și rolul jucat de Armată în cadrul evenimentelor din Sibiu este surprinzător de familiar prezentat atât în presa pro-regim, cât și în cea favorabilă opoziției. A se vedea, de exemplu, Băcescu, *Din nou în calea...*, 180-181; *Idem*, Sibiu: *Adevărul despre Sibiu*, „Zig-Zag”, nr. 15, 19-26 iunie 1990, 8; Profesor I. S. Deladeva, *Silviu Brucan între adevăr și ipocrizie*, „Europa”, nr. 15; ianuarie 1991, 8; Ilie Stoian, *Decembrie '89: Artă diversionii*, București, Editura Colaj, 1993, 40-42; Petre Mihai Băcanu, *Rol dublu: și teroriști, și învingători*, „România liberă”, 20 mai 1992, 1.

⁵³ *Revoluția Română în direct*, 71, 72, 75.

deliberat informații false) că Brateș încerca, în mod conștient, să creeze panică în rândul populației.

Descrierea făcută de Brateș cu privire la ceea ce se transmitea la TV în seara de 22 decembrie sugerează faptul că, după o vreme, cei de la Televiziune au realizat că unele informații cu care erau bombardati erau, de fapt, dezinformări deliberate. Cu toate acestea, pe măsură ce zvonurile menționau „atacuri reale ale teroriștilor” și volumul acestora creștea exponențial, filtrarea informațiilor era extrem de dificilă. Potrivit lui Brateș, climatul s-a schimbat drastic după ce s-a deschis focul (undeva după ora 18:00) asupra demonstrațiilor chemați de către liderii Frontului să participe la un miting televizat în Piața Palatului: „În situația nouă, deosebit de gravă, în situația-limită care se crease prin schimbul de focuri, urmărit de milioane de telespectatori timp de zeci de minute, s-a modificat radical și conținutul mesajelor primite prin telefon direct în studio sau prin intermediari de la etajul XI. Cele mai multe semnalau lupte, atacuri, acțiuni teroriste.

Între timp, se multiplicaseră considerabil (în progresie geometrică) *locurile* de unde se recepționau știri. Deci alături de echipa care prelua știri direct în Studioul 4... se primeau telefoane în biroul directorului general, directorului general adjunct, la redacția Actualități, la ofițerul de serviciu de la etajul 1, în multe din încăperile de la parterul corpului de studiouri, până și la... cabinetul medical. Prin urmare, câteva zeci de surse... Dată fiind situația creată, am fost confrunțați, din nou, dar mult mai acut decât până în momentul descris, cu dramatica întrebare: ce știri difuzăm și pe ce știri nu ne putem baza?”⁵⁴

Brateș afirmă că, în urma acestei situații, i-a menționat generalului de Armată în rezervă Tudor, care se recomandase ca fiind comandantul trupelor militare care apărau Televiziunea, că: „... toate acele mesaje, atât de numeroase, despre atacuri și lupte pot fi, pur și simplu, *acte de diversiune și dezinformare*, menite să sperie populația, s-o împiedice să mai acționeze în mase mari, compacte, astfel încât cei interesați în revenirea dictatorului să-și atingă țelurile criminale”⁵⁵. S-a hotărât atunci ca, în loc să se difuzeze orice informație care sosea la redacție, așa cum se întâmplase până în acel moment, să se transmită pe post doar acele informații care treceau printr-un filtru compus dintr-un grup de ofițeri militari. În acele clipe de haos, nesiguranță și suspiciune (exact atmosfera pe care se bazase *Securitatea*, după cum sugerează Brateș), era inevitabil ca o astfel de idee să își arate imperfecțiunile în zilele care urmau să vină.

⁵⁴ Brateș, *Explozia unei clipe*, 110.

⁵⁵ *Ibidem*, 110-111. Este important să se menționeze că aceasta constituie o abordare complet diferită a obiectivelor urmărite de acțiunile „teroriștilor”. Relatăriile opoziției susțin că „teroriștii” doreau să sperie populația pentru ca aceasta să nu acționeze liber, în grupuri compacte, *pentru ca Frontul să poată să acapareze puterea* și nu pentru a pregăti revenirea dictatorului. Dar, după cum am văzut, o astfel de presupunere se bazează pe supoziția că „teroriștii” ar fi fost controlați de Front.

În 1995 gen. Militaru afirma că această campanie de război psihologic a fost opera Direcției „D” (Dezinformare) din cadrul *Securității*.⁵⁶ Cu toate acestea, este foarte probabil ca întreaga campanie de dezinformare împotriva Armatei să fi fost purtată de Direcția a V-a de Securitate (Direcția de Contrainformații). O posibilă explicație pentru această campanie ar fi aceea că toate dezinformările erau menite să deruteze Armata și populația și, totodată, să creeze dubii privind eventualele șanse de succes ale Revoluției. Tocmai din cauza faptului că fuga neașteptată a lui Ceaușescu a prins pe picior greșit pe absolut toată lumea, mulți ofițeri de *Securitate* abandonându-l tocmai pentru că nu aveau o altă opțiune, intenția acestei campanii de dezinformare de a exagera gradul de rezistență față de instalarea unui nou regim s-a dovedit de o importanță crucială. Într-o anumită măsură, s-a vrut crearea unei profeții auto-împlinite. Campania dusă de *Securitate* se baza pe principiile elementare de psihologie a maselor în situații de avânt revoluționar.

Într-adevăr, planul *Securității* pare să se fi bazat pe imaginea în oglindă a ipotezei „pragului” lui Granovetter, ipoteză care aduce în prim-plan predilecția populației de a participa la violențe colective.⁵⁷ În opinia lui Granovetter, predilecția unei persoane de a lua parte la ceva este condiționată de acțiunile celorlalți: de îndată ce s-a depășit un anumit prag, se asigură efectul de îmbrățișare a noii tendințe (efectul „band-wagoning”). *Securitatea* și-a dat seama că situația existentă la acel moment, adică rezistența militară, era cu mult mai puțin importantă decât maniera în care era percepută. Prin crearea impresiei că numărul cadrelor de *Securitate* care rezistau noului curent era mult mai mare decât în realitate, se urmărea ca marea majoritate a comandanților de *Securitate* care îl abandonaseră pe Ceaușescu din cauza lipsei unei opțiuni alternative să înceapă, treptat, să joace un rol dublu, în special din cauza fricii că vor fi pedepsiți aspru dacă Ceaușescu va fi readus cumva la putere de cei care acum rezistau. Acele elemente *securiste* asociate campaniei de dezinformare recunoșteau faptul că modul în care erau percepute șansele de succes al Revoluției putea influența masiv maniera de percepere a propriului interes de către celelalte cadre de *Securitate*, influențând, totodată, comportamentul acestora.

Iată deci un argument care explică una dintre enigmele preferate ale Revoluției: dacă „teroriștii” luptau pentru a-l salva pe Ceaușescu, de ce nu au intervenit pentru a opri transmisiunile TV și radio sau pentru a întrerupe conexiunile telefonice? Răspunsul rezidă în însuși faptul că *Securitatea* dorea cu adevărat să alimenteze starea de confuzie, panică și nesiguranță, dar nu în scopul la care marea majoritate a oamenilor se gândesc astăzi: acela de a ajuta Frontul să pună mâna pe putere. Trebuiau să funcționeze toate mijloacele de comunicare (transmisii TV și

⁵⁶ Privitor la acuzațiile aduse de gen. Militaru, consultați articolul semnat de Gherguț, *Generalul Militaru acuză*.

⁵⁷ Mark Granovetter, “Threshold Models of Collective Behavior” [*Modele de praguri în comportamentele colective*], „American Journal of Sociology”, nr. 83 (1978): 1420-1443. Privitor la analiza extraordinară a ipotezei lui Granovetter, consultați James B. Rule, “Theories of Civil Violence” [*Teoriile violențelor civile*], Berkeley: University of California Press, 1988, 43-49.

radio, conexiuni telefonice) pentru ca tumultul zvonurilor să își atingă obiectivul final. Într-adevăr, deși zvonul că gen. Vlad ar fi putut să dezactiveze transmisiile TV printr-o simplă apăsare pe un singur buton din clădirea CC a PCR a fost, pentru prima dată, vehiculat și dezbătut în detaliu de presa de opoziție, acesta s-a dovedit a fi de un real folos pentru fosta *Securitate*.⁵⁸

De fapt, în faimoasa scrisoare adresată ziarului „Adevărul” în ianuarie 1991, gen. Vlad încerca să argumenteze faptul că nefolosirea aceluși buton constituia o probă veridică a loialității sale față de Revoluție: „... dacă se urmărea paralizarea Televiziunii, nici nu era nevoie să se pătrundă în sediul ei. Ar fi fost suficient să se apese pe un buton și să se întrerupă orice emisie... Însă niciunul din aceste lucruri nu s-a întâmplat.”⁵⁹ Aici cuvintele-cheie folosite de Vlad au fost „dacă se urmărea paralizarea Televiziunii”.

În afara contextului eforturilor de dezinformare depuse de *Securitate*, apărarea invocată de Vlad pare să îi confirme nevinovăția. Totuși, punând toate elementele în acest context, este departe de a fi nevinovat.

Prof. dr. Richard Andrew **HALL**
(Traducere Maria-Loredana **POPESCU ROTARU**)

⁵⁸ A se vedea întrebarea adresată de U. Vătureanu lui Silviu Brucan în Silviu Brucan, interviu realizat de U. Vătureanu, *Domnul Silviu Brucan se distanțează de conducerea FSN și critică guvernul*, „România liberă”, 17 iulie 1990, 2.

⁵⁹ Generalul Iulian Vlad, *Ce mai aveți de spus?*, „Adevărul”, 22 ianuarie 1991, 2.

Istoricii români și revoluția din decembrie 1989: iluzii, percepții și reprezentări istoriografice. Cazul Apostol Stan*

This paper captures the manner in which the Revolution of 1989 has been perceived by several distinguished historians who either wrote valuable studies about past revolutions or who actually lived the so-called “Communist Revolution”, irrespective of whether it was referring to the “Cultural Mini-Revolution” subsequent to 1989 or the “Poisonous Revolution” personified by the radical changes that destroyed the old aristocratic world.

We are looking for satisfactory answers to three fundamental questions related to both the revolution and its historians: which were the expectations the historians had prior to 1989 in terms of what was to be radically changed? how did their perceptions of what had happened in December 1989 and what had followed immediately after the end of 1989 evolve? what were the factors that influenced them to tone down or to change their points of view in terms of such perceptions?

We approached several cases involving well-known historians, paying a special attention to Apostol Stan and to all necessary extrapolations.

Key words: Revolution, December 1989, historians, Apostol Stan, Ilie Ceaușescu.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Decembrie 1989, istorici, Apostol Stan, Ilie Ceaușescu

Cred că este important să încercăm să surprindem modul cum au perceput revoluția din 1989 câțiva istorici consacrați care au scris despre revoluții din trecut sau au trăit așa-numita „revoluție comunistă“, fie că a fost vorba despre „minirevoluția culturală“ de după 1989, fie despre revoluția nefastă întruchipată de transformările radicale care au distrus lumea veche, burgheză. În același timp este esențial să înțelegem ce iluzii de schimbare și-au făcut înaintea de 1989 și cum au evoluat reprezentările lor despre cele întâmplate în decembrie 1989 și imediat după și care au fost factorii ce au influențat nuanțările sau schimbările de poziție în cazul acestor reprezentări. Înțelegând toate aceste aspecte, înțelegem, de fapt, în ce cultură politică s-au format, ce lecturi i-au definit și cum au fost influențați de anturaj ș.a.m.d. Sunt mai multe cazuri de istorici, dar aici mă voi opri la unul singur (Apostol Stan), încercând să fac extrapolări acolo unde se impun.

Istoric modernist, cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ (între 1957-1999)¹, autor al unor studii importante despre revoluțiile de la 1821 și 1848, Apostol Stan a încredințat tiparului în 2007 o lucrare cu caracter preponderent memorialistic privitoare la ultimele două decenii comuniste, concentrată însă asupra

* Această lucrare a fost susținută printr-o bursă acordată de Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare din România, CNCS – UEFISCDI, nr. proiect: PN-II-RU-TE-2014-4-2922.

¹ Abia din 1965 titulatura Institutului a fost completată cu numele patronului său spiritual, până atunci denumirea fiind de Institutul de Istorie și Filosofie/ Institutul de Istorie al Academiei RPR.

revoluției din decembrie 1989 și a consecințelor sale, intitulată *Revoluția română văzută din stradă, decembrie 1989–iunie 1990*².

Pare că, după ce a scris despre revoluțiile din secolul al XIX-lea în spațiul românesc, a trăi el însuși o revoluție este miza personală supremă; mai ales că un volum de-al său, chiar cel despre revoluția de la 1848, a zăcut în sertarele editurilor ani de zile. Cenzura și umiliința pe care o resimte în activitatea profesională sunt motive principale de nemulțumire față de un regim pe care îl consideră totalitar. De altfel, Apostol Stan și-a putut studia recent dosarul de urmărire informativă întocmit de Securitate (pe care l-a și publicat într-o variantă comentată: *De veghe la scrierea istoriei. Securitatea*, 2012). După o supraveghere intensă, Securitatea a descoperit că atât nemulțumirile lui Apostol Stan la adresa regimului comunist, cât și spiritul său „protestatar“ vădit la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ au fost potențate de blocarea în 1984 (în sertarele Editurii Științifice) a manuscrisului cărții despre revoluția de la 1848. În cele din urmă, pentru a-l „potoli“, securiștii care îl au în urmărire își instrumentează informatorii să-l îndrepte pe autorul cenzurat spre... Editura Politică (volumul chiar va fi tipărit aici în 1987, cu titlul mai conformist *Revoluția română de la 1848. Solidaritate și unitate națională*). Nu a fost un caz singular în epocă, însă datorită lui Apostol Stan putem documenta minuțios implicarea poliției secrete în astfel de practici și „politici“ editoriale³.

În ceea ce privește reflecțiile lui Apostol Stan din jurnalul privitor la revoluție⁴, acestea au un caracter premonitoriu: anticipează în decembrie 1989 că regimul lui Ceaușescu nu se va da în lături și va trage în manifestanți. Totuși, fără să își piardă resursele de optimism, Apostol Stan profetește și căderea lui Nicolae Ceaușescu⁵. Previzibil, vestea revoltei de la Timișoara îi schimbă complet agenda zilnică, coboară în stradă ca un reporter și notează tot ce se întâmplă: gesturi (de solidaritate cu Timișoara), dialoguri, desfășurarea manifestațiilor. 21 decembrie 1989 îl găsește în stradă alături de contestatarii regimului comunist. Factorul sovietic, factorul Gorbaciov, care a permis schimbarea regimurilor comuniste din întreg estul Europei este amintit în treacăt.

Cum reiese și din titlul cărții sale, pentru Apostol Stan, pentru memorialistul din 1989, *Revoluția* nu se rezumă la intervalul 16-22 decembrie 1989, ci este un *proces* care se întinde pe aproximativ șase luni – din decembrie 1989 până în iunie 1990, adică un proces revoluționar plin de convulsii, care scot în evidență limitele revoluției românești: la finalul procesului – stabilit și cu o anumită doză de convențional – peisajul politic și social pare sumbru: o democrație nu doar imperfectă, ci pusă în pericol la capitolul său fundamental – libertatea de exprimare (sugrumată prin atacarea mai multor redacții de ziare la 14-15 iunie 1990). Încă de la începutul anului 1990 Apostol Stan realizează că Frontul Salvării Naționale devine „o colecție de criptocomuniști și foști nomenclaturiști“

² Apostol Stan, *Revoluția română văzută din stradă, decembrie 1989-iunie 1990*, Editura Curtea Veche, București, 2007, 366 p.

³ *Idem*, *De veghe la scrierea istoriei. Securitatea*, Editura Curtea Veche, București, 2012, pp. 44-56.

⁴ *Idem*, *Revoluția română văzută din stradă, decembrie 1989-iunie 1990*, ed. cit., p. 134.

⁵ *Ibidem*, p. 134 și p. 175.

și că „se impune abandonarea atitudinii indiferente față de guvernanți”⁶. Din ianuarie 1990 și până în primăvară, singur sau împreună cu câțiva colegi și amici de la Institut (Anastase Iordache, Ion Stanciu, Ion M. Oprea, Șerban Papacostea – nu și Florin Constantiniu⁷, cu alte opțiuni politice, probabil) – străbate aproape zilnic centrul orașului și participă la manifestațiile opoziției, care se cristalizează mai ales din 23 ianuarie 1990, data la care Ion Iliescu a decis participarea FSN în alegeri. Ochii săi de istoric profesionist îi permit să facă o paralelă între ce se întâmplă în 1990 (contrademonstrații ale puterii, reprimări violente ale mitingurilor studențești sau ale partidelor istorice, dezinformări etc.) și desfășurările din 1945; și atunci și în primul an postrevoluționar mulțimi manipulate și presă aservită cer desființarea partidelor de opoziție.

Însemnările lui Apostol Stan consemnează practic aproape toate manifestațiile politice din București (pro sau contra Proclamației de la Timișoara), care sunt descrise prin prisma propriilor trăiri și atitudini, inventariază lozincile strigate, conținuturile afișelor, ale caricaturilor, bancurilor și cântecelor fredonate la mitinguri. Cu toate acestea, notele zilnice ale memorialistului nu reprezintă doar o tentativă de istorie evenimentială subiectivă sau o cronică politică partizană. Textul este îmbogățit de reflecții pe teme economice și sociologice: memorialistul, care s-a dedicat mulți ani studiului agriculturii din epoca modernă⁸, dar a fost și martorul procesului de colectivizare forțată, este preocupat atât de apariția primilor „negustori liberi” în Bucureștiul postdecembrist⁹, cât și de atitudinile țăranilor – privitoare la viața politică, la terenurile agricole ale înaintașilor, confiscate de comuniști. Este întristat când află că, în mare parte, țăranii din comuna Teiu (jud. Argeș), localitatea natală, și din alte regiuni nu prea vor pământul înapoi și se complac în reticență sau ostilitate față de partidele istorice¹⁰. Nașterea, renașterea – în realitate – a unei economii capitaliste, inclusiv la sate, ar fi întregit procesul revoluționar, de fapt revenirea la situația de dinainte de 1948; or, limitele și obstacolele sunt evidente, mai ales la nivel de mentalitate.

Propriile constatări din lumea satului, precum și relațiile privitoare la primirile ostile de care au parte în țară reprezentanții PNT și PNL îl fac să anticipeze dezastrul electoral al opoziției. Cartea se încheie cu evocarea mineriadei din 14-15 iunie 1990, în timpul căreia este cât pe-aci să cadă victimă, fiind la un pas de a fi bătut. Merită semnalat în cazul Apostol Stan un soi de idealism, de temeritate desuetă: deși bănuiește în dimineața de 14 iunie că o arteră precum Calea Victoriei ar putea fi înțesată de mineri, el, publicist la „Dreptatea” țărănistă, o străbate pentru a ajunge la redacția ziarului „Azi”, cu intenția de a înainta un drept la replică (fusese atacat în oficiosul fesenist de către un

⁶ *Ibidem*, p. 184 și p. 192.

⁷ Cf. memoriile sale apărute tot în anul 2007: Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, Editura Enciclopedică, București, 2007.

⁸ Apostol Stan, *Le problème agraire pendant la Révolution de 1848 en Valachie*, traduit du roumain par Madeleine Costescu, Édition de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1971; *idem*, *Agricultura românească în faza finală a clăcășiei, 1831-1864*, Editura Academiei Române, București, 1994; *idem*, *Revoluția de la 1848 în Țara Românească: Boieri și țărani*, Editura Saeculum, București, 1998.

⁹ Apostol Stan, *Revoluția română văzută din stradă, decembrie 1989-iunie 1990*, ed. cit., p. 190.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 274-275.

istoric militar¹¹). Or, în acel moment se pune în discuție chiar existența presei independente, de opoziție (mai multe redacții erau atunci devastate), și nu doar respectarea deontologiei profesionale.

Cu toate derapajele antidemocratice, Apostol Stan nu își schimbă convingerea că în decembrie 1989 a început un proces revoluționar. Totuși, din carte răzbate puternic speranța că schimbarea politică și socială nu se va produce în uitare și, în consecință, luptă pentru salvarea memoriei, a documentelor istorice, a arhivelor. Desăvârșirea revoluției presupune și o revoluție arhivistică, o revoluție morală, o schimbare din temelii a istoriografiei și a arhivisticii (cu sugestia că Arhivele Statului, unitate subordonată Ministerului Afacerilor Interne, ar trebui rupte de acest departament spre a deveni o instituție civilă, demilitarizată¹²). Diaristul citește în cheie morală evenimentele ce succed Revoluției din decembrie 1989: când vine vorba despre evocarea revoluției și a Pieții Universității, autorul pare că este atât istoric, cât și *memoric*¹³, activist și păstrător al memoriei. Un ordin ciudat al diriguiților Bibliotecii Centrale Universitare, emis imediat după 22 decembrie 1989, solicita unităților din subordine, inclusiv Bibliotecii Institutului la care lucrează Apostol Stan, să caseze și să se dispenseze de lucrările lui Nicolae Ceaușescu și de cele omagiale, parcă pentru a se șterge urmele celor care îl proslăveau pe dictator. Însă noul director al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, profesorul Șerban Papacostea, coleg de manifestații anticomuniste, se opune. Memorialistul însuși, împreună cu istoricul american Paul E. Michelson, încearcă să salveze de la distrugere biblioteca unui fost centru al PCR de pregătire ideologică, adăpostită după decembrie 1989 de sediul PNȚ din Piața C. A. Rosetti.

Apostol Stan își privește cu atenție și colegii de breaslă, le urmărește raportarea față de procesul revoluționar, față de schimbarea politică și față de revenirea nomenclaturii. Decani ai Facultății de Istorie din București, vicepreședinți ai Academiei, istorici academicieni din anturajul lui Ilie Ceaușescu au parte de portrete din care se văd mai ales defectele (istoricul a continuat acest demers și într-un alt volum, doar parțial memorialistic¹⁴).

Problema Ilie Ceaușescu nu este una minoră: nu era vorba doar de apartenența lui la structurile de conducere ale Ministerului Apărării, principal organ represiv până în dimineața lui 22 decembrie 1989, ci și de rolul malefic pe care l-a jucat generalul din familia Ceaușescu în istoriografie, prin cenzură, prin însușirea oneroasă de texte, folosirea lor fără acordul autorilor ș.a.m.d. Iar problema nu s-a rezolvat prin simpla marginalizare a lui Ilie Ceaușescu. Istoriografia română – în parte cel puțin – a continuat

¹¹ *Ibidem*, p. 346.

¹² *Ibidem*, p. 35 și p. 41.

¹³ O calchiere după termenul *memorian*, din engleză. Printre cei care au popularizat printre primii în română acest termen s-a numărat Sorin Antohi.

¹⁴ Apostol Stan, *Istorie și politică în România comunistă*, Editura Curtea Veche, București, 2010. Pentru reacții, vezi [M. Neamțu], *Profesoara Zoe Petre, al XIV-lea Congres PCR și conștiința revoluționară (noiembrie 1989)*, în <https://grupareaaproape.wordpress.com/2010/08/29/profesoara-zoe-petre-al-xiv-lea-congres-pcr-si-constiinta-revolutionara-noiembrie-1989/>; accesat la 13 martie 2016.

să fie bântuită de spiritul nefast al lui Ilie Ceaușescu; poate și pentru că acțiunea judiciară împotriva generalului ceaușist nu s-a finalizat. Apostol Stan surprinde la 13 martie 1990 o reuniune de experți propuși de un tribunal militar pentru analizarea daunelor provocate pe plan istoriografic de Ilie Ceaușescu, ca șef al Centrului de Istorie Militară (s-au discutat inclusiv acuzații de furt intelectual și plagiat; Apostol Stan este printre cei care acuză intransigent, însă cei care îl protejează discret – între ei lt.-col. Ioan Talpeș, istoric, colaborator al lui Ilie Ceaușescu, viitor șef al SIE – au câștig de cauză¹⁵).

Este un semn că după 1989 nu se produce o reformă morală, adică o revoluție la nivelul conștiințelor, care ar fi făcut mai lesnicioasă desprinderea de trecut. Consecințele acestui tip de „politică a fricii”¹⁶ au fost, cred, majore și s-au vădit până azi.

Pare că și determinarea lui Apostol Stan de a lupta cu umbrele trecutului se diminuează cu timpul; și prioritățile se schimbă. Pentru istoricul modernist nu mai este esențială combaterea istoriografiei îndatorate național-comunismului¹⁷, ci relevarea influenței sovietice în amorsarea revoluției române¹⁸. Toate acestea cu neglijarea exceselor istoriografice ale unor Ioan Talpeș și ale celor care îi sunt apropiați – de exemplu, istoricul american Larry L. Watts (care nu pune accent, sub nicio formă, pe dimensiunea represivă a regimului Ceaușescu, ci pe presupusul patriotism al lui Ceaușescu în lupta cu sovieticii¹⁹).

Ezitățile mai recente ale lui Apostol Stan, precum și diminuarea dorinței sale justițiare odată cu trecerea timpului exprimă poate poticniri și confuzii colective, specifice întregii societăți românești într-o prelungită tranziție și bulversare a valorilor.

Cristian VASILE

¹⁵ Apostol Stan, *Revoluția română văzută din stradă, decembrie 1989-iunie 1990*, ed. cit., p. 271.

¹⁶ Pentru acest concept, vezi Alexandru Gussi, *La Roumanie face à son passé communiste. Mémoires et cultures politiques*, L'Harmattan, Paris, 2011, p. 60.

¹⁷ În ultimul deceniu, Vladimir Tismăneanu a propus un concept mai adecvat: național-stalinism (sau stalinism național); vezi Vladimir Tismăneanu, *Ce a fost stalinismul național*, în volumul *Despre comunism. Destinul unei religii politice*, Editura Humanitas, București, 2011; *idem*, *What was National Stalinism*, în Dan Stone (ed.), *The Oxford Handbook of Postwar European History*, Oxford University Press, Oxford, 2012.

¹⁸ Apostol Stan, *România, decembrie 1989. enigmele Revoluției?*, Editura Saeculum I.O., București, 2013. Cartea este poate prea îndatorată unor autori precum Alex Mihai Stoenescu și Grigore Cartianu: vezi Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor: să mori împușcat ca un animal sălbatic*, Editura Adevărul Holding, București, 2010; Gr. Cartianu, *Crimele revoluției: sângeroasa diversiune a KGB-iștilor din FSN*, Editura Adevărul Holding, București, 2010; Gr. Cartianu, Cristian Delcea, Mihai Voinea, Andrei Crăciun, *Teroriștii printre noi: adevărul despre ucigașii Revoluției*, Editura Adevărul Holding, București, 2011; Alex Mihai Stoenescu, *Revoluția din decembrie 1989. O tragedie românească*, vol. II, Editura RAO, București, 2012.

¹⁹ Vezi Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, traducere din limba engleză de Camelia Diaconescu, Editura RAO, București, 2011; *idem*, *Cei dintâi vor fi cei din urmă: România și sfârșitul Războiului Rece*, traducere din limba engleză de Adriana Bădescu, Editura RAO, București, 2013.

Surse mediatice ale Revoluției Române din 1989

When talking about the media sources in relation to the Romanian Revolution of 1989, the first thought that comes to our mind brings out the activity carried out by the foreign journalists prior to casting out Ceaușescu and his regime. At the national level, that period highlighted a press that was strictly subordinated and controlled by the communist regime through the government agencies and, basically, through the party members. The same mechanism was used to control the flow of information that came from Romania.

It was extremely difficult for the foreign journalists to find out and report well and accurately documented data about what was really happening in our country during those days. To that effect, they had to cope with and overcome numerous barriers, such as: 1) the restricted access to and in Romania; 2) various restrictions imposed on their travels throughout the country; 3) the hardship and even the impossibility to find reliable primary sources of information; 4) the fear of the Romanian nationals to provide accurate information (that fear was generated by the punishments that were to be inflicted to all those who supplied information); 5) the danger of having the notes and/or recordings seized by the Romanian authorities or even the risk of having the equipments (photo and video cameras, voice recorders etc.) destroyed; 6) restricted access to the available means of communication, tapping, tracking and disconnecting phone calls as well as interception of correspondence.

Key words: Revolution, Romania, Timișoara, *Securitate*, censorship, mass-media, Nicolae Ceaușescu, Tókes László.

Cuvinte-cheie: Revoluție, România, Timișoara, Securitate, cenzură, mass-media, Nicolae Ceaușescu, Tókes László.

1. Cadrul general

Revoluția de la Timișoara este un fenomen complex, implicațiile sale sustrăgându-se unei evaluări de suprafață. Inclusiv termenul „revoluție” este discutat și controversat, existând numeroase poziții care îi nuanțează înțelesul. Sunt cercetători capabili să aducă argumente în favoarea tezei unei lovituri de stat (cu varianta de palat) mascate în România, la sfârșitul anului 1989. Alte poziții au fost exprimate de persoane provenind mai ales din fostele structuri de partid și de stat (din rândurile Securității, în particular), care au promovat teza contribuției cercurilor de putere străine în stimularea și desfășurarea protestelor de stradă de la Timișoara. Ideea dominantă pare a fi cea de revoluție, caracterizată prin faptul că regimul comunist a fost înlăturat. Operațiunea a fost dificilă și s-a realizat într-un interval de timp îndelungat, cu consecințe deosebite pentru viața cetățenilor români. După dispariția lui Ceaușescu, puterea a fost preluată de nomenclatura comunistă din rândul al doilea și al treilea, interesată doar de cosmetizări ale aparatului de stat. Puterea a rămas centralizată, astfel că societatea a putut fi dirijată, deschiderile democratice, inclusiv scrutinurile electorale, fiind lipsite de profunzime.

În ciuda zelului centralist manifestat de noua putere din România după 1989 prin dirijarea și manipularea evoluției libertății personale și instituționale, în România a existat permanent un curent civic favorabil democratizării accentuate, de substanță. Platforma de dezbatere a reprezentat-o mulțimea de canale media deschise începând

cu ianuarie 1990. Meritul îl are aici presa tipărită, deoarece, încă mulți ani, sectorul audiovizual autohton va fi controlat de către puterea politică. Se va înregistra însă o activitate mult mai amplă a canalelor de informare din străinătate, mai ales a celor cu programe realizate în limba română. Aceste posturi de radio vor avea un mult mai mare acces la informații prin reporterii proprii și prin preluarea de relatări de la colaboratori ori chiar direct din paginile publicațiilor independente față de putere, interesate să dezvăluie accentele totalitare ale acesteia.

Subiectele mediatică despre ceea ce se întâmplă în România și cu cetățenii acestei țări înainte de 1989 se încadrează în două categorii, în funcție de publicul-țintă desemnat: 1) Informații și opinii destinate celor din țară, fiind suplinită lipsa de informare din surse mediatică oficiale autohtone și contracarând propaganda nocivă realizată de acestea; 2) Informații și opinii despre ceea ce se întâmplă în România, pentru a informa opinia publică internațională și liderii politici din statele democratice. Se miza, desigur, pe capacitatea acestora de a interveni pe lângă liderii comuniști locali pentru o influențare sau schimbare de atitudine. Rezultatul a însemnat și un sprijin moral pentru cetățenii români, aceștia având certitudinea că nu sunt abandonați definitiv. În ceea ce privește știrile despre revoluție, distingem, de asemenea, alte două grupe de surse mediatică: 1) Posturile de radio cu emisiuni în limba română, recepționate și în țară; 2) Posturi de radio și de televiziune din țările limitrofe, canale recepționate fragmentar, doar de populația română plasată în apropierea frontierelor țărilor respective. În Revoluție, canalele mediatică din cele două categorii vor practica un sistem de informare reciprocă, ceea ce va duce la oferirea mai multor informații pentru cetățenii din țară, dar și la numeroase confuzii și alterări ale datelor.

2. Strategii de informare transfrontaliere

Depășirea granițelor fizice de către mass-media este un fenomen important, realizat în ultimele decenii ale secolului al XX-lea prin evoluția tehnică a mijloacelor de comunicare. Telecomunicațiile reprezintă aici punctul forte, eficiența fiind dovedită prin rețelele terestre și prin transmisiile prin satelit. Această combinație de mijloace tehnice a însemnat recepționarea posturilor de radio și de televiziune din țările vecine României, țări în care se consemnau deja evoluții, uneori foarte accentuate, în direcția recunoașterii drepturilor omului și în favoarea democrației. A fost astfel suplinită ofensiva mediatică existentă în România de ani buni, prin intermediul posturilor de radio finanțate de Occident, care emiteau și în limba română, dar pe unde ultrascurte și în condiții de bruij intens. Alvin Toffler (1990: 390 și 1995: 353-354) a surprins acest mecanism, vorbind despre faptul că românii urmăreau programele televiziunii din Bulgaria, bulgarii urmărind, la rândul lor, televiziunea rusă!¹

În ciuda acestor dificultăți greu de trecut, opoziții regimului comunist au reușit să se exprime. Cea mai uzitată metodă a fost cea de a transmite în afară informații

¹ Alvin Toffler, 1990, *Power Shift: Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21'st Century*, Bantam Book, Bantam, p. 390. Ediția românească, 1995, *Power Shift: Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, pp. 353-354.

materializate în scrisori, fotografii și manuscrise (ale unor lucrări literare ori documente cu conținut critic). Se recurgea la camuflarea lor în bagajele călătorilor, aceștia fiind cetățeni români, dar mai ales străini. Unele documente erau înaintate reprezentanțelor diplomatice din România. Înmânarea se făcea adesea în condiții de clandestinitate, diplomații străini fiind căutați de către persoanele interesate. O practică obișnuită a devenit vizitarea dizidenților notorii consemnați la domiciliu de către persoane de la misiunile diplomatice străine. Așa s-a întâmplat cu Doina Cornea, Mircea Dinescu, Ana Blandiana sau Tókes László. Astfel au putut fi preluate de la ei materiale conținând informații și opinii critice, diplomații desfășurând activitatea de culegere de informații cu dublu scop: 1) Informarea guvernelor proprii despre situația dizidenților în cauză, ceea ce se încadrează în categoria intelligence, specifică serviciilor speciale; 2) Transmiterea de date către presa internațională. În cea de a doua situație, agenții diplomati se vor comporta ca niște reporteri, acțiunile lor având o contribuție esențială la popularizarea acțiunilor inițiate de opozanți, dar și a măsurilor represive luate de regim. Erau elemente aflate într-un echilibru precar, însă creșterea notorietății dizidenților și a acțiunilor lor antitotalitare a avut rolul de a contribui la subminarea regimului, dar și la protejarea persoanelor în cauză. Puterea comunistă de la București nu putea ignora atenționările discrete sau fățișe făcute de cancelariile occidentale și nici nu putea lua măsuri represive radicale, de lichidare a opozanților, atâta timp cât numele lor erau cunoscute de opinia publică internațională, apărând des în programele de radio și televiziune, precum și în presa tipărită.

Un exemplu semnificativ este cel din 8 decembrie 1989, cuprins într-o comunicare făcută către Ministerul român al Afacerilor Externe de Ambasada României la Belgrad. Dumitru Popa, șeful misiunii diplomatice, va raporta că s-a întâlnit cu Ibrahim Gikici, responsabil din Ministerul iugoslav de Externe. Belgradului i se vor reproșa afirmații dintr-un material televizat. Gikici va răspunde protocolar, argumentând astfel: „Pot să vă asigur că afirmațiile făcute de reporterul de televiziune sunt rezultatul interpretării sale personale date unor discuții făcute în cadrul amintitei ședințe de către participanți – în general oameni de știință, cadre universitare, oameni fără sarcini și responsabilități politice.” Mai mult, va susține că în Iugoslavia presa era „total scăpată de sub control”². Sunt argumente șubrede și de fațadă, fapt pe care ambasadorul român nu se poate să nu-l fi sesizat.

3. Jocurile cenzurii

Istoria comunicării, a mass-media și a cenzurii în România consemnează un paradox cutremurător: secolul al XX-lea a cunoscut, peste șapte decenii, manifestarea unor forme variate de limitare a fluxului informațional și de opinii. Cenzura a fost declarată oficial în 27 august 1916, atunci când se renunța la neutralitate și se intra în Primul Război Mondial. Încetarea luptelor nu a dus la libertatea presei, starea de necesitate fiind prelungită de mai multe ori. Așa se explică și Procesul jurnaliștilor din

² Dumitru Preda și Mihai Retegan, 2000, 1989: *Principiul dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, București, p. 416.

1919, când o curte marțială a judecat lotul de ziariști din care făceau parte Ioan Slavici și Tudor Arghezi, doi dintre cei mai mari scriitori români. Nu surprinde nici faptul că procurorul regal de atunci a cerut pentru Slavici pedeapsa cu moartea. După apariția Constituției din 1923, socotită una modernă și „liberală”, viața social-economică a României Mari fiind stabilizată, vreme de un deceniu restricțiile privind activitatea presei s-au diminuat, fără să dispară însă. Legea fundamentală din acea perioadă prevedea, cu titlu excepțional, aceste îngrădiri. După 1933, ele vor fi tot mai dese, pentru ca odată cu instaurarea dictaturii regale, în 1938, cenzura să devină regula. De atunci, ea a funcționat radical până la căderea lui Ceaușescu, în 22 decembrie 1989.

În perioada comunistă, cenzura se realiza prin intermediul unei instituții care a purtat mai multe titulaturi, însă cea care a rămas în amintire este Comitetul pentru presă și tipărituri. A funcționat până în 1971, când a fost emis, în 11 octombrie, decretul de organizare a Consiliului Culturii și Educației Socialiste (CCES)³. Acesta cumula funcțiile clasice ale unui minister al culturii, alături de un minister al propagandei, acesta din urmă de inspirație totalitară. CCES prelua și atribuțiile în materie editorială și publicistică ale vechii instituții. Oficial, prin acest act normativ, cenzura era desființată, deoarece existau presiuni extraordinare din partea statelor democratice ale lumii în acest sens. De fapt, controlul era păstrat, prin procedurile de lucru, ba chiar va deveni mai sever în anii de dinainte de căderea regimului naționalist-comunist al lui Ceaușescu.

Cenzura presei și a tipăriturilor de orice fel era practică în comunism în formele clasice. Există o cenzură prealabilă (preventivă) și una posterioară, după imprimarea ziarelor, revistelor și cărților. În primul caz, toate materialele propuse spre publicare erau aduse în fața unui cenzor, care decidea ce poate să apară. Uneori erau înlăturate articole cu totul, iar în alte cazuri doar pasaje. Situația era asemănătoare în radio și televiziune, materialele audio și video fiind supuse unui control înainte de difuzare. Ulterior, cenzura se va realiza mai ales prin autocenzură, căci editorii vor lua măsuri pentru încadrarea în „linia” oficială, iar cei mai mulți autori se vor limita la a scrie despre subiectele permise, adoptând tonul și limbajul propagandei oficiale⁴. Cenzura posterioară putea însemna retragerea de la difuzare a unor publicații sau cărți și trimiterea la topit, atunci când ochiul cenzurii sau al editorului (corectorului) nu fusese suficient de vigilent. Erau decizii care se lăsau cu sancțiuni pentru cei considerați vinovați. Au fost și cazuri când cenzorii au decis efectiv desființarea unor publicații. Sistemul de cenzură era departe de a fi infailibil, funcționând pe criterii subiective. Unii cenzori erau mai permisivi, iar alții vedeau probleme și acolo unde ele nu existau. În ceea ce îi privește pe autori, ei se aflau permanent sub lupă, existând pericolul de a fi sancționați chiar și pentru devieri presupuse, nu reale! Conformismul

³ Dan Scutaru, 2011, *Nașterea „puterii a patra”*, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, p. 32.

⁴ Lucian-Vasile Szabo, 1999, *Libertate și comunicare în lumea presei*, Editura Amarcord, Timișoara; Florin Troncotă, 2006, *România comunistă. Propagandă și cenzură*, Editura Tritonic, București, pp. 17-18.

a devenit regulă, jurnaliștii, ca lideri de opinie, devenind propagandiști și instrumente ale statului totalitar⁵.

4. O țară înconjurată mediatic

După cel de al Doilea Război Mondial și până în decembrie 1989, perioadă dominată în România de regimul comunist totalitar, informațiile despre atitudinea represivă și antidemocratică a sistemului au fost difuzate în special de posturi de radio, adică „Europa liberă”, „Vocea Americii”, BBC (secția română), „Deutsche Welle” (în special programele realizate în limba română) sau „Radio France Internationale”. Aceste canale puteau fi receptate de cetățenii din România, deși în condiții dificile, deoarece transmisiunile erau bruiate, iar ascultarea acestor programe era pedepsită de legea penală. Dintr-o analiză făcută de Marian Petcu, reputat istoric al presei, rezultă că în ultimii ani ai regimului Ceaușescu s-a înregistrat o creștere continuă a numărului de cetățeni români urmăriți de Securitate pentru „legături neautorizate cu posturi de radio străine, audierea și colportarea știrilor transmise de acestea”. Datele extrase din Arhiva Securității indică 1094 de persoane urmărite în 1980, 4159 în 1985 și 4960 în 1989⁶.

În ultimul an, unele referiri despre situația grea din România au apărut mai des și la posturi de radio sau de televiziune generaliste importante din lume. Cu privire strict la acțiunile unor opozanți în legătură cu Revoluția de la Timișoara se remarcă interesul manifestat de canalele audiovideo din Ungaria și Iugoslavia. Dacă atitudinea presei din țările vecine cu România la vest nu surprinde, faptul că Ceaușescu și regimul său erau complet izolați și încercuți mediatic este dovedit de atitudinea ostilă manifestată de mass-media de la Moscova, dar mai ales din Republica Moldova, aceasta aflată încă în componența URSS, dar angajată ferm pe calea desprinderii de colosul sovietic.

În ultima lună de existență a regimului comunist de la București lovitură informațională a venit de la Sofia, din Bulgaria. Românii din sudul țării, care întotdeauna au urmărit programele televiziunii bulgare, au putut vedea demonstrațiile de aici în favoarea democratizării, precum și schimbarea, fără vărsare de sânge, a gărzii de la conducerea țării și de la vârful partidului comunist⁷. Se făceau pași importanți spre democratizare și câștigarea unor libertăți, printre care se număra și libertatea presei, ca un corolar al celei de exprimare. Există un paradox al receptării știrilor de la posturile de radio și de televiziune străine, atunci când cele din țară păstrau o tăcere desăvârșită cu privire la timidele acțiuni de împotrivire față de regimul comunist din țară. Acest paradox se relevă surprinzător când vorbim de valul de schimbări care au măturat regimurile comuniste din țările central și est-europene:

⁵ Dan Scutaru, Dan Scutaru, *op. cit.*, p. 29.

⁶ Marian Petcu, 2005, „Cenzura în România”, în Marian Petcu (ed.), *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Editura Comunicare.ro, București, pp. 105-106.

⁷ Zoe Petre, 2010, *România, sfârșitul lui 1989*, în Durandin, Catherine & Petre, Zoe, *România post 1989*, Editura Institutul European, Iași, p. 64.

„Oficial, populația nu știe nimic despre căderea Zidului Berlinului. Niciun rând despre evenimentele de la Berlin în presa de partid. Populația nu este oficial informată, dar în mediile cultivate, intelectualii, universitarii, unele familii ale multor studenți din București, Timișoara sau Iași ascultă «Radio Europa liberă» pe ascuns. Unii pot prinde BBC-ul. Căderea zidului Berlinului, care oficial nu avusese loc, nu mai este un secret pentru mulți români»⁸.

Pe lângă celelalte cauze majore care au dus la declanșarea Revoluției de la Timișoara asaltul mediatic din jurul României a avut un rol important. Lipsa prilejului pentru a o declanșa, deoarece organizarea detaliată a unei mișcări de protest semnificative era greu de realizat în condițiile supravegherii polițienești de la acea dată. O dovedește acțiunea organizată de câțiva protestatari ieșeni, în 14 decembrie 1989. A eșuat, pentru că Securitatea a aflat de ea și pentru că nu a fost timp suficient pentru canalizarea mulțimii suspicioase și temătoare. Gestul rămâne însă esențial, dovedind curaj în asumarea riscurilor și credință în valori abstracte, cum sunt libertatea și democrația. Analizând aceste împrejurări, câțiva autori vor stabili că Timișoara asigură condiții mediatice optime pentru un parcurs protestatar: „Plasarea zonei geografice respective la confluența unor canale de propagandă activă și în aria de recepție optimă a posturilor radio și TV din țările vecine, ale căror emisiuni erau axate pe «problema românească»”⁹.

5. Un prilej care nu a fost ratat

La Timișoara însă pastorul Tókes László avea notorietate. Numele lui era difuzat de peste un an în programele unor canale media din străinătate, din Ungaria cu preponderență. Mai era și preot, ambele caracteristici contribuind la proiectarea sa imagologică. Nu mai putea fi făcut să dispară, închis sau ucis, cum s-a întâmplat cu alți protestatari. S-a încercat izolarea sa, scoaterea din Timișoara, prin deportarea în satul Mineu din județul Sălaj. S-a urmat calea aparent legală, cea a unui proces de evacuare din casa parohială, decizie inabilă a autorităților, deoarece tergiversările, cu termene de judecată amânate și cu recurs, au permis constituirea în jurul pastorului a unui nucleu de credincioși decizi să-l susțină, mimând și ei calea legală. S-a ajuns la o luptă de uzură, cu șicane pentru preot și enoriași, dar care a permis și o amplificare mediatică a cazului. Este un aspect sesizat de Dennis Deletant: „Abilitatea și disponibilitatea presei și autorităților ungare de a face publică situația grea a lui Tókes îl privilegiau față de dizidenții de origine română, care nu aveau posibilitatea de a se face cunoscuți”¹⁰.

⁸ Catherine Durandin, 2010, „O eliberare dificilă”, în Durandin, Catherine & Petre, Zoe, *România post 1989*, Editura Institutul European, Iași, p. 41.

⁹ Ion Pitulescu (coord.), 1995, *Șase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989*, vol. I, București, p. 68.

¹⁰ Dennis Deletant, 2010, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, pp. 245-246.

Un moment important a fost cel din 24 iulie 1989, când Televiziunea Maghiară a difuzat un interviu cu Tókes László în cadrul emisiunii „Panorama”, o emisiune bine făcută din punct de vedere jurnalistic. Desigur, interviul fusese înregistrat la Timișoara, ceea ce demonstrează profesionalismul și curajul jurnaliștilor. În acest interviu, pastorul a adoptat o strategie de comunicare interesantă, menită să-l protejeze într-o anumită măsură. El nu s-a declarat împotriva regimului comunist și a lui Ceaușescu, ci a subliniat că sistematizarea satelor, operațiune în derulare la acea dată, cu un larg ecou mediatic în Occident, afectează cultura și tradițiile maghiarilor din România. Se realiza astfel o conectare la o temă de larg interes, însă, prin cantonarea în regim etnic, se dezvolta discuția despre drepturile minorităților din România, făcând din această problemă una sensibilă. Cercetătorii evenimentelor vor surprinde atât curajul pastorului, cât și diversitatea problemelor abordate: „Lansează un atac acerb asupra tuturor celor care i-au persecutat biserica și au oprimat minoritatea maghiară din România, dar și asupra realităților înfrigorante ale traiului sub Ceaușescu.” (Galloway and Wylie 1991: 103).¹¹ Desigur, Securității și aparatului de propagandă comunist le-a fost ușor să încerce să devieze afirmațiile către problema sensibilă a Transilvaniei (accentuând propagandistic pozițiile iredentiste, care au existat!). În același timp, a existat o anumită ușurare, în sensul că puteau să izoleze mișcarea la palierul etnic maghiar, atâta timp cât nu exista, nici măcar declarativ, o asociere a cetățenilor de etnie română la poziția dezvoltată de Tókes László.

A fost o eroare de apreciere, deoarece protestatarii timișoreni de toate națiile au venit la sediul Bisericii Reformate din curiozitate, iar când au putut, au profitat de ocazie pentru a-și manifesta nemulțumirile și a formula revendicări politice. În categoria „timișoreni” îi includem și pe cei care locuiau în oraș cu vize de flotant ori fără nicio mențiune de domiciliu. Erau multe persoane în această situație, adică studenți, elevi, muncitori. Stăteau la adrese nedeclarate oficial nici de ei, nici de proprietari. În oraș soseau zilnic zeci de mii de navetiști, mai ales din localitățile din împrejurimi. Așa se explică faptul că printre cei uciși, răniți, arestați sau implicați în evenimentele revoluționare au fost multe persoane fără buletin de Timișoara. În realitate, cei mai mulți erau foarte legați de marele oraș cosmopolit din vestul țării, unde se simțeau mai bine decât în locurile de baștină. Este cunoscut faptul că înainte de Revoluție Timișoara era al doilea mare oraș al țării, după București, în ceea ce privește migrația internă. Puțini reușeau să se stabilească aici cu acte în regulă, deoarece orașul era închis oficial.

6. Ceaușescu și „huliganii”: eroare de apreciere

Toate informațiile despre demersurile pastorului reformat în favoarea unor drepturi și libertăți pentru conaționali săi au fost transmise de presa din străinătate, deoarece cea din România a păstrat o tăcere desăvârșită. Referirile făcute erau însă și la Timișoara, căci mereu se preciza că pastorul este de aici. Mai mult, în toamnă a început să fie subliniat și sprijinul acordat de unii enoriași. Canalele media din țară au

¹¹ George Galloway and Bob Wylie, 1991, *Downfall: The Ceaușescu and the Romanian Revolution*, Futura, London, p.103.

transmis primele date abia în seara zilei de 20 decembrie 1989, când Nicolae Ceaușescu a apărut la Televiziunea Română, acuzând instigarea pusă la cale de Tókes László și pe protestatari de huliganism. La acea oră însă, Timișoara era un oraș liber de comunism. Armata și celelalte forțe de represiune se retrăseseră în cazărmi, iar structurile administrative și de partid locale fuseseră desființate. În locul lor se conturaseră două poluri de putere, unul la Comitetul Județean al PCR, iar celălalt, mult mai vizibil, în balconul Operei Române. Cuvântarea lui N. Ceaușescu a fost preluată și de radioul național și a apărut în ediția de a doua zi, 21 decembrie, a ziarului „Scânteia”. Deși intervenția lui Ceaușescu a fost un exemplu de „înfierare cu mânie proletară” a luptătorilor pentru libertate de la Timișoara, ieșirea pe post a dictatorului este importantă. Așa s-a aflat în țară, dintr-o sursă sigură, că la Timișoara sunt proteste de amploare. Pentru comparație, despre protestele de la Brașov, din noiembrie 1987, nu s-au aflat amănunte decât ulterior, după stingerea lor, și doar din surse străine.

Următoarea referire la Timișoara, tot negativă, va fi făcută de N. Ceaușescu la mitingul din dimineața de joi, 21 decembrie, de la București. Acolo au izbucnit proteste și huiduieli, unul dintre strigătele de încurajare fiind „Timișoara! Timișoara!”. Radioteleviziunea română s-a ferit apoi să mai dea imagini sau relatări despre evenimente până în dimineața zilei de 22 decembrie, când au anunțat că Vasile Milea s-a sinucis. Vestea, coroborată cu cea cum că fostul ministru al Apărării Naționale era considerat trădător, i-a descumpănit pe militari și i-a determinat pe cei mai mulți să nu mai răspundă ordinelor care cereau reinstalarea ordinii în țară cu orice preț. Apoi totul a devenit istorie, dar una făcută în direct. La prânz, cuplul Ceaușescu decola de pe clădirea Comitetului Central, iar Mircea Dinescu anunța înlăturarea lui de la putere. A urmat un maraton de câteva zile, în care Televiziunea Română, acum și cu atributul „liberă”, a fost principalul pol de putere. Trebuie remarcat și faptul că presa locală de la Timișoara nu a scris niciun rând despre ceea ce se întâmpla în oraș. Doar cuvântarea de înfierare a lui Ceaușescu a fost reproducută!¹².

Imposibilitatea obținerii de informații credibile, cât mai aproape de realitate, va fi dovedită și de comunicarea oficială de la nivelul conducerii sovietice. În 20 decembrie 1989, datele certe cunoscute de agenții sovietici, deci și de conducerea de la Moscova erau atât de puține, încât Eduard Șevarnadze, ministru de Externe la acea dată, îi cerea liderului Mihail Sergheevici Gorbaciov să fie precaut în poziția pe care o va adopta, motivând: „Evenimentele care au avut loc în România în ultimele câteva zile nu pot fi judecate decât pe baza informațiilor care vin din partea agențiilor de știri, în special a celor occidentale. Aceste informații sunt adesea contradictorii și nu permit formarea unei imagini reale”¹³. Șevarnadze mai preciza că s-au cerut informații oficiale de la București, dar că acestea nu au venit. Știm însă că ambasada sovietică a fost implicată intens în culegerea și transmiterea de informații, deci ministrul de

¹² Lucian-Vasile Szabo, 2009, *Jurnaliști, eroi, teroriști*, Editura Partoș, Timișoara, pp. 26-29; Lucian-Vasile Szabo 2012, „Obiectivare, reguli și polemici”, în Ilie Rad (ed.), *Obiectivitatea în jurnalism*, Editura Tritonic, București, p. 213.

¹³ Constantin Sava și Constantin Monac, 2001, *Revoluția română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma, București, p. 186.

Externe ar fi trebuit să fie mai bine informat. În același timp, vedem demontată teza prezenței și a activității intense a agenților ruși la Timișoara. Este posibil și ca ei să fi raportat altor structuri, unui serviciu secret, și nu lui Șevarnadze...

7. Securiști, spioni și dizidenți

În acest context, sarcina de a informa a revenit presei străine, cu preponderență celei care avea programe speciale în limba română. Într-o logică manipulatorie de tip securist, Filip Teodorescu, fost colonel de contraspionaj, marele „specialist” care nu a reușit să rețină niciun agent străin în timpul Revoluției de la Timișoara, va considera că posturile de radio cu programe în limba română erau urmărite „de un număr tot mai mare de ascultători din straturile sociale cele mai dezavantajate”¹⁴. Dincolo de jignirea gratuită a audienței acestor posturi, se remarcă faptul că afirmația este o minciună. Programele erau urmărite de un public divers, intelectualii fiind chiar mai înclinați să o facă. Încercând să demoleze ceea ce crede a fi „mitul” dizidenței românești, printre alte formulări jignitoare, autorul va recunoaște importanța și influența canalelor mediatice cu adresabilitate directă către spațiul românesc: „Cu toate că numărul acestora nu a fost niciodată prea mare, repetarea cu obstinație a numelor lor a reușit să creeze falsa impresie, atât în țară, cât și în străinătate, că ar reprezenta o forță poziționistă puternică”¹⁵. Cuvinte depreciative va avea și în privința „Scrisorii celor șase”, din primăvara anului 1989. Acest aspect nu trebuie însă să ne mire, deoarece chiar semnatarii acesteia s-au contrazis suficient de mult, după căderea lui Ceaușescu, încât au reușit să coboare acest gest protestatar meritoriu în... derizoriu¹⁶.

Documentul a fost făcut public în 10 martie 1989, iar apoi a fost dezbătut intens și a reprezentat o speranță în cenușiul societății românești. Exista speranța că România se va înscrie pe drumul politicii de perestroika și glasnost, urmând drumul deschis de Gorbaciov în URSS. Motivul de încredere era dat de faptul că pe document apărea numele a șase foști demnitari comuniști, deci exista șansa unei reforme a partidului din interior, care să se extindă cu efecte benefice în toată România. Punctând acest moment, Zoe Petre (2010: 84) va nota: „La 10 martie 1989, emisiunile în limba română ale posturilor de radio BBC, «Europa liberă» și «Vocea Americii» fac cunoscută Scrisoarea deschisă, prin care șase foști demnitari ai PCR (Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu, Grigore Răceanu, Silviu Brucan) îi cereau destul de imperativ lui Ceaușescu să renunțe la politicile antipopulare de economie forțată, suscitând speranța unei mișcări din interiorul elitei conducătoare, care să ducă la eliminarea dinastiei Ceaușescu”.

Toate aceste luări de poziție au clătinat foarte puțin regimul Ceaușescu din România, un regim construit pe o dictatură personală și pe coerența unui sistem represiv piramidal, specific unei dictaturi de stânga, comuniste. Acest sistem nu mai era însă internaționalist, ci naționalist, îmbinând elemente staliniste, dar preluând aspecte dure din intoleranța fascistă. Totuși, aceste acte de dizidență, deși timide, au

¹⁴ Filip Teodorescu, 1992, *Un risc asumat*, Editura Viitorul românesc, București, pp. 20-21.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Catherine Durandin, *op. cit.*, pp. 50-55.

arătat că este posibilă o opoziție, extrem de fragilă, și că schimbarea este posibilă, mai ales în contextul revoluțiilor pașnice începute în Europa, permise și de deschiderea promovată de la Moscova. Iar aici mass-media a avut un rol esențial, mai ales radiourile și posturile TV străine, care puteau fi recepționate și pe teritoriul României.

Lucian-Vasile **SZABO**

Lucrări citate

- Deletant, Dennis (2010), *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București.
- Durandin, Catherine (2010), *O eliberare dificilă*, în Durandin, Catherine & Petre, Zoe, *România post 1989*, Editura Institutul European, Iași.
- Galloway, George and Wylie, Bob (1991), *Downfall: The Ceaușescu and the Romanian Revolution*, Futura, London.
- Petcu, Marian (2005), *Cenzura în România*, în Marian Petcu (ed.), *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Editura Comunicare.ro, București, pp. 105-106.
- Petre, Zoe (2010), *România, sfârșitul lui 1989*, în Durandin, Catherine & Petre, Zoe, *România post 1989*, Editura Institutul European, Iași.
- Pitulescu, Ion (coord.) (1995), *Șase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989*, vol. I, București.
- Preda, Dumitru și Retegan, Mihai (2000), *1989: Principiul dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Sava, Constantin și Monac, Constantin (2001), *Revoluția română din decembrie 1989 rețrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma Edit, București.
- Scutaru, Dan (2011), *Nașterea „puterii a patra”*, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București.
- Szabo, Vasile-Lucian (1999), *Libertate și comunicare în lumea presei*, Editura Amarcord, Timișoara.
- Szabo, Lucian-Vasile (2009), *Jurnaliști, eroi, teroriști*, Editura Partoș, Timișoara.
- Szabo, Lucian-Vasile (2012), *Obiectivare, reguli și polemici*, în Ilie Rad (ed.), *Obiectivitatea în jurnalism*, Editura Tritonic, București.
- Teodorescu, Filip (1992), *Un risc asumat*, Editura Viitorul românesc, București.
- Toffler, Alvin (1990), *Power Shift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21'st Century*, Bantam Book, Bantam.
- Toffler, Alvin (1995), *Power Shift: Puterea în mișcare*, Editura Antet, București.
- Troncotă, Florin (2006), *România comunistă. Propagandă și cenzură*, Editura Tritonic, București.

Republica Socialistă Vietnam și Partidul Comunist vietnamez

The Socialist Republic of Vietnam is a socialist country governed by a single party. The Vietnamese Communist Party was set up in 1925 and although it changed its name several times over the decades, it basically kept its communist and nationalist orientation focused on freeing the country.

After the Second World War the country split into a communist part and a capitalist part. The Vietnamese War to reunite the state lasted for several decades. Nevertheless, in 1976 the two smaller states were officially reunited.

High officials of the Communist Party gather up on the occasion of the National Congresses and operate either in the Communist Party Central Committee or in the Political Bureau, the Army Central Commission, the General Secretary or the Army Inspection Board.

The new Vietnamese leaders militate in favour of a more moderate censorship and freedom of expression while the politicians oscillate between moderate or more radical reforms and policies. Vietnam is now a country open to international relations and collaborations, having direct contacts with 222 political parties (from which 100 are communist parties) out of 115 countries.

Key words: Socialist Republic of Vietnam, the Vietnamese Communist Party, the Vietnam War, Indochina, Ho Și Min.

Cuvinte-Cheie: Republica Socialistă Vietnam, Partidul Comunist Vietnamez, Războiul din Vietnam, Indochina, Ho și Minh.

Republica Socialistă Vietnam este un stat din partea de Sud a Asiei, ce a făcut parte între 1862 și 1945 din Indochina franceză. La conducerea țării este un singur partid: Partidul Comunist Vietnamez. Ideologia comunistă a fost introdusă în Vietnam în anii '20. Textele scrise de Karl Marx sunt esențiale în dezvoltarea ideologiei partidului comunist. Marxismul a fost adus în societatea vietnameză de către Stalin și Mao, așa cum l-au înțeles și aplicat aceștia.

Steagul roșu cu o stea în frunte, drapelul național al Vietnamului, a fost realizat de revoluționarul comunist Nguyen Huu Tien, participant la Revolta Cochinchina din 1940, împotriva colonialismului francez, când a și fost ridicat pentru prima oară. Culoarea roșie reprezintă curajul, sângele vărsat al eroilor, dar și societatea comunistă. Galbenul semnifică poporul vietnamez, iar cele cinci colțuri ale stelei se referă la cele cinci mari grupuri ale societății vietnameze: muncitorii, țăranii, soldații, intelectualii și comercianții.

Începuturile Partidului Comunist Vietnamez datează din 1925, când Ho Și Min a pus bazele unei ligi revoluționare de tineret, ce a militat atât în scopuri politice, cât și sociale pentru eliberarea colonială și redistribuirea pământului țăranilor care-l munceau. Datorită naționaliștilor chinezi, gruparea s-a desființat și s-au format în 1929 Partidul Comunist al Indochinei și Partidul Comunist al Annamului¹, iar un al treilea partid, numit Liga Comuniștilor Indochinezi, apărând cam în aceeași perioadă. Primele 2 partide au simpatizat cu o grupare marxistă cunoscută sub

¹ Nume dat Vietnamului anterior anului 1945.

numele de Partidul Comunist al Vietnamului, care, în urma unei conferințe, și-a schimbat numele în Partidul Comunist Indochinez. În primii 5 ani s-au înscris în Partidul Comunist Indochinez (ICP) doar 1500 de membri. În ciuda faptului că se bucura de o mare popularitate, chiar dacă nu era un partid numeros, Partidul Comunist Indochinez a jucat un rol important în viața politică locală.

Demonstrațiile din mai au speriat autoritățile coloniale franceze, care au organizat represii, în timpul cărora câteva zeci de persoane au fost ucise și peste 1300 închise sau deportate, astfel că partidul a dispărut, până în 1935, când a fost repus în drepturi de noul secretar general Lê Hồng Phong.

În 1940 Franța este ocupată de naziști și scade influența franceză și în colonii, astfel că în 1941 Indochina a căzut sub ocupație japoneză. Deși încă de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial Partidul Comunist Indochinez și-a instruit membrii să se ascundă la țară, mulți dintre ei au fost arestați și uciși.

În 1941 a luat ființă Frontul Comun al Viet Minh-ului, fondat de SUA și Partidul Național Chinez, în lupta împotriva ocupației japoneze din cel de-al Doilea Război Mondial, dar și pentru independența față de Franța, front ce a fost condus de Partidul Comunist din Indochina.

Imediat după Revoluția din August 1945 Regele Bảo Đại a abdicat (25 august), iar în 2 septembrie Ho Și Min a declarat independența Republicii Democratice Vietnam, fostul rege devenind, până în 1955, șef de stat al Vietnamului de Sud. Ulterior, Partidul Comunist a fost dizolvat, el funcționând în ilegalitate, numărul membrilor crescând până la 400.000 în 1950. În 1951, în timpul Războiului de Independență, Partidul Comunist Vietnamez a fost reabilitat oficial, dar și-a schimbat numele în Partidul Muncitorilor din Vietnam. La cel de-al Doilea Congres al Partidului s-a decis împărțirea în 3 a partidului, corespunzător locuitorilor din Vietnam, Laos (1951) și Cambodgia (1955), dar într-o notă oficială se menționa faptul că fracțiunea din Vietnam controla și activitatea celor din Laos și Cambodgia.

Frământările politice din zonă au dus la Primul Război din Indochina (1946-1955). Abia în ianuarie 1950 națiunile comuniste conduse de Republica Populară Chineză au recunoscut diplomatic Republica Democrată Vietnam al Viet Minh-ului, cu capitala la Hanoi, în timp ce națiunile necomuniste au recunoscut Statul Vietnam, sprijinit de Franța, cu capitala la Saigon.

Congresul al III-lea al Partidului de la Hanoi din 1960 formula cerințele construirii socialismului în Vietnamul de Nord și eliberarea Vietnamului de Sud.

Războiul vietnamez, cunoscut și ca al Doilea Război din Indochina (1 noiembrie 1955-30 aprilie 1975) a fost purtat între Republica Democrată Vietnam (Vietnamul de Nord), sprijinită de China și Uniunea Sovietică, și Republica Vietnam (Vietnamul de Sud), sprijinită de Statele Unite, pentru reunificarea țării, despărțită în 1954, în urma înfrângerii armatei coloniale franceze.

În urma războiului, Vietnamul de Sud a fost înfrânt și țara s-a unificat sub conducerea comunistă. De fapt, marile puteri antagoniste luptau pentru influență în Asia de sud-est: în timp ce SUA milita împotriva răspândirii comunismului în aceste țări care tocmai își câștigaseră independența, URSS propovăduia răspândirea lui.

După semnarea acordului de pace între delegațiile SUA și ale Vietnamului de Nord, în 1973, SUA și-a retras forțele militare din regiune. Peste doi ani, Vietnamul de Nord, încălcând acordul de pace, a atacat Vietnamul de Sud, ocupând Saigonul, capitala acestuia, cele două țări fiind unificate oficial anul următor (1976), sub numele de Republica Socialistă Vietnam.

Odată cu ocuparea Vietnamului de Sud, în 1975, Partidul Muncitorilor din Vietnamul de Nord s-a unit cu Partidul Revoluționar al Poporului din Vietnamul de Sud, sub numele de Partidul Comunist al Vietnamului.

La cel de-al IV-lea Congres al Partidului au participat 1008 delegații, reprezentând 1 milion și jumătate de membri de partid, cam 3% din populația vietnameză, stabilindu-se politica privind construirea unui socialism domestic pentru perioada 1975-1980, în vederea transformării unei țări prospere în următorii 20 de ani.

Planurile de implementare a unei economii care să refacă golurile din economia Vietnamului au eșuat, astfel că înainte deja de cel de-al V-lea Congres s-au implementat reforme economice. În 1982, la Congresul al V-lea al Partidului, s-au stabilit două obiective importante: construcția socialismului și protejarea Vietnamului împotriva agresiunii chineze. Problemele economice și sociale însă s-au agravat, astfel încât s-au stabilit alte proiecte pentru perioada 1981-1985: creșterea nivelului de trai și a numărului de construcții industriale, prioritară rămânând totuși dezvoltarea agronomică. În 1985 s-au introdus reforme monetare, prețuri de marketing, astfel încât inflația a crescut și planificările făcute pentru 1981-1985 nu s-au realizat. Înainte de cel de-al VI-lea Congres al Partidului, în august 1986, s-au enunțat reforme mult mai radicale pentru piața economică socialistă. Noii lideri aleși la congres au militat pentru o cenzură mai moderată și libertatea expresiei. În următorii ani, politicienii au oscilat între reforme radicale sau mai moderate.

La fiecare 5 ani se ține câte un Congres Național, la care delegațiile trasează direcțiile de dezvoltare ale partidului, aleg Comitetul Central, care implementează apoi deciziile acestui congres. Comitetul Central este instituția cea mai puternică, din care se aleg delegații care își exercită puterea în cadrul Secretariatului și al Biroului Politic, în intervalul de 5 ani dintre două congrese consecutive. După încheierea Războiului din Vietnam, Lê Duẩn, membru fondator devenit, ulterior, secretar general al partidului, a început să centralizeze puterea, direcție care s-a păstrat până la cel de-al VI-lea Congres, când Linh Dinh a ajuns la putere și a decis să urmeze o politică economică de descentralizare, decizie pe care partidul însă nu a agreat-o. Ulterior, pentru păstrarea puterii, s-a făcut provincializarea Comitetului Central, astfel că numărul membrilor a crescut de la 15,6%, câți erau în 1982, la 41% în 2001. Președintele actual al Vietnamului, Trương Tấn Sang, a fost ales în mod direct, de către cei din provincii, la cel de-al VIII-lea Congres al Partidului.

Secretarul general este ales de către Comitetul Central pe 5 ani și poate rămâne pe funcție timp de două mandate. Secretarul general se ocupă de activitatea Comitetului Central, a Biroului Politic, a Secretariatului, este responsabil pentru politica externă și cea de apărare, stabilind întâlniri cu lideri politici importanți, ocupând, totodată, și funcția de secretar al Comisiei Centrale Militare. Chiar dacă în

fruntea secretariatului se află secretarul general, deciziile sunt luate, de comun acord, și cu ceilalți factori decizionali. Și membrii Comitetului Central, la fel ca secretarul, sunt aleși imediat după Congresul Național. Secretarul general este responsabil pentru implementarea și supervizarea rezoluțiilor și directivelor din diferitele sectoare ale economiei și ale partidului. De asemenea, el supervizează pregătirile pentru Biroul Politic.

Întâlnirile Comitetului Central au loc din doi în doi ani, iar între aceste întâlniri funcționează Biroul Politic al Partidului Comunist. Biroul Politic poate implementa politici aprobate, în prealabil, la Congresele Partidului sau de către Comitetul Central. Membrii Biroului Politic sunt aleși la Congresul Național. Este de datoria Biroului Politic ca rezoluțiile adoptate la Congrese să fie aplicate pe plan național. Biroul Politic poate, în anumite situații, să voteze împotriva sau în favoarea unor decizii adoptate de Comitetul Central, chiar menținerea sau destituirea secretarului general al partidului. De exemplu, al XI-lea Birou Politic, alcătuit din 16 membri, a fost ales după cel de-al XI-lea Congres Național. Începând cu cel de-al X-lea Congres, Comitetul Central stabilește responsabilitățile și îndatoririle membrilor, ale secretarului general, președintelui, primului-ministru, șefului Adunării Naționale și ale membrilor secretariatului, separat pentru fiecare dintre aceștia.

Comisia Centrală Militară este stabilită de Biroul Politic, iar membrii săi sunt militari de carieră. Comisia se ocupă de întâlnirile dintre Biroul Politic și Secretariat. Secretarul Comisiei Centrale Militare este și secretarul general al partidului, iar secretarul general adjunct este ministrul Apărării Naționale. Departamentul Politicii Generale se subordonează acestei comisii.

Comisia de Inspecție Centrală este organul de partid responsabil pentru combaterea corupției, a infracțiunilor, respectiv pentru disciplinarea membrilor. Comisia, președintele ei și vicepreședintele sunt aleși la prima plenară a Comitetului Central, după Congresul Național al Partidului.

Încă de la înființarea Republicii Vietnam, ideologia de bază a fost cea marxist-leninistă, dar după introducerea unei economii mixte, la sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90, aceasta și-a mai pierdut din monopolul ideologic și legitimitatea morală. Dacă la început se specifică faptul că partidul apăra drepturile clasei muncitoare aliate cu țărănimea, în Constituția din 1992 se menționează că statul reprezintă interesele clasei muncitoare aliate cu țărănimea și cu intelectualii, ba mai mult, în ultimii ani, statul încetează a mai reprezenta o clasă anume, el se ocupă de toți cetățenii săi, indiferent de domeniul în care activează. Ultimele bariere de clasă au fost stopate în 2006, când membrilor de partid li s-a permis să aibă și activități private, iar statul a acordat mai multă atenție ideologiei naționaliste, bazate pe protecția tradiției vietnameze.

După Ho Și Min, o societate, înainte de a deveni socialistă, trebuie să fie eliberată național, pentru a putea construi un regim pe deplin democratic. Eliberarea națională se referea la preluarea puterii în Vietnam, în timp ce un regim democratic se referea la distrugerea totală a feudalismului, colonialismului și a imperialismului. Dar un regim democratic nu e un regim socialist, deoarece proprietatea privată nu

există în regimurile bazate pe ideologie marxist-leninistă. Proprietarii diferitelor sectoare de producție determină și diferitele moduri de producție. Statul devine socialist când economia națională aparține poporului, iar meșteșugarii, țăranii, personalul din industrie și economie se organizează în cooperative. Când în aceste sectoare există diferiți proprietari, în afară de stat, regimul nu se poate numi socialist.

La Congresul Partidului din 1951 se specifica faptul că revoluția democratică a oamenilor nu este croită nici după tiparul de capitalism democratic vechi, nici după unul socialist. Ho Și Min a precizat poziția Vietnamului, care a intrat într-un proces de tranziție spre socialism încă din 1954, dar în care oamenii mai sunt stăpâni într-un regim încă democratic. Tranziția spre socialism a fost făcută într-o perioadă lungă de timp. Calea spre socialism este un proces de consolidare continuă. Succesul depinde de politicile corect aplicate, de capacitatea de conducere și de mobilizare cu toate forțele pentru păstrarea puterii și consolidarea partidului.

Partidul Comunist consideră că socialismul reprezintă o orânduire socială superioară. După Marx și Lenin, socialismul reprezintă etapa imediat anterioară atingerii comunismului pur. Într-o societate comunistă nu mai are loc exploatarea omului de către om și sunt înlăturate și alte nedreptăți sociale. Potrivit ideologiei socialiste, printre țelurile pe care trebuie să le atingă o orânduire sunt: eliberarea de orice tip de exploatare economică și sclavie spirituală, ce contravin dezvoltării umane; socialismul să fie forța motoare pentru o producție avansată; abolirea proprietății private să se facă treptat; să se înființeze organizații muncitorești care să se ocupe de disciplină și de productivitatea muncii; implementarea principiului că fiecare membru trebuie să își aducă contribuția personală la dezvoltarea țării; în socialism trebuie promovat un nou tip de democrație, care să reflecte relațiile, interesele și aspirațiile clasei muncitoare; naționalismul să fie înlocuit de internaționalism, adică relațiile etnice să aibă ca model solidaritatea internațională de clasă.

Principiile economiei vietnameze se orientează spre socialism, dar nu un socialism în înțelesul clasic al cuvântului. Organizarea, distribuția și proprietatea mijloacelor de producție sunt democratice și corect realizate. Într-o societate socialistă economia nu este condiționată de progresul social pentru a ajunge la un nivel ridicat de dezvoltare, iar sacrificiul social nu este făcut pentru goana după creșterea economică; politica dispune de resurse pentru a ridica standardul de viață al poporului.

La cel de-al X-lea Congres al Partidului s-a decis întărirea politicii externe vietnameze, astfel că, după 2010, Comisia pentru Relații Externe a Comitetului Central Vietnamez a dezvoltat bune relații cu 222 de partide politice din 115 țări, dintre care doar 100 comuniste, aspect ce a dus la accelerarea procesului de reorganizare, modernizare și industrializare a Vietnamului. Relațiile dintre Partidul Comunist Vietnamez și alte partide comuniste au avut la bază principiile construirii socialismului și întrajutorarea reciprocă a clasei muncitoare, dar partidul a dezvoltat legături și cu alte partide, necomuniste, pentru a stabili relații economice importante pentru țară. Relațiile cele mai bune au avut loc între Partidul Comunist Vietnamez și Partidul Revoluționar al Poporului din Lao, Partidul Poporului din Cambodgia,

Partidul Comunist din China, Partidul Muncitorilor din Coreea și Partidul Comunist din Cuba.

În 2008 Partidul Comunist Vietnamez a trimis delegații la cel de-al VIII-lea Congres al Partidului Comunist al Federației Ruse, la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist din India, la cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Marxist din India, la cel de-al V-lea Congres al Partidului Comunist din Italia. În 2009 delegațiile comuniste vietnameze au luat parte la cel de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist al Greciei, al IX-lea Congres al Partidului Comunist din Danemarca, al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist din Spania, al VIII-lea Congres al Partidului Comunist din Nepal, al XII-lea Congres al Partidului Comunist din Brazilia, iar în 2010 la Congresul Partidului Comunist Peruan.

În 2015, la 40 de ani de la încheierea Războiului din Vietnam și la 20 de ani de la reluarea relațiilor diplomatice dintre Washington și Hanoi, a avut loc o întâlnire istorică între Nguyen Phú Trong, secretarul general al Partidului Comunist Vietnamez, primul lider comunist ce vizitează Statele Unite ale Americii, și Barack Obama, președintele american.

Simona **MOCIOALCĂ**

Bibliografie

<https://en.wikipedia.org/wiki/Vietnam>.

www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history.

www.bbc.com/news/world-asia-pacific-16567315.

https://en.wikipedia.org/wiki/South_Vietnam.

<https://answers.yahoo.com/question/index?qid=20090123201422AABMUFO>.

[www.answers.com/Q/Who was the leader of Communist North Vietnam](http://www.answers.com/Q/Who_was_the_leader_of_Communist_North_Vietnam).

[www.answers.com/Q/Is North Vietnam a communist country Or is South](http://www.answers.com/Q/Is_North_Vietnam_a_communist_country_Or_is_South).

www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history.

www.historynet.com/ho-chi-minh-north-vietnam-leader.htm.

www.britannica.com/topic/Viet-Minh.

Riturile funerare ale martirilor.

Comemorări memoriale ale Revoluției Române din 1989 din Timișoara¹

This series of articles is adapted after a Master's Degree Thesis prepared in English and defended at the Central European University (Budapest) in 2015. The paper, a genuine case study focused on the activity carried out by "Memorialul Revoluției" Association during the first fourteen years of existence, reveals the manner in which our Association adapted to promote its accounts about the Romanian Revolution to the wide public.

This first article which is the second chapter of the MA thesis highlights the moment when the "Memorialul Revoluției" Association was set up and focuses on the association's commemorative activities. The article emphasizes our efforts centred on research work to better understand both the Romanian Revolution and the very first years after the fall of the communist regime. At the same time, the author presents the monuments our Association has erected from 1990 to 1999, as memorials for the victims of the Revolution.

Key words: "Memorialul Revoluției" Association (AMR), Timișoara, Revolution, December 1989, monuments, Traian Orban.

Cuvinte-cheie: Asociația Memorialul Revoluției (AMR), Timișoara, Revoluție, Decembrie 1989, monumente, Traian Orban.

Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 (AMR) este o organizație fondată în anul 1990 în orașul Timișoara. Propunându-și să păstreze memoria Revoluției în acest oraș, asociația a folosit o varietate de activități pentru a-și atinge obiectivul. În anii de început, AMR s-a ocupat de ridicarea de monumente în întreg orașul, reflectând aspecte ale violențelor din timpul Revoluției și dedicându-se cercetării prin catalogarea unor materiale de arhivă și prin realizarea de interviuri orale. Funcțiile asociației au fost adaptate, de-a lungul timpului, iar în anii 2000 AMR a început să promoveze educația despre Revoluție prin producția de filme documentare și punerea bazelor pentru un muzeu. Cum se explică aceste schimbări?

Această serie de articole este o adaptare după o lucrare de master, scrisă în limba engleză și susținută la Universitatea Centrală Europeană (Budapesta) în 2015. Lucrarea a fost un studiu de caz privitor la activitatea AMR în primii 14 ani de la înființare și arată cum asociația s-a adaptat pentru a promova narațiunea ei despre Revoluție către publicul larg. Deși inițial preocuparea asociației era de

¹ Doresc să le mulțumesc celor care m-au sprijinit cu cercetarea, scrierea tezei și a acestui articol. Asociația Memorialul Revoluției, prin președintele Traian Orban, Simona Mocioalcă și Adina Hornea Abruda, mi-a oferit acces la materiale de arhivă și la publicații, a răspuns tuturor întrebărilor mele și mi-a oferit oportunitatea de a-mi publica cercetarea în această revistă. Marsha Siefert și Constantin Iordachi, care au fost profesorii mei îndrumători la Universitatea Centrală Europeană, mi-au oferit comentarii și critici valoroase cu privire la teză. Ioana Hașu a citit prima versiune a articolului și m-a ajutat cu traducerea din limba engleză în română.

păstrare a memoriei Revoluției pentru cei care au trăit-o direct, afluxul de turiști străini și apariția unei noi generații de adulți născuți după Revoluție au creat necesitatea de a educa publicul cu privire la evenimentele din Decembrie 1989 în paralel cu acțiunile de comemorare. AMR a folosit două tipuri specifice de comemorare în această perioadă de timp: în primul rând, a folosit comemorarea memorială, care promovează o narațiune a Revoluției prin activități legate de doliu și cunoașterea evenimentelor tragice; în al doilea rând, AMR a folosit comemorarea didactică, ce menține și transmite o narațiune a Revoluției prin mijloace educative. Acest prim articol, care este al doilea capitol al tezei, prezintă formarea AMR și se concentrează pe comemorarea memorială. Articolul arată eforturile asociației de a efectua cercetare pentru înțelegerea Revoluției din România, în primii ani imediat după căderea comunismului, și prezintă diferitele monumente construite de către asociație în perioada 1990-1999, sub forma unor memoriale pentru victimele violențelor din timpul Revoluției. Următorul articol va vorbi despre achiziționarea unei clădiri, în anul 1998, pentru fondarea unui muzeu și despre comemorarea didactică din anii 2000, apărută ca o modalitate de a vorbi despre Revoluție cu turiștii și studenții, persoane care nu au trăit Revoluția în mod direct.

Primii ani de activitate ai AMR sunt legați de evenimentele din Decembrie 1989 din Timișoara și de ce a urmat imediat după Revoluție. Odată cu fuga lui Nicolae și Elena Ceaușescu din București în 22 decembrie, Ion Iliescu, fost membru al Partidului Comunist Român (PCR), și-a luat aura de disident, devenind un lider revoluționar care a format Frontul Salvării Naționale (FSN), structură politică ce a promis că va asigura interimatul la conducerea țării până la organizarea primelor alegeri libere. Totuși, Iliescu a anunțat în februarie 1990 că FSN va participa ca un partid politic la scrutin și că nu va rămâne doar o entitate administrativă temporară, așa cum se anunța la început. Decizia a generat demonstrații de protest în mai multe orașe împotriva a ceea ce mulți percepeau ca o continuitate a PCR, sub un alt nume și o conducere diferită.

În perioada imediat după izbucnirea Revoluției, activitatea politică de la Timișoara a fost intensă, având în vedere faptul că Revoluția începuse acolo înainte să fie consolidată la București. Foști participanți la Revoluție, împreună cu politicieni și intelectuali locali, au început să fondeze diferite organizații dedicate, într-un fel sau altul, Revoluției. Obiectivele acestor noi asociații erau multiple și, deși uneori aceste grupuri lucrau împreună, au existat și diferențe de opinie care au condus la conflicte și tensiuni interne. Acesta este contextul în care a luat ființă AMR, având ca obiectiv principal păstrarea memoriei celor care au murit în timpul Revoluției, prin cercetări cu privire la cauzele deceselor și la cei vinovați pentru uciderea oamenilor, dar și prin construirea de monumente ca situri de comemorare memorială.

Agitație în Timișoara: Înființarea diferitelor organizații și a Asociației Memorialul Revoluției

Imediat după 1989, organizațiile dedicate Revoluției s-au concentrat în special pe participanții direcți la evenimente. De regulă, aceste organizații au fost

fondate de revoluționari, fiind dedicate revoluționarilor, ca de exemplu Asociația „16 Decembrie 1989” din Timișoara. Înființată în anul 1990, această asociație are printre obiectivele sale „sprijinirea revoluționarilor... cu asistență juridică, asistență financiară, consultanță tehnică”². Misiunea sa, schițată în trei puncte în statutul publicat pe pagina Camerei Deputaților, include „respectul și gratitudinea față de eroii-martiri și luptătorii participanți la acțiunile desfășurate pentru victoria Revoluției Române din Decembrie 1989”, „respectarea adevărului istoric” cu privire la desfășurarea Revoluției și „organizarea și participarea la acțiuni comemorative pentru menținerea vie și cinstirea memoriei eroilor-martiri căzuți în lupta pentru libertate și democrație din decembrie 1989”³. Alte organizații au fost, de asemenea, preocupate de păstrarea valorilor Revoluției: „revoluția politică, economică și socială (mentalități)”⁴ și cu „dorința de a uni într-o formă legală răniții și urmașii eroilor-martiri din Revoluția Anticomunistă din Decembrie 1989 în Timișoara, având ca scop promovarea și apărarea drepturilor și libertăților acestora”⁵.

AMR a fost înființată în Timișoara pe 26 aprilie 1990 și, ca și în cazul unor organizații similare, fondatorii săi au fost, în mare parte, participanți direcți la Revoluție. Inginerul Vilmos Soós a fost președintele AMR până 1991, după ce o schimbare în conducerea organizației a dus la numirea în această funcție a lui Traian Orban, un fost medic veterinar rănit la Revoluție.⁶ Fost secretar al Asociației „17

² „Asociația «16 Decembrie 1989» din Timișoara: scop/misiune”, Camera Deputaților, accesat în 11 mai 2015, http://www.cdep.ro/informatii_publice/ong.chest_aprobate?f_idc=2445; pentru un exemplu similar, a se vedea „Asociația revoluționarilor din Decembrie 1989 Pucioasa Dâmbovița”, Camera Deputaților, accesat în 11 mai 2015, http://www.cdep.ro/informatii_publice/ong.chest_aprobate?f_idc=2342. După cum sugerează numele, această organizație a fost preocupată în special de locuitorii orașului Pucioasa, județul Dâmbovița, care au participat la Revoluție. Organizația a fost fondată în anul 1994, iar nu în 1990.

³ *Ibidem*.

⁴ „Fundatia Națională a Revoluției din Decembrie 1989 Timișoara”, Camera Deputaților, accesat în 11 mai 2015, http://www.cdep.ro/informatii_publice/ong.chest_aprobate?f_idc=2102.

⁵ „Despre Asociația «17 Decembrie 1989» Timișoara: asociație a răniților și a familiilor îndoliate din Revoluția din 1989 în Timișoara, România”, accesat în 11 mai 2015, <https://asociația17decembrie1989timisoara.wordpress.com/about/>.

⁶ Traian Orban a fost împușcat și a suferit o fractură în femurul stâng în 17 decembrie 1989 în Piața Libertății, câteva străzi la nord de centrul orașului. A se vedea Lucian Ionică (coord.) et al., *Enciclopedia Revoluției din Timișoara 1989*, vol. I, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2014, p. 191. Pentru participarea lui Traian Orban la Revoluție a se vedea Titus Suciș și Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, pp. 320-323; conducerea inițială a fost formată din: Vilmos Soós (președinte), Mihai Botescu (vicepreședinte) și Dan Popa (secretar). După 1991 din conducerea organizației au făcut parte: Traian Orban (președinte), Ioan Bânciu (vicepreședinte) și Mihai Botescu (tot vicepreședinte). Singura schimbare de conducere care a urmat a fost înlocuirea lui Mihai Botescu cu Gino Rado. A se vedea Traian Orban, *Memorialul Revoluției la 25 de ani*, „Memorial 1989: Buletin științific și de informare”, nr. 1 (15), 2008, p. 13.

Decembrie 1989”, Traian Orban a declarat într-un interviu din anul 1997 că a fost demis din această funcție.⁷ Pe când lucra la Asociația „17 Decembrie 1989”, Traian Orban a ajutat la înființarea unei arhive cu detalii despre persoanele rănite în Revoluție, incluzând detalii despre felul în care a fost rănită fiecare persoană, documente de folos pentru a-i identifica și a-i incrimina pe cei care au comis violențele. Arhiva „a dispărut” misterios și, deși au început niște procese locale, cazurile au fost mutate la București, ceea ce a îngreunat audierea persoanelor din Timișoara, care erau nevoite să traverseze țara pentru a depune mărturie în acest proces.⁸ Traian Orban a călătorit cu unii membri ai asociației „la București la Guvern, la Parlament, am ajuns până la Președinție și la Curtea Supremă de Justiție, la Procuratura Militară și la Ministerul Justiției, dar nu am avut înțelegere”⁹. Curând după aceea a fost demis din Asociația „17 Decembrie 1989” și a început să lucreze la AMR în funcția de președinte.

În privința activității AMR, Traian Orban a mai spus în același interviu că asociația avea două obiective inițiale. În primul rând, asociația și-a dedicat activitatea arhivării documentelor și efectuării de cercetări cu privire la Revoluție. Ca și celelalte organizații similare, AMR s-a preocupat de chestiuni legate de perioada imediat postrevoluționară. În ceea ce-l privește pe Traian Orban, funcția de președinte, pe care o ocupa, avea ca obiectiv continuarea activităților începute la Asociația „17 Decembrie 1989”. De exemplu, AMR a investigat ce s-a întâmplat în spitalele din Timișoara și în împrejurimi în timpul Revoluției, din cauza suspiciunilor (care s-au dovedit a fi reale) că reprezentanți ai Securității și militari au împiedicat medicii să acorde asistența necesară demonstranților răniți care au ajuns în spitale, ceea ce a accentuat numărul de morți din primele zile ale Revoluției.¹⁰ Asociația a contribuit la cercetările care dovedesc că în primele zile ale Revoluției statul a

⁷ Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban”, AMR, 4 aprilie 1997, accesat în 11 mai 2015, <http://www.memorialulrevolutiei.ro/index.php?page=baza-de-date/declaratii-ale-victimelor/traian-orban>.

⁸ *Ibidem*. Subiectul proceselor împotriva celor vinovați pentru violențele din Timișoara este prea vast pentru a fi abordat complet în această cercetare. Pentru literatura despre acest subiect a se consulta Gino Rado, *Procesul de la Timișoara: audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013 și Marius Mioc, *Curtea Supremă – Procesele revoluției din Timișoara (1989) adunate și comentate de Marius Mioc*, Artpres, Timișoara, 2004; o referire la geografia României este importantă pentru a înțelege implicațiile legate de strămutarea proceselor de la Timișoara la București. Timișoara se află situată în regiunea de Vest a României, în vreme ce Bucureștiul este în zona centrală a regiunii de sud. Cele două orașe sunt despărțite de peste 400 de km. Din cauză că drumul trece peste Carpații Meridionali, o călătorie de la Timișoara la București ajunge la aproape 600 de km.

⁹ Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban”.

¹⁰ Traian Orban vorbește despre această investigație în Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban”. Pentru literatura despre acest subiect a se vedea Lucian-Vasile Szabo, *Revoluția din 1989 în spitalele timișorene*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2014.

comandat și a efectuat transportarea a 43 de cadavre ale unor cetățeni uciși în Timișoara de la morga Spitalului Județean la București, unde au fost incinerați pentru a pretinde, mai apoi, că persoanele respective au fugit din țară.¹¹

Monumentele Revoluției

Al doilea obiectiv al AMR menționat de Traian Orban în interviul citat a fost „cinstirea memoriei eroilor” care au fost uciși în timp ce participau la Revoluție.¹² Deși acest obiectiv figura și în statutul altor organizații dedicate Revoluției, de exemplu Asociația „16 Decembrie 1989” din Timișoara vorbește de „organizarea și participarea la acțiuni comemorative pentru menținerea vie și cinstirea memoriei eroilor-martiri”¹³, AMR se distinge de celelalte organizații prin maniera în care și-a onorat victimele. Încă de la început, AMR a demarat un proiect de a construi nu doar monumente, ci și un cimitir și monumente comemorative pentru răniții și morții din timpul Revoluției. Aceste monumente au mai multe semnificații. Pe de o parte, AMR a amplasat majoritatea acestor monumente în puncte în care au avut loc violențe. Pe de altă parte, monumentele au descris cel mai adesea subiecte sau teme relevante pentru anumite grupuri de victime.¹⁴

Este necesar să se sublinieze și explice semnificația monumentelor care au fost construite în acest interval de timp.¹⁵ Primul proiect finalizat de AMR a vizat construcția *Complexului Memorial*, situat în Cimitirul Eroilor, la nord de centrul

¹¹ A se vedea Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban” și Titus Suciu și Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, pp. 320-323. Pentru literatura despre transportarea și incinerarea cadavrelor din Timișoara în timpul Revoluției a se vedea capitolul pe acest subiect în Romeo Bălan, *Victimele revoluției: Timișoara – 1989*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, pp. 58-87.

¹² Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban”.

¹³ „Asociația «16 Decembrie 1989» Timișoara: Scop/Misiune”.

¹⁴ Traian Orban, interviu cu Adrian Onica, „Declarație Traian Orban”; Traian Orban, *Memorialul Revoluției la 25 de ani*, pp. 11-12.

¹⁵ Anumite persoane au oferit deja interpretări artistice ale monumentelor AMR, care stau la baza acestei părți a articolului meu. Analiza mea se bazează parțial pe aceste lucrări, la care am adăugat propriile interpretări. Interpretările pe care le-am consultat includ: Gabriel Burza (regizor), „In memoriam”, AMR, Timișoara, 2003, arhivă de filme AMR, film; Sidonia Grama, „In between Places of Remembrance and Realms of Memory: the 15-Years Commemoration of the Romanian Revolution in Timișoara”, „Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities”, nr. 10-11, 2005, pp. 311-342; Dana Sarmeș, *Despre monumente și eroi (I). Povestea monumentelor din Timișoara dedicate Revoluției din 1989. Reprezentări ale Sfintei Cruci FOTO*, în „PRESSALERT.ro”, 20 decembrie 2014, accesat în 8 iunie 2015, <http://www.pressalert.ro/2014/12/despre-monumente-si-eroi-povestea-monumentelor-din-timisoara-dedicate-revolutiei-din-1989-reprezentari-ale-sfintei-cruci-foto/>; Dana Sarmeș, *Despre monumente și eroi (II). Povestea monumentelor din Timișoara dedicate Revoluției din 1989. Figura umană FOTO*, în „PRESSALERT.ro”, 21 decembrie 2014, accesat în 8 iunie 2015, <http://www.pressalert.ro/2014/12/despre-monumente-si-eroi-povestea-monumentelor-din-timisoara-dedicate-revolutiei-din-1989-figura-umana-foto/>.

orașului, unic printre monumentele AMR, deoarece prin amplasarea lui este atât un sit memorial simbolic, cât și un loc de odihnă pentru morți.¹⁶ Totuși, *Complexul Memorial* nu cuprinde morminte „reale” – pietrele funerare negre au fost construite pentru fiecare victimă, dar mormintele rămân goale. Acest amplasament reflectă, în parte, haosul inițial al Revoluției și dificultatea în care se aflau cei îndoliați de a revendica și înmormânta cadavrele celor pe care i-au pierdut. În timpul Revoluției, persoanele care au reușit să-i recupereze pe cei pierduți i-au înmormântat frecvent în acest cimitir, dar au fost obligați să facă acest lucru la repezeală, din teama de a nu fi prinși în schimburi de focuri.¹⁷ Alții nu au reușit să recupereze corpurile celor pierduți tocmai din cauză că unele au fost deliberat pierdute, cum este cazul celor 43 de cadavre care au fost transportate și incinerate la București. Astfel, crearea de morminte noi pentru victimele Revoluției reflectă această situație de haos sau, după cum spunea Traian Orban într-un interviu din anul 2004, victimele Revoluției „au fost împreună, au murit împreună, le onorăm împreună”¹⁸. *Complexul Memorial* este punctat de un „foc etern”, literalmente un foc care rămâne aprins totdeauna, în spatele căruia se află o structură în alb-negru și o cruce creștină.

Sculptorul Ingo Glass, născut în Timișoara, a fost cel care a construit al doilea monument al AMR, dedicat anume celor 43 de victime transportate și incinerate la București.¹⁹ Finalizat în anul 1992, monumentul din oțel este format din două dreptunghiuri subțiri, unul în fața celuilalt, cu un spațiu de câțiva metri între ele. Pe unul dintre dreptunghiuri sunt scrise numele celor 43 de victime, iar o cruce înaltă apare pe fiecare parte a textului. Cel de al doilea dreptunghi are o deschizătură curbată ca o ușă sau o cortină, iar jumătate din ea este decupată din structura de oțel. Așa cum au sugerat unii cercetători, monumentul lui Glass nu este numai un memorial pentru cei care au fost incinerați la București, ci și o reprezentare simbolică a Cortinei de fier.²⁰ Titlul monumentului, *Deschidere*, folosirea metalului ca materie primă și forma specifică de fragment gravat, alături de cortina tăiată, toate conduc spre ideea de cortină de fier în deschidere.²¹ Datorită faptului că cele două dreptunghiuri sunt poziționate față în față, numele victimelor incinerate pot fi văzute prin cortina în deschidere.

¹⁶ Ionel Pop, Liviu Brebe și Pompiliu Alămoreanu, *Complexul Memorial*, 1990, material mixt, Cimitirul Eroilor (Calea Lipovei), Timișoara. Pentru datele despre monumente AMR între anii 1990 și 1999 a se vedea „Memorialul Revoluției”, document care rezumă monumentele AMR, martie 1998, arhiva AMR.

¹⁷ Această dilemă este descrisă în Sidonia Grama, „In between Places of Remembrance and Realms of Memory”, p. 322.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ingo Glass, *Deschidere*, oțel, 1992, Calea Martirilor, Timișoara. Glass a emigrat în Germania de Vest în anul 1979. A se vedea *Ingo Glass*, „Banaterra: Die Enzyklopädie des Banats”, accesat în 8 iunie 2015, <http://www.banaterra.eu/german/content/ingo-glass>.

²⁰ Gabriel Burza face această sugestie în „In memoriam” și Dana Sarmăș, de asemenea, în *Despre monumente și eroi (I)*.

²¹ Dana Sarmăș susține că monumentul este, de fapt, făcut din fier, dar AMR afirmă că materialul de construcție al monumentului este oțelul.

Cinci monumente comandate de AMR au fost finalizate în 1993 și fiecare dintre ele se adresează unui anumit aspect al Revoluției. *Clopotul Libertății* al lui Ștefan Călărășanu reprezintă un clopot mare, realizat în tradiția creștin ortodoxă și situat aproape de Biserica Ortodoxă Sârbă din Piața Traian.²² Deși clopotul unei biserici simbolizează atragerea atenției și chemarea la adunare, iar funcția fizică a clopotului este de a genera zgomot, construcția din travertin împiedică tocmai această funcție.²³ Având încorporate imaginile vagi ale unor capete umane, acest clopot rămâne tăcut. Și Marian Zidaru a folosit teme creștine în sculptura lui, *Biserica plângătoare*.²⁴ Construit din bronz și travertin și situat aproape de Biserica Ortodoxă din Piața Sinaia, acest monument este un altar triumfiular cu trei cruci deasupra. Altarul este marcat cu găuri semicirculare direcționate în jos, asemenea unor guri deznădăjduite. Sub fiecare gură este gravat un ochi. Monumentul este legat la o fântână, iar în unii ochi sunt montate duze din care curge apă în spațiile dintre guri și, în același timp, peste ați ochi.²⁵

Doi dintre sculptorii care au realizat monumente pentru AMR în anul 1993 au folosit forma umană ca subiect. Sculptura din bronz *Eroica* a lui Paul Vasilescu înfățișează un om care stă drept și privește înainte, având picioarele și brațele amputate.²⁶ O cruce este încorporată în pieptul omului, iar un cerc de haine sunt atașate în jurul taliei, ca și cum ar fi pe punctul de a cădea. Ar putea fi o cămașă pe care omul o dezbracă pentru a-și dezveli pieptul, înarmat în fața violenței cu nimic altceva decât cu crucea creștină.²⁷ Omul însuși formează cu trupul său o cruce, cu brațele întinse din umăr, în ciuda amputației. Imaginea omului care stă drept, în ciuda

²² Ștefan Călărășanu, *Clopotul Libertății*, 1993, travertin, Piața Traian, Timișoara. Monumentul ocupă 350 de metri pătrați. Piața Traian este situată în estul orașului, dincolo de râul Bega, care înconjoară estul și sudul interior al orașului.

²³ Travertinul este o stâncă similară calcarului și se formează, în mod natural, aproape de ape termale. Are o textură poroasă, formată, în parte, datorită eroziunii produse de dioxidul de carbon. Este, de obicei, un habitat pentru microorganisme variate, bacterii, în special. Nu este suficient spațiu pentru a aborda acest aspect în cadrul cercetării de față, dar folosirea unei pietre biogene ca material pentru realizarea unui monument conduce la potențiale conexiuni simbolice și leagă subiectul memorialului de pământ într-un mod fizic. Și Dana Sarmăș face această referință la travertin în *Despre monumente și eroi (I)*. Pentru literatura referitoare la proprietățile travertinului a se vedea *What is Travertine?*, accesat în 8 iunie 2015, <http://what-is-travertine.com/>.

²⁴ Marian Zidaru, *Biserica plângătoare*, 1993, bronz și travertin, Biserica Ortodoxă din Piața Sinaia (Piața Mocioni), Timișoara.

²⁵ Imaginile disponibile ale monumentului nu arată că ar exista apă curgătoare, doar petele de rugină rămase pe monument demonstrează că a curs apă când fântâna funcționa.

²⁶ Paul Vasilescu, *Eroica*, 1993, bronz, Calea Lipovei, Timișoara.

²⁷ Gabriel Burza susține această interpretare în „In memoriam” și face o referință despre demonstrații din orașul Cluj-Napoca, care și-au dezbrăcat cămașa pentru a arăta că n-au arme când s-au confruntat cu forțele de Securitate în timpul Revoluției. Demonstrații au fost, oricum, împușcați, rezultând opt morți și trei răniți. A se vedea Alesandru Duțu, „The Revolution of December 1989: chronology”, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2012, pp. 154-155.

rănilor, amintește de cei care au fost schilodiți pentru tot restul vieții în timpul Revoluției și le păstrează memoria de victime ale Revoluției, alături de cei uciși.²⁸ În mod similar, monumentul lui Constantin Popovici, *Învingătorul*, prezintă un om cu brațul și membrul inferior stâng pierdute, care privește înainte.²⁹ Sprijinit în piciorul drept și într-o cârjă fixată sub umărul stâng, omul ține în mâna dreaptă o sabie. Și sabia este parțial distrusă, dar rămâne ridicată în aer, ca și cum ar fi parte dintr-o sumbră ceremonie. Deși postura personajului și a sabiei sugerează o scenă victorioasă, realitatea condiției lui amintește că este vorba despre o victorie amară. În contextul Revoluției, în ciuda succesului legat de răsturnarea regimului Ceaușescu, prețul plătit a fost permanent.

Monumentul lui Gheorghe Iliescu-Călinești, *Evoluție*, este o lucrare abstractă, situată în apropiere de Hotelul „Continental”, în centrul orașului.³⁰ Este formată dintr-un con triunghiular vertical, având capătul lat la baza sculpturii și fiind întrerupt de o sferă tăiată în două. Un al doilea con triunghiular inversat străpunge jumătatea superioară a sferei, baza lui formând vârful monumentului. Având în vedere titlul monumentului, conurile par a reprezenta o progresie a societății peste timp. Sfera care închide conul de jos se deschide cu forță, lăsând conurile să continue, să crească în sus. Astfel, monumentul poate sugera scânteia din 1989, care a spart „sfera” de comunism și i-a dat statului român oportunitatea „să crească”, la fel cum cresc conurile lui Iliescu-Călinești.

Alți doi sculptori au terminat monumente comandate de AMR în anul 1995. *Fântâna Martirilor* lui Victor Gaga, construită din travertin și situată aproape de Cinematograful „Capitol”, este formată dintr-o placă dreptunghiulară tăiată masiv în forma literei „T”, cu o cruce subțire gravată pe ea.³¹ Un tipar de forme stă sub brațele crucii, reprezentând cele două părți ale Revoluției. Sub partea dreaptă a crucii se află o varietate de forme de diferite dimensiuni, cu fețe perceptibile, simbolizând demonstrații, în vreme ce în partea stângă sunt semicercuri care descriu căștile militarilor și ale forțelor de Securitate care au urmat ordinele statului. O fântână mică și fără apă stă la baza monumentului, pe post de spațiu în care pot fi depuse obiecte comemorative, cum ar fi poze sau lumânări funerare. Sculptura lui Béla Szakács, *Omul-țintă*, prezintă un om cu brațele întinse spre cer, în cădere pe genunchi.³² Bucățile de bronz nefinisat dau o anume textură figurii, ca și cum personajul este lipsit de piele, iar o bucată de metal în formă de țintă îi este fixată pe piept. Omul se uită în sus cu gura deschisă, curbată în jos, având o expresie de durere întâipărită pe

²⁸ Potrivit unor publicații AMR, 93 de demonstrați au fost uciși și 269 au fost răniți în Timișoara între 17 și 22 decembrie 1989. A se vedea *Enciclopedia revoluției din Timișoara 1989*, vol I, pp. 132, 165.

²⁹ Constantin Popovici, *Învingătorul*, 1993, bronz, Bulevardul Take Ionescu, Timișoara.

³⁰ Gheorghe Iliescu-Călinești, *Evoluție*, 1993, bronz, aproape de Hotelul „Continental”, Timișoara.

³¹ Victor Gaga, *Fântâna Martirilor*, 1995, travertin, scuarul din spatele grădinii de vară a Cinematografului „Capitol”, Timișoara.

³² Béla Szakács, *Omul-țintă*, 1995, bronz, Piața 700, Timișoara.

chip. Prin postura personajului, monumentul pare a surprinde momentul imediat după ce omul a fost împușcat, oferind o reprezentare intensă a violențelor din timpul Revoluției. Locul de amplasare are un impact puternic în cazul *Omului-țintă*. Este situat în Piața 700, între două mari spitale din centrul Timișoarei, reamintind tragediile care s-au întâmplat acolo în timpul Revoluției.

Alte două monumente comandate de AMR au fost finisate în anul 1996. *Martirii*, o sculptură a lui Péter Jecza, abordează subiectul înmormântărilor grăbite din timpul Revoluției.³³ Dincolo de cadavrele transportate și incinerate la București, reprezentanții ai Securității ar fi ordonat înmormântări *en masse* pentru a ascunde numărul morților și a pretinde mai apoi că unii timișoreni dispăruți au fugit din țară.³⁴ Mai mult, așa cum arată și *Complexul Memorial*, este o realitate că nu toți cei care au pierdut prieteni sau membri ai familiei au reușit să organizeze înmormântări potrivit tradiției în haosul marcat de violența din timpul Revoluției. Ținând cont de acest aspect, *Martirii* prezintă șapte corpuri umane în formă de plăci subțiri de bronz dreptunghiulare. Corpurile aduc a ființe umane doar prin fețele și brațele gravate pe un cadru altminteri dreptunghiular, stivuite la orizontală. Rezultatul este o re-creare artistică a înmormântărilor grăbite din timpul Revoluției (individuale sau în masă), inversând ordinea firească: mormintele simbolice apar deasupra pământului, sunt vizibile, spre deosebire de adevăratele morminte colective invizibile. *Sfântul Gheorghe*, sculptura Silviei Radu, realizată tot din bronz, îl prezintă pe sfântul creștin cu acest nume, care în iconografie apare pe un cal, ucigând un balaur.³⁵ Aspectul care unicizează monumentul este vârsta personajelor. Sfântul Gheorghe este slab și copilăresc, iar calul și balaurul sunt, mai curând, jucării decât creaturi. Deși sugestia nu este explicită prin locul de amplasare a monumentului sau temă, felul în care este prezentat Sfântul Gheorghe sugerează comemorarea tinerilor și a copiilor uciși în timpul Revoluției.³⁶

Ultimele două monumente comandate de AMR în cadrul proiectului inițial pentru situri memoriale aduc în prim-plan alte grupuri specifice de persoane care au fost afectate de violența din timpul Revoluției. Ștefan Kelemen a construit un monument în Complexul Studențesc de la Universitatea de Vest din Timișoara (UVT) în memoria studenților uciși în timpul Revoluției.³⁷ Monumentul, finisat în 1997 și intitulat *Monument omagial al studenților martiri din Decembrie 1989*, este format dintr-o cruce creștină realizată dintr-o placă dreptunghiulară de travertin, simbol al martiriului și al învierii. O arcadă mică ieșită în fața crucii, cu o gaură mică

³³ Péter Jecza, *Martirii*, 1996, bronz, aproape de Castelul Huniazilor (Muzeul Banatului), Timișoara.

³⁴ În contrast cu cadavrele incinerate la București, pentru care există dovezi mai solide, tema mormintelor în masă ascunse este încă subiect de dezbateră. Pentru literatura despre acest subiect a se vedea Peter Siani-Davies, "The Romanian Revolution of 1989", Cornell University Press, Ithaca, 2007, pp. 281-282.

³⁵ Silvia Radu, *Sfântul Gheorghe*, 1996, bronz, Piața Sfântul Gheorghe, Timișoara.

³⁶ Acest argument este formulat de Gabriel Burza în „In memoriam”.

³⁷ Ștefan Kelemen, *Monument omagial al studenților martiri din decembrie 1989*, 1997, travertin, Strada Cluj (Complexul Studențesc), Timișoara.

în centrul monumentului, formează un spațiu pentru obiecte comemorative, imitând arhitectura Operei Naționale, în jurul căreia s-a desfășurat o mare parte a Revoluției din Timișoara.³⁸ Péter Jecza a vizat victimele feminine ale Revoluției în monumentul realizat în anul 1999. *Pietà* descrie o femeie care cade în timp ce este ținută în brațe de un bărbat.³⁹ Construită din bronz și situată lângă Podul Decebal, în nord-estul orașului, *Pietà* redă un eveniment real din timpul Revoluției când, pe 17 decembrie 1989, o demonstranță a fost împușcată și a murit chiar în acel loc în brațele soțului ei.⁴⁰ În afară de capetele distincte, figurile se contopesc și sunt aproape imperceptibile una de alta. Capul femeii este înclinat spre dreapta ei și poziționat în jos, iar capul bărbatului se odihnește pe al ei, înclinat spre stânga și privind înainte.

³⁸ Opera Națională Română din Timișoara a fost scena unor tragedii, aici desfășurându-se o mare parte din violențele Revoluției, dar, în același timp, și o scenă a victoriei, fiind locul de unde Timișoara a fost declarată primul oraș liber de comunism din România în 20 decembrie 1989. Pentru o cronologie a Revoluției din Timișoara a se vedea Florin Medeleț și Mihai Ziman, *O cronică a Revoluției din Timișoara 16-22 Decembrie 1989*, Tirajul II, Ediția I, Muzeul Banatului Timișoara: Asociația Muzeografilor din Banat, Timișoara, 1990 și Lucian Ionică, *Enciclopedia revoluției din Timișoara 1989*, vol. I. Pentru o cronologie mai largă despre Revoluția Română, care include contextul internațional al revoluțiilor din anul 1989 și dezmembrarea Uniunii Sovietice, a se vedea Alesandru Duțu, "The Revolution of December 1989: chronology". Pentru detalii despre victimele Revoluției și locuri ale violenței a se vedea Romeo Bălan, *Victimele Revoluției. Timișoara 1989* și Angela Țintaru, Corina-Daniela Untilă și Marius Mioc, *Libertate, te iubim! Ori învingem, ori murim!*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2014.

³⁹ Péter Jecza, *Pietà*, 1999, bronz, Podul Decebal, Timișoara. Lucrarea trimite la *Pietà*, sculptura artistului italian renescentist Michelangelo, care o reprezintă pe Fecioara Maria ținând în brațe trupul mort al lui Isus după crucificare.

⁴⁰ Povestea reală a monumentului *Pietà* este prezentată de Gabriel Burza în „In memoriam”. Patru demonstranți au fost uciși la Podul Decebal în 17 decembrie 1989, între care trei femei, și alți 21 au fost răniți (patru femei). Dintre cele trei femei ucise, cel mai probabil, cazul reflectat de monument este al Leontinei Bânciu, soția lui Ioan Bânciu, unul dintre vicepreședinții AMR. Moartea femeii a avut loc în condiții similare, deși nu identice, cu scena descrisă în *Pietà*. Pe când Ioan și Leontina fugeau din calea violențelor, Leontina a fost împușcată în spate. Ioan a fugit înapoi la ea și a transportat-o cu o mașină oprită de alți revoluționari la Spitalul Județean, unde s-a constatat decesul, iar apoi a plecat să anunțe familia despre cele întâmplate. A fost unul din cele 43 de corpuri transportate și incinerate pe ascuns în București. Pentru victimele de la Podul Decebal din 17 decembrie 1989 a se vedea Romeo Bălan, *Victimele Revoluției. Timișoara 1989*, pp. 21-23. Pentru povestea Leontinei și a lui Ioan Bânciu a se vedea Vasile Surcel, *Leontina Bânciu: „Mama, acasă e bine. Dar eu presimt că o să mor”*, în „Jurnalul.ro”, 4 decembrie 2009, accesat în 8 iunie 2015, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/leontina-banciu-mama-acasa-e-bine-dar-eu-presimt-ca-o-sa-mor-529266.html>.

Concluzie

În ansamblu, monumentele comandate de AMR abordează teme diverse. Unele dintre ele au fost dedicate grupurilor specifice de victime ale Revoluției, de exemplu *Pietà-ul* lui Jecza, *Învingătorul* lui Popovici și *Monumentul omagial* al lui Kelemen. Alte monumente au avut ca punct de plecare, în principal, teme creștine, de exemplu *Clopotul libertății* al lui Călărășanu și *Fântâna Martirilor* a lui Gaga. Alți artiști au enumerat numele victimelor ucise în timpul Revoluției – *Deschidere* a lui Glass, spre exemplu, face exact acest lucru. Fiecare monument reflectă aspecte ale comemorării memoriale. Deși *Complexul memorial* este situl care reflectă cel mai explicit acest aspect, deoarece este, literalmente, un cimitir, fiecare monument a fost situat în spații unde violența și moartea au fost prezente în timpul Revoluției. Oricare dintre aceste monumente ar putea fi folosit ca sit de doliu, fie de către AMR, fie de persoane fizice. Deși nu se poate stabili cu exactitate dacă persoane private s-au raportat la aceste monumente astfel, este cert că AMR folosește aceste monumente ca locuri de doliu. Crearea de monumente este, în acest fel, legată de comemorarea memorială, deoarece ridicarea lor a fost o metodă de a menține vie memoria victimelor ucise în timpul Revoluției.

În anii de început ai AMR, organizația s-a preocupat, în principal, de aceste activități comemorative. Fondată imediat după 1989, în contextul afluxului de organizații dedicate Revoluției, AMR a fost, inițial, preocupată de cercetarea și catalogarea informațiilor de arhivă despre Revoluție. Aceste acțiuni au ajutat la dezvăluirea unor adevăruri despre revoluție, de exemplu cazul transportării și incinerării unor cadavre ale revoluționarilor din Timișoara la București, informații esențiale în încercarea de a înțelege evenimentele din decembrie 1989 și a identifica pe cei vinovați de violențe. Asociația a comandat de asemenea monumente ale Revoluției, ca acțiune comemorativă, fiecare relevând aspecte specifice din istoria revoluției și indicând categoriile de persoane care au fost afectate de violențe.

În ceea ce privește chestiunea audienței, este de menționat că această formă de comemorare a avut probabil ca public țintă pe cei care au trăit în mod direct revoluția și au suferit în timpul ei. Monumentele ca situri de doliu vor fi fost cel mai bine înțelese chiar de cei îndoliați și de răniții revoluției, care aveau motive pentru a jeli. Persoanele născute după 1989, care nu au avut un contact direct cu evenimentele din decembrie 1989, probabil că nu ar vedea aceeași valoare în construirea de monumente ca cele ridicate de AMR, organizație fondată în mare parte din participanți și victime ale revoluției. Cu toate acestea, AMR va putea găsi modalități de a capta interesul celor pentru care comemorarea memorială nu are o semnificație prea mare.

Matthew **SIGNER**

MEDALION

O poveste tristă și dureroasă, dar adevărată. Cristina și drama familiei Lungu

This article is part of a series of commemorative episodes intended to keep alive the memory of those who made the supreme sacrifice or who fell victim to the persecution and aggression of the communist dictatorship in December 1989 in Timișoara.

Cristina Lungu, a 2-year-old girl was brutally murdered on December 17th 1989 in the presence of her parents. The tragedy literally shattered the Lungu family who had to live with the loss of their only child at that time.

Although Cristina was later on declared a "Martyr-Hero of the Romanian Revolution", this distinction cannot replace the indelible scars left on the Lungu's regarding the loss of such an innocent soul.

Key words: Revolution, Cristina Lungu, victim, Martyr-Hero of Revolution.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Cristina Lungu, victim, Erou Martir al Revoluției.

Victimele Revoluției ne obligă să nu uităm trecutul, să ne cunoaștem istoria și să fim orientați spre cunoașterea **ADEVĂRULUI!**

Acest copil răpit din sânul familiei s-a bucurat de doi ani de iubire și afecțiune din partea părinților, care, l-a rândul lor, s-au minunat de primele zâmbete, primele gângureli, primii dințișori, primele cuvinte, primii pași...

Cristina Lungu, un suflet plecat dintre noi în 17 decembrie 1989

Un copil, un suflet nevinovat, o victimă sunt cuvinte ce pot fi atribuite sincer Cristinei Lungu, fetița împușcată în inimă pe 17 decembrie 1989 în Calea Girocului din Timișoara, la intersecția cu Str. Lidia, în prezența celor doi părinți.

Cristina Lungu s-a născut la Arad, în data de 14 martie 1987. Viața acestei fetițe s-a stins la vârsta de 2 ani și 9 luni. A fost declarată „Erou-Martir”, o calitate care nu șterge din sufletele familiei durerea și nu poate, nici pe departe, să înlocuiască acest îngerăș. Sunt considerați vinovați soldați în termen de la UM 01024 Timișoara.

Cristina se numără printre primele victime înregistrate în 17 decembrie 1989 pe Calea Girocului, acolo unde demonstrații au reușit să blocheze o patrulă formată din tancuri echipate cu

muniție de război. Militarii au deschis focul în vederea salvării tancurilor blocate. Pericolul s-a năpustit asupra întregii populații civile din zonă. Toți timișorenii deveniseră așa-zisi „agresori și dușmani” sau, conform autorităților comuniste, „huligani”.

Fetița a avut neșansa să se afle pe stradă, alături de părinți, în zona în care locuia. Era de mână cu părinții săi când militarii au deschis focuri de armă, iar ea a devenit ținta lor. Ordinul ministrului Apărării Naționale, transmis de către generalul Eftimescu și retransmis de lt.-col. Ilie Marin la 17 decembrie 1989, era: „Demonstrații să fie serios avertizați și apoi să se tragă la picioare”. Militarii au pus în practică acest ordin și, probabil, pentru că era micuță, Cristina Lungu a căzut secerată de un glonț. Cristina Lungu a fost „vinovată” că locuia în zona în care se trăgea, iar în momentul deschiderii focului s-a aflat la locul nepotrivit.

Din interviurile acordate de tatăl fetei, Doru Lungu, am preluat informații care sunt relevante pentru înțelegerea și cunoașterea evenimentelor petrecute: „În Giroc erau 6 tancuri trase, care vroiau doar să impresioneze lumea. Pe linia lui 9 erau blocate tramvaiele. Eu am revenit cu acel prieten la care era soția și Cristina, fetița noastră. Am venit în fața blocului, apoi, împreună cu ele, ne-am dus în fața stadionului, căci nevastă-mea și cu cea mică vroiau să vedem ce se întâmplă. Ne-am dus acolo, iar fiică-mea, care era ținută de mână și de mine și de nevastă-mea, a căzut jos și i-a curs puțin sânge din gură. Eu am crezut că s-a împiedicat și a căzut, iar pe moment m-am răstit la nevastă-mea, spunându-i că «n-o ții bine de mână». Nu s-a auzit niciun fel de împușcătură și nici nu ne-am gândit la așa ceva. Am dus-o la Județean, unde au luat-o și apoi nu am mai putut să aflăm nimic. Acolo era un registru cu oamenii care erau aduși, iar când am ajuns noi era la nr. 87 sau 88, dar apoi acest registru a dispărut, căci m-am interesat.”

După tragicul eveniment tatăl s-a preocupat de recuperarea trupului fetei, afirmând, referitor la acest lucru: „Am vorbit la București cu Diaconescu, fostul procuror, iar eu am fost prima persoană care am putut s-o scot pe fetiță de la morgă, peste 4 zile, joi. Acolo mi s-a spus să nu fac prea mult «tam-tam».”

Tatăl fetei a mai declarat: „Între timp, pe mine m-au chemat la Procuratură să le explic de unde s-a tras, care a fost unghiul. E clar că s-a tras cu o armă cu lunetă și cu infraroșu, căci la 10 seara era întuneric și nu se vedea.”

Doru Lungu mai precizează: „În Spitalul Județean toată «treaba» a început din 17 decembrie. La un moment dat, s-au închis ușile, căci se trăgea până dimineața la ora cinci, ca în filme. Dimineața, la 5, a venit poliția și s-au închis și urgențele, și spitalul în față.”

Certificatul care îi conferă Cristinei Lungu calitatea de „Erou-Martir al Revoluției Române din Decembrie 1989” a fost emis la 12 septembrie 1991.

Despre părinții fetei:

Mama, Anca Lungu, este absolventă a Facultății de Construcții din Timișoara, fiind inginer de profesie. Tatăl, Doru Lungu, a absolvit Facultatea de Mecanică, secția Sudură, având aceeași meserie ca mama fetei. În 18 iunie 1991 în familia copilei ucise a mai apărut un frățior, Vlad.

Cristina TUDOR

Scrisoare despre un Decembrie „fierbinte”

The letter signed by Eng. Ioan Diaconu is in fact a bridge that brings together the year of 2014, when it has been written and the events occurred 25 years ago, in the “feverish” December of 1989. As it frequently happens, in spite of the lapse of time, some events remain alive in our souls and consciences while others are covered by the oblivion dust... However, it is highly important that the people who witnessed those events, the people who knew priceless information about that December of 1989, to keep talking, writing, remembering...

The letter Mr. Ioan Diaconu addresses to Mr. Traian Orban, the President of the “Memorialul Revoluției” Association is a thrilling and vibrant testimony of a man who was downtown, in Timișoara, on December 17th 1989, who saw and heard the gunshots, who went, together with his family, to other key areas of the City and who finally came back to his neighborhood where he attended other important events of those days.

Key words: Ioan Diaconu, Traian Orban, Claudiu Iordache, Lorin Fortuna, Revolution, „Memorialul Revoluției” Association, IPROTIM, Operă, Libertății Square, 700 Square, Sfântul Gheorghe Square, Calea Girocului, Proclamation from Timișoara, Item 8.

Cuvinte-cheie: Ioan Diaconu, Traian Orban, Claudiu Iordache, Lorin Fortuna, Revoluție, Memorialul Revoluției, IPROTIM, Operă, Piața Libertății, Piața 700, Piața Sfântul Gheorghe, Calea Girocului, Proclamația de la Timișoara, Punctul 8.

Scrisoarea domnului inginer Ioan Diaconu este o punte de legătură între anul 2015, când a fost redactată, și faptele petrecute cu 26 de ani în urmă, într-un Decembrie „fierbinte”. Așa cum se întâmplă deseori, în ciuda trecerii timpului, unele evenimente rămân vii în sufletul și conștiința omului, peste altele se așterne confuzia și uitarea... Dar important este că, în continuare, oamenii care au fost, care știu, mai doresc să vorbească, să scrie, să-și amintească...

Scrisoarea de față, adresată domnului Traian Orban, președintele Memorialului Revoluției, este o mărturie a unui om care s-a aflat în centrul Timișoarei chiar în ziua de 17 decembrie 1989, care a auzit și a văzut cum s-a tras, apoi a trecut cu familia prin multe puncte-cheie ale centrului orașului și, în final, s-a întors în cartierul în care locuia, unde a luat parte la alte evenimente importante din acele zile.

Dar mărturiile semnatarului scrisorii nu se opresc la ziua de 17 decembrie 1989, el fiind prezent și în Balconul Operei, fără să vorbească în fața mulțimii, dar venind cu câteva propuneri, din care unele s-au concretizat: reînființarea postului local de radio și chemarea în Balcon a unui reprezentant al Armatei.

Menționez că, fiind amplă, am inserat în paginile buletinului nostru prima parte a scrisorii, care cuprinde strict evenimentele derulate în zilele Revoluției.

Lucrând la IPROTIM¹, inginerul Ioan Diaconu a avut mulți colegi de serviciu care au fost în Centrul Timișoarei și au militat, în perioada imediat următoare Revoluției, pentru aderarea la Proclamația de la Timișoara, pentru monarhie și, nu în ultimul rând, pentru înființarea Memorialului Revoluției, momente rememorate în scrisoare în continuarea celor prezentate aici.

Stimate domnule Orban,

M-ați invitat să particip la o înregistrare a poveștii mele despre cele trăite sau văzute la Revoluție și recunosc, am cam lungit-o, și nu din cauza lipsei de respect pentru Revoluție sau pentru activitatea depusă de dumneavoastră la Memorialul Revoluției.

În primul rând, va trebui să redau lucruri care s-au întâmplat acum 24 de ani, iar amintirile s-au mai estompat în memoria mea și n-aș vrea să ajung să spun minciuni.

În al doilea rând, sunt destul de nemulțumit de drumul pe care a pornit țara noastră după Revoluție. Și aici părerile noastre ar putea să fie substanțial diferite, iar eu n-aș vrea, sub nicio formă, să vă supăr.

În al treilea rând, n-aș vrea să particip la o înregistrare în direct, întrucât țin să fiu prudent cu lucrurile pe care le spun. Să nu uităm principiul: „Vorba rostită nu ne mai aparține”. Din acest motiv am decis să răspund onoratei dumneavoastră invitații în scris, întrucât pot să revin asupra celor spuse în faza de ciornă.

Așadar pentru mine Revoluția din Timișoara este un eveniment cu totul remarcabil pentru România, de care am luat cunoștință abia pe 17 decembrie, pe la ora prânzului, când eu și soția mea am fost sunați de familia Pădureanu, că nu mai pot veni la noi la masă, întrucât în Centru este revoluție.

Din apartamentul nostru din Calea Girocului auziserăm zgomote mai deosebite, dar credeam că, de, este zgomotul orașului...

Oricum, auzind așa o veste, ne-am hotărât – soția și cu mine – s-o luăm pe Crina – fiica noastră de 15 ani – și să mergem în Centru, să vedem ce se întâmplă. Ne-am propus ca, pentru orice eventualitate, să justificăm prezența noastră acolo, în Centru, cu faptul că nu știm nimic despre ceea ce se întâmplă și că voiam să-i facem o vizită doamnei Condor, o doamnă care îi fusese profesoară de croitorie soției la Clubul CFR și care locuia într-un bloc deasupra Alimentarei „Unic” (vis à vis de actuala bancă sau ce-o fi fost acolo).

Așadar ne-am dus la doamna Condor, deși nu eram în vizite cu domnia sa, dar i-am mărturisit că nu puteam răbda să nu vedem și noi ce se întâmplă în Centru.

Fac precizarea că, pe drum, am văzut tot felul de „mișcări” anormale. Pe Calea Girocului (azi Martirilor) ne-am întâlnit cu familia Tóth Dody și Flora, cu care eram colegi la cor, și am schimbat primele impresii despre mulțimea de oameni de toate vârstele care se foiau pe stradă și, în general, despre ceea ce se petrecea.

¹ Acronim pentru Institutul de Proiectare din Timișoara.

În centrul de cartier, la blocul-turn, am constatat că se spărsese Alimentara și am văzut tineri care plecau cu navete de vin spumos sau șampanie, ce-o fi fost, și cu alte produse, pe care le cărau chiar câte doi. Vreau să remarc încă un lucru: am văzut și o țigancă, care pleca și ea cu o pungă sau două de zahăr sau făină. Atâta luase. Nu să se îmbete, nu să se pricopsească, ci să mănânce ceva.

Ajunși în Parcul Rozelor, am auzit deja scandările celor din Centru, scandări de genul: „Jos Ceaușescu!”, „Jos tiranul”!, „Jos comunismul!”, dar și pe aceea: „Vrem saloane de Crăciun, nu conducător nebun!”. În orice caz, pe tot parcursul drumului prin Parcul Rozelor, până la strada adiacentă Primăriei, unde urma să ajungem, am auzit, din ce în ce mai tare, scandări.

Eram deja în bloc la doamna Condor, atunci când a început să se tragă în cei aflați pe treptele Catedralei; asta însemna că eram la o distanță de circa 50 m pe strada în discuție și circa 70-100 m pe Corso până la Catedrală.

Ca o nuanță, un amănunt, nu toate bubuiturile împușcăturilor se terminau cu același sunet. Aveam să-mi cristalizez ulterior părerea că unul era sunetul glonțului la impactul cu treptele și altul la impactul cu corpul uman. În orice caz, n-am mai rezistat să stăm acolo, în bloc, și am coborât în stradă, să vedem mai bine ce se întâmplă și, de ce nu, să ne vadă și cei ce trăgeau că-i vedem.

Referitor la felul cum se desfășurau „ostilitățile” acolo, la Catedrală, îmi amintesc că era un ofițer de Armată, mai solid și nu tocmai tânăr, care dădea comanda, și, în stânga lui, un tip în haină de piele neagră, cu care părea că stabilea ce comenzi să dea. Puțin mai în fața lor era plutonul de soldați care trăgeau. Rețin, de asemenea, că în dreapta lor, pe Corso, era un camion cu prelată, în care câte doi soldați aduceau, târâți de subțiori, răniții.

Revin la coborârea din bloc. În fața Magazinului „Unic” se strânseseră – ne strânseserăm – mai multe persoane (parcă erau multe persoane în vârstă). Cei mai mulți dintre noi voiam să fugim spre Corso, de fapt, spre Surogat², întrucât pe Strada Săvinești (actuala 20 Decembrie), pe care veniserăm, fusese instalat un dispozitiv de militari (parcă era cam mult alb pe acolo, știu și eu, poate scuturile...).

Cei care făceau ordine acolo, în stradă, ne-au luat la rost, dar noi am insistat că am fost prinși acolo de evenimente... și că trebuie să mergem acasă, cred că eram vreo 12 persoane în grupul acela. După parlamentările de negociere, ne-am încadrat într-o escortă de 4 soldați – față, spate, stânga, dreapta – și un șef al lor și ne-am dus până în fața Operei. Acolo ne-a preluat o altă escortă, care ne-a dus pe Strada Alba Iulia până în Piața Libertății, și nu mai rețin dacă s-a schimbat, din nou, escorta – dar tot sub escortă am fost duși până la Banca Națională, deci dincolo de Hotelul „Continental”, unde ne-au lăsat liberi.

Referitor la acest traseu, consider că se cuvine să evoc două întâmplări, dincolo de faptul „obișnuit”, că era stare „de război”. La circa 10 m înainte de intrarea în Piața Libertății dinspre Strada Alba Iulia, doi soldați, mai trecuți, așa, cam fără grade, băteau din greu un tip dezbrăcat până la brâu, care tot se străduia

² Denumire a promenadei din Centrul Timișoarei, respectiv cea de pe stânga, din direcția Operă-Catedrală.

să-și ridice pantalonii pe el și care de-abia se mai ținea pe picioare. Firește, noi ne-am uitat atent la ei, iar ei, soldații, s-au simțit datori să ne spună că era beat și a făcut numai prostii sau ceva de genul ăsta. Nevastă-mea, mai perspicace, și-a dat seama că, de fapt, omul era stâlcit în bătaie și scos din simțiri și le-a zis: „Bestiilor, îl omorâți!” Atunci ăia, soldații, s-au repezit să o ia și pe ea, dar eu cu fiică-mea am tras-o și le-am zis: „Lăsați-o, dom'le, că...”

A doua întâmplare: ajunseserăm pe Bulevardul Revoluției, după Piața Sfântul Gheorghe, și soldatul din stânga escortei s-a luat de doi bătrâni din grup, reproșându-le că ce căutau ei acolo și nu mai știu ce, dar, oricum, parcă voiau să-l busculeze puțin, la care subofițerul, șeful escortei, i-a zis: „Mă, nu uita că ești român!” Atunci soldatul s-a liniștit. Asta a fost, domnule, atitudinea unui subofițer român, în acele momente.

Revin la povestea cu traseul. De la Banca Națională ne-am răspândit fiecare încotro, eu și familia mea am pornit spre Calea Girocului, unde locuiam. Pe drum, pe Strada Cluj, cam pe unde este clădirea ISU, ne-am întâlnit cu un grup mare, compact, de oameni, tineri în general, care se îndrepta spre Centru scandând lozincile cunoscute deja și, în plus, „Veniți cu noi!”. Unii dintre ei, nu mai rețin ponderea, agitau sticle în mâini. Oricum, nu pot trece peste îndemnul „Veniți cu noi!”, deoarece, încă o dată, mi-am amintit că la școală, la marxism-leninism, ne-au învățat că o revoluție nu se începe așa, pe nepregătite, întrucât riști să mori fără să știe cineva de tine. Prin urmare mi-am făcut iar socoteala că sunt „familist”, cum ar fi zis Caragiale, și am o răspundere „foarte personală”, îi mai văzusem și pe cei de la Catedrală, omorâți fără niciun drept de apel de către Armata care trăgea în propriul popor acolo, în mijlocul orașului (faptele au confirmat, din păcate, temerile mele: oameni duși, arși, iar cenușa lor aruncată la canal).

Așadar ne-am continuat drumul spre casă și am ajuns în Calea Girocului. Parcă și la intersecția cu Strada Ștefan Stâncă și în centrul de cartier strada era plină de oameni, de camioane militare, iar niște soldați schimbau focuri de armă cu niște „teroriști”, parcă la Scara nr. 17 B sau cam așa ceva – oricum, acolo unde stă acum o plăcuță comemorativă pentru revoluționarii împușcați în casa scării în timpul Revoluției...

Într-un final, un „terorist”³ s-a predat și a fost luat și urcat în camionul Armatei. Întrucât începuseră să vină tot mai multe camioane cu soldați dinspre Giroc (ocoleau pe strada vecină, întrucât Calea Girocului era blocată cu pasarela), noi am părăsit centrul de cartier și ne-am dus spre blocul nostru, ne-am oprit pe aleea de lângă Liceul de Chimie, care face legătura între Calea Girocului și Strada Adolescenței (acum Nicolae Ilieșu). Din camioanele de pe Calea Girocului, care înaintau, încet și temeinic, spre Centru, s-a tras și spre noi, dar ne-am dat după blocul paralel cu Calea Girocului. Nu mai știu dacă mai sunt urmele gloanțelor pe fațada blocului.

³ Despre teroriști putem vorbi abia din 22 decembrie 1989, când cuplul Ceaușescu a fugit cu elicopterul de pe clădirea Comitetului Central.

A doua zi, luni, m-am dus la serviciu – lucram în centru, la IPROTIM – și mi-amintesc atmosfera apăsătoare din Centru. Erau străzile ude, plouase noaptea, spălase sângele de peste tot, iar la intersecțiile din Cetate erau postați câte doi soldați, parcă tot mai trecuți ca vârstă, și care se uitau amenințător la noi, dar parcă arătau și cam drogați. Nu-mi amintesc ce s-a mai întâmplat în zilele de 18 și 19, dar parcă la serviciu ne temeam să nu fim mobilizați la Gărzile Patriotice și să fim trimiși în stradă. Într-una din nopțile acelea am făcut de gardă la secretariat – nu-mi amintesc dacă înainte sau după 20 decembrie – și singurele lucruri pe care le mai rețin sunt că de la unul din etajele superioare ale unui bloc vecin s-au tras câteva focuri de armă și, de asemenea, că pe la ora 2 noaptea a trecut cu camion cu prelată pe Strada Paris.

Voi trece la ziua de 20 decembrie, când, fiind la serviciu, știu că a început să vină lumea spre Piața Operei. Ne-am dus și noi, IPROTIM-ul. Acolo, la Balconul Operei, luau cuvântul diverse persoane care cereau demisia lui Ceaușescu, schimbarea guvernului comunist și toate cele știute de toată lumea.

La un moment dat, captivați de măreția momentului, eu și un coleg, Mihăiescu, ne-am dus sub Balcon și am început să strigăm la cei din Balcon să spună și lucruri pe care le consideram noi ca fiind foarte importante. Atunci, un tip, care parcă îi tria pe cei care urmau să meargă sus, mi-a zis să merg acolo și să spun ce am de spus. Așa am ajuns eu în anticamera Balconului. Acolo țin minte că erau trei persoane care dirijau „ostilitățile”: domnul Fortuna, domnul Iordache (coleg la IPROTIM cu mine) și un domn mai tânăr, drăguț, al cărui nume nu-l mai știu (aveam să aflui mai târziu că e din Lugoj sau cam așa ceva).

Eu mi-am expus părerile, iar ei m-au invitat să merg să le expun din Balcon, dar am remarcat unele rețineri atât la domnul Fortuna, cât și la domnul Iordache, cel de-al treilea parcă mă aproba total. Între altele, propuneam:

– să fim foarte atenți, ca să nu se propage între noi dezbinarea etnică, pentru că n-ar ajuta cu nimic Revoluției;

– dacă „Armata e cu noi!” – așa se striga –, să facem apel ca Armata să-și trimită măcar un singur reprezentant la Balcon, că doar e Armata noastră, română. Precizam faptul că, în acele condiții, Armata putea primi oricând un ordin...

– să se facă apel la mulțimea adunată în Piață, ca să se găsească niște persoane care s-ar pricepe să repună în funcțiune postul de Radio de pe Strada Cluj, pentru a transmite țării și lumii ce se întâmplă la Timișoara, căci altfel riscăm ca Armata să primească un ordin să ne facă praf pe toți.

Oricum, eu precizez și aici că nu am ieșit în Balcon, pentru că le-am spus că nu s-ar conveni ca eu, care eram propagandist UTC și instruit să ies în față, să schimb eu macazul și să fac pe revoluționarul. Nu e locul aici să spun cum mă achitam de sarcina asta, după ce, la „tezele” din iunie 1971, luasem poziție în Organizația de Partid Municipală Râmnicu Vâlcea, pentru a nu se băga politica peste știință și tehnică.

Oricum, părerea domnului Iordache, că nu ar fi prudent să precipităm lucrurile, m-a cam speriat, însemna că știe el ce știe, iar eu picam acolo, între ei, cam nepregătit, nu prea eram de-acolo.

- De acum înainte știm cu toții cum au decurs lucrurile în Timișoara:*
- *declarația de înființare a FDR, cu Timișoara, primul oraș din România liber de comunism;*
 - *„Tatăl nostru” rostit de toată mulțimea din Piața Operei, cu fața îndreptată spre Catedrală și cu inima, firește, la Dumnezeu;*
 - *adunările din Piața Unirii;*
 - *Proclamația de la Timișoara, cu vestitul Punct 8 (opinia mea este că e cel mai important lucru ce s-a putut propune)*
 - *adunările de sprijin al Monarhiei*
 - *înființarea Memorialului Revoluției de la Timișoara ș.a.*

Despre împlinirile Revoluției vorbește foarte convingător Memorialul Revoluției, ridicat și întreținut cu înfinita dumneavoastră osârdie, Memorial care, înțeleg, poate fi vizitat de către oricine vrea să-și amintească de zilele Revoluției sau să ia cunoștință de jertfele atâtor oameni care, într-un fel sau altul, au înfăptuit această Revoluție. (...)

Domnule Orban, la comemorarea în Timișoara a 100 de zile mi-a fost dat să-l recunosc, în dreapta coloanei de revoluționari, deci în fruntea coloanei, cu brasardă tricoloră, pe „teroristul” capturat de Armată în 17 decembrie la blocul din Calea Girocului. M-am zorit în fața coloanei și m-am oprit în Piața Operei, iar când a ajuns coloana, am strigat: „Ăsta e teroristul prins în Calea Girocului!” Urmarea? M-am pomenit atenționat foarte apăsător, la propriu, de către un tip din spate, ca să fiu atent ce vorbesc. Că altfel... Și eram în mijlocul oamenilor, în Piața Operei din Timișoara, dar nimeni, nici din stânga, nici din dreapta, nu a intervenit (nici soția nu era lângă mine, căci rămăsese în urmă). Așadar care Revoluție, domnule?! La 100 de zile după Revoluție erau tot Ei la putere, în Timișoara și în toată țara!

Să ne mai mirăm că Punctul 8 al Proclamației de la Timișoara a fost ignorat de toți, că întreaga Proclamație a fost ignorată? (...)

(24 februarie 2014)

Simona MOCIOALCĂ

Zidul Berlinului și alte ziduri... (I)

On June 17th 2014, a West Berliner paid a visit to “Memorialul Revoluției”. There’s nothing spectacular about this information alone as he was neither the first nor the last, definitely! However, what brought him into prominence was not only the serene detachment and peacefulness he showed while visiting all our exhibition rooms, as if he tried to assimilate everything that was linguistically available to him, but also his empathy close to obstinacy and wilfulness to find out as much as possible and to avoid letting anything out.

One month later, we received an unexpected email from our West Berliner guest, which had a rather overwhelming attachment: his memoirs preceded by a brief description of himself and his course of life, including his studies and his professional achievements, to date, a *Lebenslauf*, as the Germans define the Latin expression *Curriculum Vitae*. We render below the pages written with such passion and yet objectivity by our guest.

These pages depict, concomitantly with the history of a German family with strong French roots, who had undergone the severe hardships of the Second World War, who changed willy-nilly the cities and even the countries to finally settle in the West Berlin, at the “shadow” of a tormenting wall, irrespective of the cardinal points, the history of a population who had to accept and cope with the consequences brought about by the decisions made by a dictator on the verge of insanity. And everything came to an end one date when the wall fell to the ground and its place was taken by a bridge...

Key words: Holger Röder, Berlin, war, Germans, Soviets, Americans, Berlin Wall, East Berlin, West Berlin, blockade, airport, planes, radio.

Cuvinte-cheie: Holger Röder, Berlin, război, germani, sovietici, americani, Zidul Berlinului, Berlinul de Est, Berlinul de Vest, blocadă, aeroport, avioane, radio.

Asociația Memorialul Revoluției a devenit un obiectiv foarte vizitat de către cei ce locuiesc sau ajung în Timișoara, fie ei străini sau români. Balanța înclină totuși mai mult spre străini, pentru că se întâmplă ca românii, din varii motive, fie să ocolească anumite spații și timpuri, fie să nu știe de existența lor. Un reviriment l-am constatat privitor la generațiile tinere și la ai lor profesori, care ne trec foarte des pragul, mai ales în săptămâna „Școala altfel”, fiindcă la noi se pot ține, cu adevărat, „altfel” de ore de istorie.

Pentru că tot vorbim de spații, al nostru a cam avut de suferit. Dar tot răul ne-a fost spre bine. Mutarea noastră într-o fostă cazarmă militară, în ianuarie 2012, după retrocedarea clădirii unde am funcționat până atunci, una dintre „binefacerile” perioadei postdecembriste, ne-a prilejuit extinderea pe mai mulți metri pătrați. Astfel am putut să amenajăm mai multe săli expoziționale, unde reconstituim pentru vizitatorii noștri, printr-o serie de expoziții și exponate inedite, perioadele marcante ale istoriei românești și chiar europene recente.

Revoluția din Decembrie 1989, ca orice revoluție, nu s-a iscat din neant, ci a fost consecința eșecului unei orânduiri sociale ce se voia justă pe hârtie, în tomurile marxisto-leniniste, dar care „s-a tradus” în România (și nu numai!) prin absența libertăților de orice fel și intoleranța față de cei ce îndrăzneau să gândească și să acționeze altfel – „Cine nu e cu noi e împotriva noastră!”, care și-au găsit, deseori, sfârșitul în

penitenciare, după lungi torturi și umilințe, sau au înmulțit gropile comune. A urmat găselnița ceaușistă a anilor '80, o marfă (asiatică) de import adoptată și adaptată jalnic și ridicol la realitatea românească, așa-numitul cult al personalității, în fapt, cultul incultului.

Dar comunismul și Revoluția din România s-au născut și evoluat într-un context european, drept pentru care cele două teme sunt cercetate și prezentate la Memorialul Revoluției în imediata vecinătate a țărilor marcate de aceleași evenimente. Dovada cea mai concretă o constituie fragmentul de Zid al Berlinului din curtea sediului nostru, orientat cu partea lui „capitalistă” plină de grafitti spre vizitatori și cu griul său opac spre Penitenciarul de pe Strada Popa Șapcă, unde au ajuns deținuții politici ai Banatului și, mai recent, participanții la Revoluție, mărturie fiind și plăcuța comemorativă de pe frontispiciul clădirii. Nu departe de Zidul Berlinului este amplasat al 13-lea monument dedicat Revoluției, creație a sculptorului timișorean Eugen Barzu, intitulat „Coloana Eroilor”, sfințit în ziua de 16 decembrie 2014, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la revolta timișorenilor împotriva lui Nicolae Ceaușescu și a criminalului său regim.

Una dintre beneficele consecințe ale extinderii în timp și spațiu de care vorbeam mai sus este impresia pe care a stârnit-o expoziția „Zidul. O graniță prin Germania”/„Die Mauer. Eine Grenze durch Deutschland”, realizată de Fundația Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unității Germaniei¹ din Berlin în colaborare cu publicațiile „Bild” și „Die Welt” și vernisată în 20 decembrie 2012, odată cu dezvelirea fragmentului de Zid al Berlinului.

Sărind puțin peste timp, în 17 iunie 2014 ne-a vizitat un vest-berlinez. Până aici nimic spectaculos. Nu era nici primul, nici ultimul! Ce l-a scos din anonim a fost răbdarea cu care a parcurs toate spațiile expoziționale, asimilând tot ce-i era accesibil din punct de vedere lingvistic (filmul nostru despre Revoluție, „Noi nu murim!”, este subtitrat în șapte limbi de circulație, iar o bună parte din textele expozițiilor noastre itinerante sunt traduse în/din engleză sau germană), cât și empatia consecutivă obstinației de a afla cât mai multe și de a nu omite nimic.

Deoarece vizitatorii noștri nu pleacă fără un ghidaj (mai mult sau mai puțin amănunțit, în funcție de interesul oaspeților și de timpul gazdelor), l-am abordat direct în limba germană pe vest-berlinez, încercând să îl ajut în incursiunea sa în istoria noastră recentă. Am constatat cu surprindere că am în fața mea un om tânăr foarte mișcat de cele văzute, cu ochii umezi, care spuneau chiar mai multe decât o făceau vorbele schimbate între noi. Impactul pe care l-a resimțit a fost dublu: pe de o parte, expoziția germană pe tema dureroasei divizări a Berlinului și a întregii Germanii, prefațată percutant de fragmentul de Zid al Berlinului, pe de altă parte, cea dedicată Revoluției Române din Decembrie 1989, nu mai puțin dramatică și ea. Adăugându-se la toate acestea o istorie familială încercată, germană, dar nu numai, efectul a fost maxim. La rândul meu,

¹ SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands/Partidul Unității Socialiste a Germaniei a fost fondat în 22 aprilie 1946, sub presiunea sovieticilor, prin fuzionarea partidelor KPD – Kommunistische Partei Deutschlands și SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands/Partidul Social-Democrat German. După fondarea RDG-ului în 7 octombrie 1949 SED-ul a deținut puterea până la căderea Zidului Berlinului.

impresionată de impresionatul vizitator, am luat decizia de a-l ruga să aștearnă câteva gânduri și impresii pentru buletinul nostru științific și de informare. Nu am fost foarte sigură că promisiunea ce mi s-a făcut se va și materializa!

A doua surpriză avea să îmi vină rapid, via Internet. La aproximativ o lună, timp în care vest-berlinezul a mai călătorit și prin alte ținuturi, am primit, on-line, 30 de pagini de memorii, ce sunt precedate de un scurt parcurs al vieții, un *Lebenslauf*, cum denumesc germanii latinescul *curriculum vitae*, pe care l-a redactat tot la îndemnul meu, din dorința de a-l individualiza și de a-l fixa în spațiul și timpul contemporan.

Pentru numărul de față al buletinului nostru am tradus câteva din paginile de început ale lui Holger Röder, căci e timpul să-i deconspir numele, și, unde a fost cazul, am oferit informații suplimentare, prin note de subsol, referitoare la evenimentele și locurile reconstituite.

Lebenslauf sau călătorind prin viață

M-am născut în 27 martie 1972 în Spitalul Wenckebach din Berlin-Tempelhof². Părinții mei, Reiner și Christa Röder, s-au născut în februarie 1938 și în noiembrie 1943, de asemenea în Berlin, exact ca bunicii mei și ca cea mai mare parte a străbunicilor mei. Cea mai mare parte a familiei mele din partea ambilor părinți era originară din nord-vestul Havelland-ului, din jurul Berlinului și dintre Nauen și Oranienburg, o ramură provine și din Bendelin in der Prignitz (între Berlin și Wittenberge, de asemenea, la nord-vest de Berlin) și din Friedrichsroda din Thüringen.

În perioada industrializării și a marii dezvoltări a orașului Berlin, între 1850-1890, toți au ajuns la Berlin. Astfel, se poate spune că sunt, până la a patra generație, berlinez, ceea ce este foarte rar. Strămoșii tatălui meu din partea paternă au imigrat, la sfârșitul secolului al XVII-lea, din sudul Franței catolice și s-au stabilit, ca și credincioși hughenoti fugari din ținutul din jurul Toulouse-ului, în regiunea din jurul Berlinului.

Noi presupunem că numele nostru de familie, „Röder”, a fost transformat din numele francezesc „Rodier” și că părul tatălui meu și al meu, închis la culoare și foarte des pentru cineva cu legături central-europene, este o moștenire din sudul Franței. Părul tatălui meu este aproape negru, al meu șaten închis. Despre înfățișarea relativ meridională și obișnuită pentru Italia a bunicului meu pe linie paternă am scris deja în text. Ultimul și primul prim-ministru al RDG-ului ales democratic, Lothar de Maizière³, precum și actualul ministru de Interne al Germaniei, Thomas de Maizière⁴, sunt, de

² Tempelhof este denumirea unui sat fondat de către cavalerii templieri, despre care nu există însă atestări documentare, datarea în timp ar fi sec. al XIV-lea. Astăzi Berlin-Tempelhof este un cartier situat în districtul berlinez Tempelhof-Schöneberg.

³ Lothar de Maizière a fost angrenat în politică din toamna anului 1989 până la sfârșitul verii anului 1991 și a avut un important aport la reunificarea Germaniei. Între 12 aprilie-2 octombrie 1990 a fost primul și, în același timp, ultimul prim-ministru al RDG-ului ales democratic.

⁴ Thomas de Maizière este un politician german, membru al CDU – Christlich Demokratische Union Deutschlands/Uniunea Creștin Democrată a Germaniei și ministru de Interne al Germaniei din decembrie 2013.

asemenea, exemple de hughenoți, în cazul lor nu s-a schimbat numele deloc. Articolul „Hughenoții din Berlin”, din Wikipedia, explică aceste lucruri foarte detaliat.

Părinții mei locuiesc deja din 1968 într-o casă veche cu chirie în Alt-Berlin⁵, pe Ordensmeisterstraße (Ecke Lorenzweg), în Tempelhof, acolo am crescut și eu. Am fost botezat la Biserica Evanghelică și confirmat în vechea biserică sătească din Tempelhof, ambele biserici aparținând comunității evanghelice din Alt-Tempelhof.

Traseul meu școlar a început la Școala Primară „Paul Simmel” din Felixstraße, apoi am frecventat Liceul „Luise Henriette” din Germaniastraße, din Tempelhof, iar după al treisprezecelea an școlar l-am părăsit, odată cu bacalaureatul. Astfel, totul s-a derulat, până aici, în Tempelhof, la sud de vechiul aeroport și la nord de Canalul Teltow⁶.

După bacalaureat, în 1992, mi-am început studiile de inginer chimist la Facultatea Tehnică în Berlin-Wedding⁷, pe care însă le-am întrerupt, pentru a absolvi apoi studiile de laborant chimist. (...)

Deja din copilărie m-au interesat natura și căile ferate (inclusiv metroul, trenurile rapide etc.), adunam, țineam și hrăneam, de copil, cu mare bucurie, insecte, ele înmulțindu-se la mine. Tot când eram copil anunțam cu entuziasm stația următoare în metrou, în trenurile unde, pe atunci, nu se anunțau automat stațiile (de ex.: „Următoarea stație Mehringdamm, pasajul de trecere spre linia ferată 7”), iar anunțurile erau exacte.

De altfel, citesc cu plăcere și sunt cu plăcere pe drum. Dacă vremea e potrivită sunt pe drumurile din Sudul Bavariei, singur sau cu prietenii, cu trenul poți merge până la o gară sau la o haltă, iar în continuare într-o drumeție prin frumosul ținut bavarez și, de la o altă gară, din nou înapoi. Am cercetat pe jos și am cunoscut întreaga Bavarie de Sud, până la Dunăre, și mai la sud, până în Austria și în Baden-Württemberg. De când am mașină fac și tururi de recunoaștere cu mașina, mai ales în ținuturile în care cu trenul nu se poate ajunge deloc sau doar foarte greu.

Eu călătoresc cu plăcere și în afara țării, din 1992 am străbătut Europa, mai ales cu trenul, în toate direcțiile. După ce am călătorit până prin 2010 prin țările fostei Europe de Vest, merg de atunci mai ales în țările Europei care au aparținut așa-numitului Bloc Estic. Mă opresc cu trenul într-o localitate centrală, unde trag la un hostel sau la o pensiune, pentru a cerceta și a cunoaște respectivul oraș și alte orașe sau ținuturi demne de văzut din apropierea lui, înainte de a mă muta în alt oraș. În călătoriile mele din Estonia până la Kosovo am fost deja de câteva ori în România. După ce am făcut, în vara lui 2010, mai întâi o excursie de o zi din Ungaria la Oradea, în vara lui 2012 am vizitat Bucureștiul și apoi Constanța, Brașovul, Sighișoara și Sibiul, iar în 2014, venind din Serbia, am vizitat Timișoara, Aradul, Craiova, Iașul și Clujul.

⁵ Alt-Berlin este denumirea unei localități atestate documentar pentru prima oară în 1244, astăzi cartier al Berlinului din districtul Mitte.

⁶ Canal lung de 38,39 km, amenajat în Berlin și în împrejurimile sudice ale Berlinului la începutul sec. XX.

⁷ Berlin-Wedding este denumirea unei localități atestate documentar deja din anul 1251, astăzi cartier al Berlinului din districtul Mitte.

Mi-a plăcut foarte mult în România și am fost, deja de la prima mea vizită, impresionat pozitiv de această țară. Există (făcând abstracție de monotona Valahie) ținuturi minunate și orașe istorice, care sunt, în cea mai mare parte, foarte bine renovate și aranjate. Iar trenurile din România oferă, în cea mai mare parte, vagoane moderne, chiar dacă merg încă destul de încet. Astfel, se poate vedea că și în România se merge înainte, eu am cunoscut o Românie sigură ca țară turistică, complet la antipodul imaginii generale, pe care mulți oameni de la vest de România o au până astăzi. Din păcate, aici mulți oameni au, și astăzi, idei fixe, o imagine falsă a României sau cea de mai demult: lipsa alimentelor, copiii ai străzii pretutindeni, criminalitate ridicată etc.

În viitor voi călători, în orice caz, din nou spre România, deoarece aici sunt încă multe lucruri necunoscute de cercetat. România este pentru mine o țară turistică, precum Slovacia, Croația sau Polonia.

În Timișoara am înnoptat la Hostelul Freeborn, în sudul orașului, în raza vizuală a monumentului cu lanternă, care amintește de prima stradă iluminată electric a Europei. Acolo administratorul mi-a recomandat să vă vizitez muzeul.

Pe atunci, în perioada Revoluției, evenimentele din România au fost foarte prezente în media germană, s-a relatat foarte amănunțit despre ele, era o stare emoțională pentru ca Revoluția să se termine cu bine. Și situația precară de aprovizionare a populației României cu alimente, energie și mărfuri de necesitate zilnică era foarte prezentă.

În anii dintre Revoluție și vizita la muzeul dumneavoastră aveam încă în memorie aceste evenimente, dar amănunțele le-am uitat tot mai mult. La muzeu au fost readuse în memorie, într-un mod remarcabil, toate aceste detalii și încă mult mai multe și am mai aflat și alte lucruri, mi-am lăsat mult timp pentru a vedea totul și pentru a citi, șocat fiind de cruzimea și de împușcăturile asupra demonstranților. Eu, personal, am găsit expoziția impresionantă, instructivă și interesantă, am considerat că vizita, într-adevăr, s-a meritat. În afară de aceasta, am făcut cunoștință și am stat de vorbă cu dumneavoastră, iar de aici a rezultat textul meu despre Berlin, cu această ocazie am putut să îmi reamintesc condițiile de viață și evenimentele din Berlinul de atunci.

Amintiri și experiențe de viață din partea vestică a Berlinului divizat, cât și din perioada coticurii (Wende), respectiv a Revoluției Democratice din RDG din toamna lui 1989 și a reunificării Germaniei din 3 octombrie 1990.

Redactate de Holger Röder, care s-a născut în martie 1972 în Berlin-Tempelhof și care a trăit până în decembrie 1999 acolo, iar de atunci în Eichenau bei München

„În acest fișier sunt adunate amintirile din timpul vieții, din Berlinul divizat, ale unui fost locuitor al părții de Vest a Berlinului. Este vorba de mine, Holger Röder, născut în martie 1972 în districtul berlinez Tempelhof. Tempelhof este unul dintre districtele Berlinului care s-a aflat, până la reunificarea din octombrie 1990, în sectorul american, deci în partea de Vest a Berlinului.

Am inclus în introducere unele amintiri ale tatălui meu, Reiner Röder, care s-a născut în februarie 1938, de asemenea în Berlin-Tempelhof, deoarece el mi-a povestit multe din perioada dinaintea nașterii mele. De asemenea, la orele de istorie din școală mi s-au împărtășit evenimentele din această perioadă. Mama mea, Christa Röder, născută în noiembrie 1943 în Berlin-Spandau⁸, sub numele de Christa Gollert, nu are așa de multe amintiri din prima perioadă de după război, datorită faptului că s-a născut mai târziu.

Tatăl meu mai are unele amintiri din ultimii ani de război. Astfel, el a fost evacuat cu mama lui, Erika (tatăl lui fusese înrolat deja, în această perioadă, în Wehrmacht, pentru a lupta în război ca soldat, astfel, bunicul meu, Willy Röder, a fost obligat să lupte pe câmpul de luptă din Africa de Nord, sub comanda lui Rommel, mai târziu a fost în Italia, acolo a ajuns prizonier, slavă Domnului, a supraviețuit războiului, din păcate, a murit deja în iunie 1953, datorită unui ulcer perforat), din Berlinul bombardat frecvent, după ce șirul de case de pe Dudenstraße, la granița cu Kreuzberg⁹, era în flăcări. Tocmai locuința de pe această Dudenstraße a rămas nevătămată și locuibilă, așa încât după sfârșitul războiului ei s-au putut muta din nou în aceeași locuință. Ei au fost evacuați în Züllichau, situat în Brandenburgul de Est, pe atunci, oraș care a trecut, după sfârșitul războiului, la Polonia și poartă acum numele Sulechów. Sulechów se află la aproximativ 15 km nord de Zielona Góra (fostul nume – Grünberg in Schlesien), în voievodatul Lubusz, din Vestul Poloniei.

Acolo au petrecut tatăl meu și bunica mea exact ultimii doi ani ai celui de-al Doilea Război Mondial, din februarie 1943 până în februarie 1945. Bunica mea a lucrat acolo pe atunci la districtul rural Züllichau-Schwiebus¹⁰, tatăl meu a fost școlarizat în Züllichau, în ultima promoție din timpul războiului, iar el își amintește încă foarte bine de slujbele din timpul școlii de la biserica orașului.

Acum doi ani, când am călătorit cu părinții mei la Sulechów cu o mașină închiriată, tatăl meu s-a putut orienta încă în acest oraș. El a știut dinainte că nu mai există casa în care au locuit ei în acești doi ani. Ca toate casele din împrejurimi, ea a ars la sfârșitul războiului, când nașiștii au incendiat o fabrică, cu puțin timp înainte ca rușii să preia Züllichau. Atunci focul a cuprins și casele aflate în vecinătate. Tatăl meu a găsit fără probleme locul în care s-a aflat casa, acolo se află acum clădiri postbelice mai moderne. De altfel, Sulechów este foarte bine întreținut, școala în care a învățat tatăl meu încă funcționează. Primăria și biserica orașului sunt, de asemenea, foarte bine păstrate. Fosta biserică evanghelică este, în interior și în exterior, practic neschimbată, exceptând adaptările mai mici la trebuința credincioșilor catolici, cărora le servește astăzi drept biserică. De altminteri, tatăl meu nu a priceput în Züllichau prea multe despre război,

⁸ Berlin-Spandau este un cartier situat în vestul Berlinului, în componența districtului Spandau.

⁹ Kreuzberg este un cartier al Berlinului situat în districtul Friedrichshain-Kreuzberg.

¹⁰ Züllichau-Schwiebus a fost un district rural prusac, care a aparținut între 1816-1945 provinciei Brandenburg. Din 1945 Züllichau-Schwiebus a trecut în componența voievodatului Lubusz, din Vestul Poloniei.

trebuia doar să te păzești pe câmpuri de bombardierele care încercau să împuște oamenii cu focuri de mitralieră.

Când frontul sovietic s-a apropiat dinspre Est, la sfârșitul lui ianuarie 1945, totul a fost extrem de dramatic. Așa a început tatăl meu să se retragă cu mama lui, ca mulți oameni pe atunci, în acele zile, în 1 februarie 1945 (ziua de naștere a tatălui meu), în direcția Vest, când în Est bubuiturile de tun ale frontului sovietic se tot apropiau. La gară oficiali ai regimului nazist au încercat să o împiedice pe bunica mea să plece, deoarece ar mai fi fost utilă în administrația districtului, deși era evident că războiul se apropia de sfârșit.

Bunica mea a putut să plece abia când i-a asigurat că își duce fiul în siguranță, pentru a se întoarce apoi la Züllichau (ceea ce fusese, fără îndoială, o minciună). Călătoria a avut loc într-un tren de marfă, într-un vagon deschis. Trenul transporta de pe front, în direcția Vest, armament de război defect, care trebuia să fie reparat în regiunea Berlinului. Călătoria a decurs foarte încet, mereu trebuiau făcute opriri, pentru a lăsa să treacă trenurile din direcția opusă în direcția frontului sau pentru a fi reparate. Bunica mea se temea mereu: „De-am trece, în sfârșit, Oderul!” În vagonul de marfă deschis era, în plină iarnă, deosebit de rece, la asta se adăuga vântul cauzat de mers și vântul normal, așa încât tatăl meu era în pericol de a îngheța; bunica mea încerca să îl încălzească, dar nu folosea prea mult.

Slavă Domnului, soldații care însoțeau trenul au fost înțelegători, au aruncat armamentul de război, care era transportat în vagoanele închise (pentru asta ar fi putut fi împușcați după legea marțială, dar soldaților cu rațiune omenească sănătoasă le era clar că o prelungire a războiului era fără sens și inutilă), pentru a putea proteja nenumărații refugiați transportați. Soldații îl frecau tare pe tatăl meu cu mănunchiuri de paie în vagoanele de marfă închise, să-l încălzească; fiind pe jumătate înghețat, îl durea, desigur, așa încât țipa ca din gură de șarpe.

Când trenul a ajuns la Oder și a trecut peste pod, deasupra acestui fluviu, cu nenumărații refugiați îmbarcați (probabil podul de fier de la Frankfurt an der Oder), a fost aruncat în aer, pentru a opri înaintarea sovietică victorioasă. Ultimele vagoane ale trenului s-au prăbușit în fluviu! Slavă Domnului că tatăl meu era cu mama lui mai departe, în față, în tren.

În cele din urmă, au debarcat ambii în orașelul Belzig, la sud-vest de Berlin, și au așteptat acolo sfârșitul războiului, pentru a se întoarce, apoi, în locuința din Berlin, din Dudenstraße. Aici aripa laterală și casa din spate au fost distruse și mistuite de foc și nu au mai putut fi salvate. Și locuințele din partea dreaptă a casei scării, în care locuiau ei, fuseseră distruse de foc, dar în casa scării focul s-a oprit în mod miraculos, așa încât locuința așezată pe partea stângă a acestei case a scării a rămas întreagă. Din cauza penuriei de locuințe în urma războiului a fost oficial instalată încă o a doua familie, până s-a mai rezolvat situația cu locuințele. Și la școală erau lipsuri, așa încât a trebuit să se predea în mai multe schimburi, o clasă avea ore înainte de amiază, o alta după-amiază.

Treptat, s-a ameliorat situația aprovizionării publice, molozurile au fost îndepărtate, iar Berlinul a devenit, din fostă capitală imperială, un oraș cu patru sectoare. Legătura între aliații de Vest: SUA, Marea Britanie și Franța, pe de o parte, și Uniunea

Sovietică, pe de altă parte, s-a înrăutățit văzând cu ochii, așa încât, treptat, a început așa-numitul «Război Rece».

Marca germană a fost introdusă ca valută în cele trei zone vestice ale Germaniei în 21 iunie 1948, iar în Berlin trei zile mai târziu (în zona sovietică de pe atunci a urmat marca estică – mai târziu marca RDG-ului – la 24 iulie 1948, după ce în 23 iunie 1948 au fost ștampilate bancnotele germane existente, pentru a împiedica o inflație a bancnotelor fără valoare din zonele vestice în zona sovietică), sovieticii închizând toate căile de circulație între zonele vestice de ocupație ale Germaniei și Berlinul de Vest exact în ziua introducerii banilor vestici în partea de vest a Berlinului.

Blocada Berlinului a început. Sovieticilor le stăteau aliații vestici din Berlin ca un ghimpe în coastă și voiau să aducă întregul Berlin în sfera lor de influență și, prin blocadă, să alunge aliații vestici din Berlin. Astfel, alimentele, produsele energetice, medicamentele etc. nu au mai ajuns din zonele vestice în Berlin. Și aprovizionarea cu energie a sectoarelor vestice ale Berlinului dinspre zona sovietică a fost întreruptă. Astfel, a rămas doar calea aeriană pentru a aproviziona o jumătate de oraș, cu mai mult de 2 milioane de locuitori, cu de toate: alimente, cărbune... totul. O sarcină, practic, fără speranță.

Dar generalul american Lucius D. Clay¹¹ a ordonat deja în ziua următoare decolarea primelor avioane, Podul Aerian se născuse. Astfel s-a dezvoltat o acțiune organizată exemplar, avioanele veneau în zbor, în succesiune rapidă, pe aeropoartele Tempelhof (S.U.A.), Gatow (Marea Britanie) și Tegel (Franța)¹², pista din Tegel fiind reconstruită într-o acțiune-fulger. Pe Havelseen aterizau și hidroavioane¹³.

Impresionați de dorința de a persevera a vest-berlinezilor (în această perioadă a avut loc și renumitul discurs al primarului Berlinului de Vest, Ernst Reuter¹⁴, în fața clădirii Parlamentului, în fața unei uriașe mase de oameni: «Voi, popoare ale lumii! Voi, popoare din America, Anglia, Franța, Italia! Uitați-vă la acest oraș și recunoașteți că nu puteți abandona acest oraș, nu aveți voie să îl abandonați!»), aliații au fost și mai întăriți în strădania lor. Pe lângă asta, vest-berlinezii erau ademeniți de către sovietici să se înregistreze oficial în sectorul lor pentru a face cumpărături acolo, deoarece ar exista de toate. Dar aproape niciunul nu a consimțit la asta. Avioanele zburau «în cerc», în coridoarele aeriene din Hamburg și Frankfurt zburau avioanele în direcția Berlin, în

¹¹ Lucius D. Clay (n. 23 apr. 1898-m. 16 apr. 1978) a fost general al armatei americane și guvernator militar al zonei americane de ocupație din Germania între 1947-1949. A inițiat și coordonat Podul Aerian din 1948/1949.

¹² Aeropoartele din Berlin care au fost utilizate de americani, englezi și francezi în timpul Blocadei Berlinului, declanșată de sovietici în 24 iunie 1948 și menținută până în 12 mai 1949, pentru a asigura Podul Aerian necesar aprovizionării orașului cu alimente, medicamente și combustibili.

¹³ Lacurile din împrejurimile Berlinului în care curge râul Havel, care izvorăște în landul Mecklenburg-Vorpommern și se varsă în Elba, la granița dintre landurile Brandenburg și Sachsen-Anhalt.

¹⁴ Ernst Reuter (n. 29 iul. 1889-m. 29 sept. 1953) a fost un cunoscut politician german și primar general al Berlinului din iunie 1947 până la divizarea orașului, în 1948.

coridorul cu direcția Hanovra zburau înapoi goale. Avioanele aterizau tot la câteva minute, erau, cât ai clipi, iar încărcate, pentru a decola imediat din nou.

Totul a fost adus în zbor, chiar și o întreagă centrală energetică, centrala Reuter. Totul era pe cartele alimentare, rațiile erau mici, dar ajungeau pentru supraviețuire. Pentru a face o economie substanțială de greutate în avioane, totul a fost dinainte uscat. Astfel, exista praf de cartofi¹⁵, legume uscate etc. Și curentul era raționalizat, era curent doar două ore pe zi, se putea întâmpla ca la miezul nopții să vină, din nou, curentul. Astfel, era mereu lăsată aprinsă o lampă; dacă, brusc, era curent și lampa era aprinsă, totul era lăsat deoparte și se călca, gătea... atâta timp cât era curent.

Tatăl meu locuia direct lângă pista de zbor a Aeroportului Tempelhof, astfel încât putea să vadă și să audă avioanele zi și noapte. Dar gălăgia nu era deranjantă, din contră, săreai speriat dacă, deodată, era liniște. Tatăl meu stătea deseori cu alți copii pe munți de dărâmături lângă aeroport sau la Gara Trenurilor Interurbane Tempelhof (așa cum se poate vedea în multe poze, ca și în expoziția dumneavoastră¹⁶; ar putea să fie și el în mijloc, într-o poză), pentru a urmări avioanele la aterizare și descărcarea lor și pentru a aștepta, probabil, dulciurile care planau, cum erau tablele mici de ciocolată. Unii piloți aruncau anume înainte de aterizare dulciuri cu parașute mici, ce zburau spre copiii care așteptau pofcioși. Din acest motiv, avioanele au primit repede porecla «Rosinenbomber»¹⁷. Astfel, în Aeroportul Tempelhof s-a aflat mult timp un monument cu un avion cu inscripția «Rosinenbomber»; astăzi un asemenea avion este expus pe fațada exterioară a Muzeului de Transport și Tehnică/Muzeul German al Tehnologiei¹⁸. Și astăzi există multe fotografii în care se pot vedea cum copiii imită podurile aeriene.

În 12 mai 1949 sovieticii au văzut că blocada nu are niciun succes și au anulat-o. Primele camioane și trenuri care au reușit, în sfârșit, să treacă au fost salutate cu entuziasm la granița orașului, sloganul «Ura, mai trăim!»¹⁹ este cunoscut de pe atunci. Dar Podul Aerian nu a fost imediat oprit, ci a fost desființat treptat. În fața clădirii Aeroportului Tempelhof există de atunci «Piața Podului Aerian» și în această piață monumentul Podului Aerian, numit și «Grebla de adunat fânul»²⁰. Cei trei zimți de sus de pe monument reprezintă cele trei coridoare aeriene deasupra cărora zburau avioanele. Jos, pe monument, sunt trecute numele piloților și ale altor colaboratori la podurile aeriene, care au pierit când își făceau datoria. Îmi amintesc că am pus, când eram copil, flori pe postament, pentru că doream neapărat să fac asta.

Podul Aerian a avut mai multe consecințe. Astfel, foștii adversari din timpul războiului, care, în parte, au folosit înainte aceleași avioane pentru a arunca bombe în

¹⁵ *Kartoffelpulver* în original. Foarte „gustat“ se pare că era praful de cartofi britanic „POM“.

¹⁶ Este vorba de expoziția „Zidul. O graniță prin Germania”, la care s-a mai făcut referire.

¹⁷ *Rosinenbomber*, în original, este denumirea dată în limbajul familiar avioanelor aliaților, care aprovizionau populația Berlinului de Vest cu alimente, precum și cu alte resurse necesare subzistenței.

¹⁸ Das Deutsche Technikmuseum/Muzeul German al Tehnologiei din Berlin a fost inaugurat în 1983 sub denumirea de Museum für Verkehr und Technik/Muzeul de Transport și Tehnică, denumire păstrată până în anul 1996.

¹⁹ *Hurra, wir leben noch!* în original.

²⁰ *Hungerharke* în original.

război, au devenit prieteni și aliați, denumiți puteri protectoare, față de care ne simțim și astăzi foarte îndatorați. Astfel, au existat în fiecare an festivale germano-americane și germano-franceze foarte îndrăgite și foarte vizitate.

Pe terenul Aeroportului Tempelhof existau zile regulate ale porților deschise și zile de zbor, care erau organizate de către americani, unde vest-berlinezii veneau în masă, cu tot calabalăcul; eu personal am fost, de asemenea, de câteva ori când eram copil.

Pentru a împiedica eventuale noi blocaje, respectiv pentru a micșora consecințele și pentru a avea timp de pregătire în vederea punerii pe picioare a unui nou pod aerian a fost înființată așa-numita «unitate de rezervă a Senatului»²¹ (guvernul din Berlinul de Vest de atunci – și astăzi din întreg Berlinul – a fost și este denumit Senat). Halde de cărbuni erau distribuite prin turnare peste întregul teritoriu al orașului și, de asemenea, alimente rezistente, care erau apoi depozitate. Clasice erau carnea de vită în doze și găluștele din făină de cartofi²², care erau vândute la preț avantajos, în promoții speciale²³, înaintea termenului minim de valabilitate. Găluștele acestea și ciorba de fasole²⁴, în care era tăiată chiar această carne de vită, mi le amintesc până astăzi ca foarte gustoase. În total, necesitățile Berlinului de Vest, de la surse de energie, precum cărbunele și petrolul, la alimente, medicamente și becuri, erau acoperite pentru o jumătate de an.

În perioada postbelică exista în Berlinul de Vest o trupă de cabaret care se numea «Insularii»/«Die Insulaner»²⁵. Numele acestei trupe de cabaret făcea aluzie la faptul că Vestul Berlinului era «o insulă în Marea Roșie²⁶», iar locuitorii erau, prin urmare, «insulari» (alt cuvânt pentru locuitorii unei insule). Această trupă de cabaret ținea spre situația politică dificilă a Berlinului în perioada postbelică, mai ales la problemele cauzate de politica RDG-ului de mai târziu, de bunul plac al oficialilor și al Poliției Populare²⁷ a RDG-ului. Piese pentru cabaret, concepute cu umorul tipic berlinez (care este foarte direct, ironic și sec), le-au oferit vest-berlinezilor, în timpul blocadei, posibilitatea de a zâmbi puțin pe sub mustață referitor la situația lor, de a lua totul nu foarte în serios și de a privi mai încrezători spre viitor. Legendar este refrenul pieselor de cabaret concepute des în formă cântată: «Der Insulaner verliert die Ruhe nicht, der Insulaner liebt keen Getue nicht, der Insulaner hofft unbeirrt, dass seine Insel wieder ein schönes Festland wird!»/«Insularul nu își pierde calmul, insularului nu îi place agitația, insularul speră neclintit că insula lui va deveni din nou un continent frumos!».

²¹ *Senatsreserve* în original.

²² *Kartoffelknödelmehl* în original.

²³ *Sonderaktionen* în original.

²⁴ *Bohneneintopf* în original.

²⁵ Formația de cabaret „Insularii” a fost fondată de către cabaretistul, textierul, compozitorul și pianistul german Günter Neumann (n. 19 mar. 1913 în Berlin-m. în 17 oct. 1972 în München), al cărei program, intitulat „Clubul Insularilor”/„Der Klub der Insulaner”, a fost transmis de către postul de radio RIAS între 1948-1964.

²⁶ Aluzie evidentă la comunismul sovietic, nou instaurat în Estul Germaniei și în partea aferentă din Berlin.

²⁷ *Volkspolizei* în original, poliție înființată în iunie 1945 în zona de ocupație sovietică.

Programul «Însularilor» era transmis regulat de postul de radio RIAS, prescurtarea RIAS referindu-se la «Radioul din sectorul american». RIAS a fost fondat de către americani după sfârșitul războiului și emitea în limba germană pentru a distra și mai ales pentru a informa populația Berlinului, dar și populația RDG-ului trebuia «alimentată» cu știri libere, necenzurate, deoarece mediile de comunicare ale RDG-ului erau controlate de către stat și nu puteau relata liber. Astfel, turnurile de emisie RIAS, care se aflau mai la est de locuința noastră din Tempelhof, în Britz²⁸, aveau o emisie foarte puternică, pentru a putea «alimenta» cât mai mult teritoriu al RDG-ului; emisia era așa de puternică, încât noi ne aflam uneori în situația de a auzi programul RIAS la telefon, deoarece undele de emisie se transmiteau prin legăturile telefonice. Și în Hoful bavarez²⁹, în apropiere de granița cu RDG-ul, se aflau antene de emisie ale RIAS, pentru a se putea acoperi și partea sudică a RDG-ului. Astfel, aproape întregul RDG putea fi «alimentat» cu informații de către RIAS și, mai târziu, și de alte medii de comunicare vestice (posturile de televiziune ARD³⁰ și ZDF³¹ și diverse posturi de radio), o excepție constituind-o teritoriul din jurul Dresdei, care în RDG-ul de atunci era denumită și «Valea celor complet neinformați»³².

În timpul Blocadei Berlinului știrile le erau transmise oamenilor în Vestul Berlinului prin automobile cu megafoane, deoarece din cauza limitării consumului de energie electrică nu funcționau nici aparatele de radio. Aceste automobile cu megafoane erau înconjurate, de fiecare dată, de un uriaș ciorchine de oameni, care voiau să audă știrile transmise. Și pe timpul meu știrile din oră în oră începeau mereu cu propoziția «Este ora 12.30, RIAS-Berlin, un glas liber al lumii libere, știrile». La ora 12.00 la amiază se transmitea mereu la RIAS dangătul Clopotului Libertății (Clopotul Libertății este un cadou al populației americane pentru vest-berlinezi) din turnul Primăriei din Schöneberg³³, care în timpul diviziunii Berlinului a servit suplimentar ca Primărie a

²⁸ Britz este denumirea unei localități menționate documentar pentru prima oară în anul 1237, astăzi cartier al Berlinului.

²⁹ Denumirea unuia dintre districtele landului Bavaria și a orașului din nord-estul Bavariei, de la granița cu Cehia, care este sediul administrativ al districtului cu același nume. Autorul se referă aici la orașul Hof, unde s-a înființat în 1948, la circa 6 km de RDG, pe teritoriul unei cazarme, postul de radiodifuziune RIAS (Rundfunk im Amerikanischen Sektor/Postul de Radiodifuziune din Sectorul American).

³⁰ ARD – Arbeitsgemeinschaft der Öffentlich-Rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland, în traducere Consorțiul Posturilor de Radiodifuziune Publică din Germania, înființat în 1950. Astăzi ARD este unul dintre cele mai importante posturi publice de televiziune și radiodifuziune din Europa, care emite și on-line, pe portalul ARD.de.

³¹ ZDF – Das Zweite Deutsche Fernsehen/A Doua Televiziune Germană, unul dintre cele mai mari posturi publice de televiziune din Europa, cu sediul în landul Rheinland-Pfalz, care a început să emită din 1 aprilie 1963.

³² *Tal der Ahnungslosen* în original.

³³ Schöneberg este denumirea unei localități atestate documentar pentru prima oară în anul 1264. Din anul 1920 Schöneberg a intrat în componența Berlinului, iar după al Doilea Război Mondial Primăria din Schöneberg a servit ca Primărie a Berlinului de Vest până în 1991,

Berlinului de Vest. Pe lângă dangătul clopotului se dădea citire, concomitent, propozițiilor «Cred în inviolabilitatea și în demnitatea fiecărui om. Cred că tuturor oamenilor li s-a dat de la Dumnezeu același drept la libertate. Promit să opun rezistență fiecărui atac asupra libertății și tiraniei, oriunde și oricând ar apărea!».

După *Wende*, în vara lui 1992, RIAS a fost parțial întrerupt și privatizat: RIAS 2 a devenit postul privat rs2, respectiv RIAS 1 a fuzionat în 1994 cu Deutschlandsender Kultur³⁴ (postul cultural al Germaniei – *n.n.*) și cu postul de radio vest-german existent dinainte³⁵, rezultând de aici Deutschlandradio³⁶.

Posturi de emisie precum RIAS au oferit unei mari părți din populația RDG-ului, până la *Wende*, o sursă valoroasă de informații și au dat, astfel, sentimentul că noi, vesticii, nu i-am uitat pe cetățenii RDG-ului. Dar cetățenii RDG-ului au avut parte și de mici gesturi de prietenie ale mass-mediei vestice. Astfel, Hans-Werner Kock³⁷ de la SFB³⁸ era un crainic de știri care se despărțea de public, la sfârșitul știrilor de seară ale «Berliner Abendschau»³⁹, cu cuvintele «Să faci bine, vecine!». Aceste cuvinte erau înțelese de către locuitorii RDG-ului din jurul Berlinului de Vest ca un salut către ei, «vecinii».”

Adina **HORNEA-ABRUDA**

după Reunificarea Germaniei, când administrația Berlinului, reunificat, la rândul său, și cu statut de capitală a Germaniei Federale, a început să funcționeze în Primăria Roșie/Rotes Rathaus din districtul Mitte.

³⁴ Deutschlandsender Kultur a fost un post de radiodifuziune care a emis din Berlin din 16 iunie 1990 până în 31 decembrie 1993.

³⁵ Deutschlandfunk este unul dintre posturile naționale ale Radioului German/Deutschlandradio, care emite din 1 ianuarie 1962 din orașul Köln.

³⁶ Deutschlandradio este Postul Public Național de Radiodifuziune al Germaniei, care emite din 1 ianuarie 1994.

³⁷ Hans-Werner Kock a fost un renumit jurnalist și moderator de televiziune german, care s-a născut în 15 martie 1930 în Hamburg și a murit în 24 mai 2003 în Berlin. În dimineața zilei de 10 noiembrie 1989, deci la doar câteva ore de la căderea Zidului Berlinului, Hans-Werner Kock a relatat cu emoție despre istoricele evenimente ce tocmai se derulaseră.

³⁸ SFB – Sender Freies Berlin/Postul Berlinului Liber este postul național de radiodifuziune al Berlinului, care a fost înființat în 12 noiembrie 1953 și a început să emită din 1 iunie 1954, inițial pentru Berlinul de Vest, iar după reunificare pentru întreg Berlinul. Din 1 mai 2003 a fuzionat cu ORB – Ostdeutscher Rundfunk Brandenburg/Postul de Radio Est-German Brandenburg, rezultând de aici RBB – Rundfunk Berlin-Brandenburg/Postul de Radio Berlin-Brandenburg, care emite în Berlin și în landul al cărui nume îl poartă.

³⁹ *Berliner Abendschau*, în traducere liberă *Telejurnalul berlinez*. Denumirea care i se atribuisese lui Hans-Werner Kock, în semn de respect și prețuire, a fost chiar „Mr. Abendschau” („Domnul Telejurnal”).

COLAJE DE CELULOID

Baricadele Revoluției. Baricada via Jilava (I)

Following the example of the fervent inhabitants of Timișoara who were longing for freedom and a better life, the residents of Bucharest took heart and started marching down the capital streets. Many of them were fully aware of the events that had taken place in Timișoara as they either had relatives and friends who were living in Timișoara or transited the city searching for blue jeans as Timișoara, in particular the Mehala Bazaar (a Balkan oasis facing the West) was basically well-known for the clothes and products brought from the former Yugoslav Republic.

On December 21st 1989, the young people from Bucharest gathered up in a massive number at both the “Intercontinental” Hotel and at the Subway station, building up stronger barricades. However, besides the headquarters of the Central Committee of the Romanian Communist Party, the Romanian Television and the neighbouring places, these were the areas with the highest number of casualties (deaths and wounded). During that first night of the Romanian Revolution in Bucharest, 50 people were deadly shot and 262 were wounded, chiefly by gunshots. Many injured people were also arrested.

The Miliția and Securitate officers arrested tens of people (men, women, pregnant women, children) and cruelly beat them up. Over 540 persons were brought during that night at Jilava Penitentiary.

Keywords: Blue jeans, Bucharest, „Inter”, Subway station, rebellion, Jilava.
Cuvinte cheie: blue jeans, București, „Inter”, metrou, revoltă, Jilava.

Luptător în blue jeans

Un dialog cu un tânăr venit din capitală, cu aripile frânte, mi-a schimbat sau, mai bine zis, a întregit imaginea retrospectivă asupra evenimentelor din Decembrie 1989 din țara noastră.

Andrei Botezatu, fiu de moldovean, așa cum se numește eroul acestor rânduri care deschid povestea grăită și redată în cele ce urmează, este membru al Asociației „21 Decembrie 1989” din București, titlatură dată legat de acea zi fatidică, în care Bucureștiul s-a trezit, și el. Andrei Botezatu a fost închis la Jilava. Dar mai întâi a fost la Timișoara, cu cei din stradă. În orașul de pe Bega l-a adus ceea ce îi aducea pe mulți tineri ai acelei perioade.

A.B.: – Sunt născut la 1 ianuarie 1969 în comuna Salău, județul Bacău. Am lucrat în mai multe domenii de activitate, printre care minerit, cercetare geologică, am lucrat la Metrou, la București, revoluția m-a prins la Metrou, la București, în 17 decembrie am venit la Timișoara... Poate mulți nu știau atunci, dar eu știam ce se întâmplă. M-

am retras la București, că știam că vin evenimentele. Trebuia să fiu și eu folositor țării... luasem banii la Metrou, pe data de 15, și „Hai să mergem la Timișoara!”...

L.K.: – Ați auzit ceva?

A.B.: – Păi, știam.

L.K.: – De unde?

A.B.: – Din sursele mele, pe care nu pot să vi le spun. (...) Zic: „Hai să mergem să ne cumpărăm și noi de îmbrăcat! Că la Timișoara se găsea. La Piața 700, la Piața Josefîn, la sârbi, era târgul sârbilor, se găsea ceva de îmbrăcat. Și mi-aduc aminte că m-a văzut un tramvaist și a făcut colțul ăla la Piața Maria. La Piața Maria s-au spart niște vitrine la magazin. În tramvaiul în care eram eu era un domn îmbrăcat în blugi, cu bocanci de armată, negri, și un fes în cap. Avea o ladă de bere în mijlocul tramvaiului și o bătă în mână. Și: „Luați, mă, și beți! Haideți să beți cu noi!” și dădea cu bătă aia în bara aia de sprijin de la tramvai.

L.K.: – Dar cum arăta persoana?

A.B.: – Era înalt, solid, puțin brunetel, cam în jur de 1,81... Cam vreo 30 de ani... Era un fel de instigator. Eu și colegul cu care eram, nu știu dacă mai trăiește sau nu, s-a îmbolnăvit de plămâni, era din Teleorman... zic: „Mă, ce facem?” Mai întrebam pe câte unul: „Domnule, ce se întâmplă?” „Dar tu nu știi?! Cu Tókes, cu asta...” Am mers două, trei stații și ne-am dat jos: „Băi, frate, hai să coborâm jos, să mergem spre gară!”... a doua sau a treia stație am coborât. Ceasul cred că era vreo 12.00, 13.00. Pe 17. Și-atunci am văzut vânzoleala din oraș.

L.K.: – Ce-ați văzut ?

A.B.: – Lumea a început să strige la Operă... Mulțimea mergea spre Operă. După aia îmi spuneau: „Măi, băiete, în Calea Girocului!” Alții: „Calea Lipovei!” Zic: „Ce dracu' facem? Căăștia cunosc orașul!” Noi nu prea cunoșteam orașul. Și ne îndreptăm spre „Sinaia”. Zic: „Ne ducem acolo. Dacă vine... zicem că am venit să bem și noi o bere și gata!” Dar gândul nostru era să ajungem la gară. Nu la restaurant.

L.K.: – De ce? V-ați speriat?...

A.B.: – Păi, da, dar nu știam, pentru că veneau din mai multe părți, era vânzoleală și nu știam cine cu cine sunt. Și atunci amândoi am strigat. Și ne-au zis: „Băi, nu plecați acum! Dacă plecați, în tren aveți probleme!”... Și am impresia că atunci n-a circulat trenul vreo două ore. A fost oprit trenul în Timișoara. Și am plecat seara. De asta zic că am văzut cu ochii mei ce s-a întâmplat. Era vânzoleală. Nebunie.

L.K.: – Și ați plecat?

A.B.: – Am plecat la București...

L.K.: – Pe tren discuții, ceva?

A.B.: – Am tăcut din gură, ne-am văzut de treaba noastră.

L.K.: – În gară nu s-a petrecut nimic?

A.B.: – În gară, în momentul în care am plecat, n-a fost nimic. Liniște.

L.K.: – Nici control sau ceva verificări?

A.B.: – Nu. N-am avut probleme.

L.K.: – Așa. Și ați ajuns la București, în 18...

A.B.: – Dimineața, când am povestit la colegii de la muncă, or zis că-s nebun și am ceva probleme.

L.K.: – Nu le-a venit să creadă?

A.B.: – Nu le-a venit. Mă scuzați! Nu bucurie, asta este... te macină, așa, astea nu-s lucruri care... (intervievatul izbucnește în plâns, n.n.).

L.K.: – În 21 ai fost la miting?

A.B.: – Nu am fost. Eu lucram în stația de metrou Gara de Nord și îi spuneam maistrului: „Așa, așa, cade Ceaușescu! Comunismul n-o să cadă degrabă, dar Ceaușescu cade!” „Tu ai niște probleme, ar trebui să mergi pe la doctor să te mai controlezi!” „Bine, domnule!” Pe la ora 10 dimineața vin muncitorii de la Metrou și iau steagurile, cum aveam noi vestiarele în partea dreaptă, cu ieșirea către Hotelul „Nord”. Și i-am zis lu’ șefu: „’Nea Nicule, ce ți-am zis? Ia uite! Să vezi ce răzmeriță o să fie! Eu o să mă duc acolo.” Și după program m-am dus acolo, la C.C., unde știam că se petrece situația. Am urcat sus, la stația de metrou Izvor, am urcat pe bulevard, baraje. Baraje peste baraje. Mă oprește o patrulă de Poliție și îmi spune: „Tu unde te duci?” „Mă duc la film.” Interesul meu era să o iau pe Calea Victoriei. N-am mai reușit. M-am întors, am luat-o pe Brezoianu, am urcat sus și acolo am ieșit pe la Sala Palatului. Acolo circulau tancurile. Trecea rondul cu tancurile și TAB-urile. M-am dus pe la Piața Romană. Și-acolo vânzoleală. Și, când am venit spre „Dalles”, atunci a intrat o mașină în mulțime.

L.K.: – La ce oră?

A.B.: – Se întunecase. Era patru, cinci. În fața Sălii „Dalles” din București. Un camion cred că. Sau un jeep sau TAB cred că era. Eu, când veneam din partea asta, nu ne-au mai dat voie. Și atâta au făcut soldații loc la Salvare, ca să între să ia răniții. Dintre care am auzit c-au fost tocași. Și după aia am organizat, am făcut baricada la „Intercontinental”, am fost unul dintre oamenii care au participat la baricadă și multă lume se laudă c-a fost la baricadă. Aia care or fost la baricadă ori sunt morți, ori sunt bolnavi, ori îs ca mine, ori îs plecați din țară. Și baricada se zice că a fost făcută prima dată cu scaune, cu mese, cu nu știu ce. Baricada a fost prima dată făcută... a venit cineva, tot așa, îmbrăcat în blugi, în bocanc de armată, cred că erau oamenii lui Vlad sau Neagoe, nu știu, și a tras o linie cu creta albă. Dintr-un capăt în altul al Bulevardului. De la pomul ăla de la stația de metrou „Universitate” spre Restaurantul „Dunărea”, de la copacul ăla și până pe Batiștei a tras o linie cu cretă albă. După aia a venit un băiat și a tras o altă linie cu cretă roșie. Aia a fost prima baricadă imaginară... S-a făcut o baricadă din flori. Garoafe, tot felul. După aia cu jardiniere din alea cu... Și noi ne-am pus în genunchi în fața ei. C-așa a fost. S-a început să se zică *Tatăl nostru*... baricada adevărată eram noi. Ei, după aia, a început să ne împrăștie și-am revenit și-au început băieții să aducă scaune, mese de la „Dunărea”, să aducă tot felul de lucruri. Tomberoane. După aceea au început să vină mașinile, erau niște dube acolo, camioane, care au fost băgate, baricadate pentru protecție, și lumea era încă o baricadă, de fapt, încă o baricadă vie între TAB-uri și baricada oficială, între care am făcut și eu parte. Baricada între TAB-uri era zidul viu, aici erau TAB-urile cu soldații și scutierii, era baricada noastră vie, zidul viu și-n spatele nostru era o baricadă adevărată. Ei, când a început să ne împingă, printre care era și domnul general Iulian Vlad, era în partea dreaptă, domnul general Neagoe, domnul Tudor Postelnicu, generalul Milea parcă era, dar era puțin mai retras în spate și cred

c-a fost o discuție puternică între domnul general... Da. Au fost prezenți acolo. În partea dreaptă, pe Batiștei. Pe partea cu Batiștei.

L.K.: – Dar dumneavoastră de unde îi știți?

A.B.: – Păi, mi-a zis unul, o venit un ofițer cu stația, era civil și mi-a zis: „Băi, i-ați oamenii și pleacă, că aștia au dat ordin să tragă în voi! Vă omoară! Vă face praf!”... După care a venit supărat domnul general Iulian Vlad, a intrat aproape de noi, domnul general Neagoe, a venit aproape, lângă noi, și domnul Milea a rămas undeva în spate. Și domnul Tudor Postelnicu asista ca la un teatru și nu știa ce se întâmplă. Domnul Tudor Postelnicu atunci era ministru de Interne. Și asista ca la un spectacol cu domnul general Vlad, domnul general Neagoe și domnul general Milea. În 21, seara.

L.K.: – La ce oră?

A.B.: – Nouă, zece seara. Cred că până la zece, nouă, zece seara. Nu mai țin minte ora exactă, pentru că nu m-am uitat la ceas. Înainte de a veni domnul general au venit pompierii. Și ne-a udat. Ei, m-am dat să nu mă ude, pe lângă copac, a trecut, a udat tot ce-a fost în față, ne-am împrăștiat, după câtva timp ne-am strâns din nou; în momentul în care au venit pompierii erau și scutierii în spate. Iar am fost invadați de scutieri, ne-am bătut cu ei, ne-au fugărit, iar ne-au întors, iar... Și-atunci TAB-urile au făcut câțiva metri în spate. Scutierii s-au retras până la nivelul TAB-urilor, după aia au făcut și ei, scutierii, vreo 20 de metri în spate. Noi, acuma, eram între TAB-uri...

L.K.: – Câte TAB-uri erau?

A.B.: – Erau vreo trei TAB-uri. Pe șosea. Și tot ne-au împins. Ei tot jonglau. Și printre noi au fost oameni...

L.K.: – Și TAB-urile alea se mișcau, da?

A.B.: – Nu. TAB-urile erau fixe... Nu a ieșit nimeni. Dar toți erau cu ochii... Știți cum îi, un profesionist în TAB-uri știe ce-are de făcut. Și după ce tot s-a mișcat mulțimea și în față, și în spate... a apărut Dan Iosif, cu portavoce, cu Dumitru Dincă și cu Bogdan Dârză. Și Dan Iosif a venit cu un scaun de lemn, cu spătar, dacă știți dumneavoastră cum erau alea de sufragerie înainte, s-a urcat pe el, Bogdan Dârză a ținut, că s-a urcat pe el, și după aia, când el s-a retras, i-am ținut eu scaunul lui Dan Iosif, să nu cadă jos. A vorbit Dan Iosif, a spus că vin muncitori de la „23 August”, de la „Republica”, a fost vrăjeală, că noi nu știam că vin, nu vin, că sunt blocați pe undeva. Că „23 August” era la mama dracului, „Vulcanul” era iar... ca s-ajungi în centru dura. Și baraje erau multe. Și, după aceea, se uită Dan Iosif, zice: „Bă, fii atent, că se face harta României mari, în față la „Intercontinental! Mă duc, măcar să fac și eu o linie acolo, o parte din conturul României mari!” S-a dat jos de pe scaun, s-a dus acolo, i-a dat portavocea lui Bogdan Dârză, a plecat, s-a întors, iar a fost o învălmășeală și erau mulți care erau îmbrăcați în blugi, ăia m-or... mă doare, pentru că nici acum nu vor să dea pe față ai cui oameni au fost. Că erau ca-n uniformă. Era costum de blugi, pantaloni de blugi, geacă de blugi...

L.K.: – Albastru sau...?

A.B.: – Da. Clasic. Bocanc de armată și fes negru în cap. Și ăia veneau și ne loveau din interior. Mulți am fost loviți din interior de acești oameni.

L.K.: – Deci și ăștia erau printre revoluționari? (Tot așa cum și Radu Tinu, șeful adjunct al Securității Timiș – Contraspionaj, însărcinat, în decembrie 1989, cu coordonarea filajului, mărturisea la TVR, ulterior, că era îmbrăcat în blugi și infiltrat printre timișorenii din Piața Maria, din fața Bisericii Reformate, și, de nevoie, se prefăcea că aruncă cu ouă, alături de protestatari, înspre forțele de ordine dislocate în zonă, în sâmbăta de 16 decembrie 1989, n.n.).

A.B.: – Printre revoluționari din rândul nostru. Și: „Strigă, mă!”... Pac! Și mulți, poate, mai aveau pumnale. Și mai erau unii, care i-am văzut cu ochii mei, își trăgeau de la brâu, de aici, un pistol.

L.K.: – Ați văzut dumneavoastră?

A.B.: – Da.

L.K.: – Cum? Puteți să-mi descrieți o persoană?

A.B.: – Nu știu, erau cu haină lungă de piele și-aici aveau mâna în buzunar și numai deschideau și trăgeau așa, cu pistolul.

L.K.: – Dar ați văzut fum, ceva lumină?

A.B.: – Păi da, clar! Păi nu se aude zgomotul, dacă ești la doi pași? Și mirosul de gaz cum iese de la cartuș?... Și cădeau oameni dintre noi. Majoritatea care au tras de la brâu, unii erau în pardesiu negru, alții maro. Și bine făcuți. Noi am fost tocați din toate părțile. Și cel mai mult din interior. La spargerea baricadei, atunci a intrat un T.A.B. în ea, n-a putut să facă nimic, a rămas agățat sus, l-au tras deoparte și a venit un tanc. După care am înțeles că mecanicul tancului era chiar un colonel... A spart baricada, a trecut, pac!... și ne-a împrăștiat. (...) Se trăgea cu trasoare, se trăgea și asupra noastră și se trăgea și din interior. Adică eram prins în capcană. Și ce să-i zic la ăla? Ce puteam să-i zic: „Ce faci, mă, tragi?”... Mă împușca și pe mine.

L.K.: – Deci asta a fost și s-a spart baricada...

A.B.: – Și pe noi ne-au împrăștiat. Cred că era unșpe, doișpe noaptea. Nu mai țin minte exact ora. În jurul miezului nopții.

L.K.: – Câți oameni credeți c-au murit atunci?

A.B.: – Mulți...

L.K.: – Femei?...

A.B.: – Femei nu prea am văzut. Puține. Bărbați, majoritatea erau tineri, până în 40 de ani. Între 18 și 40 de ani. Eu aveam 20 de ani atunci...

L.K.: – Când v-au arestat pe dumneavoastră?

A.B.: – Pe 21 noaptea. (...) S-a spart baricada și au început să vină scutierii către noi. Și Armata, și Poliția, și Securitatea. Ne-au înconjurat, ne-au împrăștiat și tot ne-au învărtit cum au vrut dânșii. Și pe mine m-a chemat un dobrogean, care mi-a spus să mă ascund la Biblioteca Națională, cunoșteam zona, cunoșteam locurile; trec în partea cealaltă, am sărit o baricadă, două, intru în bibliotecă și știu unde să mă ascund. N-am reușit... „Hai pe aici!”... nu știu ce. Că era ca un fel de coordonator de grup... Și mi-am făcut drum spre pasajul Mărășești. Altă capcană. De acolo am vrut să sărim în curtea unei întreprinderi, nu ne-au lăsat, a ieșit unu' de acolo și-a zis: „Măi, duceți-vă la Policlinică și ascundeți-vă acolo!”... și în capătul Policlinicii, la Spitalul Bucur și Policlinica... cred că tot Bucur se numește... Și au intrat prin Magazinul Pionierilor, Fabrica Pionierilor. Ei, acolo ne-au așteptat băieții cu

mitraliere. Și au început să tragă după noi: „Stai! Stai!”... Ce să stai?! M-am întors înapoi și a început să ciuruie. Și-acuma, că au făcut gardul acolo, la noua fațadă a gardului se cunoaște urme de glonț cum au tras după noi. Printre care și eu am fost...

L.K.: – Deci erau din Armată?

A.B.: – Erau soldați, clar! Era îmbrăcat în veston militar. Armata. Și, după aceea, ce-am pățit eu: am spart o poartă acolo, la o vilă, și am vrut să intru înăuntru. Ușile încuiate, blindate, salut! Am sărit, că era despărțit... Am sărit peste gard și, peste gard, ce să...! Am căzut peste un butoi, cum ar fi de motorină, un butoi cum ar fi normal, dar era folosit ca coș de gunoi. Și acolo era o gheană de gunoi. Am căzut cu un picior în butoiul ăla și un picior lângă... când am ajuns în muchia aia de butoi, vă dați seama cam ce durere a fost! Printre care, în gheana aia, acolo, așa, mai erau ascunși câțiva inși. Deja la poarta cealaltă mă aștepta Poliția. Miliția, cum era atunci.

L.K.: – Deci v-au trimis exact...

A.B.: – Și zice: „Predă-te tu, măcar să scăpăm noi!”... mi-a zis în șoaptă.

L.K.: – Aia v-au observat?

A.B.: – Păi Miliția era pe Bulevardul Mărășești. Și ne-a văzut... eram înconjurați și vorbea prin stație. I-am lăsat pe ăia acolo. Am zis: Mă, dacă îi așa, mă predau eu. Și zice: „Pe burtă, cu mâinile la spate, veniți la mine!”... Și-avea și un câine lup. Am zis: „Domnule, cu mâinile la spate și pe burtă nu se poate merge! Dacă dumneavoastră puteți să mergeți, bine!” A trimis câinele lup, m-a prins de haină și m-am dus în patru labe...

L.K.: – A sărit câinele?

A.B.: – Păi a venit și m-a prins de-aici, de după cap.

L.K.: – De haină, din spate?

A.B.: – Da. Când m-am dus acolo, mi-a pus mâna în păr, c-aveam puțin părul mai mare, mi-a dat două bucăți, un pat de armă, șuturi, bastoane, m-a luat unul de-o mână, unul de-o mână și un plutonier major mă ținea de păr, nu-mi dădea drumul deloc. Aia a fost cea mai mare durere a mea, când am luat ultimele două paturi de armă. Când mi-am luat primul pat de armă, dacă mă credeți, am crezut că-mi sar ochii din cap! Nu-i doresc la nimeni treaba asta! Când mi-a dat al doilea pat de armă, am crezut că-mi sare dantura din gură! Și la al treilea n-am mai simțit nimic. (...) Mă zvârcoleam ca să fug. Ce să fug! A pus ăla ghearele pe mine, eu, fiind sportiv, făcusem lupte libere, făcusem și puține arte marțiale, adică autoapărare, am zis: singura mea șansă, mi-am ferit fața. Brațele, de aici, erau negre de blocaj. Și-am luat și pe o parte, și pe alta, m-am ferit, ca să nu dea în față. M-a arestat, m-a dus către secția... m-a dus, m-a bătut până la intersecția cu Strada Oițelor, aproape, unde-i Restaurantul „Budapesta”, cum se intersectează cu Secția 14, și-acolo era un grup de scutieri. M-a luat și m-a băgat între ei. M-au călcat ăia în picioare. M-au bătut, au dat cu ce au putut în mine. Erau scutieri. Și-am ieșit, spre norocul meu, dacă ați văzut filmele alea cu Stan și Bran, între picioarele lor. Și-atunci a venit băiatul cu un pistol la cap, un plutonier major era.

L.K.: – Nu știți, n-ați aflat cine?

A.B.: – Nu știu. Că nu mai zice nimeni.

L.K.: – Dar el era în...?

A.B.: – Milițian, da. Mi-a pus pistolul la cap, m-a prins de păr și-a venit un civil și trăgea de mine. Civilul să mă urce la dubă, probabil că ăla era Securitatea. Și milițianul să mă ducă la secție. A fost scandal între ei, s-au certat între ei pentru mine, printre care a câștigat milițianul și m-a dus la Secția de Miliție, Secția 14, din Strada Oițelor, Sector 4 București. Și acolo ne-au torturat, ne-au bătut cum au vrut ei.

L.K.: – Erau mulți acolo?

A.B.: – Erau câțiva, vreo zece inși. Ne-au bătut în față, ne-au pus cu mâinile pe perete... chiar în incintă acolo, la Miliție. Ne-au controlat, mi-au luat cheile, mi-au luat buletinul, tot ce aveam. Nu m-au lăsat cu nimic. Și mi le-au pus într-un plic acolo, cum mă cheamă, tot. Și după aia ne-au băgat într-un garaj, cred. Ne-au bătut în garajul ăla de ne-au rupt!

L.K.: – Câți mai erau pe acolo cu dumneavoastră?

A.B.: – Cred că erau vreo 30 de inși. Și eu, fiind primul lângă ușă...

L.K.: – Toți bărbați?

A.B.: – Toți bărbați. (...) Eu n-am văzut un copil. Numai bărbați tineri. Și ne-au dus acolo. Eu, fiind primul lângă ușă, era un căpitan și un locotenent. Civil. Îi spunea: „Domnul căpitan, domnul locotenent. Tovarășul căpitan, tovarășul locotenent...” Și zice: „Stai, mă, că pe ăsta îl cunosc după geacă! Știți ce-a făcut ăsta la baricadă?”... și al doilea căpitan sau locotenent: „Stai, mă, că pe ăsta îl cunosc după pantalon. Stai mă, că-ți arătăm noi!”... Mă băteau până oboseau. După aceea îi luau pe ăialalți la rând. Eu, fiind îmbrăcat și subțire și primul la ușă, m-au tocat de m-au rupt. Dădeau și-n ăialalți... „Au! Au! Au!” se văitau. Și, până să ajungem la capăt, deja erau sătuli de bătut...

L.K.: – Oboseau bătându-vă?

A.B.: – Da. Și-n fața noastră era un pluton de execuție. Cu mitralierele, după noi. Noi eram pe o parte, ăia erau pe o parte...

L.K.: – Și ăia v-au bătut?

A.B.: – Nu. Plutonul de execuție n-a dat deloc în noi. Ei probabil că... „Băi, hai să-i speriem!” sau ceva de genul ăsta. Ori aveau de gând să ne lichideze. După aceea ne-au urcat într-o dubă și ne-au dus. N-am știut unde, că eram într-o fază aproape de inconștiență.

L.K.: – Cât a durat faza asta cu bătăile? Câte ore?

A.B.: – Cred că vreo două ore... Eu țin minte că pe la patru am ajuns la pușcăria Jilava. Pe la patru, cinci. În dimineața aia. Ne-au dus într-o dubă, ne-au dus la Crematoriul de pe Șerban Vodă, la Parcul Tineretului... „Deasupra”... așa se zice, „deasupra Tineretului”... Avem vorba noastră. Și, când ne-au dus acolo, au vrut să ne ardă de vii. Să ne arunce direct în cuptor.

L.K.: – Așa ați auzit că au zis: „Aruncați-i în cuptoare!”?

A.B.: – Da.

L.K.: – Dar cine v-a însoțit de la Miliție?

A.B.: – Păi noi nu știm, că după aia ne-au închis.

L.K.: – Și pe cine ați auzit vorbind?

A.B.: – Am auzit băieții care erau lângă ușă.

L.K.: – ăia care v-au transportat? Sau ăia care erau acolo, la crematoriu?

A.B.: – Nu. Băieții care erau cu mine în dubă, când a venit Miliția și au deschis ușile, s-au uitat la noi, au venit cu unul de la crematoriu și ce au înțeles ăia de la ușă, de-acolo: „Băi, sunt cuptoarele pline cu morții de la Timișoara. N-am unde să-i bag pe ăștia!” Și-atunci ne-au dus la pușcăria Jilava. Că a doua zi, probabil, urmau să ne ducă și pe noi la ars.

L.K.: – Și acolo ce s-a întâmplat?

A.B.: – La Jilava ne-au bătut iară, cel puțin pe mine, mi-au umflat palmele, nu mai puteam să... și după aia ne-au băgat în celule și am intrat în stare de inconștiență. Și-a venit un băiat, m-a ridicat de jos și zic: „Mă, vreau să mă duc la toaletă, că mi-e rău, nu mai pot!” Aveam stare de vomă, nu mai puteam. M-am dus la toaletă și l-am întrebat: „Bă, cum te cheamă?” Zice: „Militaru.” Nu știu, îs bărbat, dar știți... (moment în care interviueatul plânge, n.n.)... După 22 ne-au eliberat. Ultimii care am fost scoși din pușcărie noi am fost. Că trebuia să fim arși. Alții am înțeles că au fost pe la două după-amiaza, pe la trei, noi am ieșit când era aproape întuneric. Ne-au dus cu duba de la pușcărie, în față la stația de tramvai „Progresul”, la capăt la „Progresul”, de-acolo ne-am urcat în tramvai și direct la Televiziune ne-am dus.

L.K.: – Dar acolo, la Jilava, ați auzit ceva, se vorbea ceva? ăia care vă păzeau, îi auzeți, vorbeau ceva?

A.B.: – Eu, fiind bătut, eram...

L.K.: – Și ați fost în stare să vă duceți la Televiziune după ce v-au eliberat de la Jilava?

A.B.: – Da. Pentru că la „Progresul” ne așteptau niște oameni și ne-au zis: „Haideți la Televiziune, că e nevoie de noi la Televiziune!” Și ne-am dus la Televiziune. Și băieții care au fost cu mine în celulă m-au dezbrăcat, să mă duc să mă filmeze ăia. Și eu n-am vrut.

L.K.: – Erați pe tot trupul...?

A.B.: – Negru eram, așa! Și aveam capul plin de cucuie...

L.K.: – Și v-ați făcut analize, investigații, ceva? N-ați avut probleme?

A.B.: – Mie, pe 23, mi-a venit rău și m-am dus la Spitalul Municipal și era un domn doctor, nu știu, nu pot să fiu sută la sută, dar nu pot să-i dau numele, că nu știu exact, și o asistentă. Și i-a zis domnul doctor la asistentă, mi-a dat două pastile, mi-a făcut o injecție și zice la băieții care or fost cu mine: „Luați-l, duceți-l acasă, dacă-l țin aici, îl împușcă în cap!”...

L.K.: – În 23 asta a zis doctorul?

A.B.: – Da... De la Spitalul Municipal București. Că eu nu m-am dus la Colțea. (...) Și m-au dus băieții... „Băi, Andrei, hai să mergem acasă, că-i mai bine așa!” Mi-am mai revenit, între timp, zice: „Oricum, după tratamentul care i l-am făcut își revine.” M-am întors, pe 23, pe la... asta a fost pe la 9 dimineața și pe la 12.00-13.00 ne-am întors iară la C.C., în față. La C.C. era o dubă cu alimente, apă minerală, lăzi, tot felul din astea. Și după aia au început rafalele. A început să se tragă în C.C., din blocul de vizavi, din Palatul Regal, din Bibliotecă, a fost un măcel și-acolo, de mai mare dragul!

L.K.: – Și la Televiziune ce s-a întâmplat?

A.B.: – Și la Televiziune, prima dată, a fost tărăboiul. Ca să ne filmeze, să ne adune, ca să ne poată împușca din Televiziune. Io am văzut că s-a tras și din Televiziune în noi.

L.K.: – Ați văzut că se trage din clădire?

A.B.: – Da. Am crezut, dar ei nu trăgeau. O parte trăgeau în clădire și o parte trăgeau în noi. Și cădeau morți... oameni răniți, poate și morți împușcați în Televiziune, nu din blocul de vizavi, din Televiziune au fost împușcați. Din Televiziune.

L.K.: – Dar acolo cine era cu armă, în 23? Că era deja...

A.B.: – Păi s-au împărțit arme și la... După-amiază spre seară.

L.K.: – Deci erau civili cu arme?

A.B.: – Am înțeles că la Metrou, la „Aviatorul”, s-au împrăștiat, le-au dat arme civililor.

L.K.: – Da, ca și la Brașov.

A.B.: – Au venit niște dube și le-au dat arme la civili. De ce le-au dat, cu ce scop le-au dat, pe ce bază le-au dat, nu știu. Nu poți să dai o armă unui om fără să o înregistrezi, fără să aibă un scop anume.

L.K.: – Da. Și dumneavoastră nu ați primit armă, nu?

A.B.: – Dar nici nu m-am dus, pentru că nu-mi trebuia așa ceva ! Ce să fac eu cu arma aia, pe cine să omor eu? În cine să trag? Am o țintă? N-am. În cine să trag?

L.K.: – Dar cine se ocupa de distribuirea acestor arme?

A.B.: – Erau niște tipi înalți, bine făcuți și scoteau arme din dubițe. Erau microbuze, am impresia că o culoare alb așa, mai închis. Și dădeau: „Luați, mă, luați, luați!”... le-au dat la toți arme. Toate armele care au fost în mașină.

L.K.: – Ce arme le dădeau?

A.B.: – Pistoale-mitralieră.

L.K.: – Păi astea de unde erau? De la Gărzile Patriotice? De unde puteau fi?...

A.B.: – Nu știu. Eu, când am văzut că se împart armele, am zis: „Bă, mă duc la Televiziune, nu stau aici !” Și m-am dus la Televiziune și am stat în fața Televiziunii. O grămadă de lume era în fața Televiziunii. Acolo a fost un teatru!...

L.K.: – Astea nu cumva au fost luate din sediile Securității?

A.B.: – Nu știu. Nu am cunoștință. Nu pot să vorbesc.

L.K.: – Dar astea erau folosite și în Armată...

A.B.: – Ce?

L.K.: – Tipurile astea de pistoale-mitralieră...

A.B.: – Da. Și normal. Au fost în dotarea Armatei române...

L.K.: – Da. Deci asta s-a întâmplat în 23...

A.B.: – Și 24 și 25 și după moartea lui Ceaușescu și după aia, în 26, Iliescu a întors armele împotriva noastră. Am fost trădați de Dan Iosif...

L.K.: – Adică?

A.B.: – Vânđuți lui Iliescu, de Iliescu vânđuți... știe dânsul unde ne-a vândut, rușilor și americanilor, se știe clar. Băieții au pus mâna pe putere, noi am fost îndepărtați...

L.K.: – Cum au pus? Prin prisma cui au pus mâna pe putere?

A.B.: – Cum adică?

L.K.: – Aceste forțe, cele două mari forțe, prin prisma cui au pus mâna pe putere?

A.B.: – Păi oamenii care-i aveau în teren !

Liza **KRATOCHWILL**

Prima mișcare optzecistă antitotalitarism. „Solidarnost”– Brașov (I)

November 15th 1987. A huge mass of workers from different factories in Brașov, discontented with not having received their wages, was marching on the most important streets of the city, exactly on the Election Day. This first civil unrest, gathering up over 300 inhabitants of Brașov, against the hardships of the Romanian communist regime, was an absolutely unbelievable image not only for the Brașov community but also for the communist party activists who were running the factories, as well as for the communist county officials and the Miliția and *Securitate* forces.

This spontaneous civil unrest has been rapidly quashed, the demonstrators, who were actually rattled on to the authorities, were caught and arrested. They were slowly but steadily reduced to silence. This was the solution the persecutors found to make sure that all successors of those who actually posed a real danger to the servants of the communist regime were fully annihilated. Cruel beatings (including slapping, kicking, punching etc.), hitting with electrodes over testicles, getting on and off chairs, lashing, whipping and hitting the palms and soles with special sticks were just a few of the barbaric techniques used to interrogate the persons who had been arrested by the Miliția and the *Securitate* from Brașov and Bucharest. It's worth mentioning here that the Securitate officers were rigorously trained to apply those techniques even from the very first academic years and to that end they were shown numerous images and “documentary” films. Furthermore, a real arsenal of torturing “tools and kits” was created for that purpose. However, if they were to choose, the political detainees would definitely prefer the beatings as all other methods (exposure to radiation and/or infected blood and/or toxic materials) and particularly the psychological torture were simply agonizing. The constant terror and the forced relocation due to “contacts with extremist elements and collaboration with the people's enemies” have also affected their families.

Key words: Brașov, „Steagul Roșu”, Section 440, Dan Iacob, Aurel Bejenariu, Carmen Tudose, Marius Boieriu, Sofia Postelnicu, Dan Zamfir, Werner Sommerauer, Gheorghe Banciu, Marius Nicolaescu, Florina Iacob.

Cuvinte cheie: Brașov, „Steagul Roșu”, Secția 440, Dan Iacob, Aurel Bejenariu, Carmen Tudose, Marius Boieriu, Sofia Postelnicu, Dan Zamfir, Werner Sommerauer, Gheorghe Banciu, Marius Nicolaescu, Florina Iacob.

Spiritul „Solidarității” a renăscut după ani, în 2005, în cadrul unei întruniri organizate de brașoveni, prin intermediul lui Iulius Filip din Cluj – membru de onoare al „Solidarității”, cu invitați de marcă ai „Solidarnost” și reprezentanți ai Asociației „15 Noiembrie 1987” din Brașov. La simpozionul aniversar „Totul despre 15 Noiembrie”, odată cu reamintirea acelor evenimente, clipele unice de saturație, curaj, deznădejde și durere au fost retrăite și repovestite chiar de eroii acelei mișcări spontane care, dintr-o nemulțumire comună a muncitorilor unei uzine, datorată tăierii salariilor, s-a transformat într-o manifestație de stradă, mergând până la boicotarea alegerilor, proteste violente și invadarea sediului P.C.R, acolo unde activiștii mai mari ai județului pregătiseră tradiționalul festin pentru victoria în „realegeri”. Același partid, aceleași funcții, aceiași oameni.

Redau câteva impresii și amintiri ale invitaților de onoare și ale unora dintre cei 61 de deportați (din totalul de 300 de reținuți, anchetati și urmăriti până la căderea regimului) rămași din cei peste 100 de condamnați arestați laolaltă cu infractorii de rând, considerați deținuți de drept comun, fără recunoaștere de „merite deosebite” pentru prima manifestație anticomunistă de masă din țară. Din 1990 aceștia au dus o altă luptă, parcă perpetuă, pentru a-și câștiga drepturile conferite de Legea 118.

Reprezentantul „Solidarnost”: – (...) și vreau, mai cu seamă, să le mulțumesc revoluționarilor brașoveni pentru această recunoaștere, pentru că și-au însușit acest rol istoric al schimbărilor promovate de Lech Walesa și, prin aceste două simboluri primite cadou, promit că voi menține această uniune între mișcarea aceasta mică de solidaritate și președintele Walesa. Sper ca aceste lucruri care s-au făcut să fie o legătură directă între Asociația „15 Noiembrie 1987” și „Solidarnost”.

Invitată de onoare: – Vă mulțumesc din suflet, dar eu nu meritam niciun fel de diplomă! Dumneavoastră, toți, meritați diplome și meritați nu pentru că ați iertat, doamnă ministru, nu putem ierta lucruri care rămân numai vorbite! Dragostea noastră pentru cei care au suferit și care suferă în continuare trebuie să se transforme în fapte! Nu se poate ierta decât când se cere iertare și când s-a reparat iertarea! Vă mulțumesc din suflet și vă rog să mă iertați!

Dan Iacob – participant la proteste, arestat, membru al Asociației „15 Noiembrie 1987”, printre inițiatorii revoltei) –

D.I. – (...) regimul ăsta se mai practică. Poate nu cu oameni care au făcut ceea ce am făcut noi atunci.

Alt membru al asociației (moderator): – Am vrut să începem cu exact ceea ce ai văzut tu acum, în 2005, în Rahova, încă mai există instrumente de tortură care au fost folosite pe voi și pe alții ca voi, până în 1989.

D.I. – Da. Cred că la „bicicletă” i s-a schimbat denumirea. Nu-i mai spune „bicicletă”, îi spune acum „Răstignirea Maicii Domnului”. Deci ceva, ceva, s-a schimbat.

Deci eu, lucrând în Secția 440, de unde a pornit revolta, întâlnindu-mă printre primii cu colegii, am hotărât atunci, de comun acord... Era așa, o chestie, ca la tot ce este nou, inedit... „Ce facem? Cum ne organizăm?” Acel director ne amenința... „De mâine veți avea de lucru în Valea Jiului!” Era, probabil, teama de a nu pleca în mină. Am plecat și am făcut înconjurul secțiilor. Vedeam vitrinele unde erau produsele noastre „de cea mai bună calitate”. Dar poza nu era a meseriașilor care au lucrat la ele, ci a secretarului de partid, a omului cu propaganda, a tânărului utecist. Și, în momentul ăla, normal, de furie, le-am distrus pe toate. Le-am spart. Noi știam toate lucrurile astea. Era o formă din asta de „a-ți aduce aportul la producție”, în loc de 25 de puncte ți se dau 26 de puncte. Era un punct. Punctul ăla se cuantifica la sfârșitul lunii, primeai o indemnizație mai mare, o depășire de salariu. Normal, am distrus acele însemne, după care am ajuns la Palat, la Palatul Administrativ. Acolo, ce m-a frapat, cum ați spus și dumneavoastră, toată lumea era

cu gamelele și ce aveam în plasă, că majoritatea nu au mai ajuns să se schimbe. Erau în hainele civile. Și-aruncau pachetele. Dar ce era în pachete, erau gamele cu varză. Varză călită, varză fiartă, varză... pentru că eram în 15 noiembrie și probabil că, punând varza din toamnă, ne-apucasem de altceva, ni se terminase fasolea și ne-am apucat de varză. Era atâta varză pe jos, încât am zis: „Bă, la noi, toată lumea mănâncă varză!”... Asta era atunci. Mi-ar fi plăcut ca sala asta să fie plină cu tineri, copii. Lucru care noi am vrut să... Ei, acuma, văd numai supermarketurile, văd hipermarketurile, dar o să ajungem și acolo, pentru că toate lucrurile astea au avut și un trecut. Trecutul ăsta, noi am pus, cumva, umărul, să nu mai fie. Ce-am mai făcut, iar ca o prostie, ca un teribilist de 19 ani, cât aveam atunci, cu colegul meu, Dumnezeu să-l odihnească, Cornel Vulpe, fratele lui Aurel Bejenariu, ne-am urcat pe clădirea de la Partid, unde-ți arătai legitimația când intrai în societate. Acolo erau steagurile, fiind sărbătoare, erau steaguri cu însemnele partidului și tricolorul. Noi am aruncat steagurile alea jos, le-am rupt pe alea cu însemnul partidului, deci se dădea foc, se ardea orice pe-acolo, începusem să ne manifestăm un pic mai zgomotos, numai cu partidul aveam ce aveam, dar eu vreau să retrăiesc momentele de-atunci. Pentru că, acum, sigur, se spune: „A! Da, ne-am ridicat împotriva comunismului.” Fals! Din punctul meu de vedere, este părerea mea și o să revin asupra acestui aspect. Pentru mine era fals. Nici nu știam ce înseamnă comunismul. Chiar nu m-a interesat, la vremea respectivă, dar o să revin ulterior și o să spun de ce nu m-a interesat. Da, deci era iar un punct, noi știam că trebuie să fim conduși. Noi știam că trebuie să ni se spună ce să facem. Pentru că așa era, venea dimineața șeful de secție, inginerul-maistru, știu eu, șeful de echipă și spunea ce să facem. În momentul când l-am văzut pe omul ăla cu cască albă ce făcea, nebunul ăla – că nu pot să zic că era un om normal – ăla distrugea tot, deschidea uși, se lua de secretarii de partid, de oamenii care... secretarii de partid întotdeauna aveau halatele impecabile, erau îmbrăcați la ștaif, să zic așa, erau curați, deci asupra acelor oameni cu ținută curată, de ăia se lua, nu se lua de muncitori. Și noi îl urmam, ce făcea el, făceam și noi. Pentru că eram niște tineri, niște teribiliști.

Moderator: – Mi-ați povestit că, în timpul anchetei, vă tot întrebau: „Cine-i, mă, ăla cu cască albă?”

D.I. – „Omul cu cască albă”, am fost anchetat foarte mult și întrebat despre el, nu l-am cunoscut, în momentul acela, pentru că n-am lucrat împreună, dar, ulterior, în timpul anchetei, am avut, să zicem așa, nefericita ocazie să-l cunosc. A fost unul care... mi-e greu să spun, a fost pus de oamenii Securității să dea în noi, care a executat acele ordine fără nicio clipire. Deci eu însumi am fost pălmuit de acest om. Probabil instinctul lui de apărare sau psihic, el a crezut că face un lucru bine, lucru care, poate, ulterior a gândit-o și și-a cerut scuze după acele lucruri. (...) Deja erau mulți pe-afară și, în acele momente tensionate care erau atunci, nu se știa ce se va face. Era momentul că nu știam ce să facem, în fața secției: Să stăm acolo? Să nu stăm? Să mergem mai departe? (...) Am fost printre primii zece care am intrat înăuntru. Între timp, ieșise primarul... l-au luat femeile, i-au dat o bătaie bună, după care tot ele îl îngrijeau, pe spațiul verde. Intrând printre primii în actuala Prefectură... acolo toate bunățile! Chiar un coleg de-al meu zice: „Măi, prin '95 am mâncat

ananas și-am văzut că se mănâncă miezul!” el, săracul, mâncase coaja! Și-am început să împrăștiem acele bunuri pentru care, dacă vă spun că ne-au trebuit trei zile ca să recunoaștem că am mâncat plastic și carton, n-o să credeți! Au spus că erau din plastic și din carton. Erau numai material de propagandă, nu erau bunuri de consum. Acele bunuri le-am împărțit, erau băuturi care nu le-am văzut niciodată, demult, deja le uitasem: Pepsi, Brifcor... Și, după aia, bananele, portocalele, cașcavalul, brânza, mălaiul, nu știu de unde au apărut saci întregi cu mălai, jos, în stânga, unde se strânsese și cantina partidului. Acolo era magazia unde se aprovizionau ei și luau acasă. (...) Atunci era un om micuț, nu știu ce, zice: „Băi, trebuie să ajungem într-o sală unde e telefonul roșu! Și de-acolo trebuie să comunicăm direct c-am ocupat orașul.” Am dat năvală acolo, ce-am mai băgat pe cineva în seamă?... „Hai! Dăi, dăi!”... am spart ușa, am intrat, într-adevăr, am ajuns la un telefon roșu care nu avea disc, avea forma discului, dar era, probabil, un telefon direct sau ceva de genul ăsta, pe care dânsul l-a ridicat și a zis: „Aici «Europa Liberă», Brașovul a fost ocupat!”... Dacă cineva a auzit, nu știu, dar mesajul a fost transmis. Între timp, colegul meu era sus, dădea jos tabloul ăla. Boeriu Marius cu ceilalți colegi împărțeau bunurile. Deci noi, cumva, deveniserăm proprietari pe ceea ce se afla acolo. N-am constituit, știu eu, un Consiliu de conducere, n-am instaurat acolo, imediat, un grup de conducere, nimic. Am intrat, am devastat, am dat foc la tot ce era atunci cu însemnele partidului, după care am coborât jos... „Băi, ce mai facem?!” – toată lumea ne uitam, nu știam ce să facem. A venit soția mea cu soră-mea și mi-a zis: „Băi, duceți-vă, că se fac tabele!... că, între timp, fuseseră la noi, la servicii, se schimbaseră... Fugiți repede la secția, că încep să facă tabelele, cine nu e prezent la muncă!” Am luat-o prin pădure, am ocolit, am ajuns lângă societate, acolo, chiar m-am bucurat, la intrare în secție era taică-miu cu încă o persoană, zic: „Vezi, să nu mă raportezi c-am fost plecat!” „Nu, nu, nu! Dă-i drumu’!” am luat mașina și-am plecat acasă. Eu și prin 1989, 1990 am avut ideea că taică-miu m-a dat în gât. Era secretar pe-acolo... Dar nu a fost așa, pentru că am văzut ulterior ce s-a întâmplat și cum am fost noi, ca să zic așa, depistați... când ieșeam de la servicii, mergeam la o bere și: „Câți mai sunt?” „Păi a dispărut Niculescu, a dispărut Boeriu, a dispărut Corneluș, a dispărut Farcaș, cam câți mai suntem?”... ne revoltam așa, din privire, erau ședințe de partid, în fiecare zi te chemau, te sculai, după care au urmat arestările. Pe mine m-au luat de-acasă. Noaptea. Au venit prima dată, să mă caute, ulterior m-au luat dimineața, din pat. M-au chemat: „Haideti până la Secția de Miliție, în cartier a avut loc un viol, elementele dumneavoastră corespund!” zic: „Stați două secunde, ce treabă am eu cu violul?” „Nu, domnule, corespund semnalmamentele!” N-am avut încotro, am coborât jos, de la mine până la Secția de Poliție sunt cam trei, patru sute de metri. M-au băgat imediat într-o dubă, într-o Dacie, acolo, m-au înghesuit două persoane, după care am ajuns la sediul Miliției. Acolo m-au dat jos, după care l-am recunoscut pe colegul... și pe Grădinaru... „Ce-i cu tine aici?” „Io-s cu violul.” „Băi, noi suntem cu 15 noiembrie!” Eram în arest. Astea erau discuțiile. Ne interesam unul de la altul: „Ce-ai făcut?” „Băi, io am fost duminică, știi, cu manifestarea...” „Aaaa!” zic, „Eu n-am treabă cu voi!” Eram bucuros, că nu știam nici eu că nu-s cu 15 noiembrie. Probabil că colegilor le-a spus. Io am spus: „Io-s cu violul.” Vine un milițian: „Domnule, haideti

mai repede înăuntru, faceți confruntarea, să între persoana respectivă”... să vadă dacă sunt sau nu sunt, la care milițianul ăla zice: „Dar tu, care e problema ta?” „Păi... ios cu violul care...” la un moment dat, am crezut că s-o întors... zice: „Stai liniștit, c-o să vezi tu cum e!”... Nu mai pot să zic cum eram eu „chemat” la anchetă. Cam asta a fost perioada din momentul arestării. În momentul când am ajuns la Miliție, am trecut cu un polițist pe lângă camerele de-acolo, în stânga și în dreapta se auzeau niște urlete, gemete, deschidea unul ușa: „Ocupat!”, deschidea ușa: „Ocupat!”... pe stânga, pe dreapta. Zice: „Bă, nu mai avem unde să-l băgăm pe ăsta!”... Am intrat într-un colț, acolo, bineînțeles, m-au legat cu cătușele de un calorifer, am rămas acolo o perioadă. Până se eliberau. Erau colegii mei, care le-o făcut „schimbul”. Când mi-a zis: „Hai, că e liber aici!”, io m-am uitat, era pe sub birou. Bineînțeles, era Păunescu, spus Faru’... Era bătut rău de tot. La care Liviu spune: „Dom’le, a trebuit să spun.” Dar cam atât, în mare, nu apucase să facă contactul cu ce spusese sau mesajul care voia să mi-l transmită. A fost, efectiv, terminat. Și m-o pus în anchetă: „Cum te numești, ce-ai făcut?” Eu, ca să inventez, dacă tot mi-au sugerat ei ideea cu violul, eu le-am zis: „Domnule, știți, io am fost la o prietenă de-a mea, nu pot să vă spun cine-i, sunt căsătorit acuma, ar fi bine să păstrați secretul!” „Da. Cum să nu!”... așa încât toți erau curioși să-l vadă pe ăla care e cu „p” și ghilimele... Și mă lua fiecare. Prima dată m-au luat la bătaie, să mă cunoască... „Cine-i ăla care își înșeală nevasta?” Pentru asta am luat-o, să zic așa, separat de ce s-a întâmplat la 15 noiembrie, după care eu am trăit așa niște clipe de a face mișto, alții râdem de ceea ce s-a întâmplat, dar, dacă ar fi să povestim momentul exact al torturilor sau al bătăilor, n-am mai putea. Noi n-am vorbit foarte mult, decât între noi. Ce glume am făcut, ce bătaii frumoase am luat. La un moment dat – chiar o să râdeți – bătaia începe să-ți placă. Pentru că, ce se întâmplă pe lângă bătaie, sunt lucruri mai grave, care te deranjează în momentul când îți vorbește de familie și de prietenii apropiați. Faptul că te ia și te bate, chiar nu e nimic, copiii am fost toți și, decât să ne țină părinții morală, mai bine primeam o bătaie. Cred că luam bătaie cinci ore, șase ore, zece ore, deci cam așa era, bătaia chiar începea să-ți placă și faptul că te bătea o oră, două, trei, nu mai conta. Că, în momentul când începeai să te încălzești, era așa, o chestie nu „plăcută”, cu ghilimele de rigoare, dar era mai bine decât să-ți vorbească urât de familie. Am avut și, să zic așa, ca să păstrăm momentele astea așa, mai de „plăcere”, un simț de umor, mă puneau să-mi găsesc poza. Spuneau: „Mă, ia caută-ți pozele pe aici!” Erau poze făcute în grupuri, cum au filmat ei. Începeam să mă uit pe-acolo... Venea următorul anchetator: „Ce faci, mă?! Mă, tu umbli în act?”, mă lua la bătaie. După ce mă bătea, ieșea afară. Venea cel care mă pune să mă uit, să mă găsesc... „Ce faci, mă, tu îți bați joc de mine?!” „Păi ați zis să mă uit, să mă caut acolo.” „Mă, tu faci mișto de mine?!” Iară mă lua la bătaie. La un moment dat, m-am oprit. Am zis, bă, o dată, de două ori, dar...! Și a venit unu’, zice: „Bă, tu îl iubești pe Ceaușescu?” Zic: „Da.” „Sincer?” „Da. N-am nimic cu Ceaușescu. Ce treabă am eu cu el?” Zice: „Cine-i acolo, în tablou?” „Ceaușescu.” „Du-te și pupă-l!”... Normal că m-am dus să-l pup. Dă Domnu’ să scap! M-am dus și mi l-a dat să-l țin... „Ține-l așa, cu nasul!” Normal că l-am ținut două, trei minute, mă gândeam: Dacă-l scap, mă lasă?... La un moment dat, n-am mai putut. Și-a venit ălălalt: „Ce faci, mă, l-ai dat

jos pe Ceaușescu?”... Iară m-o luat la bătaie... Ce să fac? Acuma, nu știam, să declar cum spunea, să nu...? Că unii spuneau: „Bă, declară ce-ai făcut!” Alții veneau și spuneau: „Bă, ca să scapi, uite, ai făcut nu știu ce.” Era așa, un du-te vino, nu mai știai exact ce se întâmplă. Nu pot să nu vă povestesc faza și cu câinele. C-am avut, la un moment dat, parte să fiu păzit și de câine. Pentru că ori nu mai aveau anchetatori la dispoziție, ori erau unii care aveau brațele mai puternice și trebuiau să facă față și prin alte părți. Și, la un moment dat, m-au lăsat într-un birou și-au adus un câine lup. Câinele Poliției, cum ziceam noi atunci, al Miliției. (...) Mai recent... m-am deplasat la București cu un alt scop. Și-acolo m-am întâlnit cu un domn care era procuror pe lângă Parchet – crimă organizată, ceva de genul ăsta, nu asta era relevant. Sediul era locul unde eu și colegii mei am fost torturați, anchetați în 1987. Domnul Mircea Lupu – pot să-i dau numele – zice: „De unde cunoști tu atâtea locuri?” „Păi”, zic, „uite, am fost aici în 1987, am fost într-o cameră în care m-au pus pe o bicicletă, era un mod de a fi torturat, îți trăgeau mâinile la spate cu niște căciuge, în care stăteai în aer până în momentul în care picioarele ajungeau la nivelul solului, era o metodă de a face infarct, de a te constrânge să spui ceea ce ai făcut în ziua de 15 Noiembrie.” După care i-am zis că există o cameră roșie capitonată, fără clanță, fără un mod de a deschide din afară. Zice: „Da, există, hai cu mine să ți le arăt!” Și-am intrat în Rahova, bineînțeles, el fiind procuror, am intrat în interior și-acele locuri există și acum. Noi am povestit despre ele în cărți, cu domnul Stejărel Olaru... Am văzut camera în care ieșeam la aer. Ce însemna camera de aer? Însemna camera în care eram distruși psihic. Însemna o cameră închisă jur-împrejur, cu o singură ușă, cu o vizetă. Intram acolo, deasupra, la doi metri jumătate, era o casă. Jos, înainte de a intra noi, colegii mei știu, se arunca o găleată de sânge pe care, după aceea, cu furtunul, o împrăștiau, în momentul când intrai acolo aveai senzația că, gata, lucrurile se termină pentru tine!... Scuzați-mi emoțiile!... Atunci auzeai... clopotele bisericii începeau să bată. Normal, începeai să te gândești către biserică, către Dumnezeu, te închinai, ziceai *Tatăl nostru*, te rugai să nu se întâmple lucrul acesta. După care auzeai glasurile de copii. Era o școală în apropiere. Nu știu dacă era lucrul ăsta regizat. Era să ne distrugă psihic. Dar lucrurile astea s-au întâmplat și le-am trăit. Unii dintre colegii mei n-au putut să treacă peste acestea. Ca atare, sunt bolnavi psihic, să zic așa. Deci cam asta am vrut să vă povestesc despre evenimentele care se întâmplă acum, după 15 ani. Mi-au spus că se mai practică aceste lucruri. Nu știu cu cine, dar se practică. Deci noi nu putem afla adevărul despre ceea ce se întâmplă, pentru că probabil că sechelele comuniste au rămas. Probabil că anchetele de genul ăsta se mai practică. Poate nu cu oameni care au făcut ceea ce am făcut noi atunci. Nu știu dacă este acum momentul să povestim tot.

Aurel Bejenariu:

A.B. – Mi-e greu să vorbesc despre aceste evenimente. Ca să creez exact starea în care eram atunci, într-o societate care oferea puțin și cerea mult, lucrăm mult, în niște condiții grele, în frig, noaptea, pentru că ziua nu era curent. Ziua o petreceam pe la cozi pentru cele necesare vieții, iar revenind la noaptea de 14 spre 15, era sâmbătă seara spre duminică. Deci se lucra și duminica. Cu toate că era în 15, o zi festivă,

alegeri locale. Pentru că era a treia lună în care ni se luau banii, în mod nejustificat, în prima lună a fost o reținere mai mică, după aia a crescut, iar în noaptea despre care vorbesc, pe la unsprezece, am primit și fluturașii în care erau toate datele despre producția noastră. Noi eram o secție în care se lucra mult, dar se câștiga destul de bine, iar din această cauză și sumele erau destul de mari, aproape 30% din salariu. Un concurs de împerejurări a făcut ca, în acea seară, să fie ofițer de serviciu pe uzină și șeful nostru de secție. Aflând despre acest lucru, a cerut explicații, dânsul a venit în jurul orei douăsprezece, în acest timp, de la unșpe nu am lucrat niciunul dintre noi, a fost ceva spontan, neorganizat, era singurul mod de a-ți manifesta nemulțumirea pentru faptul că ți se lua un ban, practic, din buzunar, cum s-ar spune. Era singurul nostru mod de existență și eram toți tinerii înglodați în datoriile neplătite, rate, lucru care se întâmplă și azi, cu tineretul nostru, din păcate. Domnul inginer a sosit pe la douăsprezece jumate (24.30), dar, din discuțiile pe care le-am avut, n-a reușit să aplaneze, nici să ne dea o explicație asupra sumei reținute, ci, din contră, n-a făcut decât să ne stârnească să ne menținem poziția de a nu lucra în acea seară. Acuma, tot ceea ce spun este normal, însă atunci, într-o societate anormală, era un lucru destul de grav. Noaptea a trecut, dimineața au venit ceilalți angajați de pe Platforma „Roman”, care ni s-au alăturat. Pentru noi a fost o eliberare, pentru că purtam deja pe umerii noștri o răspundere și pentru că aveam susținerea colegilor noștri care au venit pentru schimbul I, am simțit așa o ușurare, ne-am simțit mai încrezători. În jurul orei 7.00 au venit să discute cu noi de la Partid, de la Comitetul de Partid, și dialogul se vroia autoritar asupra noastră, fără explicații, de fapt, cu minciuni, așa cum noi ne obișnuiserăm, când deschideam televizorul, vedeam, parcă, o altă țară și noi trăiam în altă parte, totul era frumos, luminos și viața noastră era încă așa cum era, foarte grea. În perioada 7.00 până la ora 9.00 am trecut prin toate secțiile uzinei, oamenii s-au alăturat, dintr-o mână de oameni am devenit o masă mare și, pentru prima oară, mi-am dat seama ce înseamnă forța noastră, practic. Au fost blocate ușile, fiecare șef de secție a reacționat, bineînțeles, în spiritul partidului, așa cum au fost învățați, nu aveai voie să-ți exprimi părerea, să te manifesti în mod normal. Au fost blocate ușile, au fost oameni bătuți, au fost directori bătuți, chiar mi-aduc aminte de o scenă, o femeie l-a palmuit pe un director. Deci oamenii s-au manifestat asupra însemnelor comuniste.

Carmen Tudose (muncitoare la uzina de unde a pornit protestul)

C.T.: – (...) Secția 410, la noi a venit domnul director, secretarul de partid, mi-aduc aminte că a fost tras de păr, de haine, am ajuns în mijloc, chiar lângă director. Și soțul meu m-a luat de-acolo că, fiind mai micuță, așa, mai firavă, poate mă călcau și pe mine în picioare. Femeile țipau să ne dea banii, să nu mai ne taie din salariu și se revoltau pe situația care era atunci – fără căldură, fără apă caldă, fără lumină. Și, după aceea, au plecat, prin fața Secției 410, au plecat cu toții prin uzină. Și de-acolo, din uzină, mai departe spre Prefectură. Am vrut și eu să merg, dar soțul meu mi-a zis: „Tu stai aici în secție, nu pleca!” și nu am putut să merg cu el mai departe. El a plecat spre Prefectură... Îmi cer scuze că plâng, dar acuma mi-am adus aminte de tot! Deci după ce s-a întors Eugen de la Prefectură, ne-am dus acasă, ne-am dus și am

votat, normal, n-aveai încotro, că era ziua de votare, am fost cu mama, cu tata și cu Eugen. A doua zi l-au luat, a trebuit să se ducă să predea carnetul de UTC, au venit căpitanul Nuță¹ și cu doi plutonieri... noi stăteam la părinții mei atunci, că nu aveam unde să stăm, stăteam cu ei și cu frații împreună, opt persoane, într-un apartament cu patru camere, chiar am fost o familie unită. Ne-am iubit și am suferit cu toții, în mod special tata, pentru el a suferit mult și a murit. Și-am vrut să spun că a venit căpitanul și a început să țipe la mine unde se află soțul meu, că-l ascund. Și-a nceput să-l caute prin șifonier, pe sub pat. Patul numai atât avea distanță de la podea. Și cu puștile în șifonier, începeau să înțepe, poate era acolo, prin șifonier, pe sub pat. Și eu le-am zis: „Îl cunoașteți pe soțul meu? E mare, cum să intre acolo?” Că să tac din gură... „Unde e?” Adică să spun unde e, să nu-l ascund. Și i-am spus: „Domnule, s-a dus să-și predea carnetul de UTC, c-a fost exclus din UTC...” Și a stat și a așteptat până a venit Eugen, l-a luat, l-a băgat într-o dubiță, mi-a spus că vrea domnul comandant să vorbească cu el. Și că o să vină. Nu l-am mai văzut 16 zile. A fost dus la București, a suferit acolo, după câte mi-a povestit el, a crezut că n-o să mai scape cu viață, pentru că se spunea că „vor fi omorâți”, așa se lansase zvonul, ca să-i extermine psihic. După 16 zile a venit, de 1 Decembrie, acasă, m-am bucurat tare mult! El slăbise zece kile, l-am văzut slăbit. A venit cu locotenentul David, atunci milițian, și cu... de fapt, Nuță a fost milițian și David era securistul. L-a dus la proces, care știe toată lumea cum s-a desfășurat, că s-a mai amintit despre proces, și n-am mai știut despre el două săptămâni. Noi auziserăm că va fi deportat, deci cu domiciliu forțat în locul unde s-a născut, el fiind născut în Sibiu. Și-am tot căutat, prin relațiile pe care le avea tata, am încercat să vedem, o fi la Sibiu, pe unde o fi. Într-un târziu, am primit o scrisoare de la

¹ [http://wikipedia.org/wiki/Constantin Nuță](http://wikipedia.org/wiki/Constantin_Nuță).

<http://jurnalul.ro/scinteia/special/moartea-generalilor-comandanți-de-miliție-531159.html>.
Generalul Constantin Nuță, adjunct al ministrului de Interne, Tudor Postelnicu, și șef al Inspectoratului General al Miliției. Împreună cu generalul Velicu Mihalea, adjunct al Inspectoratului General al Miliției, a participat la reprimarea demonstrațiilor din Decembrie 1989 de la Timișoara și a fost însărcinat cu ștergerea urmelor măcelului, respectiv cu sustragerea celor 43 de cadavre de la Spitalul Județean (împreună cu generalul Eugen Macri, de la Direcția a II-a Securitate – Contrainformații Economice), pentru că a fost „eficient” și la Brașov, unde a participat la reprimarea revoltei muncitorilor din 15 noiembrie 1987. Cei doi generali au fost trimiși la Arad în 20 decembrie 1989, unde au condus acțiunile de reprimare din Hotelul „Parc”. În dimineața de 23 decembrie 1989 au fost arestați în trenul accelerat Arad-București din ordinul generalului Nicolae Militaru. S-a decis transportarea lor cu elicopterul de la Deva la Sibiu, dar traseul a fost schimbat spre direcția Alba Iulia. În seara aceleiași zile elicopterul a fost doborât nu departe de Alba Iulia, iar trupurile celor doi generali au fost carbonizate.

Buzău, unde fusese el deportat, și-l ruga, de fapt, pe tata să mă liniștească pe mine, pentru că e bine, că e sănătos, a primit un apartament acolo, cu tot ce trebuie în apartament. Mai modest. A primit un loc de muncă la ICL Pogoanele, n-avea voie să vină, timp de nouă luni de zile n-a venit în Brașov, mă duceam eu la el, cam o dată pe lună, aveam posibilitatea să îmi fac libere și să mă duc la el, ca să îi fie și lui mai ușor. Am vrut să mă duc acolo și el mi-a spus să nu vin la Pogoanele, că se va întoarce. Și i-am zis: „Dar tu de unde știi c-o să te întorci?” „Știu, o să mă întorc.” Și mie, ca și la doamna Corina și la toate femeile din asociație, mi s-a impus: divorțez sau mă duc după el. Am zis că nu divorțez. Și i-am zis lui Eugen că vreau să vin. „Nu”, zice, „stai acolo, că eu mă întorc!” Eu, măcar, îi aveam pe părinți, care mă ajutau moral, psihic, dar el era singur, dar totuși n-a vrut să mă duc acolo, pentru că era convins că se va întâmpla ceva... A! Și vreau să mai spun c-am suferit foarte mult cu sarcina pe care am pierdut-o.

Marius Boeriu

M.B.: – Continui la ce povestea Dănuț Iacob, am fost împreună, am lucrat în Secția 440 împreună cu colegul nostru care a murit, Cornel Vulpe, am luat steagurile și am pornit-o pe Strada Poienilor. Prima noastră manifestare a fost împotriva conducerii uzinei. Am început să strigăm: „Vrem mâncare!”, „Hoții!”, „Vrem salariile noastre care ni se cuvin!”, „Vrem căldură pentru copii!”... ne apropiam de Calea București și lumea, surprinsă, a început să iasă pe la balcoane. Prima reacție a oamenilor, când au văzut steagul din față, au zis că e manifestarea Partidului Comunist și ăștia au ieșit să susțină partidul. Când au început să audă cuvintele: „Hoții!” și „Vrem căldură!”, „Vrem mâncare!”, lumea, cum era îmbrăcată, imediat au fugit și ni s-au alăturat nouă. La jumătatea Calei București, erau aproximativ în jur de 10.000 de persoane. Momentul aparte al evenimentului din 15 noiembrie 1987 a fost în dreptul Spitalului Județean. Cineva din grupul nostru a dat tonul la „Deșteaptă-te, române!”. Am început să cântăm „Deșteaptă-te, române!” și, din acel moment, de-atunci a început manifestarea noastră să capete un caracter anticomunist. Deci atunci s-a strigat: „Jos Ceaușescu!”, „Jos comunismul!” M-am schimbat total de-atunci. Eu aveam 20 de ani în acea perioadă. Pur și simplu, cum a zis și colegul meu, Dan, a fost un vis. Aș vrea să fac o paranteză. Abia terminasem liceul. La liceu aveam niște arabi. ăștia, când se supărau, nu învățaseră românește, vorbeau două cuvinte: „Românii, proști!, „Ceaușescu, bravo!” și ne imitau pe noi cum băteam noi din palme. Chestia asta eu am reținut-o. Cam aveau dreptate. Lumea se aduna enorm. În față, mulți veniseră cu copiii. Oamenii mai în vârstă poate se gândeau la urmările care o să apară în urma manifestării noastre. În fața noastră era un grup foarte mare de copii. Am continuat traseul nostru, până în dreptul Consiliului Județean.

Sofia Postelnicu

S.F.: – (...) la o oră au venit alți colegi din alte secții și m-am alăturat lor, am ieșit la poarta uzinei, de-acolo am mers la Prefectură. De-acolo, la Prefectură, s-a întâmplat tot dezastrul care a fost. În data de 17, după două zile, am fost arestată și am stat nouă zile. Aveam acasă doi copii, de 2 și de 3 ani, care au rămas singuri, cu tatăl lor.

După aia, aproape doi ani de zile, până în 1990, când s-a terminat toată povestea, am fost urmărită, pas cu pas, la serviciu, acasă. Am avut de suferit, cum știți bine că, de 18 ani, se tot povestește ce s-a întâmplat și asta a fost.

Marius Boeriu

M.B.: – Da, vroiam să-l completez pe Dan Iacob, 15 Noiembrie 1987 nu era o sărbătoare. Străzile erau pavoazate cu steaguri, drapelul țării, pentru că-n duminica aceea aveau loc alegeri, nu mai știu, locale sau generale, dar toată atmosfera asta era creată, steaguri puse pe toate străzile, în cinstea evenimentului, pentru că atunci alegerile erau câștigate numai de Partidul Comunist, pentru că ei aveau singurii candidați. Sau numai Partidul Comunist avea candidați în alegerile locale sau generale sau prezidențiale. Unu. Doi: pe tot parcursul, de la plecarea din uzină, am fost un grup de 200-300 de persoane, maxim. Și, așa cum spunea și Marius, pe măsură ce înaintam înspre centrul orașului, pe Calea București, oamenii din oraș se atașau grupului nostru. M-a impresionat, țin minte, atunci, faptul că, la un balcon, am văzut un bărbat, era dimineața, în jurul orei 10 jumate, un bărbat care ieșise la balcon și se săpunea. Voia să se bărbiească și se săpunea pe barbă, rămăsese blocat așa, cu pământul în mână, uitându-se la noi, că și-a dat seama, după cum strigam noi, ce se întâmplă. Și, de asemenea, mai jos, pe Calea București, am mai văzut iară undeva, aproape de Spitalul Județean, doi bătrâni. Tot așa, se opriseră pe trotuar, deja atunci, în zona spitalului, era foarte multă lume pe stradă, aproape erau blocate ambele benzi de circulație pe Calea București. Tot așa, cei doi bătrâni, la braț amândoi, se uitau uimiți și bătrâna chiar plângea.

Dan Zamfir

D.Z.: – Mă aflu atunci în actualul Bulevard „15 Noiembrie”, fostul Cinematograf „Patria”, mă aflu înăuntru. Și venea o coloană dinspre Hidromecanica și mai multă lume am zis: „E manifestație!”... am ieșit afară, lume multă, și, când se apropiau, nu mi-a venit să cred. Se striga: „Nu mai vrem cartele!”, „Jos cu Ceaușescu!”, „Vrem mâncare!”, „Vrem...!” M-a frapat, pur și simplu, a crescut și adrenalina, și pulsul și m-am băgat acolo (în coloană, n.n.), cred c-am fost printre primii... și cu prietena... în fine, cred că de asta am și fost arestat din liceu. Eram elev la Liceul Industrial Nr. 7... am fost mutat disciplinar din acest motiv. Am fost la Consiliu, vă spun sincer că ceea ce am făcut eu nu am fost singurul, au fost o mulțime de tineri, cum s-a spus anterior, în prima repriză, să zic așa, de interviuri care s-au luat. În colțul din stânga, sus, sunt foarte mulți istorici. Bănuiesc că n-au venit degeaba și poate să pună pe hârtie așa ceva, să aibă și tineretul viitor de unde citi. Au fost foarte mulți tineri. Referitor la arestul meu, pe mine m-au ridicat de la școală, din clasă, a doua oră fiind oră de fizică, cu un domn Dan Chirilă, și a venit doamna directoare la noi la clasă, m-a scos afară din clasă, pe palier, era un cordon, m-au cotrobăit prin buzunare, ce să găsească? N-aveau ce găsi, poate doar un pachet de țigări, dar nu, c-atunci încă nu fumam. Și m-au luat la întrebări și m-au căpăcit cu niște șuturi în fund, mai multe, iar afară m-au trecut prin curtea școlii, m-au băgat într-o dubiță și destinația a fost la

Miliție. M-au dus direct la județ, cum e un birou, așa, să zic, ceva de genul ăsta, eram copil, aveam 15 ani...

Werner Sommerauer

W.S.: – Eu nu făceam parte din Fabrica Autocamioane, însă soția mea lucra acolo. La presă. Ea n-a putut ieși, pentru că porțile erau sudate. Eu eram acasă, lucram la Liceul Sanitar. Așteptam acel moment, pentru că eu demult eram în dubii că se va întâmpla. Dar nu știam unde. La Timișoara? La Brașov? La București? Că tensiunile erau mari în acea vreme, mai ales că eu eram un vechi „microbist” de Radio „Europa liberă”. Înregistram tot ce mă interesa pe mine, începând de la alegerile din 1985, când analizam și cum se numărau voturile. Am realizat, și în acea perioadă, că Constanța, Ploiești, Brașov, Timișoara aveau cele mai multe voturi împotriva regimului comunist și făceam și eu calculele mele. Pe de altă parte, eu comunicam la „Europa liberă”, clandestin, prin diferite persoane, care reușeau să scoată... astea afară din țară. Că nu se putea scrie, pentru că erau confiscate la poștă. M-am interesat, aveam prieteni, la poștă, care îmi dezvăluiau că în ședințele lor erau convocați să ne spioneze, să ne întrebe poștașii cum și ce și anumite lucruri, ca să comunice cu Securitatea. Pe de altă parte, eu sunt, ca meseriaș, instalator sanitar, dar pasiunea mea a fost în electronică, deci am făcut cursul de radio-amatori la un Radio Club, pentru că asta a fost pasiunea mea, dar neavând școală, decât cinci clase, nu puteam face școală în acest sens. Și m-am dezvoltat prin reviste de știință tehnică, cu prieteni în domeniu, am reușit să dau examen, am făcut curs la Radio Club, era Secția de radioamatori colectivă... Y6KS, unde am avut profesori care ne-au predat. Și la examen am reușit. Am reușit să obțin și autorizație. (...) Am fugit, am ajuns din urmă coloana, era destul de mare, circulația nu mai funcționa, că se adunase multă lume. Lângă Spitalul Județean, când se cânta „Deșteaptă-te, române!”, atunci am ajuns și eu. (...) Nu era voie să se cânte „Deșteaptă-te, române!” atunci, era un cântec interzis. Fiecare a cântat după cum a putut, versurile nu le-a știut lumea, nici eu, dar melodia am știut-o. Io-mi căutam nevasta, că trebuia să iasă de la servicii, trebuia să meargă la muncă. Ea nu a putut să meargă, pentru că, am aflat de la ea, ulterior, că porțile au fost sudate. Deci de la Spitalul Județean, sigur, am mers cu coloana înainte, până am ajuns la Consiliul Județean, la Prefectură, unde și eu m-am dezlănțuit cu toți ceilalți, pentru că eu vroiam, eu, în interiorul meu, am zis: acuma e momentul, când toată lumea este afară! Că, înainte, cu oricine vorbeam, mă atenționa că nu e bine ce vorbesc. Că zidurile erau cu urechi, că telefoanele sunt ascultate. Eu, când vorbeam, când aveam ceva acasă, cu prieteni, cu nu știu ce, luam telefonul, îl băgam la WC și lăsam apa să curgă, să bruieze, să nu se poată înțelege ce vorbesc în casă, sau îmi mai puneam perna când n-ajungeam, c-aveam firul lung. Și de asta spun eu, că pe mine mă interesa... știți cum era atunci, fiică-mea zicea că la grădiniță o îndoctrina, eu doctrină n-am în casă.

Gheorghe Banciu

G.B.: – Sunt din Covasna, născut în 1956, 16.07. Din tot neamul nostru nu am avut de-a face cu caz, deci nu am avut politic decât un singur văr de-al lui tata. Nu știu

cum se numea în timpul acela. Mă refer acum la 15 Noiembrie 1987. Dimineața, la ora patru, m-am sculat, am plecat să iau lapte, am stat la spitalul... la „Universal”. Am stat, nu am primit lapte, am venit acasă, la ora nouă fără un sfert a venit sora soției, care lucra la „Steagul Roșu”, și a spus că nu a primit banii, salariul. Eu am ieșit, între timp, pe balcon, unde aveam o colivie cu porumbei voiajori, să văd ce fac, între timp am fumat și eu o țigară și trecea coloana pe Calea București. Și se striga: „Nu stați la balcoane, că muriți de foame!”, „Jos Ceaușescu!”, „Jos comunismul!”, „Lașii! Lașii!”, „Haideți cu noi!”. Și, în momentul acela, s-a trezit în mine un sentiment de a mă prezenta în fața lor, nu în mijlocul lor sau în spatele lor! Deoarece eu am avut stagiul militar satisfăcut la Râmnicu Sărat, la 01258 Artilerie terestră, și știam să-mi coordonez, cât am învățat în cadrul armatei. Soția și cumnata nu m-au lăsat să plec din casă sub nicio formă. Mi-au blocat ușa. Dar am reușit și am plecat de-acasă, am ajuns în fața coloanei, aproape de Spitalul Județean, când am auzit, pentru prima dată, „Deșteaptă-te, române!”. Coborând mai jos, la Strugu, cum i se mai spune acum la Hidromecanica, un bărbat cu o femeie au căutat să oprească coloana. M-am dus la ei, i-am prevenit, au revenit și din mulțime, din rând, și au plecat. Copiii erau în față cu steaguri. Am ajuns, cum îmi spune acum, la Iuliu Maniu, atunci îmi spunea Karl Marx, pe colț era un domn tânăr, spunea: „Haideți să o luăm prin spate, pe la Poștă, ca să nu mergem pe-aici, prin față, la Consiliul Popular, la Primărie!” Eu am spus: „Nu sunt cu ei!” Urmărea coloana de pe partea stângă a trotuarului. În momentul acela, am ajuns la Primărie și-am strigat: „Să vină primarul! Să iasă primarul!” Primarul nu a ieșit. Am strigat mai departe: „Să vină Miliția!” Miliția nu a venit. Și, nu după mult timp, s-au spart ușile, s-a intrat în clădire. În perioada asta, a venit un pluton de Armată, militari în termen cu arma la piept, cu un subofițer, le-a ridicat în sus, arătând că ei nu sunt încărcăți cu arme, muniție și să steie pe loc. Au trecut mașini cu pompieri să împrăștie mulțimea cu apă. Am preluat comanda la mașina de pompieri, am dat foc între Poștă și Primărie, după aceea am plecat mai departe, când a venit altă mașină. Au luat pe subofițerul respectiv din mașină, a preluat comanda, a dat comanda „La posturi!”, după care s-au repezit toți militarii la posturi și au dat înapoi „La loc comanda!”. Nu s-a mai dat cu apă. În partea cealaltă, în fața Primăriei, au venit amfibiile și dădeau cu lacrimogene. Am luat o bară de un metru jumate și am băgat-o pe retrovizor, ca să nu mai deie cu lacrimogene, să nu împrăștie mulțimea. Nu a trecut mult timp, au venit cinci, m-au făcut seceră la picioare și-n momentul acela m-au dat pe spate, m-au băgat în dubă și m-au adus la Miliție. În curtea Miliției m-au aplecat două persoane, stăteau așa, în belciug, și „Puneți-i cătușele, e rău, faceți-l să vorbească!”. M-au urcat sus, m-au bătut. Sunt fumător, terminasem țigările care le-am avut, spuneam că n-am țigări, îmi dădeau, ca să spun tot ce am făcut. Vă dați seama că eu nu am putut să declar aceste fapte comise de mine, pentru că eram împușcat. Și acum trebuie să spun că sunt bolnav psihic din cauză că am fost deportat la Alexandria. În Teleorman. La patru kilometri de Alexandria se află Spitalul de Psihiatrie și-acolo am fost internat, legat de picior de pat, injectat cu medicamente, din 24 în 24 de ore făceai injecții. Și la ora actuală iau tratament dimineața și seara și plătesc medicamentele. Înainte erau gratuite. Acum plătesc o grămadă de bani pentru medicamente, soția tot pensionată

este, nu știu unde vom ajunge. În afară de acest fapt, copilul meu avea cinci ani atunci. La ora actuală nu are niciun drept de a primi vreo sumă de bani după aceste evenimente. Colegii, atunci, au putut să-și depună actele, iar eu am rămas pe dinafară. Am uitat să vă menționez, eu nu am fost muncitor la Uzina „Steagul Roșu”, eu am fost muncitor la Uzina „Rulmentul”. Singurul martor și om care poate să spună ce fel de om am fost este șeful de atelier, domnul maistru Tudor Vasile, care l-am adus aici...

Marius Nicolaescu

M.N.: Mulțumesc și-mi pare foarte bine, astăzi, că vă întâlnesc pe toți aici! Îmi pare rău că unii dintre noi, între timp, s-au stins din viață, ca urmare a ceea ce au pățit atunci! Și iarăși sunt foarte trist și mâhnit când văd în ochii colegilor mei lacrimi, lacrimi de durere, că, după atâta timp, au ajuns să trăiască foarte rău. Dacă orașul ăsta și țara asta s-a folosit, cumva, de ziua de 15 Noiembrie și a înțeles, cumva, pentru ce am ieșit noi atunci... Ce vreau să vă spun este că, într-adevăr, a fost o mișcare spontană, că ura din noi nu a fost îndreptată împotriva șefului de secție. A fost îndreptată împotriva sistemului opresiv comunist și, la un moment dat, atunci, nu mi-am dat seama că asta vrem. Deci dacă ați fost atenți și ați înțeles filmul acțiunii, totul a venit pe parcurs. S-a plecat de la gamelele cu varză, de la simbolul că noi nu mai vrem să mâncăm lături, ne-am adus aminte că suntem români și că trebuie să ne deșteptăm, să ne ridicăm în picioare. Pe parcurs, mi-am dat seama că nu banii ăia, 30%, ne-au scos afară din secție și vrem să pice dictatura. Am ajuns în oraș – un oraș care nouă ne este drag și-l iubim – și-am început să distrugem. Ce? Am început să distrugem simboluri, simboluri care ne-au fost băgate în creier până atunci și care aproape am ajuns să credem că sunt eterne și veșnice. Tot la fel de simbolică era și figura lui Nicolae Ceaușescu – nemuritorul, iubitul, preainvățatul, preafrumosul. Fiind acolo, în mulțimea aia care, toată, își dorea același lucru: să fie liberă, să poată gândi liber, să se poată exprima liber, văzând toți oamenii ăia care se mișcau ca la o comandă militară, deci toți aruncau cu pietre în steaguri, în lozinci, în geamurile Consiliului și toate astea se întâmplau sub privirea „tăticului” nostru, agățat acolo sus, într-o pictură de trei metri înălțime pe doi lățime, și-am simțit nevoia să nu-l mai văd pe idiotul ăla acolo. M-am dus în spate și, în cel mai prost stil comunist, tabloul ăla era legat cu fier-beton. „Marele constructor” era legat de ziduri cu fier-beton. L-am desfăcut cu greu, era o treabă foarte nostimă, și l-am aruncat jos. Vă spun, a fost prima „Hora Unirii” adevărată pe care am văzut-o în viața mea. Deci toată lumea s-a luat de mână, prima dată nu i s-a dat foc, a fost călcat în picioare, dar în horă. De altfel, și hora e un simbol al nostru, al românilor. Am coborât jos, am făcut din toate lozincile alea foc de tabără, ne-am simțit foarte bine, a fost extraordinar! Vă spun: pentru prima oară în viața mea și între puținele dați, de fapt, în ziua de 15 Noiembrie 1987 am fost liber. Cu adevărat liber... erau niște mese foarte frumoase care își așteptau mesenii care urmau să sărbătorească victoria în alegeri, erau alegeri, chiar foarte frumoase, se alegeau singuri și ieșeau pe locul I. Și toată mulțimea aia flămândă a început nu să ia portocala să o mănânce, ci s-o arunce pe jos. Nu să bage cașcavalul ăla în pungă, ci să îl arunce pe fereastră. Tot ce însemna simbolul

comunist a fost distrus, făcut bucățele. Deci n-a mai rămas nimic întreg! Nimic! Numai mesele cu tablourile de pe pereți, care erau artistice. Dar s-a distrus absolut tot ce însemna simbol comunist!

Alt participant face dezvăluiri cutremurătoare:

– Consider că nu este momentul să spunem chiar tot, pentru că am avut suferințele atât noi, cât și familiile noastre. Soțiile, părinții și cei care au ținut la noi și țin în continuare. Dar bătaiele au fost groaznice și bine realizate. Bătaiele care le-am luat unii oameni, dacă ați văzut în filmele de comando se mai bate în stilul respectiv, bătaia cu electrodul, urcatul pe scaun, călăritul scaunului sau... bătaiele la mână, la talpă...

– Bătaia cu electrodul pe testicule, trebuie să specificăm asta...

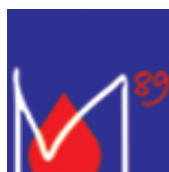
– E cam jenant să vorbesc în fața unei adunări așa ceva, că au vrut să afle multe chestii și să ni le pună în cârcă. Înainte cu câțiva ani, eu am vizitat Ungaria, Cehoslovacia, Germania, mi s-a adus o învinuire, că „vin cu elemente extremiste, din afara organizației, și de aceea am participat și-am organizat acea mișcare 15 Noiembrie”. Deci pe departe această afirmație pe care au făcut-o ei la adresa mea. Bătaiele au fost foarte, foarte urâte, atât în Brașov, cât și în București, dar modalitatea în care au lucrat cu sculele pe noi și ne-au maltratat, să zicem așa, fizic, ca să nu vorbim de tortura aceasta psihică care au pus-o pe noi ca să ne termine, să ajungem chiar ca să ne sinucidem sau ce au vrut să ajungem, în acele momente. Pe mulți poate i-a băgat la camera de gazare sau pe unde au fost, sunt lucruri neexplicabile, de ce au dispărut dintre noi așa de repede? Vorbim de domnul Vieru, care a dispărut dintre noi, în condiții foarte dubioase, Cornel Vulpe, cu care am lucrat împreună, el era un băiat foarte tânăr, a murit foarte rapid după aceste treburi. Unii dintre noi pot să zică fizic poate am fost mai rezistenți și am reușit să trecem peste aceste momente. Dar mulți au decedat dintre noi. Trebuie să ne aducem aminte și despre aceste treburi. Ne referim la momentul bătailor... e greu să vorbesc de ele, despre acuzațiile care s-au adus împotriva noastră. Chiar dacă nu spuneai, într-adevăr, ți se pune lista în față, cum a fost cazul cu noi... „Mă, l-ai văzut pe Cornel c-a fost acolo?” Până la urmă, nu vă mai spun toate... „Da, a fost.” „L-ai mai văzut și pe ăla și pe ăla și pe ăla?”... chiar de pe hol, l-a pus cu fața la perete, l-am văzut, știam că e bătut, știam cum arăta, deci era într-un hal fără de... de nedescris! Zic: să-mi iau bătaie, pot să zic și da și nu... Au fost persoane ca Farcaș și Cornel Vulpe, într-adevăr, am văzut și eu, bătut și pe la birouri. Deci chiar dacă am văzut acel lucru, n-am recunoscut... „Ce-ai vrut să faci cu asta? Ai vrut să vinzi Ardealul ungarilor?” și acuzații de genul acesta. N-am mai putut. Cum era să zică: „Da, e adevărat, așa a fost”, numai cum au vrut ei să ne zică, torționarii noștri, că, fiind vizită în străinătate, am încercat „să-mi vând țara”!... Eu n-am făcut chestia asta. Deci din punctul meu de vedere, eu zic că bătaiele care le-am luat le purtăm cu noi sau în noi.

Florina Iacob

– Mai mult psihic, s-ar putea spune, că am suferit, în general, soțiile nu au fost bătute. Am fost chemate de multe ori la Comitetul de Partid. De exemplu, eu personal, mi s-a pus în față: ori plec cu el – când i s-a dat sentința și a fost deportat

– ori divorțez. Și le-am spus: „Domnule, eu nu pot să divorțez, abia m-am căsătorit de două săptămâni! Deci eu îl iubesc, nu pot să divorțez.” Și-au zis că „eu sunt brașoveană, că am liceul, decât să-mi bat joc de viața mea... el, de-acolo, nu va mai veni niciodată înapoi”... și tot m-au chemat, am tot încercat să prelungesc termenul, apoi, după șase luni, practic atât i s-a dat lui, eu am venit acasă, când m-am dus în vizită, că făceam naveta spre Râmnicu Vâlcea, ori săptămânal, ori la două săptămâni, pentru că era singur și era foarte evitat de oamenii de-acolo. Unii credeau că „lucrează cu poliția sau este cu Securitatea” și prezența mea îl liniștea, îi făcea foarte mult bine, era foarte nervos, se trezea noaptea, tresărea în somn, lua foarte multe pastile, că-i făceam rost, ca să fie mai calm, era singur. Deci când m-am dus acolo, în 1988, în vară, am fost chemată împreună cu Dan la șeful de personal de la șantierul de unde lucra el. Și am văzut cât e de rău și-atunci m-am dus acolo. A fost foarte greu. Este greu să mergi undeva în niște condiții mizere, mai ales tu să lucrezi pe șantier cu fel de fel de oameni, să nu ai din ce trăi. Acolo am cunoscut prima oară șomajul. Practic, oamenii aceia, iarna, erau trimiși acasă. Și nu li se plătea nimic. Am fost și eu trimisă de câteva ori și am mai făcut scandal, am spus: „Domnule, și singuri, aici nu putem să trăim!” Și-atunci mă tot trimitea: lucram cu mecanicii, lucram cu electricienii afară, în zăpadă, nu conta unde, aveam de lucru. Deși aveam liceul. Și-n acele timpuri era o chestie importantă. Nu mulți aveau. Acum și cu facultatea și nu-ți găsești de lucru. Deci ne-a fost foarte greu. Trăiam într-o organizare de șantier, unde barăcile erau făcute dintr-un carton. Dacă dădeai cu pumnul, efectiv se crăpa, era foarte frig. Totuși, cel mai mult ce ne-a ajutat, am găsit câțiva oameni, deci ăla a fost pentru mine singurul câștig, niște oameni deosebiți, care ne-au făcut să trecem peste momentele grele. Să nu creadă cineva că, dacă nu ai luat bătaie, înseamnă că nu ai suferit. De multe ori, mai bine preferi o bătaie decât să suferi. Noi, soțiile care am fost deportate și cele care au mai plecat, am avut noroc că am scăpat. Nu am făcut nimic și totuși am suferit atât de mult, dacă nu eram alături de ei, nu știu dacă depășeau momentele acestea grele. Este foarte important să ai pe cineva lângă tine. Indiferent, familie, prieteni, colegi. Și-acolo foarte mulți oameni au fost alături de noi. Ne-au ajutat cu mâncare. Efectiv, uneori m-am simțit umilită... Deci suntem, cumva, vinovații fără vină.

A consemnat Liza **KRATOCHWILL**

TEROAREA COMUNISTĂ

Acordurile încheiate de guvernul Republicii Socialiste România privind desființarea vizelor de călătorie

The main feature of the Romania's foreign policy during the period of the national-communist regime was represented by the attempt of Nicolae Ceaușescu to gain minimal autonomy towards the Soviet Union. In the context of Ceaușescu's declaration by means of which Romania had vigorously condemned the Soviet armed intervention in Czechoslovakia, Romania had expanded its external relations with both the European countries and the states of Asia and Africa.

Under the agreements, protocols and conventions on the cancellation of travel visas signed during the socialist period by Romania and the Federal Republic of Yugoslavia, the People's Republic of Bulgaria, the Republic of Turkey, Finland, Norway, Austria, the Tunisian Republic, Island, USSR, the People's Republic of Poland, the German Democratic Republic, the Kingdom of Morocco, the Central African Republic, the Republic of Zambia, the United Republic of Tanzania, the People's Republic of the Congo, the Mongolian People's Republic, the Islamic Republic of Mauritania, Sierra Leone, the Republic of Guinea and the People's Republic of Benin, the Romanian nationals were thus able to focus their attention to other touristic horizons.

Key words: visa, protocol, convention, citizen.

Cuvinte-cheie: viză, protocol, convenție, cetățean.

Atitudinea României după 1965 s-a schimbat dintr-o țară care, după cel de-al Doilea Război Mondial, s-a aflat într-o deplină docilitate față de Moscova într-un stat cu o poziție independentă și de extindere a relațiilor internaționale.

Politica externă a Republicii Socialiste România a cunoscut noi orientări odată cu ascensiunea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, care a căutat să încheie relații de prietenie și cu state din afara sferei comuniste. Acest lucru a favorizat încheierea sau reînnoirea de convenții și acorduri privitoare la desființarea vizelor de călătorie necesare cetățenilor români.

În 1967 atenția s-a îndreptat spre statele vecine: Republica Federativă Iugoslavia și Republica Populară Bulgaria, cu acestea reînnoindu-se acordurile privind desființarea vizelor de serviciu și de călătorie.

La 2 august 1967 la Belgrad a fost încheiată o convenție între Republica Socialistă România și Republica Federativă Iugoslavia cu privire la desființarea vizelor pentru călătoriile în scop oficial și particular. Această convenție aduce modificări celei încheiate la 6 iulie 1964. Noua înțelegere, conform Articolului 10, este încheiată pe timp nelimitat.

Articolul 1 precizează faptul că cetățenii celor două state „pot călători pentru ședere temporară sau în tranzit pe teritoriul acelei părți contractante fără viza acesteia”, iar acest articol este completat de articolul 2, care se referă la cetățenii unui stat care au domiciliul permanent pe teritoriul statului vecin și care au nevoie de viza statului pe teritoriul căruia au domiciliul permanent pentru a putea călători în țara ai cărei cetățeni sunt¹.

Articolul 3 precizează documentele necesare pentru trecerea frontierei: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu sau pașaport simplu, care pot fi individuale, familiale sau colective. În pașaportul familial se înscriu membrii familiei titularului pașaportului.

Articolul 4 reglementează situația în care prevederile legislației unui stat menționează viza pentru călătorie în celălalt stat, doar după obținerea vizei cetățeanul poate călători în celălalt stat².

Articolul 5 menționează durata șederii în țara vecină ca fiind de 30 de zile de la data trecerii frontierei, cu posibilitatea de a li se prelungi șederea în conformitate cu legislația statului vizitat, iar în cazul în care pierd pașaportul după trecerea frontierei în statul vecin, Articolul 6 menționează că cetățenii sunt datori să procedeze în conformitate cu regulile statului pe teritoriul căruia se află³.

Articolul 7 amintește faptul că cetățenii străini trebuie tratați cu curtoazie pe durata șederii și deplasării, iar Articolul 8 obligă cele două state să se consulte asupra problemelor care se pot ivi ca urmare a punerii în aplicare a acestei convenții⁴.

Convenția încheiată cu statul vecin a reprezentat o necesitate, datorită faptului că mulți cetățeni din ambele state treceau granița fie în vizită la rude, fie în scop comercial.

La 22 august 1967 la Sofia s-a încheiat convenția între Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Republicii Populare Bulgaria privind desființarea vizelor de intrare-ieșire pentru călătoriile oficiale, particulare și turistice, precum și a vizelor de tranzit. Părțile împuternicite pentru a semna această convenție au fost Ioan C. Nistor, director adjunct în Ministerul Afacerilor Externe din partea Republicii Socialiste România, și Stoian Karaslavov, director în Ministerul Afacerilor Externe din partea Republicii Populare Bulgare.

Convenția încheiată cuprindea 16 articole. Articolul 1 al convenției făcea referire la faptul că „cetățenii unei părți contractante pot intra pe teritoriul celeilalte părți contractante pentru ședere temporară sau trecere în tranzit fără viza acesteia”. Articolul 2 prevede printr-o anexă documentele necesare pentru trecerea frontierei pentru români: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, pașaport colectiv, pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate și certificatul de căsătorie, iar pentru cetățenii bulgari era necesar: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu de serviciu, pașaport simplu, pașaport colectiv, tabel cu

¹ <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-2-august-1967>, 8 martie 2016.

² *Idem.*

³ *Idem*

⁴ *Idem.*

buletine de identitate, buletin de identitate cu talon de călătorie, buletin de identitate cu talon de călătorie-anexă, foaie de călătorie numai pentru înapoiere în țară și talon de călătorie cu fotografie pentru copiii de până la vârsta de 16 ani, dacă călătoresc fără părinți⁵.

Articolul 3 menționează că intrarea și ieșirea „se pot face prin orice punct de frontieră deschis traficului internațional de călători”. Articolul 4 reglementează situația copiilor care nu posedă un document personal de trecere a frontierei și care vor fi înscrși în documentul de trecere al unuia din părinți sau al persoanei care îi însoțește. Articolul 5 menționează că în cazul cetățenilor care au dublă cetățenie „ieșirea și înapoierea... se vor face în conformitate cu prevederile legislației statului în care își au domiciliul permanent”⁶.

Articolul 6 îi menționează pe cetățenii care călătoresc în scop oficial și care au dreptul să rămână pe teritoriul celeilalte țări pe toată durata misiunii lor, iar cei care călătoresc în scop particular și turistic „au dreptul la o ședere până la 30 de zile pe teritoriul celeilalte părți contractante, cu posibilitatea de a li se prelungi șederea până la 90 de zile de la data trecerii frontierei”⁷.

Articolul 7 face referire la cetățenii care călătoresc în scop particular și care, pentru a rămâne mai mult de 3 luni sau pentru a se stabili permanent, au nevoie de viza statului primitor conform legislației în vigoare. Articolul 8 interzice cetățenilor să se angajeze în muncă pe perioada șederii temporare pe teritoriul celuiilalt stat. Articolul 9 reglementează situația cetățenilor care își pierd documentele de trecere a frontierei pe teritoriul străin. În aceste cazuri cetățeanul trebuie să informeze organele locale despre acest lucru și să se adreseze misiunii diplomatice sau oficiului consular al statului său pentru eliberarea de noi documente⁸.

Articolul 10 menționează obligativitatea cetățenilor „ca în timpul șederii pe teritoriul celeilalte părți contractante să respecte prevederile legislației pe teritoriul căreia se află”. Articolul 11 amintește faptul că cetățenii străini trebuie tratați cu curtoazie pe durata șederii și deplasării, iar în cazul persoanelor indezirabile se pot lua măsuri de a interzice intrarea, de a reduce sau de a întrerupe șederea pe teritoriul său⁹.

Articolele 12 și 13 fac referire la un protocol ce urmează a fi încheiat între cele două state pentru a se reglementa condițiile de plată între cele două state privind cheltuielile efectuate de către cetățenii unei părți contractante, precum și volumul anual al călătoriilor. Articolul 14 menționează încetarea oricăror alte înțelegeri anterioare între cele două state privind călătoriile fără viză la intrarea în vigoare a celui prezent. Articolul 15 indică faptul că prezenta convenție va intra în vigoare în 30 de zile, iar Articolul 16 arată faptul că aceasta s-a încheiat pe timp nelimitat¹⁰.

⁵ www.program-legislativ.ro, 8 martie 2016.

⁶ *Idem.*

⁷ *Idem.*

⁸ *Idem.*

⁹ *Idem.*

¹⁰ *Idem.*

Statele din Europa nordică au convenit să încheie tratate cu un stat comunist, prin care cetățenii celor două state puteau intra prin oricare punct vamal și aveau dreptul la o ședere de 3 luni, fără a fi nevoie de vize, obligația era aceea de a respecta legile statului pe care se aflau, iar în caz contrar autoritățile fiecărei țări puteau refuza intrarea sau șederea pe teritoriul lor cetățenilor celuilalt stat.

Astfel între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Finlandei s-a încheiat la data de 1 aprilie 1968 un Acord cu privire la desființarea vizelor de intrare-ieșire pentru călătorii, printr-un schimb de scrisori între Ahti Karjalainen și Corneliu Mănescu¹¹.

La 26 noiembrie 1968 cu Norvegia se încheie o înțelegere de desființare a vizelor sub forma unor scrisori în care erau trecute condițiile de călătorie fără viză în cele două state¹².

La 1 aprilie 1969 între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Islanda are loc un schimb de note diplomatice privind desființarea vizelor¹³.

În 17 decembrie 1968 Republica Socialistă România încheie un nou acord de desființare a vizelor cu Republica Austria. Scopul declarat al acestui acord a fost acela de a „dezvolta relațiile dintre cele două state și pentru a facilita în mod reciproc călătoriile cetățenilor lor”¹⁴.

Primul articol al acordului precizează faptul că cetățenii ambelor state „pot tranzita sau intra pe teritoriul celuilalt stat pentru o ședere temporară”, iar Articolul 2 completează că pentru titularii de pașapoarte diplomatice „durata de ședere nu poate depăși 6 luni”¹⁵, excepție făcând membrii misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare sau reprezentanți ai unei organizații internaționale care „pot rămâne acolo pe toată durata misiunii lor”, iar aceiași drept îl aveau și cei care „îi însoțesc și trăiesc sub același acoperământ cu ei”, conform Articolului 5¹⁶.

Articolul 3 precizează situația cetățenilor titulari de pașapoarte de serviciu valabile, care se bucurau „de o ședere care nu depășește trei luni”, iar Articolul 4 face referire la cetățeni care erau titulari de pașapoarte simple și care aveau dreptul la o ședere de 3 luni, la fel ca și cei care călătoreau în grup și dețineau un pașaport colectiv¹⁷.

În Articolul 7 se preciza faptul că acest acord nu afecta dreptul statelor contractante „de a refuza intrarea sau de a expulza pe cetățenii celuilalt stat din motive de securitate sau pentru periclitarea altor interese publice”, completat cu Articolul 9,

¹¹ www.program-legislativ.ro, 9 martie 2016.

¹² Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Colecția de legi și decrete*, partea a II-a, anul 1969, p. 77.

¹³ *Ibidem*, pp. 330-331.

¹⁴ *Ibidem*, p. 74.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 75.

¹⁷ *Ibidem*.

ce menționa că fiecare stat, din motive „de securitate sau sănătate publică”, poate suspenda temporar aplicarea acordului¹⁸.

Începând cu anul 1968 România a încheiat mai multe convenții de desființare a vizelor cu state din Africa și Asia. Aceste tratate cuprindeau aceleași reglementări privitoare la călătoriile în scop turistic și de serviciu. Se stipula călătoria doar cu pașaportul, fără a mai fi necesară viza, dar această scutire nu era valabilă decât pentru o ședere care nu depășea 3 luni, iar în cazul depășirii termenului era necesară prelungirea șederii, care se acorda gratuit, dar nu putea depăși 6 luni de la data intrării în țară. Aveau scutire anumite categorii, precum: membrii misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare, personalul administrativ și tehnic al misiunilor diplomatice și al oficiilor consulare, la care se adăugau familiile acestora și persoanele afectate serviciului lor personal, iar cei care doreau să se stabilească pe teritoriul celeilalte părți contractante nu beneficiau de dispozițiile acordului.

Statele contractante se angajau să aibă o deosebită atenție față de cetățenii celui alt stat atât timp cât aceștia respectă legile și regulamentele statului pe teritoriul căruia sunt temporar, în caz contrar puteau fi luate măsuri de scurtare sau întrerupere a dreptului de ședere.

La 31 ianuarie 1968 se încheie un acord privind desființarea vizelor, încheiat între Republica Socialistă România și Republica Turcia. Din partea guvernului român ca reprezentant a fost Ion M. Anghel, director în Ministerul Afacerilor Externe, și din partea guvernului turc Sadun Terem, director general al Afacerilor Consulare și al Contenciosului. Acordul conține 10 articole, prin care sunt stabilite criteriile în cazul desființării vizelor de călătorie, menționându-se că durata maximă de ședere „nu va depăși 2 luni”¹⁹.

În condițiile prezentate, la 23 decembrie 1968 la Tunis se încheie un acord între Republica Socialistă România și Republica Tunisia referitor la desființarea vizelor. Acest acord cuprinde 12 articole necesare stabilirii condițiilor de călătorie a cetățenilor celor două țări și o valabilitate de 1 an, putând fi reînnoit în continuare²⁰.

La 6 decembrie 1971 s-a încheiat la București acordul pentru desființarea vizelor, acord semnat de ministrul Afacerilor Externe Corneliu Mănescu pentru guvernul român și de dr. Abdallatif Filali, ministrul Afacerilor Externe pentru guvernul marocan, care respecta prevederile necesare desființării vizelor și avea o valabilitate nedeterminată²¹.

La 17 martie 1972 la Bangui s-a semnat acordul de desființare a vizelor dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Africa Centrală. Acordul cuprindea 12 puncte și o anexă. Anexa preciza documentele necesare cetățenilor pentru călătorie. Pentru cetățenii români era necesar: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu și pașaport pentru cetățenii români

¹⁸ *Ibidem*, p.76.

¹⁹ *Idem*, *Colecția de legi și decrete*, partea a III-a, anul 1969, p. 322.

²⁰ *Ibidem*, pp. 326-331.

²¹ www.program-legislativ.ro, 12 martie 2016.

domiciliați în străinătate. Pentru cetățenii Republicii Africa Centrală era necesar: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu și pașaportul simplu²².

La 26 martie 1972 a avut loc o înțelegere între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Zambia printr-un schimb de note diplomatice privind desființarea vizelor și a taxelor de viză. Această înțelegere a fost semnată de ministrul Afacerilor Externe Elijah Haatukali Kaiba Mudenda, din partea Republicii Zambia, și de ministrul Afacerilor Externe Corneliu Mănescu, din partea Republicii Socialiste România. Ca o regulă, potrivit reglementărilor zambiene, cetățenii străini nu pot intra în Zambia din colonia britanică a Rhodziei de Sud fără să fi obținut viza²³.

La 28 martie 1972 s-a încheiat un acord între Republica Socialistă România și Republica Unită Tanzania la Dar Es Salaam privind desființarea vizelor²⁴.

La 18 aprilie 1973 la București s-a încheiat un acord între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Populare Congo privind desființarea vizelor și folosirea pașaportului colectiv. Pașaportul colectiv era necesar pentru studenți, sportivi și grupuri de turiști formate de către o organizație oficială. Conducătorul grupului era nevoit să dețină, pe lângă pașaportul colectiv, ce trebuia să conțină numele, prenumele și data nașterii membrilor grupului în ordine alfabetică, și unul individual. Fiecare membru al grupului trebuia să posede un act de identitate oficial (buletin de identitate, act de naștere, permis de conducere, carnet de student), prevăzut cu fotografie. Numărul celor care călătoresc cu un pașaport colectiv nu poate fi mai mic de cinci și nici mai mare de 50 de persoane. Consulii statelor contractante vor primi o copie după pașaportul colectiv, iar dacă unul dintre călători este nevoit să se întoarcă de urgență, are nevoie de un pașaport individual dat de către consulul țării sale²⁵.

La 14 octombrie 1974 în București se încheie o convenție de reglementare a călătoriilor fără viză între Republica Socialistă România și Republica Populară Mongolă. Împuterniciți au fost Gheorghe Bădescu, directorul Direcției Consulare din Ministerul Afacerilor Externe, din partea guvernului român, și Gyambin Niamaa, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Populare Mongole. Anexa convenției enumeră actele necesare în cazul unui călătorii. Actele valabile pentru cetățenii mongoli pentru călătorii în scop oficial sunt: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu (civil pentru străinătate, eliberat de Ministerul Afacerilor Externe), legitimație pentru înapoiere în Republica Populară Mongolă, anexă la pașaportul pentru străinătate, pașaportul simplu (pentru călătorii în străinătate eliberat de Ministerul Securității Publice), certificat pentru călătorii temporare în străinătate, copiii care nu au împlinit vârsta de 16 ani pot călători cu actul

²² Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a III-a, anul 1972, pp. 169-172.

²³ www.program-legislativ.ro, 13 martie 2016.

²⁴ *Idem*, 14 martie 2016.

²⁵ Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a IV-a, anul 1973, pp. 29-32.

de călătorie propriu, actul de călătorie al părinților sau cel al însoțitorilor dacă sunt înscrisi în aceste acte.

Pentru cetățenii români care călătoreau în scop oficial era nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de către Ministerul Afacerilor Externe, carnet de marinar cu delegația de serviciu și legitimația de serviciu a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă (licența de zbor). Cetățenii români care călătoreau în scop particular sau turistic aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, eliberat de persoanele aflate în misiune permanentă, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de Ministerul de Interne, și pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate. Cei plecați în călătorii în grup aveau nevoie de pașaport simplu, eliberat pe numele conducătorului grupului și însoțit de lista nominală certificată de organul emitent. În cazul copiilor până la vârsta de 14 ani, dacă sunt însoțiți de părinți, trebuie înscrisi în actul de călătorie al unuia dintre aceștia, iar când călătoresc singuri vor deține un act de călătorie prevăzut cu fotografie²⁶.

La 25 iunie 1974 s-a încheiat la București acordul de desființare a vizelor dintre Republica Socialistă România și Republica Islamică Mauritania. Prezentul acord are 12 articole și o anexă. Anexa completează documentele valabile pentru călătorie: pentru cetățenii Republicii Socialiste România fiind necesare: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu, pașaportul pentru cetățenii români domiciliați în străinătate și cartea de identitate pentru piloți și marinari, iar pentru cetățenii Republicii Islamice Mauritania: pașaportul diplomatic valabil, pașaportul de serviciu valabil, pașaportul ordinar valabil, cartea de identitate națională și cartea de identitate pentru piloți și marinari²⁷.

La 23 iulie 1974 la București s-a încheiat un acord între Republica Socialistă România și Sierra Leone privind desființarea vizelor²⁸.

La 29 noiembrie 1976 ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Socialiste România în Republica Guinea, Valeriu Georgescu, și Abdoulaye Toure, ministru al Comerțului Exterior din Republica Guinea, au semnat la Conakry un acord privind desființarea vizelor între cele două țări. Anexa acordului precizează că cetățenii români aveau nevoie de: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu, pașaportul pentru cetățenii români domiciliați în străinătate și carnetul de marinar, iar pentru cetățenii Republicii Guinea erau necesare: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu și titlul de voiaj²⁹.

Un alt acord asemănător în ceea ce privește conținutul pentru desființarea vizelor este cel încheiat la 31 martie 1977 la Cotonou cu Republica Populară Benin³⁰.

²⁶ *Idem, Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a III-a, anul 1975, pp. 40-45.

²⁷ *Idem, Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea I, anul 1975, pp. 19-22.

²⁸ *Ibidem*, pp. 23-27.

²⁹ *Ibidem*, pp. 28-31.

³⁰ www.program-legislativ.ro, 14 martie 2016.

Situația privind vizele către Statele Unite ale Americii este diferită, deoarece acestea nu se vor scoate, dar printr-o notă verbală adresată de Ambasada SUA Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Socialiste România se propunea încheierea unei înțelegeri privind desființarea unor taxe de vize. Introducerea taxelor de vize era în vigoare de la încheierea acordului din august 1939 de la Washington dintre guvernele celor două state³¹.

Notele dintre cele două guverne din data de 25 aprilie 1969 au constituit baza înțelegerii. Punctul 1 stipula renunțarea autorităților celor două state la „perceperea de taxe pentru toate categoriile de vize, cu excepția vizelor privind stabilirea definitivă”³², iar punctul 2 preciza încă două excepții: „taxele ce se percep pentru prelungirea vizei de ședere și pentru schimbarea caracterului vizei inițiale”³³. Punctul 3 se referea la valabilitatea nelimitată a acesteia și la faptul că va putea fi denunțată de oricare dintre părți.

La 30 iunie 1969 a fost încheiată la București o convenție între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul URSS privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu, turistic și particular, precum și în tranzit. Scopul acestei convenții a fost acela „de a întări și dezvolta în continuare colaborarea dintre cele două state pe baza relațiilor de prietenie”³⁴.

Acest protocol a fost semnat de Ion M. Anghel, directorul Direcției Consulare din Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Socialiste România, și Moliakov Nicolai Ivanovici, directorul Direcției Consulare din Ministerul Afacerilor Externe al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Articolul 1 al protocolului prevede că cetățenii posesori de acte de călătorie valabile pot călători în interes de serviciu pe teritoriul celeilalte părți contractante fără viza acesteia. De același drept beneficiază și membrii de familie ai acestor persoane care călătoresc în interes de serviciu, iar aceștia pot rămâne pe toată durata misiunii lor³⁵.

Articolul 2 și 3 fac referire la cetățenii care călătoresc în scop turistic sau în cadrul schimburilor dintre organizațiile de prietenie și cărora nu le este necesară viza. Articolul 4 se referă la cetățenii care vin în vizită la rude și prieteni și care, pe lângă actele de călătorie valabile, au nevoie de o invitație confirmată sau, în cazuri excepționale (precum îmbolnăviri grave și decese³⁶), de o telegramă de la organele competente ale părții contractante pe teritoriul căreia se efectuează călătoria³⁷.

³¹ *Idem*, *Colecția de legi și decrete*, partea a II-a, anul 1969, p. 82.

³² *Ibidem*, p. 81.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Idem*, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a IV-a, anul 1969, p. 30.

³⁵ *Ibidem*, p. 31.

³⁶ *Ibidem*, p. 37.

³⁷ *Ibidem*, p. 32.

Actul adițional al protocolului menționează că cetățenii care călătoresc în scop particular „pot efectua o singură călătorie într-un an calendaristic”³⁸. Aceste invitații cuprindeau un minimum de date necesare cu privire la persoana care invită și la cea care este invitată și aveau o valabilitate de 1 an de la data eliberării³⁹. Articolul 5 completează articolul precedent cu durata șederii, care este de maximum 45 de zile de la data trecerii frontierei, iar organele competente ale statului pe teritoriul căruia se efectuează călătoria nu le pot prelungi dreptul de ședere cetățenilor celuilalt stat⁴⁰.

Articolul 6 menționează cetățenii care au domiciliul pe teritoriul celuilalt stat și care au dreptul să invite pentru a fi vizitați de rude și prieteni⁴¹.

Articolul 7 le oferă cetățenilor dreptul de a merge fără vize la rude care se află temporar pe teritoriul celuilalt stat în calitate de doctoranzi, studenți, specialiști, practicanți sau în alt interes de serviciu, pe o perioadă de cel puțin 3 luni⁴². Protocolul menționează că la categoria interes de serviciu nu sunt incluși membrii misiunilor diplomatice și ai oficiilor consulare⁴³.

Articolul 8 reglementează faptul că tranzitarea uneia dintre părți se face fără viză⁴⁴.

Articolul 9 amintește că toate călătoriile se pot efectua și cu autoturismul, cu respectarea legilor și regulamentelor în vigoare ale țării vizitate⁴⁵. Actul adițional al protocolului menționează faptul că pentru cei ce călătoresc cu mașina este necesar un itinerar stabilit, iar orice abatere de la acesta trebuie efectuat fără mașină⁴⁶.

Articolul 10 informează despre faptul că ieșirea din țară se poate face prin oricare din punctele de frontieră deschise traficului internațional de călători. Articolul 11 se referă la copiii care nu au încă dreptul la acte personale și care călătoresc împreună cu părinții, ce vor fi înscrși în actul de călătorie al unuia dintre aceștia sau în invitație. În cazul copiilor peste 7 ani aceștia trebuie să aibă fotografia în actul în care sunt trecuți⁴⁷.

Situația cetățenilor al căror act de călătorie s-a pierdut sau s-a distrus pe teritoriul celuilalt stat este reglementată prin Articolul 12. Aceștia sunt obligați să anunțe pierderea sau deteriorarea actului de călătorie la misiunea diplomatică a țării lor, care informează organele competente ale statului de reședință. În cazul unui pașaport colectiv, cel care este nevoit să întrerupă călătoria primește un nou act de călătorie cu poză emis de misiunea diplomatică a țării sale⁴⁸.

³⁸ *Ibidem*, p. 37.

³⁹ *Ibidem*, p. 32.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 33.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 38.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 33.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 34.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 39.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 34.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 35.

Articolul 13 și 14 menționează faptul că statele contractante trebuie să aibă o deosebită atenție față de cetățenii celuilalt stat atât timp cât aceștia respectă legile și regulamentele statului pe teritoriul căruia sunt temporar, în caz contrar pot fi luate măsuri de scurtare sau întrerupere a dreptului de ședere⁴⁹.

Articolul 15 și 16 menționează faptul că cele două state își notifică reciproc orice schimbare privind actele de călătorie și de aplicare a acordului⁵⁰.

Această convenție s-a încheiat pe timp nelimitat și a înlocuit convenția încheiată la data de 4 martie 1966.

Protocolul adițional al convenției menționează actele de călătorie valabile pentru cetățenii celor două state. Cetățenii Republicii Socialiste România aveau nevoie pentru călătoriile în interes de serviciu de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu (individual sau colectiv), pașaport simplu (individual sau colectiv), în care se aplică viza de ieșire-intrare cu mențiunea „S”, legitimația de serviciu a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă și legitimația de serviciu însoțită de lista nominală pentru membrii echipajelor de tren. În cazul călătoriilor în interes turistic și particular era nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport simplu (individual sau colectiv), în care se aplică viza de ieșire-intrare, pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate și pașaport simplu colectiv, însoțit de buletine de identitate. Pentru călătoriile de tranzit, în plus era necesar și buletinul însoțit de talonul de călătorie⁵¹.

Cetățenii Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice trebuiau să dețină pentru călătoriile în interes de serviciu: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, legitimație seria A.B., legitimație de serviciu a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă și legitimație de serviciu însoțită de lista nominală pentru membrii echipajelor de tren. În cazul călătoriilor în interes turistic și particular se cerea: pașaport simplu, pașaport pentru rezidenți în străinătate, legitimație seria A.B., legitimație seria N.J. și buletin de identitate intern, cu talonul corespunzător⁵².

Această convenție a fost completată cu încă un protocol semnat la 26 mai 1973 la București.

Articolul I al protocolului stabilește durata de ședere la 90 de zile pentru cetățenii care vin în vizită⁵³. Articolul II le dă dreptul marinarilor, aflați temporar în interes de serviciu pe teritoriul celuilalt stat, să invite membrii de familie pentru a-i vizita⁵⁴. În Articolul al III-lea se prevede faptul că la categoria interes de serviciu nu sunt incluși membrii misiunilor diplomatice și ai oficiilor consulare, ai reprezentanțelor comerciale și funcționarii la organizațiile internaționale cu sediul pe teritoriul celuilalt stat⁵⁵.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 36.

⁵¹ *Ibidem*, p. 38.

⁵² *Ibidem*, p. 39.

⁵³ *Idem*, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a III-a, anul 1973, p. 318.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 319.

⁵⁵ *Ibidem*.

În noua convenție se modifică actele necesare călătoriei în interes de serviciu și în scop particular. Cetățenii Republicii Socialiste România care călătoreau în interes de serviciu aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Externe, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de organele Ministerului de Interne, în care se aplică viza de ieșire-intrare cu mențiunea „D”, legitimație de serviciu însoțită de lista nominală pentru membrii echipajelor de tren, legitimație de serviciu (licența de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă și carnet de marinar, cu delegație de serviciu. Pentru călătoriile în interes turistic și particular: pașaport diplomatic, pașaport simplu (individual sau colectiv), eliberat de organele Ministerului de Interne, pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate și legitimație pentru membrii de familie ai marinarului⁵⁶.

Cetățenii Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice pentru călătoriile în interes de serviciu aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu pentru străinătate, pașaport de marinar, cuprinzând în el o mențiune privind scopul călătoriei și punctul de destinație. Pentru călătoriile în interes turistic și particular: pașaport simplu pentru străinătate, cu mențiunea corespunzătoare privind scopul călătoriei, pașaport pentru cetățeni sovietici domiciliați în străinătate și certificat pentru repatriere în URSS acordat cetățenilor sovietici în locul documentelor și pașapoartelor pentru străinătate de toate tipurile⁵⁷.

Articolul al V-lea prevede că, în cazul apariției unor situații epidemiologice, epizootice sau a calamităților naturale pe teritoriul uneia dintre părțile contractante, trecerea frontierei de stat româno-sovietice poate fi suspendată temporar⁵⁸.

La București, la 9 septembrie 1983, se semnează o nouă convenție privind călătoriile între cele două state. Toate celelalte acorduri și convenții nu mai sunt valabile, conform Articolului 30 al noii înțelegeri.

Articolul 1 menționează că „Cetățenii fiecărei părți contractante, posesori de documente de călătorie valabile, pot intra, ieși, tranzita și afla temporar pe teritoriul celeilalte părți contractante”⁵⁹, iar Articolul 2 stabilește documentele de călătorie valabile.

Cetățenii Republicii Socialiste România aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Externe, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de organele Ministerului de Interne, în care se aplica viza de ieșire-intrare cu mențiunea „D”, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de organele Ministerului de Interne, pașaport pentru cetățenii români domiciliați permanent în străinătate, legitimație de serviciu, însoțită de lista nominală pentru membrii echipajelor de tren, legitimație de serviciu (licența de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă, carnet

⁵⁶ *Ibidem*, p. 320.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 321.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ http://www.dscllex.ro/legislatie/1983/mo83_106.htm, 12 martie 2016.

de marinar, cu delegație de serviciu și legitimație pentru membrii de familie ai marinarilor⁶⁰.

Cetățenii Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste aveau nevoie pentru călătorie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, pentru călătorii în străinătate, carnet de marinar, cu specificarea scopului călătoriei și punctului de destinație, certificat de reîntoarcere în Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste⁶¹.

Articolul 3 informa cetățenii care se aflau pe teritoriul celeilalte părți contractante că sunt obligați să respecte legile și reglementările acelei părți, inclusiv pe cele privind înregistrarea, șederea și deplasarea, stabilite pentru străini, iar pentru a cunoaște toate acestea autoritățile statului sunt obligate să-și informeze cetățenii.

Călătoriile în interes de serviciu sunt reglementate prin Articolul 4, care menționează că „Cetățenii unei părți contractante care domiciliază permanent pe teritoriul statului ai cărui cetățeni sunt și călătoresc în interes de serviciu pe teritoriul celeilalte părți contractante, precum și membrii lor de familie, care au aceeași cetățenie, pot să intre, să iasă și să se afle temporar pe teritoriul celeilalte părți contractante pe durata misiunii, pe baza documentelor de călătorie valabile, în care să existe mențiunile naționale aplicate de partea trimițătoare potrivit legii, care să ateste caracterul de serviciu al călătoriei, fără viza părții contractante pe teritoriul căreia are loc călătoria”. Același lucru era valabil și pentru călătoriile în cadrul schimburilor, conform Articolului 5⁶².

Articolele 6 și 7 se referă la călătoriile turistice care se pot face în baza documentelor de călătorie valabile și a documentelor turistice, iar condițiile călătoriilor turistice și forma documentelor turistice se stabilesc de organizațiile de turism ale părților contractante. Termenul de valabilitate a documentelor turistice nu va depăși termenul de valabilitate a actelor de călătorie⁶³.

Călătoriile în interes particular sunt stipulate în Articolele 8, 9 și 10, conform cărora cetățenii părților contractante pot efectua călătorii în scop particular la rude sau prieteni care domiciliază pe teritoriul celeilalte părți contractante, fără viză, dacă au invitație de chemare eliberată de autoritățile competente ale părții contractante pe teritoriul căreia se efectuează călătoria. În cazuri excepționale, invitația de chemare poate fi înlocuită cu o telegramă de invitare confirmată de autoritățile competente ale părții contractante pe teritoriul căreia se efectuează călătoria. Invitația de chemare și telegrama de invitare se întocmesc în limba oficială a părții contractante care le emite. Invitația are o valabilitate de 1 an de la data eliberării, iar telegrama de invitare de 15 zile de la data primirii⁶⁴.

Cetățenii uneia dintre părțile contractante, aflați temporar, peste 3 luni, pe teritoriul celeilalte părți contractante în interes de serviciu, la studii (doctoranzi,

⁶⁰ *Idem.*

⁶¹ *Idem.*

⁶² *Idem.*

⁶³ *Idem.*

⁶⁴ *Idem.*

studenți, specialiști, practicanți etc.) sau tratament, pot să invite, în vizită, rude și prieteni. Membrii echipajelor navelor maritime și fluviale, cetățeni ai unei părți contractante, care se află temporar în interes de serviciu pe teritoriul celeilalte părți contractante pentru preluarea sau repararea navelor, pot invita în vizită rude apropiate sau membri de familie (mamă, tată, soț, soție, copii), indiferent de durata șederii pe teritoriul celeilalte părți contractante. Cetățenii unei părți contractante care efectuează călătoria în interes particular pot rămâne pe teritoriul celeilalte părți contractante până la 90 de zile de la data trecerii frontierei de stat. Autoritățile competente ale uneia dintre părțile contractante pot prelungi dreptul de ședere cetățenilor celeilalte părți contractante numai cu aprobarea scrisă a misiunii diplomatice sau a oficiului consular al celeilalte părți contractante⁶⁵.

Călătoriile la odihnă și tratament sunt stipulate în Articolul 11, potrivit căruia cetățenii care vin la sanatorii și case de odihnă trebuie să aibă mențiunile naționale aplicate de partea trimițătoare, potrivit legii și a existenței foii de călătorie emise de organizațiile obștești sau de stat ale părții primitoare. Intrarea în vederea stabilirii definitive se face, conform Articolului 12, pe baza vizelor de intrare acordate de autoritățile competente ale statului primitor⁶⁶.

Călătoria în tranzit, potrivit Articolului 13, se pot face fără viză, pe baza documentelor de călătorie valabile, iar călătoriile în state terțe se pot face, potrivit Articolelor 14 și 15, conform legislației țării pe teritoriul căreia aceștia domiciliază permanent, iar „cetățenii unei părți contractante care domiciliază permanent în alte state socialiste pot efectua călătoria și tranzita teritoriul celeilalte părți contractante în condițiile prevăzute pentru cetățenii statului pe teritoriul căruia aceștia domiciliază permanent”⁶⁷.

Călătoriile copiilor sunt reglementate în Articolele 16 și 17, conform cărora copiii minori pot călători pe baza documentelor personale de călătorie valabile, precum și pe baza documentelor de călătorie valabile ale părinților sau persoanelor care îi însoțesc, dacă aceștia sunt înscrși în documentele respective, iar în aceste documente este necesară existența unei fotografii. Copiii minori (cetățenii Republicii Socialiste România, în vârstă de până la 18 ani, sau cetățenii Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, în vârstă de până la 16 ani) care călătoresc împreună cu părinții, cu unul dintre părinți sau cu o altă persoană având aceeași cetățenie, în pașaportul căreia sunt înscrși, nu au nevoie de invitație de chemare⁶⁸.

Articolul 18 se referă la cetățenii unei părți contractante care domiciliază permanent pe teritoriul celeilalte părți contractante și care pot efectua călătoria de serviciu (individual, precum și în calitate de membri de familie) în cadrul schimburilor, turistice, la odihnă, tratament, în interes particular și să tranziteze teritoriul statului ai

⁶⁵ *Idem.*

⁶⁶ *Idem.*

⁶⁷ *Idem.*

⁶⁸ *Idem.*

căruia cetățeni sunt pe baza documentelor de călătorie valabile prevăzute cu vizele corespunzătoare ale părții contractante pe teritoriul căreia domiciliază permanent⁶⁹.

Articolul 19 menționează faptul că cetățenii uneia dintre părțile contractante care au domiciliul permanent pe teritoriul celeilalte părți contractante pot invita în vizită rude și prieteni. Călătoriile cetățenilor unei părți contractante pe teritoriul celeilalte părți contractante, în scopuri care nu se încadrează în prevederile prezentei convenții, se efectuează pe bază de viză, conform Articolului 20⁷⁰.

Călătoriile cetățenilor părților contractante efectuate potrivit prevederilor prezentei convenții se pot realiza, cu orice mijloc de transport, prin punctele de frontieră deschise traficului internațional de călători, potrivit Articolului 21. Articolul 22 oferă dreptul fiecărui stat să refuze intrarea sau să scurteze termenul de ședere pe teritoriul său cetățenilor celuilalt stat. În acest caz va fi informată, în timp util, misiunea diplomatică sau oficiul consular al statului al căruia cetățean este persoana respectivă⁷¹.

Articolul 23 stipulează faptul că, în cazul pierderii sau deteriorării documentelor de călătorie pe teritoriul celeilalte părți contractante, cetățeanul este obligat să informeze despre aceasta autoritățile competente locale. Acestea vor elibera o adeverință care confirmă declarația cetățeanului cu privire la pierderea sau deteriorarea documentului de călătorie. În schimbul documentului de călătorie pierdut sau deteriorat, misiunea diplomatică sau oficiul consular al statului al căruia cetățean este îi va elibera un nou document de călătorie valabil⁷².

Articolul 24 obligă cele două state să își notifice, pe cale diplomatică, în timp util, introducerea unor noi documente de călătorie, adeverințe de invitare și modelul imprimatelor, ștampilelor, mențiunilor naționale, precum și modificarea celor existente, și să își transmită reciproc modelele acestora⁷³.

Articolul 25 stipulează gratuitatea înregistrării documentelor de călătorie valabile, eliberarea vizelor de intrare-ieșire, prelungirea termenului de ședere, introducerea de modificări și corecturi în viza aplicată pe documentul de călătorie, precum și eliberarea adeverinței prin care se confirmă declarațiile privind pierderea sau deteriorarea documentelor de călătorie⁷⁴.

Articolele 26 și 27 informează că statele contractante se vor consulta, dacă va fi necesar, pe cale diplomatică, vor face schimb de informații cu privire la problemele legate de aplicarea prevederilor prezentei convenții și vor putea introduce, de comun acord, completări și modificări ale prevederilor prezentei convenții, care vor intra în vigoare după obținerea aprobării, conform legislației fiecărei părți contractante⁷⁵.

Articolul 28 se referă la posibilitatea suspendării provizorii a aplicării anumitor dispoziții ale prezentei convenții în cazul apariției unor situații excepționale

⁶⁹ *Idem.*

⁷⁰ *Idem.*

⁷¹ *Idem.*

⁷² *Idem.*

⁷³ *Idem.*

⁷⁴ *Idem.*

⁷⁵ *Idem.*

(epidemiologice, epizootii, calamități naturale etc.). Articolul 29 menționează că prezenta convenție se încheie pe termen nelimitat și va rămâne în vigoare până în momentul în care una dintre părțile contractante va comunica, pe cale diplomatică, în scris, dorința sa de a înceta aplicarea convenției⁷⁶.

La 28 iunie 1971 la București s-a semnat convenția dintre guvernul Republicii Socialiste România și cel al Republicii Populare Polone privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu și particular. Scopul acestei convenții a fost „de a asigura condiții care să permită cunoașterea multilaterală de către cetățenii unui stat a realizărilor construcției socialiste în celălalt stat, a istoriei și culturii poporului acestuia”. Această convenție a fost semnată de către Gheorghe Bădescu, directorul Direcției Consulare din Ministerul Afacerilor Externe, și Jerzy Roszak, directorul Departamentului Consular din Ministerul Afacerilor Externe. Aceasta cuprinde 13 articole și două anexe.

Articolul 1 menționează faptul că orice cetățean al unui stat din convenție, chiar dacă are domiciliul pe teritoriul unui al treilea stat, are dreptul de a trece frontiera fără viză⁷⁷.

Actele necesare cetățenilor pentru a trece frontiera sunt cuprinse în Articolul 2, completat de prima anexă a convenției. Actele de călătorie care dau dreptul cetățenilor români la trecerea frontierei în interes de serviciu sunt: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu individual sau colectiv, pașaport simplu individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Externe, carnet de marinar și legitimația de serviciu (licență de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă⁷⁸. Pentru călătoriile în interes particular erau necesare: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu eliberat persoanelor aflate în misiune permanentă pe teritoriul unui stat terț, pașaport simplu individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Interne, pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate⁷⁹.

Pentru călătoriile în tranzit în interes de serviciu sau particular – unul din actele de călătorie necesare călătoriei în interes de serviciu și în scop particular⁸⁰.

Actele de călătorie care le dau dreptul cetățenilor polonezi la trecerea frontierei în cazul deplasării în interes de serviciu erau: pașaport diplomatic, pașaport ministerial, pașaport de serviciu, pașaport de serviciu – Ministerul Afacerilor Externe, pașaport cu mențiunea „S”, talon de călătorie pentru mai multe călătorii, împreună cu buletinul de identitate sau cu legitimația provizorie de identitate, carnet de marinar și legitimație de serviciu (licența de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă⁸¹. În interes particular, cetățenii aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu – Ministerul Afacerilor Externe, pașaport, pașaport colectiv, talon de

⁷⁶ *Idem.*

⁷⁷ Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea a IV-a, anul 1971, p. 74.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 80.

⁸¹ *Ibidem*.

călătorie pentru una sau mai multe călătorii, împreună cu buletinul de identitate sau cu legitimația provizorie de identitate, pașaport consular – carnet și pașaport consular – blanchetă⁸².

În cazul grupurilor se eliberează pașaportul colectiv pe numele conducătorului grupului, care cuprinde lista persoanelor înscrise în acesta, dar și numerele buletinelor de identitate sau ale legitimațiilor provizorii de identitate cu care se legitimează aceste persoane. Pe talonul care dă dreptul la mai multe călătorii, folosit în interes de serviciu, se va aplica ștampila cu mențiunea „de serviciu”⁸³.

Articolul 3 face referire la minorii care trebuie „înscriși în actul de călătorie al unuia din părinți, respectiv al reprezentanților legali”. În cazul în care minorul are mai mult de 7 ani era necesară o legitimație personală prevăzută cu o fotografie⁸⁴.

Articolul 4 se referă la cetățenii rezidenți permanenți pe teritoriul celui alt stat contractant, care, pentru a putea călători, trebuie să obțină în documentul de călătorie viza corespunzătoare a statului pe teritoriul căruia domiciliază, de aceste vize fiind scutiți cetățenii care se stabilesc definitiv în celălalt stat. Articolul 5 menționează faptul că toți cetățenii pot trece frontiera de stat prin orice punct de frontieră deschis traficului internațional de călători⁸⁵.

Articolul 6 reglementează durata șederii pe teritoriul celui alt stat astfel: cetățenii care călătoresc în interes de serviciu pot rămâne pe toată durata misiunii lor, iar de această prevedere beneficiază și familia; cetățenii care călătoresc în interes particular pentru ședere temporară au dreptul la o perioadă de 30 de zile de la data trecerii frontierei de stat, iar în cazul de îmbolnăviri grave, motive familiale importante și alte asemenea situații, dreptul se prelungește cu până la 60 de zile⁸⁶.

Articolul 7 aduce în prim-plan situația pierderii actului de călătorie, situație în care cetățeanul este obligat să anunțe despre acest fapt organele locale competente pentru a i se elibera un nou act de călătorie, prevăzut cu fotografie, de către misiunea diplomatică sau oficiul consular al statului al cărui cetățean este⁸⁷.

Articolele 8 și 9 menționează faptul că statele contractante trebuie să aibă o deosebită atenție față de cetățenii celui alt stat atât timp cât aceștia respectă legile și regulamentele statului pe teritoriul căruia sunt temporar, în caz contrar, se pot lua măsuri de scurtare sau întrerupere a dreptului de ședere⁸⁸.

Articolul 10 se referă la cetățenii care călătoresc în scop particular și trebuie să aibă mijloacele de plată corespunzătoare pentru acoperirea cheltuielilor necesare pe timpul călătoriei. Anexa 2 cuprinde aceste detalii, menționând că cetățenii polonezi care călătoresc în România trebuie să dețină minimum 700 de lei, iar cetățenii români trebuie să dețină minimum 1.300 de zloți. Minorii de până la 14 ani trebuie să dețină

⁸² *Ibidem*, p. 81.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 75.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 76.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 77.

⁸⁸ *Ibidem*.

jumătate din suma necesară călătoriei. Excepție de la aceste sume fac persoanele care participă la excursiile organizate de către birourile de turism, cei care călătoresc în cadrul schimburilor nevalutare de persoane între instituții, întreprinderi sau organizații din cele două state și persoanele invitate pe cheltuiala unor instituții, întreprinderi sau organizații ale celuilalt stat. Părțile contractante le vor da călătorilor posibilitatea să aducă cu ei, la înapoiere, mijloace de plată numai în limita diferenței dintre suma adusă la sosire și suma minimă stabilită⁸⁹.

Această convenție le înlocuia pe cele încheiate anterior cu privire la călătoriile fără vize și s-a încheiat pe timp nelimitat.

La 23 noiembrie 1971 s-a încheiat la București o convenție între Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană privind desființarea vizelor. Această convenție a fost încheiată „în dorința de a întări și dezvolta, în continuare, relațiile de prietenie dintre cele două state și de a asigura condiții cât mai bune cetățenilor lor pentru cunoașterea reciprocă a rezultatelor obținute în munca de construire a socialismului, precum și pentru a facilita călătoriile acestora”⁹⁰.

Convenția a fost semnată de Vasile Gliga, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, și dr. Hans Voss, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Democratice Germane în Republica Socialistă România.

Articolul 1 și 2 prezintă scopul acestei convenții, acela de a scuti cetățenii de vize pentru trecerea frontierei, iar Articolul 3 menționează faptul că prevederile convenției nu-i includ și pe cetățenii care doresc să-și stabilească domiciliul pe teritoriul celuilalt stat⁹¹.

Articolul 4 menționează faptul că cetățenii unui stat care își au domiciliul pe teritoriul celuilalt stat vor ține cont de legile statului pe teritoriul căruia domiciliază. Articolul 5, completat de anexa convenției, enumeră actele necesare în cazul unui călătorii. Actele valabile pentru cetățenii germani pentru călătorii în scop oficial sunt: pașaportul diplomatic, pașaportul de serviciu, pașaportul simplu, legitimație pentru copii, carnetul de marinar, licența de zbor și pașaportul simplu provizoriu. În cazul călătoriilor cetățenilor germani în scop particular sau turistic actele valabile erau: pașaportul diplomatic, pașaportul simplu, buletinul de identitate cu actul de călătorie, legitimația pentru copii cu actul de călătorie și pașaportul simplu provizoriu. Călătoriile în grup se făceau mai simplu, fiind nevoie de: pașaport simplu cu listă colectivă, buletin de identitate cu listă colectivă și legitimație pentru copii cu listă colectivă. Cetățenii germani aflați în tranzit aveau nevoie doar de unul dintre documentele menționate anterior⁹².

Pentru cetățenii români care călătoreau în scop oficial era nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport de serviciu, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de către Ministerul Afacerilor Externe, carnet de marinar cu delegația de serviciu și

⁸⁹ *Ibidem*, p. 82.

⁹⁰ *Idem*, *Colecția de hotărâri ale Consiliului de miniștri și alte acte normative*, partea I, anul 1972, p. 77.

⁹¹ *Ibidem*, p. 78.

⁹² *Ibidem*, p. 82.

legitimația de serviciu a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă (licența de zbor). Cetățenii români care călătoreau în scop particular sau turistic aveau nevoie de: pașaport diplomatic, pașaport simplu, individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Interne, și pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate. Cei plecați în călătorii în grup aveau nevoie de pașaport simplu, eliberat pe numele conducătorului grupului și însoțit de lista nominală certificată de organul emitent⁹³.

În cazul copiilor până la vârsta de 14 ani, dacă sunt însoțiți de părinți, trebuie înscriși în actul de călătorie al unuia dintre aceștia, iar când călătoresc singuri vor deține un act de călătorie prevăzut cu fotografie⁹⁴.

Articolul 6 preciza că trecerea frontierei de stat se face prin punctele de frontieră stabilite în conformitate cu legislația internă a fiecăruia dintre cele două state.

Articolul 7 reglementează durata șederii pe teritoriul celuilalt stat astfel: cetățenii care călătoresc în interes de serviciu pot rămâne pe toată durata misiunii lor, iar de această prevedere beneficiază și familia; cetățenii care călătoresc în interes particular pentru ședere temporară au dreptul la o perioadă de 30 de zile de la data trecerii frontierei de stat, iar în cazul de îmbolnăviri grave, motive familiale importante și alte asemenea situații dreptul se prelungește cu până la 60 de zile⁹⁵.

Articolul 8 aduce în prim-plan situația pierderii actului de călătorie, situație în care cetățeanul este obligat să anunțe despre acest fapt organele competente ale statului de reședință pentru a i se elibera o adeverință cu privire la anunțarea pierderii sau distrugerii actului de călătorie. Reprezentanța diplomatică sau consulară competentă eliberează cetățenilor, pe baza adeverinței, unul dintre actele prevăzute în anexă⁹⁶.

Articolul 9 și 10 menționează faptul că cetățenii trebuie să respecte legile și regulamentele statului pe teritoriul căruia sunt temporar, în caz contrar, se pot lua măsuri de scurtare sau întrerupere a dreptului de ședere, iar vizele și restul documentelor necesare trebuie să fie scutite de orice taxă⁹⁷. Această convenție s-a încheiat pe o perioadă nelimitată, statele implicate urmând să se consulte asupra problemelor ce vor apărea ca urmare a aplicării convenției.

Politica externă a cunoscut o perioadă destul de înfloritoare în timpul comunismului, dar greșeala a constat în faptul că nu a fost completată cu o politică internă pe măsură, ceea ce a dus la năruirea planurilor făcute de la bun început.

În anii '60-'70, în perioada de deschidere a politicii externe a României comuniste, s-au încheiat și reînnoit acordurile referitoare la desființarea vizelor de călătorie, dar începând deja cu a doua jumătate a anilor '70, relațiile României s-au restrâns din ce în ce mai mult.

Loredana **POPESCU-TĂNASIE**

⁹³ *Ibidem*, p. 83.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 79.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 80.

⁹⁷ *Ibidem*.

Statutul străinilor în Republica Socialistă România la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 în legislația comunistă

This article attempts to approach the status of the foreigners present in Romania by highlighting a number of legislative articles or decrees adopted by the communist regime. Any debate on this aspect automatically implies bringing into question the status of all foreigners who entered the Romanian territory due to various reasons and purposes such as overseas travels, business travels, family visits or as tourists and high officials.

In the communists' opinion, the foreigners represented a high-risk factor for the regime and therefore they were given a special attention. In fact, it was highly important for the communist authorities to know everything, and we mean everything, that was going on in the country. The *Securitate* was active and kept under close surveillance basically the entire country, particularly by conducting regular controls to the institutions which dealt with and by tailing everyone who came into contact with foreign nationals. The *Securitate* officers were omnipresent and they had everything under control, even the private lives of the Romanians.

Key words: communism, foreigners, Ministry, legislation.

Cuvinte-cheie: comunism, străini, minister, legislație.

În perioada comunistă nimic nu putea și nici nu se dorea a trece neobservat, totul fiind subordonat regimului, astfel că exista un important grad de implicare a autorităților comuniste în ținerea sub supraveghere a cetățenilor străini, fapt ce denotă atenția acordată de comuniști așa-ziselor „elemente străine” de mai târziu, care în mai toate cazurile erau persoane ce manifestau interes pentru cunoașterea țării – turiști, studenți sau persoane ce se aflau în interes de serviciu. Spre finele anilor 1960, autoritățile comuniste încercau să afișeze o față mai tolerantă, mai dornică de colaborare externă, o ușă deschisă spre străinătate, astfel că s-a schimbat și legislația cu privire la statutul străinilor în România.

Totuși, se acorda atenție tuturor străinilor veniți pe teritoriul țării noastre, în încercarea de a controla toate sectoarele de activitate ale țării, dar și pentru a se ascunde adevărata situație din România. Astfel se evita implicarea străinilor în problemele interne, să ajungă să cunoască anumite aspecte de organizare. Orice cetățean român trebuia să anunțe autoritățile despre prezența persoanelor străine, chiar dacă erau rude.

În general, a doua decadă a anilor '60 se caracterizează printr-o relativă normalitate, fiind respectate, într-o oarecare măsură, drepturile cetățenilor, iar atât relațiile interne, cât și cele externe se aflau într-o evoluție pozitivă. Referitor la poziția României față de persoanele de altă naționalitate, Nicolae Ceaușescu a afirmat: „Pornind de la faptul că în țara noastră locuiesc, de veacuri, și cetățeni de altă naționalitate, am militat neabătut pentru realizarea în cadrul societății a deplinei

egalități în drepturi și a frăției în muncă și luptă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate”¹.

Legea nr. 25/1969 privind regimul străinilor în Republica Socialistă România a fost adoptată de Marea Adunare Națională în ședința din 17 decembrie 1969, întrunind, din cele 433 de voturi exprimate, 430 de voturi pentru și 3 voturi împotriva. Legea a fost publicată în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 146 din 17 decembrie 1969, fiind republicată în Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 57 din 18 mai 1972.

Adoptarea legii privind regimul străinilor în Republica Socialistă România nr. 25/17 decembrie 1969 a fost necesară, deoarece decretul nr. 260/1957 privind reglementarea intrării, șederii și ieșirii străinilor cuprindea unele dispoziții restrictive, de exemplu cele cu privire la schimbarea domiciliului și deplasarea străinilor, fiind incompletă, deoarece nu cuprindea toate drepturile și obligațiile principale pe care le aveau străinii pe timpul șederii lor în România și nu stabilea condițiile angajării lor în muncă și nici criteriile în baza cărora organele competente pot permite intrarea acestora în țară².

Conform legii din 1969, în România străinii aveau, în condițiile legii, drepturile fundamentale ale cetățenilor români, drepturile civile ale acestora, precum și orice alte drepturi recunoscute prin lege sau prin acorduri internaționale la care România era parte.

Străinii nu se bucurau de drepturi politice, drepturi acordate doar românilor. Aceștia aveau datoria de a respecta legile statului român. Exista și posibilitatea refuzării anumitor persoane străine să pătrundă în interiorul țării dacă interesul securității statului și al ordinii publice o cerea. În scopul facilitării turismului, în lege se precizează scutirea de obligația înregistrării la organele Ministerului Afacerilor Interne pentru acele persoane ce vin în România pentru o perioadă mai mică de 90 de zile³. Pentru o durată mai mică de 90 de zile s-a avut în vedere Decretul nr. 973/1968 cu privire la regimul pașapoartelor, care prevedea că pentru o ședere în România mai mică de 30 de zile viza va putea fi prelungită, la cerere, până la maxim 90 de zile. Prelungirea vizei turistice se făcea de către Ministerul Afacerilor Interne, care exercita un control asupra străinilor care rămân în țară și peste 30 de zile⁴.

Pentru o perioadă mai mare de 90 de zile pentru străinii care intrau în țară în mod repetat exista obligația înregistrării la organele Ministerului Afacerilor Interne. În această lege se prevedea că persoanele care pun la dispoziția străinilor locuința pentru

¹ Nicolae Ceaușescu, *Jurământul președintelui Republicii Socialiste România. Discursul solemn rostit la Marea Adunare Națională cu ocazia alegerii în funcția de președinte al Republicii Socialiste România* din 28 martie 1974, Editura Politică, București, 1974, p. 15.

² www.program-legislativ.ro, Legea privind regimul străinilor în Republica Socialistă România din 17 decembrie 1969, 17.03.2016.

³ www.program-legislativ.ro, Legea privind regimul străinilor în Republica Socialistă România din 17 decembrie 1969, 17.03.2016.

⁴ www.program-legislativ.ro, Legea privind regimul străinilor în Republica Socialistă România din 17 decembrie 1969, 17.03.2016.

găzduire sau terenul pentru instalarea mijloacelor de cazare sunt obligate să anunțe despre sosirea și plecarea acestora organul local al Ministerului Afacerilor Interne în termen de 24 de ore. Practic, străinul nu mai era obligat să se prezinte personal la organele Ministerului Afacerilor Interne. Această dispoziție era dată în vederea dezvoltării turismului.

Potrivit legii, străinului care încălca legea română sau care prin atitudinea ori comportarea lui prejudicia interesele statului român i se putea ridica sau limita dreptul de ședere în România de către Ministerul Afacerilor Interne, o măsură prevăzută și în înțelegerile internaționale încheiate de țara noastră cu alte țări, fiind reglementată în legislația internă a altor state.

Străinul căruia i s-a ridicat dreptul de a rămâne în țară și care nu părăsea teritoriul român în termenul prevăzut de lege putea fi expulzat prin ordinul ministrului Afacerilor Interne.

Dacă împotriva unui străin s-a luat măsura expulzării și nu i se permite accesul pe teritoriul statului în care urmează să intre sau să treacă, acestuia i se va stabili, conform unui Ordin al ministrului Afacerilor Interne, obligația șederii într-o localitate determinată, interzicându-i-se deplasarea în afara acesteia.

Legea menționa că angajarea străinilor era supusă unor restricții decurgând din interesele apărării securității statului și din alte interese superioare de stat. Potrivit legii, ieșirea străinilor din România se putea face, ca și intrarea, în baza actelor prevăzute de lege pentru trecerea frontierei de stat. Legea prevedea însă posibilitatea interzicerii ieșirii din România a străinilor împotriva cărora se efectuează acte de urmărire penală sau există un proces penal, până la încetarea motivelor care au determinat această măsură.

Pentru a corespunde angajamentelor pe plan internațional pe care Republica Socialistă România și le-a asumat, în lege se prevedea că dispozițiile acesteia cu privire la regimul străinilor nu se aplică și asupra cetățenilor străini ai statelor cu care România a încheiat acorduri internaționale, în măsura în care prin acestea se dispune altfel. Statul român le putea stabili interdicții unor străini în anumite situații precizate în rândurile de mai jos, în expunerea legii.

Prin termenul de „străin” se înțelegea, în cadrul acestei legi, orice persoană care nu are cetățenie română, fie că are sau nu altă cetățenie. Legea nr. 25/1969 privind regimul străinilor în Republica Socialistă România este, în prezent, abrogată.

În primele articole ale legii sunt precizate informații generale privind statutul străinilor pe teritoriul țării. Astfel că, potrivit legii, străinii în România se bucurau de „drepturile fundamentale ale cetățenilor români – cu excepția drepturilor politice, drepturile civile ale acestora, precum și orice alte drepturi recunoscute prin lege sau prin acorduri internaționale la care România este parte”. Există însă obligativitatea străinilor ca pe parcursul șederii în România să respecte legile române. Prezenta lege acorda străinilor acces pe teritoriul României în baza actelor pentru trecerea frontierei de stat române. Acestea trebuiau să fie prevăzute cu viza română, care se acorda de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Socialiste România. Străinii care doreau să viziteze România ca turiști puteau intra în țară pe baza vizei turistice ce se acorda, la cerere, și de către punctele de control pentru trecerea frontierei

de stat române. Erau scutite de viză română actele pentru trecerea frontierei de stat române eliberate de organele competente ale altui stat, în conformitate cu înțelegerile internaționale la care România este parte.

Au fost formulate și restricții privind intrarea în România a unor străini, astfel că statul român îi putea interzice unui străin accesul pe teritoriul țării în anumite cazuri, de exemplu: a acționat împotriva intereselor României sau există indicii temeinice că ar putea acționa împotriva țării; intenționează să intre în țară pentru a comite infracțiuni; a încălcat normele referitoare la regimul străinilor în România sau legile vamale, valutare ori cele cu privire la trecerea frontierei de stat române; i s-a ridicat dreptul de ședere în România, a fost expulzat ori este indezirabil sau nu poate face dovada că se poate întreține pe timpul șederii în România⁵.

La articolul 5 se preciza că dispozițiile legale cu privire la domiciliu și reședință stabilite pentru cetățenii români se aplică și străinilor. Străinii erau obligați să anunțe organele Ministerului Afacerilor Interne din localitatea unde urma să-și stabilească domiciliul sau reședința pentru o durată mai mare de 90 de zile, în termen de 3 zile de la trecerea frontierei de stat române, în vederea luării în evidență și a obținerii actului român de identitate. Străinii care intrau în țară în mod repetat, în interes personal, pe o durată totală mai mare de 90 zile, într-un an, aveau aceeași obligație.

Pentru copilul sub 14 ani obligația de anunțare revenea „părintelui sau altui reprezentant legal ori însoțitorului lui. Străinii veniți în România pentru o ședere mai mică de 90 de zile nu sunt obligați să se prezinte la organele Ministerului Afacerilor Interne pentru a-și declara reședința”.

La articolul 6 se precizează că străinilor „care au împlinit vârsta de 14 ani li se eliberează următoarele acte române de identitate: carnet de identitate, pentru străinii care își stabilesc domiciliul în România; legitimație provizorie, pentru străinii care își stabilesc reședința în România pe o durată mai mare de 90 de zile. Copilul sub 14 ani se trece în actul de identitate al părintelui sau altui **reprezentant legal ori al însoțitorului lui. La împlinirea vârstei de 14 ani străinii sunt obligați să se prezinte cu actele necesare la organul local al Ministerului Afacerilor Interne, în vederea obținerii actului român de identitate**”.

Articolele 7-15 fac trimitere la actele necesare intrării în țară și la condițiile în care se eliberau acestea. Carnetul de identitate se elibera pe baza actului de trecere a frontierei de stat, cu o valabilitate de 10 ani, însă vizat anual, și a actelor de stare civilă. Legitimația provizorie se elibera pe baza actului de trecere a frontierei de stat și avea termen de valabilitate pentru perioada pentru care s-a aprobat șederea în România.

Străinii erau obligați să se prezinte, cu 5 zile înainte de expirarea vizei anuale sau a valabilității carnetului de identitate, la organul local al Ministerului Afacerilor Interne în evidența căruia figurau, pentru viza anuală sau eliberarea unui nou carnet.

⁵ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Legea nr. 25/1969 privind regimul străinilor în Republica Socialistă România* (în continuare RSR), în „Colecția de legi și decrete”, 1 octombrie-31 decembrie 1969, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1970, pp. 77-89.

Posesorul legitimației provizorii care dorea să obțină prelungirea termenului de ședere în România trebuia să se prezinte cu cel puțin 24 de ore înainte de expirarea valabilității acesteia la organul local al Ministerului Afacerilor Interne. Se interziceau modificări pe carnetul de identitate sau pe legitimația provizorie de către alte organe decât cele ale Ministerului Afacerilor Interne, actele devenind nule. În caz de pierdere, furt, deteriorare sau de schimbare a numelui acestea erau eliberate din nou.

Articolul 15 prevedea că „Actele române de identitate eliberate străinului se retrag de către organele competente ale Ministerului Afacerilor Interne dacă acesta: a) părăsește teritoriul țării; b) i s-a ridicat dreptul de ședere în țară sau este expulzat; c) a dobândit cetățenia română”.

Articolele 16-18 luau în discuție modul și condițiile în care străinii pot beneficia de locuințe în România: „Persoana fizică sau juridică care pune la dispoziția unui străin locuința pentru găzduire sau teren pentru instalarea mijloacelor de cazare mobile este obligată să anunțe despre sosirea și plecarea acestuia organul local al Ministerului Afacerilor Interne în termen de 24 de ore.” Pentru anunțare străinul trebuia să completeze o fișă de evidență tip, al cărei conținut va fi stabilit de Ministerul Afacerilor Interne.

Ministerul Afacerilor Interne putea limita deplasarea străinilor, precum și stabilirea domiciliului sau reședinței acestora în anumite zone sau localități, pentru securitatea statului.

La articolul 19 se preciza că „Străinul venit în România pentru o ședere temporară este obligat să părăsească țara la expirarea termenului de ședere”, care putea însă să fie prelungită de către organul competent al Ministerului Afacerilor Interne. „Cererea de prelungire se va face cu cel puțin 24 de ore înainte de expirarea termenului de ședere; în caz de forță majoră, ea poate fi făcută și după expirarea termenului de ședere, dar nu mai târziu de 24 de ore de la încetarea forței majore.”

Articolele 20-22 stipulau că „Ministrul Afacerilor Interne poate ridica sau limita dreptul de ședere în România străinului care a încălcat legea română”, acesta fiind obligat să părăsească țara „în termen de 48 de ore de la data când aceasta i s-a adus la cunoștință, iar dacă dreptul de ședere a fost limitat, este obligat să părăsească țara la data fixată. Străinul cu domiciliul în România căruia i s-a ridicat dreptul de a rămâne în țară este obligat să părăsească teritoriul României în termen de 60 de zile de la data când i s-a adus la cunoștință aceasta”, în caz contrar străinul putea fi expulzat prin ordinul ministrului Afacerilor Interne. Dacă se stabilea „obligația șederii într-o anumită localitate”, străinul „nu se poate deplasa în afara acesteia decât cu aprobarea organelor competente ale Ministerului Afacerilor Interne”, fiind obligat să se prezinte la invitația unui organ de stat și să-și declare calitatea de străin.

Articolele 23-27 prevedeau condițiile în care se pot angaja sau integra străinii într-o instituție sau activitate. Străinilor le era interzis să fie angajați în „aparatul organelor puterii de stat, în unitățile Ministerului Forțelor Armate, Ministerului Afacerilor Interne, Consiliului Securității Statului și nici în celelalte organe ale administrației de stat; de asemenea, ei nu pot fi aleși sau angajați în organele judecătorești sau ale procuraturii”. Totuși, străinii aveau posibilitatea angajării, dar le era interzisă ocuparea de funcții de conducere, în instituții, în întreprinderi sau

organizații economice, de stat ori obștești. Le era interzis să lucreze acolo unde specificul activității prezenta importanță pentru apărarea și securitatea statului, stabilit de către ministerele și celelalte organe centrale de stat și obștești.

Străinii puteau dobândi calitatea de membri ai organizațiilor obștești dacă statutul acestor organizații nu le interzicea dobândirea acestei calități, cu **acordul Ministerului Afacerilor Interne**.

La Articolul 33 sunt specificate organele Ministerului Afacerilor de Interne: Direcția pentru Pașapoarte, Evidența Străinilor și Controlul Trecerii Frontierei, Inspectoratul Miliției Municipiului București și inspectoratele Miliției Județene, organele municipale, orașenești și comunale ale miliției.

Interesul autorităților comuniste față de străini se poate vedea clar și din prevederile acestei legi, de exemplu, pe teritoriul României „și utilizează mijloace de cazare proprii nu se pot stabili cu acestea decât pe terenuri special amenajate sau care se pot închiria în acest scop”⁶.

Pentru cetățenii străini ai statelor cu care România a încheiat acorduri internaționale deplasarea și circulația pe teritoriul Republicii Socialiste România era liberă, cu respectarea principiului reciprocității. Ministerul Afacerilor Externe elibera acestor persoane, în vederea legitimării lor, carnetele de identitate, valabile pe teritoriul Republicii Socialiste România. Carnetele de identitate eliberate potrivit prevederilor prezentei hotărâri urmau a fi restituite Ministerului Afacerilor Externe la părăsirea definitivă a teritoriului Republicii Socialiste România sau la încetarea, în orice mod, a calității respective⁷.

Legea nr. 25/1969 privind regimul străinilor în Republica Socialistă România a fost modificată prin Decretul nr. 637 din 29 noiembrie 1973. Consiliul de Stat a decretat: Articol unic – Articolul 1. Se introduce articolul 4, ce prevede: Stabilirea domiciliului străinilor pe teritoriul României se aprobă sau, după caz, se revocă de către Consiliul de Stat. Cererile pentru stabilirea domiciliului străinilor pe teritoriul României se depun în străinătate, la misiunile diplomatice ori la oficiile consulare române, iar în țară la inspectoratele județene sau ale municipiului București ale Ministerului de Interne.⁸

În Buletinul Oficial nr. 65 din 9 iulie 1977 s-a publicat Decretul Consiliului de Stat nr. 80/1977, prin care se acceptă primirea la studii pe cont propriu în România

⁶ *Ibidem*, pp. 80-88.

⁷ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 2373 din 22 decembrie 1969 cu privire la evidența, deplasarea și circulația pe teritoriul Republicii Socialiste România a membrilor misiunilor diplomatice, reprezentanțelor permanente, oficiilor consulare, reprezentanțelor consular-comerciale, precum și a altor categorii de străini*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1969, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1970, pp. 220-221.

⁸ Consiliul de Stat – Secția redacțională a Buletinului Oficial și a altor publicații legislative, *Decretul nr. 637 din 29 noiembrie 1973*, în „Colecția de legi și decrete”, 1 octombrie-31 decembrie 1973, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Buletinul Oficial”, 1974, p. 445.

a cetățenilor străini. Această lege a fost adoptată de Marea Adunare Națională la 1 iulie 1977, lege în vigoare și în prezent.

Aparenta normalitate a relațiilor României cu alte țări a făcut ca în 1969 Ambasada Statelor Unite ale Americii să propună Ministerului Afacerilor Externe al RSR, prin nota verbală nr. 151 din 25 aprilie 1969, în numele guvernului Statelor Unite, încheierea unei înțelegeri privind desființarea, pe bază de reciprocitate, a unor taxe de vize, după cum urmează:

Autoritățile competente ale celor două state renunță la perceperea de taxe pentru toate categoriile de vize pe care fiecare dintre ele le acordă titularilor de pașapoarte ale celuilalt stat, cu excepția vizelor privind stabilirea definitivă. De la prezenta înțelegere se exceptează, de asemenea, taxele ce se percep pentru prelungirea vizei de ședere, precum și pentru schimbarea caracterului vizei inițiale.

Înțelegerea se încheie pe o perioadă nelimitată de timp și va intra în vigoare de la data de 1 mai 1969. Înțelegerea poate fi denunțată de oricare dintre părți, denunțarea producând efecte după 6 luni de la data notificării. Ministerul Afacerilor Externe al RSR a fost de acord cu această propunere⁹.

În 1971 Consiliul de Miniștri al RSR au hotărât perceperea următoarelor taxe:

Taxe pentru pașaport:

Înregistrarea cererii pentru întocmirea unui pașaport sau a altui act de trecere a frontierei de stat sau pentru prelungirea valabilității acestora: individual (25 de lei), colectiv, de fiecare persoană (10 lei). Aceeași taxă se percepe și în cazul cererii pentru eliberarea unui alt document în locul celui distrus, pierdut etc.

Eliberarea unui pașaport sau a altui act de trecere a frontierei de stat: individual (75 de lei), colectiv, de fiecare persoană (25 de lei).

Pentru înscrierea ulterioară a fiecărui copil sub 14 ani în pașaportul sau actul de trecere a frontierei de stat al unuia dintre părinți sau al însoțitorului (15 lei).

Taxe pentru vize: Înregistrarea cererii posesorilor de pașapoarte pentru acordarea sau prelungirea valabilității vizei de intrare și de ieșire-intrare (25 de lei); Viza de ieșire (300 de lei); Viza de intrare pentru cetățenii români sau foștii cetățeni români care se întorc în țară sau care, aflându-se temporar în țară, primesc autorizația de a se stabili în Republica Socialistă România (50 de lei) iar pentru străini (150 de lei).

Viza de intrare-ieșire: Pentru o călătorie (50 de lei); pentru mai multe călătorii (200 de lei); pentru turiști, o călătorie (25 de lei).

Viza de ieșire-intrare: Individuală (50 de lei); individuală care dă drept la mai multe călătorii (100 de lei); colectivă, de fiecare persoană (25 de lei).

Viza de tranzit: Simplu (15 lei); dublu (25 de lei).

⁹ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Înțelegere între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Statelor Unite ale Americii privind desființarea unor taxe de viză*, în „Colecția de legi și decrete”, 1 aprilie-30 iunie 1969, vol. II, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1969, pp. 81-83.

Contestațiile împotriva hotărârilor luate de organele cu atribuții privind eliberarea de pașapoarte și acordarea de vize se supun taxelor aferente cererilor de prestare a serviciilor, reduse la jumătate. Confirmarea declarațiilor de chemare (5 lei).

La viza de întrerupere a tranzitului se datorează o taxă egală cu taxa de intrare-ieșire.

Pentru prelungirea termenului de ședere în țară sau în străinătate prevăzut în vizele acordate, extinderea pentru alte țări sau schimbarea punctului de frontieră de ieșire sau de intrare în țară, în vizele prevăzute la punctele 4, 5, 6, se datorează jumătate din taxa pentru obținerea vizelor inițiale. Pentru prelungirea termenului de ședere în țară a străinilor care vin în RSR scutiți de viza de intrare-ieșire se datorează o taxă pentru o călătorie (50 de lei), dacă prin convențiile bilaterale nu s-a prevăzut altfel. Se scutesc de plata taxelor eliberarea actelor de trecere a frontierei de stat și vizele membrilor delegațiilor de partid și guvernamentale și ale membrilor familiilor acestora, precum și ale persoanelor alese în organele puterii de stat și ale angajaților instituțiilor bugetare, delegați în interesul instituției din care face parte. Taxele prevăzute la punctul 5, datorate de către tinerii care participă la excursiile organizate de Biroul de Turism pentru Tineret, se reduc cu 50%. În cazul excursiilor organizate în grup, pe bază de pașaport colectiv și pe termen de până la 4 zile inclusiv, de către unitățile Ministerului Turismului și de către Biroul de Turism pentru Tineret, punctele 2 și 5 se reduc la câte 5 lei de persoană.

Șefii unităților care eliberează pașapoarte și acordă vize pot, în cazuri excepționale, să aprobe scutiri sau reduceri de taxe. Cetățenii români domiciliați în străinătate sunt scutiți de taxa pentru eliberarea pașapoartelor, prelungirea valabilității și viza periodică a acestora¹⁰.

S-au încheiat acorduri cu diferite state, precum Polonia, prin care se desființa viza pentru călătoriile în interes de serviciu și particular. Este vorba despre Hotărârea nr. 1452 din 13 noiembrie 1971 pentru aprobarea Convenției dintre guvernul Republicii Populare Polone privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu și particular, semnată la București la 28 iunie 1971 între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Populare Polone. Acest acord se făcea, după cum explicau autoritățile, pentru „a întări și dezvolta relațiile de prietenie dintre cele două state, pentru a asigura condiții care să permită cunoașterea multilaterală de către cetățenii unui stat a realizărilor construcției socialiste în celălalt stat, a istoriei și culturii poporului acestuia, precum și pentru a facilita în mod reciproc călătoriile cetățenilor celor două state, efectuate în interes de serviciu sau particular”¹¹. Convenția a fost semnată pe timp nelimitat.

¹⁰ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 1707 din 29 decembrie 1971 privind stabilirea taxelor consulare și a taxelor pentru eliberarea și viza pașapoartelor*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1971, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1972, pp. 132-135.

¹¹ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 1452 din 13 noiembrie 1971 pentru abrogarea Convenției dintre*

Pe baza acestei convenții, actele de călătorie care le dădeau dreptul cetățenilor români să treacă frontiera erau următoarele:

în interes de serviciu: pașaport diplomatic; pașaport de serviciu individual sau colectiv; pașaport simplu individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Externe; carnet de marinar; legitimația de serviciu (licență de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă;

în interes particular: pașaport diplomatic; pașaport de serviciu eliberat persoanelor aflate în misiune permanentă pe teritoriul unui stat terț; pașaport simplu*, individual sau colectiv, eliberat de Ministerul Afacerilor Interne; pașaport pentru cetățenii români domiciliați în străinătate;

pentru călătoriile în tranzit în interes de serviciu sau particular – unul din actele de călătorie prevăzute la literele a și b.

Actele de călătorie care le dădeau dreptul cetățenilor polonezi să treacă frontiera erau următoarele:

în interes de serviciu: pașaport diplomatic; pașaport ministerial; pașaport de serviciu; pașaport de serviciu – Ministerul Afacerilor Externe; pașaport cu mențiunea „S”; talon de călătorie pentru mai multe călătorii, împreună cu buletinul de identitate sau legitimația provizorie de identitate; carnet de marinar; legitimația de serviciu (licență de zbor) a membrilor echipajelor avioanelor din aviația civilă;

în interes particular: pașaport diplomatic; pașaport de serviciu – Ministerul Afacerilor Externe; pașaport; pașaport colectiv; talon de călătorie pentru mai multe călătorii, împreună cu buletinul de identitate sau legitimația provizorie de identitate; pașaport consular – carnet; pașaport consular – blanchetă;

pentru călătoriile în tranzit în interes de serviciu sau particular – unul din actele de călătorie prevăzute la literele a și b¹².

guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Populare Polone privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu și particular, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1971, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1972, pp. 73-79.

* Se eliberează pentru persoanele care călătoresc în interes de studiu, competiții sportive, programe cultural-artistice, pentru tratamente medicale, turism, în cazul pierderii documentelor de trecere a frontierei, copiilor sub 14 ani care călătoresc neînsoțiți, dar și cetățenilor români aflați în străinătate pe baza unui pașaport colectiv și care trebuie să-și continue călătoria individual, vezi *Hotărârea nr. 2089 din 29 octombrie 1969 pentru modificarea și completarea Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 2414/1968 privind stabilirea unor măsuri în legătură cu regimul pașapoartelor*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1969, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, vol. IV, 1970, p. 40.

¹² Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 1452 din 13 noiembrie 1971 pentru aprobarea Convenției dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Populare Polone privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu și particular*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1971, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1972, pp. 79-82.

Cu URSS a fost semnat un acord privind transportul rutier internațional de călători. Transporturile de călători care se efectuează în baza acordului semnat sunt scutite reciproc pe teritoriile ambelor țări de orice impozite, taxe sau contribuții pentru folosirea drumurilor. Scutirea se referă, de asemenea, și la eliberarea autorizațiilor de transport, inclusiv la impozitul pe venit și alte contribuții¹³.

În 1969, tot cu URSS, a fost semnată o convenție prin care s-au desființat vizele pentru călătoriile în interes de serviciu, turistic și particular, precum și în tranzit¹⁴. Cetățenii erau obligați să poarte asupra lor actele de călătorie valabile, însoțite de invitația confirmată (respectiv, dovada de invitare eliberată) de către organele competente ale părții contractante pe teritoriul căreia se efectuează călătoria. În cazuri excepționale, invitația confirmată (respectiv, dovada de invitare eliberată) putea fi înlocuită cu o telegramă confirmată de organele competente ale părții contractante pe teritoriul căreia se efectuează călătoria. Aceste documente trebuiau să fie întocmite în limba oficială a părții contractante respective, erau valabile pentru o perioadă de 1 an de la data eliberării lor, iar durata dreptului de ședere era de maximum 45 de zile de la data trecerii frontierei, cu posibilitatea prelungirii dreptului de ședere de către organele competente. Se puteau face călătorii la persoane care se aflau temporar pe teritoriul celeilalte părți contractante (studenți, rude, interes de serviciu, doctoranzi, specialiști) pe o perioadă de 3 luni, fără vize, dar cu acte de călătorie valabile¹⁵. În mare parte, actele necesare pentru călătorie erau cele menționate cu Polonia. Singurele completări erau la călătoriile în tranzit, când se cerea și buletinul de identitate, însoțit de talonul de călătorie, acestea pentru cetățenii români, iar pentru cetățenii ruși în interes turistic și particular se solicita legitimație seria A.B.; legitimație seria N.J.; pașaport pentru rezidenți în străinătate¹⁶.

Guvernul Republicii Socialiste România a încheiat, între 1968-1969, acorduri similare cu guvernul federal al Austriei¹⁷ și cu guvernul Norvegiei privind desființarea

¹³ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 47 din 24 ianuarie 1969 pentru aprobarea Acordului dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste privind transportul rutier internațional de călători*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 ianuarie-31 martie 1969, vol. I, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1969, p. 51.

¹⁴ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 2088 din 29 octombrie 1969 pentru aprobarea Convenției dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste privind desființarea vizelor pentru călătoriile în interes de serviciu, turistic și particular, precum și în tranzit*, în „Colecția de hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”, 1 octombrie-31 decembrie 1969, vol. IV, 1970, p. 30.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 32-33.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 38-39.

¹⁷ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Acord între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul federal al Republicii Austria privind desființarea vizelor din 17 decembrie 1968*, în „Colecția de legi și decrete”, 1 aprilie-30 iunie 1969, vol. II, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1969, p. 74.

vizelor¹⁸, iar dreptul de ședere se stabilea la 3 luni pentru cei cu pașapoarte simple. Excepție făceau cetățenii cu pașapoarte diplomatice, cărora li se stabilea o perioadă de până la 6 luni, iar dacă se aflau într-o misiune diplomatică aveau dreptul la ședere pe toată durata misiunii¹⁹. Perioada de ședere pentru Norvegia se calcula de la data intrării în oricare dintre statele nordice (Norvegia, Danemarca, Finlanda, Islanda și Suedia). Scutirea obliga cetățenii să respecte legile și regulamentele celui alt stat²⁰. S-au mai încheiat acorduri privind desființarea vizelor cu Turcia, Tunisia și Islanda.

Acordul semnat cu Turcia prevedea o durată de ședere de maxim 2 luni de la intrarea în țară, în condiții excepționale autoritățile competente puteau să prelungească perioada, cu condiția să dețină un pașaport valabil. Pentru o perioadă mai mare de 2 luni, în alte scopuri decât cele turistice, exista obligația obținerii vizei de intrare.

Cetățenii ce dețineau pașapoarte diplomatice sau de serviciu, precum și membrii familiilor lor, erau obligați să obțină viză pentru prima lor intrare în România, respectiv Turcia²¹.

În 23 decembrie 1968 a fost semnat un acord între guvernul Republicii Socialiste România și cel al Republicii Tunisia privind desființarea vizelor pentru o ședere ce nu depășea 3 luni, peste acest timp era necesară solicitarea autorităților locale pentru prelungirea duratei²². Un acord similar s-a semnat și cu Islanda la 1 aprilie 1969, pentru care perioada de ședere era calculată ca și în cazul Norvegiei, de la data intrării în oricare din statele nordice²³.

Legea Nr. 23 din 17 decembrie 1971 privind apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România, act emis de Marea Adunare Națională, publicat în Buletinul Oficial Nr. 157 din 17 decembrie 1971.

Am enunțat mai jos câteva dintre cele mai importante articole ale acestei legi, precum:

În Articolul 8 autoritățile comuniste au trasat interdicții pentru cei care dețineau informații de stat: „Conducătorii organizațiilor socialiste sunt obligați să menționeze, după caz, în adresa de solicitare a vizei sau pe cererea salariatului care urmează să plece în străinătate în interes de serviciu ori personal, dacă acesta lucrează sau a lucrat cu informații, date și documente secrete de stat, dacă lucrează la invenții sau inovații cu caracter deosebit, exprimându-și, totodată, părerea asupra garanțiilor moral-politice pe care le prezintă. Persoana care a lucrat cu documente strict secrete de importanță deosebită nu poate pleca definitiv din țară decât după cel puțin 3 ani de la data când a încetat să mai lucreze cu astfel de documente.”

¹⁸ *Ibidem*, p. 77.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 74-75.

²⁰ *Ibidem*, pp. 78-79.

²¹ *Idem*, *Acord între guvernul Republicii Socialiste România și guvernul federal al Republicii Turcia privind desființarea vizelor din 31 ianuarie 1968*, în „Colecția de legi și decrete”, 1 iulie-30 septembrie 1969, vol. III, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1970, pp. 322-324.

²² *Ibidem*, pp. 326-327.

²³ *Ibidem*, p. 330.

La Articolul 11 se precizează: „Este interzis ca salariatul care are acces la informații, date sau documente ce constituie secrete de stat, precum și persoana care, prin natura serviciului sau profesiei, află asemenea date, să divulge, sub orice formă, conținutul acestora, atât față de cetățenii români, cât și față de cei străini. Interdicția este obligatorie și după încetarea raporturilor de muncă în cadrul cărora persoana respectivă a luat cunoștință despre informații, date, documente ce constituie secrete de stat.”

Articolul 13 stabilește: „Salariatul care deține informații, date ori documente ce constituie secrete de stat sau desfășoară activitate în locuri unde se execută lucrări cu un astfel de caracter nu poate stabili relații de serviciu cu organizațiile internaționale, reprezentanțele și organizațiile străine, fără aprobarea prealabilă a conducătorului organizației socialiste din care face parte. Stabilirea relațiilor în interes de serviciu cu străinii care nu au domiciliu în Republica Socialistă România, de către persoana prevăzută la alineatul precedent, se poate face numai cu aprobarea prealabilă a conducătorului organizației socialiste din care aceasta face parte. În cazul în care cererea de aprobare prealabilă nu a fost posibilă, salariatul îl va informa în termen de 24 de ore pe conducătorul organizației socialiste despre relațiile stabilite.

Se interzice ca salariatul care deține informații, date ori documente ce constituie secrete de stat să stabilească relații personale cu străinii care nu au domiciliu în Republica Socialistă România, dacă acestea afectează interesele statului român.”

Acest articol denotă modul posesiv în care comuniștii încercau să-i țină departe pe străini, care erau priviți ca un pericol potențial pentru statul român.

Articolele 48-55 stabilesc modul în care străinii pot accede în instituții de stat sau organizații din punct de vedere juridic, respectiv accesul străinilor în unitățile și locurile de muncă de importanță deosebită:

Articolul 48 și 49 precizează: „Străinii care desfășoară activități pe bază de contracte au acces în organizațiile socialiste beneficiare cu aprobare scrisă a conducătorilor organizațiilor socialiste respective sau a înlocuitorilor acestora, numai în secțiile sau sectoarele de producție în care prezența lor este legată de îndeplinirea obligațiilor contractuale, precum și în pavilioanele administrative.”²⁴. „Străinii care vin în organizațiile socialiste în scopul efectuării unor tranzacții comerciale au acces numai în pavilioanele administrative și în expoziții. În cazuri justificate, accesul acestora va putea fi admis și în secțiile de producție al căror proces tehnologic nu constituie secret de stat sau de fabricație, cu aprobarea conducătorului organului central căruia îi este subordonată organizația socialistă.”

La articolele prezentate mai jos se poate observa modul în care străinului intrat pe teritoriul țării i se stabileau restricții ce îi îngrădeau accesul la informații:

La Articolul 50 se menționa modul în care străinul se putea informa: „Accesul străinilor în organizațiile socialiste, în scopul documentării tehnico-științifice, este admis numai cu aprobarea scrisă a conducerii organului central în a cărui subordine se află organizația respectivă și este limitat la compartimentele strict necesare

²⁴ *Ibidem*, pp. 331-333.

documentării pentru care au primit aprobare și în care nu se găsesc date și documente ce constituie secret de stat.”

La articolele următoare se preciza că, în anumite unități și locuri de muncă de importanță deosebită, accesul străinilor se face numai „cu aprobarea, după caz, a președintelui Consiliului de Stat sau a președintelui Consiliului de Miniștri. Lista unităților și locurilor de muncă prevăzute la alineatul precedent va fi întocmită de președintele Consiliului Securității Statului și va fi supusă spre aprobare președintelui Consiliului de Stat”. Accesul cetățenilor străini și al persoanelor fără cetățenie la informații, date și documente ce constituiau secrete de stat era strict interzis.

Articolul 52 stipula că „străinii prevăzuți la Art. 48-51, pe timpul cât se află în sediul organizației socialiste, vor purta semne distinctive, diferite de cele folosite de salariații proprii, puse la dispoziție de această organizație. Pe timpul vizitei, străinii vor fi însoțiți de persoane anume desemnate de conducerea organizației socialiste”.

Existau străini care aveau acces și la informații ce constituiau secret de stat, numai în condiția în care „veneau în țară pentru a coopera la executarea unor lucrări sau pentru schimb de experiență, în baza convențiilor, protocoalelor, contractelor și alte asemenea înțelegeri încheiate de către statul român sau organizațiile socialiste române în ce privește informațiile, datele și documentele în legătură cu obiectul cooperării ori al schimbului de experiență. În acest caz, aprobarea de acces va fi dată de către conducătorul organului central tutelar, cu avizul Consiliului Securității Statului”.

Existau articole care stabileau condițiile în care străinii, inclusiv membrii misiunilor diplomatice acreditate în Republica Socialistă România, puteau fotografia, filma sau executa lucrări de arte plastice pe teritoriul țării, având ca subiecte edificii, monumente și obiective de interes cultural și artistic, precum și valori din orașe și peisaje. Toate acestea se puteau face dacă nu erau vizate obiectivele stabilite la Articolele 42 și 43 sau dacă obiectivele erau situate în zonele în care străinii nu au acces.

La Articolul 42 se preciza foarte clar ce le era interzis străinilor: „Fotografierea, filmarea sau executarea de lucrări de arte plastice pe teritoriul Republicii Socialiste România, fără autorizație specială eliberată de către Consiliul Securității Statului, este interzisă dacă privește: întreprinderile industriale sau secțiile acestora unde se execută produse interesând apărarea națională ori încep sau se experimentează tehnologii de producție cu elemente considerate noutăți tehnico-științifice, precum și stațiile pilot; armamentul militar și tehnica de luptă, cu excepția celor scoase la paradele militare; construcțiile militare de orice natură, poligoanele, aerodromurile și porturile militare, cu excepția celor ce se vor stabili de Ministerul Forțelor Armate și de Ministerul Afacerilor Interne împreună cu Consiliul Securității Statului.”²⁵

²⁵ Consiliul de Stat – Colegiul redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Legea Nr. 23 din 17 decembrie 1971 privind apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România*, emisă de Marea Adunare Națională, publicată în Buletinul

Străinii pot executa lucrări de fotografiere, filmare sau de arte plastice privind obiectivele indicate la Art. 42, precum și pe acelea situate în zonele în care nu au acces, numai dacă posedă autorizații speciale eliberate de către Consiliul Securității Statului.

De asemenea, străinii pot executa lucrări de fotografiere, filmare sau de arte plastice în timpul deplasării cu avionul numai dacă posedă autorizații speciale eliberate de către Consiliul Securității Statului²⁶.

Comuniștii erau preocupați de „stabilirea relațiilor de serviciu cu cetățenii străini în ministere, alte instituții centrale, întreprinderi și obiective economice”. Acest domeniu era considerat de importanță prioritară pentru regimul comunist, deoarece, dacă în cazul propriilor cetățeni, „realizările” regimului erau aduse la cunoștință prin propaganda oficială și prin limitarea pas cu pas a libertății de a căuta și de a difuza informații (ajungându-se la cel mai strict control al statului asupra informațiilor printr țările din Estul Europei, cu excepția, poate, a URSS înainte de perioada lui Gorbaciov), mai rămâneau străinii, ale căror deplasări în aceste locuri și relații de serviciu trebuiau să fie restricționate, pentru ca aceștia să nu descopere, cumva, eșecul economiei socialiste.

Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 18/14 ianuarie 1972, care nu a fost dată publicității, stipula că, în privința stabilirii relațiilor cu străinii de către organizațiile socialiste și salariații acestora, doar „ministerele și celelalte organe centrale ale administrației de stat, precum și comitetele executive ale consiliilor populare județene și ale municipiului București, în limita atribuțiilor stabilite prin lege, pot stabili direct relații cu misiunile diplomatice acreditate în Republica Socialistă România, cu reprezentanțele și organizațiile străine, precum și cu cetățenii străini”.

Totodată, stabilea că „întreprinderile, organizațiile economice și instituțiile de stat din subordinea ministerelor și a celorlalte organe centrale de stat” puteau „stabili relații cu misiunile diplomatice sau cu reprezentanțele statelor străine numai prin intermediul ministerului sau organului central în subordinea căruia se află”. Stabilirea directă a relațiilor „cu misiunile diplomatice acreditate în Republica Socialistă România și cu organizațiile sau reprezentanțele statelor străine” era permisă numai în următoarele unități socialiste: centralele industriale, unitățile cu statut de centrală și alte unități producătoare, prestatoare de servicii sau care execută lucrări – dacă sunt autorizate să execute operațiuni de comerț exterior; întreprinderile specializate de comerț exterior; Oficiul pentru deservirea corpului diplomatic și Policlinica corpului diplomatic; Oficiul de control al mărfurilor; Întreprinderea centrală de stat pentru transporturi-expediții internaționale „Romtrans”; Întreprinderea de navlosire, agenturare și aprovizionare de nave „Navlomar”; Agenția română de impresariat artistic „Aria”; Institutul central pentru sisteme de conducere cu mijloace de automatizare.

Se mai preciza că organizațiile socialiste erau obligate să organizeze „relațiile cu misiunile diplomatice acreditate în Republica Socialistă România, oficiile

Oficial Nr. 157 din 17 decembrie 1971, în „Colecția de legi și decrete”, 1 octombrie-31 decembrie 1971, vol. IV, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, 1972, pp. 399-400.

²⁶ *Ibidem*, pp. 401-403.

consulare, organizațiile sau reprezentanțele statelor străine, precum și cu alți cetățeni străini, numai prin compartimentul de protocol sau persoana anume desemnată să îndeplinească atribuții de protocol din organizația socialistă respectivă”, angajarea, numirea sau desemnarea salariaților ce exercitau atribuții de protocol făcându-se numai cu acordul Consiliului Securității Statului.

Ca urmare a acestor prevederi și a cadrului legislativ adoptat de către comuniști, mulți străini care vizitau România au observat reticența românilor în a se angrena în discuții, cu toate că unii vorbeau fluent una sau două limbi străine. Scriitorul Saul Bellow, laureat al Premiului Nobel, constata, după o vizită făcută la București în luna decembrie a anului 1977, că deosebirea dintre el, profesorul venit din Chicago, și interlocutorii săi români era următoarea: el „era liber să vorbească. Pentru ei era imposibil. Fiecare convorbire cu un străin trebuia raportată”. Întors în Statele Unite, scriitorul a publicat un roman în care menționa: „Una din marile realizări ale comunismului constă în izolarea totală a milioane de persoane.”²⁷

În prezent, Constituția României din 2003, o Constituție democratică, veghează și reglementează drepturile și libertățile cetățenești, atât ale cetățenilor români, cât și ale străinilor. La o analiză, chiar și sumară, a articolelor legii referitoare la statutul străinilor în România, reies pregnant diferențele dintre percepția statului față de străini în perioada comunistă și în cea post-revoluționară.

Conform Constituției României din 2003* statutul străinilor este reglementat prin următoarele articole relevante:

La articolul 17 se afirmă: „Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor care nu sunt compatibile cu absența lor din țară.”

Articolul 18 vine în completarea celui de mai sus: „Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi. Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.”

La Articolul 44 se specifică: „Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.

Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală. Sunt interzise

²⁷http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/studii_articole/activitati_plan_intern/Secretomanie%20si%20controlul%20informatiilor.pdf.

* A intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18-19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ.

naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.”²⁸

Prin această lege fundamentală este garantată egalitatea dintre cetățenii români și străini, cetățenii străini fiind obligați să-și exercite cu bună-credință drepturile și libertățile constituționale, dar fără a încălca drepturile și libertățile altor cetățeni. Cetățenii Uniunii Europene care îndeplinesc cerințele legii pot alege și pot fi aleși pe teritoriul României în autoritățile administrației publice locale.

În prezent, cetățenii străini au obligații, dar și drepturi, fără a fi lezați de intervenția statului în viața lor privată sau publică. Prin prăbușirea comunismului, toți cetățenii și-au intrat în drepturi, iar statul este obligat să vegheze la respectarea Constituției, ce reglementează drepturile și îndatoririle cetățenilor.

În perioada regimului comunist, de foarte multe ori străinii, mai ales cei din Occident, erau surprinși de modul în care se desfășura viața de zi cu zi a românilor. Nu trebuie uitat însă faptul că situația era identică în fiecare țară în care comuniștii acaparaseră puterea. Regim totalitar, comunismul s-a concentrat, după preluarea puterii, pe eliminarea tuturor opozițiilor politice și pe un control absolut.

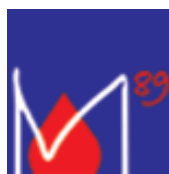
Comunismul a încălcat drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, a izolat omul de om, a instigat la violență și ură, a ascuns adevăruri esențiale pentru cunoașterea trecutului și a prezentului. Comunismul a reușit să anuleze identități, să distrugă și săucidă personalități, să șteargă valori morale și să îndepărteze omul de realitate.

După Revoluția din Decembrie 1989, care a dus la căderea regimului comunist, reglementările politice internaționale și noua politică externă adoptată de România au făcut posibilă libera circulație, un câștig important atât pentru străinii interesați să cunoască România, cât și pentru români, care au posibilitatea de a circula și de a cunoaște alte locuri. În prezent, cetățenii străini veniți în România se bucură de liberă circulație în toată țara, în condițiile respectării legilor în vigoare.

Slogane ale Revoluției, precum: „Vrem LIBERTATE!”, „Murim, murim și liberi o să fim!”, „Vom muri și vom fi liberi!”, „Vrem o țară liberă!” se refereau și la circulația liberă și eliminarea interdicțiilor, exprimând o dorință fierbinte de eliberare a românilor de rigoarea exagerată și nedreaptă a regimului comunist.

Cristina **TUDOR**

²⁸ Vezi Constituția României din 2003.

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

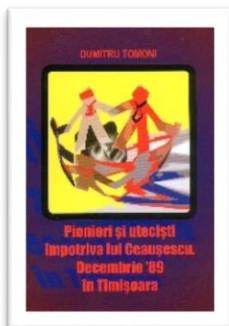
Dumitru Tomoni, *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2015, 250 p.

The title of this volume can be seen as a self-explanatory name as the book introduces, from the very first lines, the characters or the “actors” as the author called the children and the young people engaged in the fight against Ceaușescu, comparing the Revolution of December 1989 to a “live ‘movie’ produced, directed and screened continuously over a 7-day period from and in the streets, the parks and the squares”. Those were the “Children of the Decree”, to quote a staggering film which shows a cruel and devastating reality of the Romania of the 70s, the children who were “born on demand” after the enactment of an irrational and insane decree (that prohibited birth control and abortion), the children who changed their condition from “mere puppets”, as they had been seen until December 16th 1989, to the “main actors” and even to the “film directors”, as the author emphasizes, who distributed and played pretty “tough and difficult” roles for their ages, roles that would unfortunately turn to be deadly for most of them.

What were the names of the “actors” casted in the film, what were the roles they had performed and what were the “prizes” awarded for their performance or for their play with death? We’ll find an answer to each of these questions by simply reading the 250 pages of the overwhelming and yet so emotional book titled “Pioneers and UTC representatives against Ceaușescu. December '89 in Timișoara” [*Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara*].

Key words: children, young people, heroes, wounded, arrested, Revolution, Timișoara, Maria Square, County Committee of the Romanian Communist Party, “Opera” Square, Cathedral, “Decebal” Bridge, Calea Lipovei, Calea Girocului, County Hospital, Children’s Hospital, morgue, Prosecutor’s Office.

Cuvinte-cheie: copii, tineri, eroi, răniți, arestați, Revoluție, Timișoara, Piața Maria, Comitetul Județean P.C.R., Piața Operei, Catedrală, Podul Decebal, Calea Lipovei, Calea Girocului, Spitalul Județean, Spitalul de Copii, morgă, Procuratură.

În septembrie 1966 Ceaușescu lansa cu mândrie și aprigă dorință de „epurare” a aparatului de partid și de stat și, alături de el, a întregului popor, prea încălcători ai eticii și moralei comuniste prin gravissimul delict numit *avort*, celebrul Decret 770, care va intra în vigoare deja la 1 octombrie al aceluiași an. În realitate, prin Decretul 770, o știe astăzi toată lumea, la fel cum a știut-o și la vremea cu pricina, Ceaușescu nu

a urmărit nimic altceva decât să mărească vertiginos contingentul celor meniți să-l slujească „spre comunism în zbor”. Dar tocmai „slujitorii” „născuți la comandă”, ca să parafrazăm titlul unui film zguduitor¹, se vor revolta împotriva lui Nicolae Ceaușescu, fără să țină defel cont de riscurile la care se supun.

Această generație, „decreștii”, cum erau denumiți prin diminutivare tinerii născuți din '66 înspre '89, este surprinsă în cartea istoricului Dumitru Tomoni, ale cărei pagini „încearcă, după un sfert de veac de la cea mai dramatică și, în același timp, eroică săptămână a municipiului de pe Bega, să prezinte «un film» ce a rulat timp de 7 zile pe străzi, parcuri și piețe, în care copiii Timișoarei au fost actori și regizori, în funcție de situație”².

Cartea debutează cu capitoul intitulat *Elevi timișoreni în decembrie 1989*, unde se reconstituie participarea copiilor și a adolescenților la Revoluție încă din 16 decembrie. Fără a intra în foarte multe detalii, deoarece cartea trebuie citită, iar nu povestită, se cuvine totuși o punctare a faptelor și a „actorilor”, ca să rămânem în registrul cinematografic la care s-a mai făcut referire, în ordinea în care sunt ei menționați: participanți la Revoluție **molestați**: Sorin Mardare, Marian Laurențiu Șleahțici; **arestați**: Andreea Borșoș, Roger Doru Bogdan, Mihai Zamfirescu, Florin Cazacu, Robert Ghednar, Rudolf Rancz, Lucian Marius Oprescu, Silviu Viorel Manea, Viorel Voaideş, Florea Adrian Apostolescu, Dan Bogdan; **răniți**: Irinel Maxim, Ioana Bărbat, Robert Kun, Stelian Cîmpean, Alina Mihaela Amanci, Ștefania Fițișău, Maria Cimpoieru, Daniela Lengyel, Andreea Rozalia Nagy, Zeno Stoianov, Corina Untilă, Maria Vona, Cristian Pășcălău, Dan Pașca, Adrian Chiu, Paraschiva Vințan, Irina Murariu, Miriana Mișcov, Marcel Edveș, Cristian Rusu, Oliver Rachici, Zora Stoianov, Alin Valon, Ioniță Constantin și **uciși prin împușcare**: Claudiu Vărcuș, Constantin Iosub, Luminița Florina Boțoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu-Sebastian Iordan și Laura Andreea Negruțiu.

Dincolo de cifre, trebuie să avem în vedere faptul că au fost nu numai arestați, dar și tratați cu brutalitate, fără a se ține cont de vârsta și fragilitatea lor fizică și psihică, conform Adresei Parchetului Militar Timișoara nr. 243/VIII/1/2010, 140 de copii și adolescenți, „în cea mai mare parte elevi ai școlilor timișorene”³.

Deși îndoctrinați încă de mici, din grădiniță și la lecțiile de „informare politică”, pionierii și uteciștii, alături de „cei mari”, au modificat drastic lozincile învățate, clamându-le apoi în zilele Revoluției. Astfel, de la interminabilul „Trăiască Ceaușescu!” s-a ajuns, în zilele Revoluției, la incredibilul „Jos Ceaușescu!” și la alte lozinci care îl puneau pe dezavuatul dictator în prim-plan.

¹ „Născuți la comandă – Decreștii”, în original „Das Experiment 770 – Gebären auf Befehl“, film documentar din 2005 în regia timișoreanului Florin Iepan.

² *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie 1989 în Timișoara*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2015, p. 5.

³ *Op. cit.*, p. 26.

Copiii și tinerii au învățat lecția aspră a supraviețuirii de la părinții lor și au simțit pe propria piele ce înseamnă să stai la cozi la 5 dimineața, în frig, pentru o mini-rație de lapte, ulei, zahăr sau carne sau să înveți tot în frig și la lumina oarbă a unei lumânări, încheind seara, „apoteotic”, cu „tovarășa” și „tovarășul”, rânjind și dând din mână la televizor... Pentru toate acestea, cât și pentru lipsa libertății și a demnității lor și a părinților lor, pionierii și uteciștii au fost omniprezenți în Timișoara în zilele Revoluției, încă de la început: în Piața Maria, la Consiliul Județean, la Podul Decebal, în Piața Operei, devenită Piața Revoluției, în Piața Libertății, Calea Lipovei, Calea Girocului și în multe alte locuri. Și aici cifrele sunt grăitoare. Astfel, aflăm de la Dumitru Tomoni, „Represiunea de la Catedrală (din 17 decembrie, după ora 19.00 – *n.n.*), de o violență fără precedent în istoria contemporană a României, a continuat până spre orele 22,00, iar rezultatul ei a fost de-a dreptul îngrozitor: 12 morți și 34 de răniți prin împușcare”⁴, la Podul Decebal au fost împușcați mortal 4 demonstranți și au fost răniți 21, iar în Calea Girocului „Confruntările dintre militari și demonstranți au fost dramatice, rezultând 11 morți și 26 de răniți”⁵.

Un loc aparte în paginile cărții îl ocupă dramele a trei familii destrămate brusc, în locuri diferite, dar în același mod: cu gloanțe perfide, care au urmat traiectorii precise sau, poate, rătăcite.

Este vorba de Ioana Bărbat, elevă la Liceul de Filologie-Istorie, care în după-amiaza de 17 decembrie 1989 trecea prin Piața Libertății împreună cu părinții, la dorința mamei sale, Lepa Bărbat, de a vedea ce se întâmplă acolo și, de ce nu, de a se implica în evenimente. Urmarea? „La doar 12 ani asistă îngrozită la uciderea mamei și rănirea tatălui: «Când am ajuns în fața Garnizoanei, cineva a început să tragă. A fost un singur om. A durat foarte puțin. Câteva secunde. Am văzut-o pe mama căzând în fața mea, tata lângă mine, care se văieta. Am strigat-o pe mama de trei ori, când am văzut că nu răspunde, mi-am dat seama că e moartă». Ioana a fost surprinsă de gloanțele trase asupra părinților săi, care i-au străpuns căciulița pe care o ținea în mâna dreaptă, iar un alt glonț a urmat traiectul interior al mânecii, producându-i o arsură superficială. La scurt timp, au venit la fața locului un civil îmbrăcat în haină de piele, însoțit de doi soldați, care i-au dus într-o încăpere a restaurantului militar, unde «un domn gras, de vreo 100 de kile, ne înjura: urla să nu plâng, că mă omoară și pe mine. Spunea că, dacă am ieșit în stradă, acum să tăcem». De aici au fost duși la Spitalul Militar, dar, pentru că personalul primise ordin să nu acorde ajutor răniților proveniți din rândul demonstranților, au fost trimiși la Spitalul Județean. În timp ce mama a fost dusă la morgă, iar tatăl băgat în operație, Ioana a fost obligată să aștepte pe holul spitalului, trăind clipe de groază: «I-am văzut pe toți

⁴ *Op. cit.*, p. 21, cf. Romeo Bălan, *Victimele libertății*, Editura „Artpress”, Timișoara, 2009, p. 17; Marius Mioc, *Revoluția fără mistere*, Editura „Almanahul Banatului”, Timișoara, 2002, pp. 210-212 și Costel Balint, *1989 – Legiunea Revoluției*, Editura Brumar, Timișoara, 2005, pp. 190-218.

⁵ *Op. cit.*, p. 23.

cei care au fost aduși în acea noapte. Era plin, nu aveai loc să mai treci. Peste tot era sânge, strigăte, urlate, morți. A fost o nebunie generală.»⁶

Suferința din acele ore va fi amplificată de evenimentele ce au urmat, pe care ni le rezumă autorul, dându-ne detalii despre făptaș și viața tihnită pe care o duce astăzi, nestingherit de nimeni și de nimic: „Din păcate, coșmarul elevei nu se va opri aici. Mama sa, Lepa Bărbat, nu va avea parte nici măcar de un modest mormânt, unde fiica sa să poată pune o floare și vărsa o lacrimă, deoarece ea a fost unul dintre cei 43 de martiri duși la București, din ordinul Elenei Ceaușescu, incinerată, iar cenușa rezultată a fost aruncată într-un canal de la marginea Bucureștiului, în localitatea Popești-Leordeni. Tatăl, Vasile Bărbat, a fost operat în Belgia și trăiește și astăzi cu ajutorul medicamentelor. Presupusul asasin, căpitanul de contrainformații Vasile Joitoiu, deși a fost condamnat la 18 ani de închisoare, la recurs a fost achitat.»⁷ Despre ucigașul mamei sale Ioana Bărbat avea să declare, peste ani: „Ulterior am aflat că totul a fost un pariu. El a pariat cu ceilalți că, dintr-o rafală, ne omoară pe toți. A pierdut! Eu și tata nu am murit.»⁸

Adrian Jugănarul și-a pierdut și el unul din părinți, dar nu mama, ci tatăl. Băiatul era doar cu un an mai mare decât Ioana Bărbat când a avut loc sinistrul eveniment, pe care l-a urmărit împreună cu sora și verișoara sa pe geamul de la baia locuinței familiei sale din Calea Girocului: „Persoana pe care au ridicat-o era chiar tatăl meu, l-am cunoscut după pulover. După care, nemaivând frică, am ieșit și am început să zbier: «Tatăl meu! Tatăl meu!» (...) Pe tata l-am văzut ultima oară când l-am dus în casă, că tot noi l-am dus, că altfel ni-l luau. După aceea mi s-au dat ceva sedative și nu mai știu. Nici n-am mai coborât. Doar luni dimineață, în 18, am coborât de-am luat pălăria, care era plină de fragmente de craniu, că a fost împușcat în cap.»⁹

Tinerii s-au aflat, din 20 decembrie 1989, și în Balconul Operei, menținând, alături de adulți, contactul cu oamenii adunați în număr masiv în piață. Cel mai concludent exemplu în acest sens a fost eleva de liceu Maria Trăistaru, care „(...) a făcut ceea ce a simțit că trebuie să facă: le-a vorbit timișorenilor din piață, a încercat să le mențină moralul ridicat, a recitat poezii, a cântat «Sfârșitul veacului trăim» împreună cu demonstrații din piață etc.»¹⁰

Motivul care a determinat-o să urce în Balconul Operei și să se adreseze timișorenilor a ținut de tinerețea ce exulta din ea și de tinerețea din piață, a cărei energie trebuia decantată și canalizată în direcția potrivită: „Piața era plină, ne găseam acolo toți timișorenii, în balcon apăruseră două-trei persoane care ne vorbeau, în jur tineri, foarte mulți tineri, cei pe care brutele comuniste nu reușiseră să ne împuște și care, sper să fiți de acord cu mine, ar fi fost în stare, dacă situația ar

⁶ *Op. cit.*, p. 15, în http://www.adevarul.ro/locale/timisoara/DECEMBRIE89_Ucigasii_din_Piata_Libertatii.

⁷ *Op. cit.*, pp. 15-16, în „Evenimentul zilei” (București), nr. 5759 din 23 decembrie 2009.

⁸ *Op. cit.*, p. 16, *ibidem*.

⁹ *Op. cit.*, pp. 24-25 în *Masacrul din Calea Girocului (I)* în „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 1/2007, p. 44.

¹⁰ *Op. cit.*, p. 30.

mai fi cerut-o, să înfrunte gloanțele cu pieptul dezvelit, și ei. Numai că nimeni nu vorbea de tineri, nimeni nu spunea nimic. Nu pretind că aș fi avut până atunci vise mai frumoase, mai îndrăznețe decât alți adolescenți, dar, pentru că nu vorbea nimeni de fabuloasele noastre vise, m-am simțit obligată să urc să le prezint Timișoarei eu.”¹¹

Pentru o prezentare obiectivă a circumstanțelor morții celor 7 copii și adolescenți și ale arestării și rănirii celorlalți autorul s-a bazat pe documente, inserând o serie de declarații de martor și de parte vătămată, foarte multe dintre ele purtând antetul Procuraturii Locale Timișoara, Procuraturii Județene Timiș, Procuraturii Militare Timiș și Parchetului Militar Timișoara. Toate certifică faptul că unica „vină” a pionierilor și uteciștilor a fost că își doreau să trăiască decent, fără umilințele vieții de zi cu zi, cu care se confruntau din greu părinții lor. Tabloul acestei copilării și al dorințelor care o acompania îl zugrăvește cel mai bine tot Maria Trăistaru: „Copilărie frumoasă pe de o parte, frustrantă din alte puncte de vedere. Pe atunci ne lipseau multe lucruri. Înainte de toate – Libertatea. Care bloca curajul de a te exprima dezinvolt, îndrăzneala de a ajunge la informații, de a le transmite mai departe.”¹² Atutul acestei copilării, care mai compensa toate celelalte părți întunecate, îl dezvăluie Maria Trăistaru în continuare: „Pe de altă parte, eram bogați, pentru că am avut valori. Ni le transmiteau bunicii, părinții, la noi în special mama.”¹³ Din păcate, la capitolul „valori” nu mai stăm așa de bine în ziua de azi! Magazinele sunt pline, dar sufletele cam goale sau golite!

Găsim în cartea lui Dumitru Tomoni și două note deosebit de importante de la Procuratura Județeană Timiș „privind obiectele găsite asupra cadavrului nr. 17 B” și „asupra individului nr. 22 B”. „Cadavrul nr. 17 B” era nimeni altul decât Claudiu Vărcuș, în vârstă de numai 15 ani, împușcat în seara de 17 decembrie 1989 în centrul orașului, pe trecerea de pietoni dintre Catedrală și Cinematograful „Capitol”, în timp ce demonstra împotriva lui Ceaușescu și a comunismului. Claudiu a fost căutat zile întregi de familie pe la spitale, la Penitenciar și la Miliția Municipală și va fi găsit abia joi, în morga Spitalului Județean. Despre ziua de joi sora lui, Laura Vărcuș, avea să declare, peste ani: „Lumea pe străzi era bucuroasă, oamenii se îmbrățișau, strigau «Victorie!»», dar eu cu mama ne întorceam acasă plângând. Pentru noi revoluția avea o altă față. A durerii. Ne-am declarat totuși norocoși că fratele meu nu a fost furat și dus la București, ca și mulți alți eroi. Cred că mama mea înnebunea dacă nu îl putea măcar vedea, dacă nu avea măcar unde să îi pună o floare.”¹⁴

Nota este, de fapt, un inventar al vestimentației pe care o purta tânărul împușcat mortal. Citită astăzi, impresionează din două motive: reconstituie o parte din portretul adolescentului din care nu au mai rămas decât fotografiile și amintirile și emană „un parfum de epocă”, fiind vorba de obiecte vestimentare modeste purtate

¹¹ *Op. cit.*, p. 30, în Titus Suci, Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, p. 454.

¹² *Op. cit.*, p. 30, *ibidem*, p. 453.

¹³ *Op. cit.*, p. 30, *ibidem*, p. 453.

¹⁴ *Op. cit.*, p. 33, în [http: italiaromania.com/forum/topic.asp](http://italiaromania.com/forum/topic.asp), 12.03.2012.

de generația tânără de atunci: „una buc. bluză trening bleumarin, cu guler și manșete roșii, cu epoleți de culoare roșu, alb negru; (...) una helancă gri cu margini roșii pe umăr; (...) un pantalon de trening bleumarin cu o dungă albă pe marginea piciorului (...)”¹⁵.

Ridicat de la rangul de „cadavru” la cel de „individ” a fost tânărul Constantin Iosub, de 18 ani, împușcat tot în zona Catedralei, ca și Claudiu Vărcuș. Mama lui nu a avut „norocul” de a-și îngropa fiul, precum cea a lui Claudiu, deoarece Constantin a fost incinerat la Crematoriul „Cenușa”, împreună cu ceilalți eroi.

Autorul nu a omis nici rapoartele medico-legale, care sintetizează aspectul exterior al celor decedați în termenii medicali obișnuiți pentru acest gen de documente, și, parcurgându-le, este imposibil să nu empatizezi cu acești copii și tineri, ale căror trăsături juvenile reies chiar din documentele în cauză, cum este cazul lui Claudiu Vărcuș: „Cadavrul aparține unei persoane de sex bărbătesc în vârstă de 15-17 ani, cu talia de 160 cm. Fața este prelungă, slăbuță, cu părul șaten deschis, cârlionțat, sprâncene groase, aproape împreunate, ochi căprui, urechile îndepărtate de cap; incisivii superiori sunt lați, cu carii între ei; pilozitatea facială este absentă.”¹⁶

Aceste rapoarte se încheie cu concluziile referitoare la localizarea plăgilor împușcate, cauza morții, distanța de la care s-a tras și data survenirii decedului. De pildă, Claudiu Vărcuș a fost împușcat de la distanță, din față, cu armă cu glonț, Constantin Iosub tot de la distanță și tot cu armă cu glonț, dar din partea postero-laterală dreaptă, Monica Tako în coapsa dreaptă, iar Laura Andreea Negruțiu de la distanță dinainte înapoi, în zona cervicală, cu armă de foc cu glonț.

Dumitru Tomoni a urmărit în paralel, cum era și firesc, reacțiile familiilor celor împușcați, ale căror memorii și interviuri sunt date în perioade diferite, toate având însă un fir comun: trauma din momentul certitudinii morții copilului, certitudine dobândită uneori doar prin identificarea trupului celui ucis (Claudiu Vărcuș și Luminița Boțoc), suferința extremă post-traumatică și modalitățile de „gestionare” a suferinței și de acceptare a golului rămas, suplinit doar prin fotografii, amintiri și prin reповestirea dramelor în mass-media.

Un caz aparte îl constituie drama familiei Negruțiu, care și-a pierdut copilul în dimineața de 23 decembrie 1989. Laura Negruțiu, în vârstă de 9 ani, a fost împușcată în locuința bunicilor, din centrul Timișoarei, tragedie relatată de tatăl victimei, Mircea Negruțiu, în declarația de parte vătămată dată la Procuratura Republicii Socialiste (sic!) România în 10 ianuarie 1990: „Copilul era în camera spre stradă când, în jurul orelor 9:30, mama mea a văzut că este fum la geam. A vrut să ia copilul și să meargă în camera cealaltă, însă copilul nu mișca, motiv pentru care l-a chemat pe tatăl meu, care a observat că fiica mea era lovită de glonț la nivelul gâtului. Glonțul a ieșit pe partea cealaltă, prin maxilar.”¹⁷

Părinții Laurei Negruțiu nu vor trece prin chinurile căutării copilului prin morgi și cimitire, dar se vor angrena într-un șir de memorii istovitoare pentru a afla

¹⁵ *Op. cit.*, p. 52.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 53.

¹⁷ *Op. cit.*, p. 94.

care sunt vinovații. Astfel, mama fetei, Elisabeta Negruțiu, se va adresa în nenumărate rânduri Procuraturii Militare din Timișoara, nemulțumită fiind de turnura pe care a luat-o Procesul de la Timișoara: „(...) în calitate de mamă nu pot să mă mulțumesc cu procesul celor 24, care se desfășoară în Timișoara în prezent, că acele persoane nu sunt implicate în evenimentele după 22.XII.1989, iar dacă se pun întrebări privind cele întâmplate după 22.XII.1989, cum a fost în cazul audierii ca martor a colonelului Zeca, președintele completului de judecată n-a admis întrebarea pe motivația că se deviază de la subiect. În concluzie, acest proces nu este legat deloc de problema noastră, de aceea vă rugăm să ne dați și nouă un răspuns, căci viața copilului nostru n-o puteți reda.”¹⁸

Din păcate, deși au existat câteva piste referitoare la presupușii autori și s-a demarat chiar și o anchetă după ce glonțul a fost predat de către familie comisiei militare autorizate în acest scop, nici părinții, nici bunicii Laurei Negruțiu nu au reușit să afle adevărul. Ambii părinți au murit neîmpăcați, la câțiva ani după tragicul eveniment, iar în anul 2009 mătușa fetei, Eva Paul, declara: „Cred că se va afla până la urmă. Dar o să mai treacă mult timp. Nu se poate să nu se afle adevărul.”¹⁹

Ultimul capitol al cărții lui Dumitru Tomoni, intitulat *Iconografie*, cuprinde fotografiile ale celor șapte copii și tineri uciși la Revoluție și ale școlilor unde au învățat, precum și diverse documente legate de aceștia, dar și de cei molestați, răniți și arestați: certificate, adeverințe, memorii, declarații olografe și altele. Iar Claudiu ne privește, la pagina 200 a începutului de capitol, „cu fața (...) prelungă, slăbuță, cu părul șaten deschis, cârlionțat, sprâncene groase, aproape împreunate, ochi căprui”, așa cum notase, în raportul medico-legal, în termeni oarecum poetici, poate impresionat de tinerețea frântă, dr. Viorel Cioban, medic principal de medicină legală, sub semnătură și parafă, ochi pe care i-a văzut doar închiși, dar care, deschiși, precum în poză, sunt curați și meditativi, întrebându-se și întrebându-ne, peste ani, dacă am înțeles...

Adina **HORNEA ABRUDA**

¹⁸ *Op. cit.*, p. 99.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 103.

Editor Cezar Stanciu, *Prietenul de la Belgrad. Întâlnirile Ceaușescu-Tito. Documente (1966-1970)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 267 p.

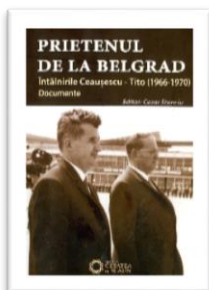
In spite of their proximity as neighbouring countries, the diplomatic relations between Romania and Yugoslavia got tense and mistrustful relatively soon after the end of the Second World War.

The high number of official meetings between Nicolae Ceaușescu and Iosip Broz Tito, the president of Yugoslavia, organised from 1966 to 1970, emphasizes the tight and lasting ties and diplomatic relations with the neighbouring country despite several quite different policies and circumstances. After the election of Ceaușescu as Prime-General Secretary of the Romanian Communist Party, Iosip Broz Tito paid his first official visit in Romania in April 1966. The high officials approached several aspects of that time, such as the status of the working class movement, the international political affairs and issues and the bilateral relationships between the two countries. Basically all their official meetings took place in a relaxed and peaceful ambiance as the two presidents had similar points of view or agreed upon the manner in which the domestic and foreign policies should be dealt with.

Key words: Iosip Broz Tito, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu, communism, Romania, Yugoslavia, China, Vietnam, Albania.

Cuvinte-cheie: Iosip Broz Tito, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu, comunism, România, Iugoslavia, China, Vietnam, Albania.

„Când ești mai mic trebuie să ai nu numai un prieten, este bine să ai doi prieteni mari.”
(Nicolae Ceaușescu)

După restabilirea păcii în 1945, țările lumii s-au orientat spre încheierea unor acorduri de colaborare și întrajutorare reciprocă. În acest sens, primul acord comercial între țara noastră și Iugoslavia s-a încheiat la 11 decembrie 1945, dar datorită conflictului sovieto-iugoslav aceste relații s-au distanțat, iar în 1948 Biroul Politic al PMR a decis renunțarea la acest acord.

După formarea CAER¹, unde Iugoslavia nu a fost invitată să participe, a avut loc un schimb de replici politice la nivel înalt și, în consecință, relațiile dintre cele două țări au fost întrerupte în 1950, când guvernul iugoslav și-a retras personalul diplomatic din Republica Populară România și a aprobat retragerea personalului propriu de la Belgrad. Relațiile bilaterale au rămas mult timp la fel, chiar dacă s-au încheiat între 1953-1956 convenții de reluare a traficului feroviar, poștal și vamal.

¹ CAER – acronim pentru Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, fondat în 1949 la inițiativa URSS-ului, ca organizație economică ce cuprindea statele comuniste din Europa, în „replică” la Comunitatea Economică Europeană.

În 1956 Tito a tranzitat România în drumul său spre Moscova în luna mai și a revenit în iunie pentru o vizită oficială, unde, deși partea iugoslavă a fost mai reținută, s-a semnat o Declarație, în care, printre altele, s-a discutat proiectul hidrocentralei de la Porțile de Fier.

Spre deosebire de țara noastră, instaurarea comunismului în Iugoslavia s-a făcut de către comuniștii iugoslavi, fără intervenție sovietică, deci poziția lui Tito era, oarecum, independentă și tocmai de aceea Stalin a încercat înlocuirea lui cu un conducător mai docil. Cu timpul, relațiile iugoslavo-sovietice s-au mai destins, mai ales în 1955, după moartea lui Stalin, însă acestea s-au încordat din nou în 1956, când Tito a susținut mișcările ce promovau ideea că fiecare națiune trebuie să își găsească propria cale spre socialism. După 1964, când și Gheorghe Gheorghiu-Dej a dezbătut problema independenței și suveranității naționale, s-a ajuns la un mod de abordare apropiat de cea titoistă, astfel că cele două țări au început să colaboreze. Cu siguranță, România s-a inspirat din politica lui Tito, văzând în țara vecină un posibil aliat, politic și militar, mai ales că Iugoslavia nu făcea parte din Pactul de la Varșovia.

În primii ani ai regimului Ceaușescu relațiile diplomatice pe plan extern s-au concretizat prin numeroase întâlniri la nivel înalt, importante pentru evitarea izolării și găsirea unor aliați care împărtășeau aceeași ideologie comunistă.

În acest context, numărul mare de întâlniri între Nicolae Ceaușescu și președintele Iugoslaviei, Iosip Broz Tito, între 1966-1970, arată faptul că relațiile cu țara vecină erau strânse, în ciuda unor politici și situații diferite. După alegerea lui Ceaușescu în funcția de prim-secretar general al partidului, prima vizită a lui Iosip Broz Tito în România a fost în aprilie 1966. Cei doi demnitari au vorbit despre situația mișcării muncitorești, situația politică internațională și relațiile bilaterale dintre cele două țări. În ceea ce privește acest ultim aspect, s-a decis intensificarea schimburilor interculturale, științifice, de delegații obștești și de partid și a colaborărilor în domeniul turismului. Fiecare șef de stat a descris apoi situația economică a țării sale, accentuând creșterile economice și eforturile realizate pentru o industrie și o agricultură modernă. Mai realist, Tito a menționat că Iugoslavia are de înfruntat diferite probleme, deoarece trebuie să țină cont de raporturile naționale dintre cele 6 republici. Când s-a pornit construcția socialismului în Iugoslavia, aceasta s-a făcut de la zero, totul a fost distrus după război, ba mai mult, regimul a moștenit peste 300 de mii de invalizi de război, care au primit recompense sociale imediate. Pentru progresul rapid al țării s-a considerat deosebit de importantă dezvoltarea industriei și a electrificării, apoi construirea de spitale, școli și șosele și, pornindu-se de la doar 200 de km asfaltați, s-a ajuns la 12.000 de km. După 1957 s-a trecut la dizolvarea cooperativelor de muncă, iar țărani au putut decide să rămână sau nu sub această organizare.

Despre starea remarcabilă în care trăia națiunea iugoslavă, Tito remarcă: „În vechea Iugoslavie se consuma multă mămăligă; astăzi nimeni nu mai mănâncă mămăligă.”²

² Editor Cezar Stancu, *Prietenul de la Belgrad*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 39.

Un alt aspect de care se temeau conducătorii era iminența unui război în Orientul Apropiat și în cel Mijlociu. Unele țări proaspăt eliberate se aflau sub influența puterilor imperialiste, iar forțele progresiste erau încă prea puțin active și se considera că datoria țărilor socialiste este de a bara încercările reacțiunii în Africa, ajutând aceste popoare să-și mențină independența, acordându-le, totodată, credite pentru dezvoltarea economiei. În ceea ce privește relațiile cu țările europene, acestea erau considerate, de cele mai multe ori, „normale”. Despre vigilență prietenul de la Belgrad considera că „(...) noi trebuie să fim, așa cum spun șvabii, tot timpul acolo unde se complică ceva, ca să putem clarifica imediat, să nu lăsăm să se adune multe lucruri, noi trebuie să fim tot timpul în pas cu ele”.³

În alte întâlniri, președinții vorbiseră despre menținerea comunismului în Indonezia, despre revoluția culturală din China și despre necesitatea de a da o ripostă chinezilor. La nivel internațional, numai o parte din țările comuniste doreau consfătuiri, printre care nu se numărau Coreea, Vietnamul, China, Albania, Cuba, Islanda și Țările Scandinave, cei doi președinți, Tito și Ceaușescu, fiind de părere că nu mai este posibilă organizarea unei întâlniri, în care să se adopte un program unic sau o declarație unică pentru toate țările socialiste. Ba mai mult, Ceaușescu credea că nu mai este posibilă restabilirea rolului de centru conducător al unui partid.

Despre membrii comuniști din țara sa, Tito preciza că sunt 1.000.000 de membri ai U.C.I (Liga Comuniștilor din Iugoslavia) și 7.000.000 de membri în Uniunea Socialistă a Poporului Muncitor. Referitor la relațiile cu țările vecine, Tito observa: „Pe de altă parte, Albania ne atacă în permanență, dar noi nu răspundem. Se înțelege că aici nu este vorba numai de Albania. De fapt, chinezii ne atacă prin Albania. La faptul că prin noi era atacată Uniunea Sovietică, că se bătea șaua să priceapă calul, mai trebuie spus ceva: chinezilor nu le place politica noastră de coexistență pașnică și pătrunderea noastră în India și în alte țări din Africa, Asia, în general în țările nedezvoltate.”⁴

Tito era convins despre China, la acea vreme, că va aluneca într-o tendință de mare putere și de dominație. Din punctul lui de vedere, „(...) comuniștii nu trebuie să comande. Nu concepem ca comunistul să-i comande unui specialist ce anume trebuie să facă la locul lui de muncă. Aceasta pentru că specialistul este specialist, iar eu, bunăoară, nu sunt specialist. Eu, însă, îl pot controla”.⁵

Tito nu vedea cu ochi buni izolarea și știa că nu pot face comuniștii totul singuri, fiind deosebit de periculoasă tendința comuniștilor de a face totul singuri.

Cât despre anul 1968, România nu a rupt relațiile cu Israelul după războiul de 6 zile, Corneliu Mănescu, ministrul de Externe, a fost ales în fruntea Adunării Generale O.N.U., China se pregătea militar, relațiile în Orient erau deosebit de încordate, americanii se simțeau avantajați de criza de acolo, iar unii politicieni doreau transformarea Ciprului într-o puternică bază militară.

³ *Op. cit.*, p. 69.

⁴ *Op. cit.*, p. 106.

⁵ *Op. cit.*, p. 114.

Ceaușescu și Tito aveau păreri asemănătoare în ceea ce privește problema Vietnamului și a Orientului Apropiat, cum că ar trebui să se militeze pentru realizarea unei rezoluții adoptate de Consiliul de Securitate. Tito tocmai vizitase Afganistanul, Pakistanul, Cambogia, India, Etiopia, Yemenul de Sud, Egiptul, Japonia, Mongolia, Iranul, făcuse două escale în U.R.S.S. și parcursese în total 56.000 de km. Printre concluziile pe care le trăsese Tito în urma acestui lung șir de vizite a fost aceea că Împăratul Etiopiei era îngrijorat de ce se întâmpla în Nigeria și că în Arabia Saudită și în Siria se pregăteau teroriști și erau lansați acolo tocmai pentru a ațâța spiritele, iar în ceea ce privește japonezii, aceștia nu vor încerca să cucerească nicio țară din lume pe altă cale decât prin produsele industriei lor.

Ultima oară președinții au avut convorbiri politice în anul 1970, când, de asemenea, au luat în calcul problemele internaționale ale anului, încercând să găsească soluții și să se pună de acord cu posibilele soluții care le stăteau la îndemână.

Simona **MOCIOALCĂ**

Alexandru Purcăruș, *Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 275 p.

“Through the Enemy’s Eyes. Mikhail Gorbachev and His Politics as Perceived by the United States of America: 1985-1991”, a book based well-documented sources of information such as numerous accounts and official documents released by the US Intelligence Service, outlines the most important events that marked the international relationship between the USSR and the USA.

Throughout the entire book the author driven by the need to provide a better understanding and an in-depth knowledge of the historical truth, recounts in a constructive and objective manner the events and political changes that took place in the USSR and that were about to lead to the collapse of the Soviet Empire.

The book captures the very moment when the diplomatic relations between the USA and the USSR have been resumed, a moment of paramount importance which symbolized the end of the Cold War. The complex personality of the Kremlin’s leader, Mikhail Gorbachev is also revealed in various hypostases that are useful and more than welcomed to understand the new course of history and the new political philosophy embraced by the USSR.

This volume puts forward a totally new perspective to perceive the history of the end of the 20th century, presenting at the same time the fresh and original approach of the relations between these two global powers.

Key words: Mikhail Gorbachev, communism, USSR, USA, Cold War, international relations.

Cuvinte-cheie: Mihail Gorbaciov, comunism, URSS, SUA, războiul rece, relații internaționale.

Figura centrală a lucrării *Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991*, scris de Alexandru Purcăruș, este reprezentată de Mihail Gorbaciov, acel conducător al Uniunii Sovietice care, datorită politicii adoptate, a reușit să contribuie la prăbușirea comunismului în Europa și la destrămarea URSS-ului.

Mihail Gorbaciov a primit Premiul Nobel, fiindu-i recunoscute inițiativele prin care a promovat pacea internațională, inclusiv cele care au provocat schimbările politice din Europa de Est de la sfârșitul anilor '80. Liderul de la Kremlin se bucură de apreciere la nivel mondial pentru contribuția sa la încheierea Războiului Rece.

Este foarte interesant că, deși s-au scris și s-au spus multe despre ultimul lider al URSS-ului, Mihail Gorbaciov, această carte surprinde prin modul de abordare și prezentare de noi informații, stârnind interesul cititorului.

În prefața volumului, prof. univ. dr. Constantin Hlihor subliniază că acesta „surprinde cititorul pasionat de istoria recentă a popoarelor din fostul spațiu sovietic prin încercarea de reconstrucție a imaginii liderului de la Kremlin cu ajutorul unor tehnici și metode specifice postmodernismului”.

Prin conținutul său, volumul de față se înscrie printre lucrările de referință pentru tematica tratată, prin documentarea temeinică și mai ales prin modul de abordare. Același Constantin Hlihor menționează că un alt „element care circumscrie volumul elaborat de domnul Alexandru Purcăruș în rândul lucrărilor de interes pentru specialiștii Războiului Rece este acela potrivit căruia imaginea adevărului istoric privind oamenii politici și faptele lor – cu referire la momente sau procese sociale, politice, culturale reflectate în memoria colectivă a unei societăți – nu rămâne o constantă pe parcursul evoluției sale”. Accentul se pune pe analiza tematicii propuse pe baza unor informații, încercându-se astfel evitarea transformării studiului într-o polemică.

Prin noțiunile și modul de prezentare *Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991* nu se dorește a fi o lucrare pur narativă, autorul încercând să răspundă la anumite întrebări prin care să elucideze fapte istorice și să participe la cunoașterea și înțelegerea adevărului. Se încearcă reconstituirea drumului parcurs în vederea îmbunătățirii relațiilor dintre SUA și URSS, motivația SUA de a-și schimba cursul politicii duse față de sovietici, legând aceste noi orientări de informațiile și analizele serviciilor de informații, Alexandru Purcăruș afirmând: „Vom încerca să valorificăm cu predilecție documentele care au ieșit de sub pecetea secretului, documente întocmite de către CIA, Departamentul de Stat sau alte instituții cu atribuții în acest sens. Pe cât posibil, acestea vor fi comparate cu analize provenite din mediul civil”. Autorul încearcă să surprindă și o altă latură „neglijată” privind „strategiile de securitate elaborate de Washington”. Pe parcursul lucrării au fost luate în discuție și „vasta literatură de specialitate”, precum și „memoriile unora dintre cei mai implicați în stabilirea politicii externe americane sau a unor martori și observatori ai evenimentelor”.

Lucrarea de față prezintă perioada de agonie a URSS-ului, relațiile politice cu SUA și situația din statele comuniste în perioada prăbușirii regimului comunist în Europa.

De asemenea, în cuprinsul lucrării se fac referiri la istoria URSS-ului, la nivelul relațiilor internaționale, din 1985, anul preluării puterii de către Gorbaciov, până la prăbușirea Imperiului Sovietic. Prin noua orientare politică, liderul de la Kremlin a contribuit la încheierea Războiului Rece, restabilind relații diplomatice cu SUA.

Autorul volumului în discuție, Alexandru Purcăruș, relatează întâlnirile și conferințele dintre liderii celor două puteri mondiale ce au contribuit la reluarea relațiilor dintre URSS și SUA.

În perioada 1985-1991 SUA au fost conduse de președinții Ronald Reagan și George Bush, astfel sunt luate în discuție și analizate întâlniri și vizite dintre aceștia și liderul sovietic, Mihail Gorbaciov.

Prin prezentarea vizitelor organizate de liderul de la Kremlin la Washington sau de președinții americani Reagan sau Bush la Moscova se încearcă evidențierea modului de abordare a relațiilor internaționale de către liderii mai sus amintiți.

În perioada menționată în volumul de față URSS era condusă și reprezentată pe plan extern de Mihail Gorbaciov, o personalitate a istoriei contemporane. De numele lui Gorbaciov se leagă căderea și reformarea comunismului în statele din Europa de Sud-Est. De asemenea, Gorbaciov este primul șef al Uniunii Sovietice care a regândit sistemul comunist, încercând să adopte reforme.

Liderul de la Kremlin s-a adresat mai multor lideri comuniști, cerându-le să slăbească presiunea asupra oamenilor, să permită realizarea de reforme democratice.

Lucrarea este structurată în cinci capitole, iar la sfârșitul acestora sunt atașate anexe, unde sunt cuprinse documente importante ce fac trimiteri la perioada amintită din istoria celor două state. De asemenea, sunt abordate cu seriozitate strategiile de securitate elaborate la Washington, deoarece din aceste planuri se puteau înțelege acțiunile de politică externă ale SUA.

Cartea lui Alexandru Purcăruș zugrăvește portretul lui Mihail Gorbaciov, în strânsă legătură cu realitatea anilor '80. Gorbaciov este prezentat ca fiind acel politician care a schimbat cursul istoriei comunismului, atât pentru URSS, cât și pentru Europa de Sud-Est.

Relevantă pentru acțiunile și reușitele lui Gorbaciov este aprecierea fostului său consilier, Anatoli Cerneaev: „Gorbaciov nu a fost un mare om politic, însă el a dus la capăt o misiune istorică pentru ruși – salvarea de un regim comunist totalitar. Acest lucru este cel mai important pentru istorie.”

În 1991 Gorbaciov demisiona din funcția de președinte al URSS-ului, fapt ce a atras după sine căderea Imperiului Sovietic. Actualul lider de la Kremlin, Vladimir Putin, aprecia prăbușirea URSS ca fiind „cea mai mare catastrofă geopolitică a veacului al XX-lea”.

Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991 a reușit să surprindă momente importante din relațiile diplomatice dintre cele două țări, urmând să prezint, în rândurile de mai jos, câteva dintre acestea.

În 1985 a avut loc întâlnirea la nivel înalt de la Geneva, dintre SUA și URSS, fără rezultate spectaculoase. Cu toate acestea, șefii celor două state, Ronald Reagan din partea SUA și Mihail Gorbaciov din partea URSS-ului, au convenit să preîntâmpine orice fel de război dintre cele două puteri, angajându-se să nu se mai implice într-o nouă cursă a înarmărilor. Au existat și disensiuni, legate de Inițiativa Apărării Strategice. Gorbaciov a declarat că va retrage trupele sovietice din Afganistan.

Ani mai târziu, Gorbaciov, fiind întrebat ce a văzut în ochii lui Ronald Reagan, a răspuns: „Răsăritul și cerul senin... L-am simțit imediat ca pe o persoană umană foarte autentică. Avea calibrul.”

În 1986 a avut loc întâlnirea de la Reykjavic, în Islanda, dintre Gorbaciov și Ronald Reagan, care nu s-a încheiat prin finalizarea unui acord nou. Totuși, ambii lideri au fost de acord să elimine rachetele balistice cu rază medie din Europa.

La insistențele părții sovietice ca americanii să renunțe la programul militar „Inițiativa de Apărare Strategică”, președintele SUA a părăsit încăperea. Acest program fusese lansat de președintele Reagan și presupunea crearea unui scut antirachetă nord-american împotriva rachetelor balistice intercontinentale, lansate, în general, de URSS. Se prevedea instalarea în spațiul cosmic de sateliți purtători de baterii de lansatoare, dotate cu radare și lasere pentru a depista și distruge mai ușor rachetele balistice, motiv pentru care programul a fost supranumit „Războiul Stelelor”.

La conferința de presă ce a urmat s-a prezentat doar Gorbaciov, care a minimalizat incidentul, afirmând: „În ciuda dramatismului său, Reykjavic nu este o înfrângere, este o breșă. Am privit, pentru prima oară, dincolo de orizont.”

În 1987 a avut loc vizita lui Gorbaciov în SUA. În acest context, s-a încheiat un tratat asupra armelor nucleare cu rază medie de acțiune, semnat la Washington. Conform acestuia, s-au redus în Europa următoarele categorii de arme nucleare: rachetele sovietice SS-20 și cele americane Cruise și Pershing.

Tratatul cu privire la Armele Nucleare cu Rază Medie de Acțiune presupunea eliminarea stocurilor de rachete cu rază medie de acțiune cu focoașe nucleare. Acordul a intrat în vigoare anul următor și prevedea distrugerea tuturor tipurilor de arme prevăzute în tratat. URSS era obligată să renunțe la de peste două ori mai multe lansatoare și rachete decât NATO.

În cadrul vizitei de la Washington, din 1987, relațiile dintre cele două țări au evoluat și la nivel interuman. Ronald Reagan a propus ca adresarea dintre cei doi să se facă pe numele mic: „Puteți să-mi spuneți Ronni. Iar eu, dacă îmi permiteți, am să vă spun Michael.”

Gorbaciov a făcut prima vizită în SUA, la Washington. Cu această ocazie, el nu a mai insistat ca americanii să abandoneze „Războiul Stelelor”, fapt ce a dus la deblocarea negocierilor și la stabilirea unei înțelegeri cu președintele SUA.

În 1988 a avut loc vizita lui Reagan la Moscova. În cadrul acestei vizite, la Kremlin, cei doi au semnat actele de ratificare a Tratatului referitor la forțele nucleare cu rază medie de acțiune. Într-o conferință de presă ad-hoc, președintele Reagan a fost întrebat dacă mai consideră URSS drept un „imperiu al răului”. Reagan a răspuns: „Vorbeam despre alte vremuri, despre altă epocă.” La doar câteva luni de la acest episod, premierul britanic Margaret Thatcher a proclamat: „Acum nu mai suntem în Război Rece.”

În 1988 Gorbaciov a revenit în SUA pentru a ține un discurs în forul ONU. Cu acest prilej, el a evocat schimbările pozitive în raporturile dintre cele două state: „Relațiile dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii numără cinci decenii și jumătate. (...) Prea multă vreme ele au fost concepute sub semnul confruntării, ba uneori chiar al dușmăniei – fie sinceră, fie ascunsă. Dar, în ultimii ani, toată lumea a putut respira ușurată, mulțumită schimbărilor în bine care s-au făcut simțite în însăși esența și atmosfera relațiilor dintre Moscova și Washington.”

În 1989 a avut loc întâlnirea dintre Gorbaciov și Bush de la Malta, astfel că într-un memorandum, înaintat Casei Albe de către Departamentul de Stat, se afirma: „Întâlnirea de la Malta prezintă o excelentă oportunitate pentru a determina

schimbări politice în Europa Orientală.” Se atrăgea atenția că Gorbaciov nu trebuie să fie lăsat să aducă în discuție o posibilă destrămare simultană a NATO și a Pactului de la Varșovia. Bush a declarat după această întâlnire, într-un interviu acordat revistei „Time”, că relația dintre el și Gorbaciov, în urma discuțiilor purtate, este una foarte personală: „Găsesc modalități să-l contactez într-un fel foarte calm. Pot să-i scriu, pot să-i dau telefon. Nu vom fi «prieteni prin corespondență», dar putem comunica.”

Gorbaciov s-a pronunțat pentru relații bune cu Washingtonul, afirmând că Moscova nu mai vede în statul american un inamic: „În primul rând, președintele Statelor Unite trebuie să știe că Uniunea Sovietică nu va declanșa în niciun caz vreun război... Uniunea Sovietică este gata să nu mai considere Statele Unite drept dușmanul său.”

Întrevederea de la Malta a avut loc lângă portul Valetta, pe timpul unei furtuni năprasnice, de aceea presa a numit evenimentul „summitul răului de mare”. Se convenise ca discuțiile să aibă loc, succesiv, la bordul unui vas militar sovietic, crucișătorul „Slava”, și al unuia american, crucișătorul „USS Belknap”.

Un moment mai tensionat s-a creat atunci când Bush i-a reproșat lui Gorbaciov implicarea sovietică în America Centrală, aceasta fiind un „element de ruptură” în relațiile bilaterale. Președintele SUA a condiționat de rezolvarea acestei probleme chiar susținerea economică a Rusiei. Pentru Bush, summitul de la Malta a fost un „mare succes”, chiar și Gorbaciov aprecia că legăturile dintre cele două state s-au îmbunătățit considerabil. La finalul discuțiilor, cei doi șefi de stat au participat la o conferință comună de presă.

În 1990 au avut loc întâlniri între șefii celor două puteri mondiale, SUA și URSS, unde au fost luate în discuție probleme privind securitatea și cooperarea în Europa, de exemplu la Paris. CIA a elaborat Estimarea Națională de Securitate 12-90, Viitorul Europei Răsăritene. Specialiștii americani considerau că, fără îndoială, „regimul comunist în Europa de Est este terminat și nu va fi reînviat”. În analiza specialiștilor se afirma că „Pactul de la Varșovia este mort, în esență, ca o alianță militară, iar eforturile sovietice de a-l transforma într-o alianță politică vor eșua, în cele din urmă”.

Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991 a luat în discuție și modul în care cele două puteri mondiale au reacționat față de războiul din Golf. Acesta a început în august 1990, când Saddam Hussein, liderul Irakului, a ocupat micul emirat producător de petrol, Kuwait. La cererea SUA, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția nr. 660, prin care era condamnată invazia și cerea retragerea imediată și necondiționată a Irakului și începerea negocierilor dintre ambele părți. Consiliul va readopta încă 11 rezoluții pe aceste teme.

Rezoluția nr. 678/29 noiembrie 1990 autoriza statele membre ONU să ia toate măsurile necesare împotriva Irakului, dacă nu se va retrage din Kuwait. Aceasta constituia baza legală a Războiului din Golf, dacă Irakul nu se conforma. Moscova nu și-a exercitat dreptul de veto, plasându-se în tabăra americană. Moscova, în urma unor eforturi diplomatice americane, s-a pus de acord cu SUA în privința unei

declarații comune, prin care să condamne invadarea Kuwaitului de către Saddam Hussein.

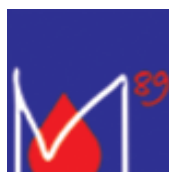
Gorbaciov se afla într-o situație dificilă: Irakul era aliat al Moscovei, căruia i se furniza armament. Armata irakiană era asistată de mii de consilieri sovietici. URSS avea peste 50 de milioane de musulmani printre locuitorii săi. Moscova nu putea accepta cu ușurință acțiunea militară a americanilor împotriva Irakului.

Bush i-a propus lui Gorbaciov o întrevvedere într-o capitală neutră din Europa, intenționând să-i acorde și un sprijin financiar. În 1990 a avut loc întâlnirea dintre cei doi de la Helsinki, în Palatul prezidențial al președintelui finlandez, Mauno Koivisto. S-a convenit asupra unei declarații comune, care conținea următorul fragment: „Preferința noastră este să rezolvăm criza în mod pașnic și vom fi uniți împotriva agresiunii Irakului atâta timp cât există criza (...) și, dacă actualele măsuri nu reușesc să-i pună capăt, suntem pregătiți să luăm în considerare măsuri adiționale, în conformitate cu Carta ONU.”

Prin diversitatea problemelor abordate, prin modul de prezentare și analizare, volumul *Prin ochii inamicului. Mihail Gorbaciov și politica sa în percepția Statelor Unite ale Americii 1985-1991* constituie un material complex, bine documentat, care poate fi folosit atât pentru informarea publică, cât și pentru cercetarea istorică.

Am încercat, în cadrul prezentării, să aduc în discuție câteva din informațiile redată în volumul de față, de altfel foarte importante pentru cunoașterea evenimentelor petrecute între anii 1985-1991. Prin complexitatea sa, lucrarea lui Alexandru Purcăruș este esențială ca sursă de cercetare și documentare.

Cristina **TUDOR**

**Militari, victime, pionieri și uteciști.
Revoluția din Decembrie 1989 de pe cele două baricade**

On December 12th 2015, at the „Orizont” Hall of the Romanian Writers’ Union, the “Memorialul Revoluției” Association launched its latest publications as a preview to the commemorative activities dedicated to the Revolution and its Martyr Heroes. 4 new titles were released on this occasion: two very interesting books: “Images of Soldiers and Victims of the Revolution from Timișoara. Controversial Aspects on the involvement of the Army in Repressing the Protest Movements” [*Imaginea militarilor și a victimelor în Revoluția de la Timișoara. Aspecte controversate cu privire la implicarea Armatei în reprimarea mișcării de protest*] and “Pioneers and UTC representatives against Ceaușescu. December ’89 in Timișoara” [*Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie ’89 în Timișoara*] and the 15th and the 16th issues of the “Memorial 1989”, our scientific and information bulletin. The two books are signed by the journalist Lucian-Vasile Szabo and the historian Dumitru Tomoni, two close and loyal collaborators of our association.

The books have been introduced to the wide public by Mr. Cornel Ungureanu, Chairman of Writers’ Union – Timișoara Branch and the host of our event at the “Orizont” Hall, the journalist Viorel Marineasa and the writer and cineaste Lucian Ionică. The “Memorialul Revoluției” Association was represented by Mr. Traian Orban, President, and Mr. Gino Rado, Vice-President, both delivering very emotional and interesting speeches. The authors have also taken the floor explaining what were the reasons that have driven them to write the books and which were the bases of their research studies.

Key words: Revolution, Timișoara, December 1989, Army, children, Cornel Ungureanu, Traian Orban, Gino Rado, Viorel Marineasa, Lucian Ionică, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni, Richard Andrew Hall.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Timișoara, Decembrie 1989, Armată, copii, Cornel Ungureanu, Viorel Marineasa, Lucian Ionică, Traian Orban, Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni, Richard Andrew Hall.

Comemorarea Revoluției din Decembrie 1989 a constituit prilejul, ca în atâția ani, de a ne lansa ultimele apariții editoriale. Dacă toamna se numără bobocii, noi ne-am numărat cărțile tipărite la propria editură... primăvara și ne-au ieșit la socoată nici mai mult nici mai puțin de 24, cărora li se adaugă ediția de față a buletinului nostru științific și de informare, ajuns deja la numărul 17. Deoarece orice editură care se respectă se expune nu doar off-, ci și on-line, din aprilie a pătruns și a noastră în spațiul virtual, pentru că „virtuțile” cărților se cer a fi dezvăluite.

Revenind la lansarea de decembrie, din „contabilizarea” anului 2015 reținem 4 apariții: cărțile *Imaginea militarilor și a victimelor în Revoluția de la Timișoara*, *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie 1989 în Timișoara*, precum și nr. 15 și 16 ale buletinului „Memorial 1989”.

Lansarea celor 4 volume s-a desfășurat, cum era de așteptat, în Sala „Orizont” a Uniunii Scriitorilor din România, în 12 decembrie 2015. Debutul evenimentului (ca, de altfel, evenimentul în totalitatea lui) i-l datorăm președintelui Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România, criticul literar Cornel Ungureanu, care a reamintit că în Sala „Orizont” „în ianuarie 1990 Costinaș și Lucian Ionică încercau să reconstituie o parte din istoria de la Timișoara a lui Decembrie 1989”, deci o sală în care atunci încă se făcea istorie „devine o oră un muzeu al Revoluției”, al unei istorii recente, retrăite încă de generațiile co-părtașe sau martore la evenimente.

Pentru început, dar nu pentru prima oară, despre cărțile lansate și ale lor autori a vorbit jurnalistul și scriitorul Viorel Marineasa, un consecvent colaborator al nostru, care a subliniat că Lucian-Vasile Szabo, cel ce pune față în față imaginea, uneori contorsionată, a militarilor cu a victimelor Revoluției din Timișoara lui Decembrie 1989, „este

foarte harnic și foarte temeinic în tot ceea ce face, el singur este un institut de cercetare”. De altfel, misiunea lui nu este ușoară, ne atrage atenția Viorel Marineasa, deoarece el încearcă „să asaneze” „terenul” pe care au pășit și pășesc cercetătorii, unii dintre ei în goană după filonul, nu de aur, ci de senzațional, sacrificând, de dragul acestuia, adevărul, care trebuie să primeze într-o cercetare științifică, deci „polemizează cu tot felul de teze răspândite de către alți așa-ziși cercetători români care deformează istoria din cabinetele lor fără să-și bată capul să se informeze cum au stat lucrurile”.

Atât Lucian-Vasile Szabo, cât și Dumitru Tomoni, care semnează cea de a doua carte lansată, „sunt astăzi în primă actualitate”, „ei nu sunt subiectivi în ceea ce fac, ei lasă, de cele mai multe ori, să glăsuiască documentele, să glăsuiască mărturiile” și „trebuie să corecteze exact ceea ce alții strică”, și-a nuanțat ideea Viorel Marineasa.

Revenind exclusiv la Lucian-Vasile Szabo, Viorel Marineasa a atras atenția că „studiul fundamental din acest volum este cel consacrat implicării Armatei și, cu toată durerea, el demontează un anumit mit, cel plasat sub lozinca «Armata e cu

noi!». Oamenii au strigat «Armata e cu noi!» poate din teamă, poate din dorința de a-i converti pe cei care atunci au tras la gânduri mai bune”. Desigur că „degetul” lui Viorel Marineasa este ațintit spre conducătorii Armatei, deoarece „nu poți să vorbești de bieții militari în termen timorați, care nici nu ar fi trebuit să fie acolo, să fie scoși, aceia, de frică, cine știe ce au făcut”. Tragic și revoltător este că „acești comandanți s-au încurcat în minciuni, în scuze, au căutat să-și spele pielea și au fost recompensați, au ajuns la grade de generali”, nume care nu au fost rostite, de această dată, dar care sunt arhicunoscute.

Alte două teme au mai făcut obiectul cuvântului lui Viorel Marineasa pe marginea cărții lui Lucian-Vasile Szabo: redeşeptarea sentimentului religios în timpul Revoluției, „acel dramatic «Există Dumnezeu!», pe care oamenii l-au lansat”, care „este foarte atent urmărit cu toate implicațiile sale”, fiind „cântărit și rolul clerului, de o parte și de alta, cel ortodox și cel din rândul protestanților, din jurul lui Tőkés”, și Proclamația de la Timișoara cu circumstanțele prefigurării și apariției ei. Concluzia vorbitorului: „o carte incitantă și, într-adevăr, o nouă cărămidă care reușește să ne refacă această imagine a Revoluției de la Timișoara”.

Lucian-Vasile Szabo s-a axat, în cercetarea sa, în primul rând pe „documentele Armatei: jurnale de luptă, declarații ale ofițerilor, subofițerilor, declarații făcute în diferite contexte, fie la Procuratură, fie rapoarte înaintate tot Procuraturii, cum era atunci, Parchetul de acuma, fie declarații în proces, deci documente de ale lor”. Concluzia pe care o desprinde autorul este că Armata nu a fraternizat cu adevărat în Decembrie 1989 cu populația, existând doar gesturi sporadice, venite din partea unor ofițeri curajoși, nedispuși la compromisuri, cum au fost Gheorghioiu, Oancea și Burac, în rest, pericolul planând asupra demonstrațiilor și a celorlalți timișoreni și după căderea lui Nicolae Ceaușescu.

Implicarea ofițerilor în represiunea din Decembrie 1989, care este de netăgăduit, date fiind dovezile strânse în dosarele Revoluției, este dublată, din păcate, de neimplicarea celor învestiți să finalizeze aceste dosare, iar „faptul că dosarele Revoluției au fost închise¹ demonstrează exact acest lucru, că acele persoane din Armată care au tras în populație sunt protejate”, când „firească ar fi fost să se judece aceste dosare, să se ajungă la o sentință, să se constate chiar faptul că fapta a fost prescrisă, că nu mai există, dar să se judece, să fie o sentință, să știm cu toții cine au fost aceia, cine a tras, cum a tras, în ce condiții și de ce”.

Relativ la cartea lui Dumitru Tomoni, Viorel Marineasa a punctat pe empatia ce răzbate din ea, inerentă subiectului abordat: „Aici sunt momente care îți trezesc o emoție greu de reprimat, toți puștii aceștia, unii dintre ei amestecați în Revoluție, alții morți întâmplător, alții răniți, ultimele lor vorbe, ce au zis părinții, emoția te copleșește și aproape că e greu de suportat, e greu să urmărești ce e aici”. Dar filonul emoțional este dublat, cum era firesc, de o documentare foarte precisă, cu „anexe,

¹ Dosarele Revoluției, clasate în 14 octombrie 2015 din lipsă de probe, au fost redeschise la câteva luni de la lansarea de la „Orizont”, respectiv în 5 aprilie 2016, din ordinul procurorului general interimar, Bogdan Licu, pe motiv că soluția dată a fost „netemeinică și nelegală”, rezoluția urmând să fie „confirmată de Înalta Curte de Casație și Justiție”.

declarații, certificate, tabele, interviuri, memorii, care, sigur, nu sunt toate opera lui Dumitru Tomoni, ci sunt documente care se păstrează în arhiva Memorialului, pe care el le pune foarte bine în valoare, asta-i și menirea, să nu fie, acolo, o literă moartă, să nu fie puse undeva, într-un sertar, și să nu aibe nimeni acces la ele”.

Multe au fost motivele care l-au determinat pe autorul cărții să-i prezinte pe cei mai tineri participanți ai Revoluției, unii rămași în viață, alții uciși și deveniți eroi. În primul rând, pentru că „ imaginea participării tinerilor în Decembrie '89 era imaginea lui Gavroche, mediatizat de Televiziunea Română, declarată conjunctural liberă atunci”, or, Timișoara își are, și ea, tinerii săi eroi, unii dintre ei aflați încă la vârsta mașinuțelor și a păpușilor, care au avut parte, din păcate, doar de mașini... de luptă.

L-a obligat pe Dumitru Tomoni la replică și mass-media, care, în prezentarea Revoluției din Timișoara, „pur și simplu eluda jertfa și participarea timișorenilor, căuta să pună totul pe seama agenților străine, care au provocat totul și au scos timișorenii ca pe o turmă în stradă, făcându-i masă de manevră și carne de tun”.

Cea mai puternică motivație se leagă de vârsta participanților la Revoluție și de profesia autorului. Asta pentru că istoricul Dumitru Tomoni este și profesor și s-a simțit dator, în această dublă calitate, să scrie în memoria copiilor și a tinerilor molestați, răniți sau răpuși de gloanțe. De altfel, în decembrie 2009, când activa la Inspectoratul Școlar Județean Timiș, a finalizat, printr-un parteneriat cu Mitropolia Banatului, cu Memorialul Revoluției și cu Consiliul Județean Timiș, acțiunea de amplasare de plăci comemorative în toate școlile unde au învățat cei 7 elevi uciși în Decembrie 1989.

Dacă implicarea copiilor la Revoluția din Decembrie 1989 nu a putut fi negată, întrucât, a accentuat autorul, „era vizibilă, n-a fost loc fierbinte în Timișoara în acea săptămână în care să nu fie prezenți copiii”, s-a încercat minimalizarea și chiar discreditarea lor pe mai multe căi.

S-a afirmat, în primul rând, ne atrage atenția autorul, că ar fi vorba de „copii ai străzii”, teorie aberantă, deoarece aceștia au fost și au rămas, de fapt, rezultatul tulburilor și incertelor vremuri post-revoluționare, marcate de pauperitate și numeroase cazuri de abandonare a copiilor de către părinți.

S-a vehiculat și că ei proveneau de la Școala Ajutătoare din Timișoara, o altă elucubrație pe care autorul o spulberă prin cercetarea pe care o întreprinde, ajungând la concluzia că niciunul din cei aproape 150 de elevi reținuți în zilele Revoluției nu provenea de la Școala Ajutătoare.

Lucian Ionică a exclus, de asemenea, teoriile cu pricina din perspectiva intervievatorului care a stat față în față cu unii dintre acești copii: „Nu arătau deloc a copii ai străzii, pentru că, evident, nu existau, nu erau deloc copii care să aibe vreo deficiență de un oarecare fel, erau niște copii absolut normali, firești, obișnuiți, care au simțit nevoia să participe la evenimentele acelea cu totul speciale”.

În sfârșit, au existat și voci care au susținut că eroismul copiilor ar fi derivat din ingerarea de alcool, reieșind de aici un puternic acces de delirium tremens, dar nu al participanților la Revoluție, ci al celor la mârșăvia cu pricina.

Trecând la buletinul științific și de informare, acesta a suscitât interesul, în primul rând, prin prisma faptului că, din fericire, există și cercetători ce nu „malaxează” realitatea cu ficțiunea, precum romancierii. Este vorba despre unul chiar de peste ocean, a cărui teză de doctorat pe tema Revoluției deschide, deja din anul 2012 și din ediția nr. 10, buletinul nostru. Richard Andrew Hall abordează în *Rescrierea Revoluției. Relațiile într-un regim autoritar și triumful revizionismului securist în România de după Ceaușescu*, căci acesta este titlul tezei sale de doctorat susținute în decembrie 1996 la Universitatea Indiana, puncte de vedere incitante și, de multe ori, controversate despre Revoluție, pe care încearcă, după caz, să le expliciteze sau să le demonteze.

În Richard Andrew Hall, Viorel Marineasa vede „un om foarte serios, care ia lucrurile de-a fir a păr și nu mai cade în capcanele celorlalți fanteziști din străinătate și din țară, care au văzut numai comploturi, au văzut zeci de mii de ruși care se întorceau din Iugoslavia”, când, de fapt, adaugă tot Viorel Marineasa, „Atunci, în ziua de 16 decembrie, pe podul acela de la Maria, am văzut, am cunoscut mai mult de jumătate din oameni ai Timișoarei, pe care nu-i mai văzusem de mult timp, și m-am bucurat foarte mult, oameni pe care nu-i mai văzusem cu anii, aceștia au fost acolo”, idee reluată, în alt context, și de Traian Orban, președintele Memorialului Revoluției, care a remarcat că „Este nemaipomenit pentru o idee să fie în stradă în Timișoara în Decembrie '89 peste 180.000-200.000 de oameni, strigând libertate după 45 de ani de comunism! Era grozav să poți striga libertate după 45 de ani !”.

De altfel, Richard Andrew Hall și-a făcut din prezentarea Revoluției din Decembrie 1989 o datorie de suflet, pentru că, a precizat Gino Rado, vicepreședintele Memorialului Revoluției și directorul editurii noastre, „(...) în primăvară a dus un adevărat război în Statele Unite între istorici pro, să spunem, versiunea Timișoara și pro versiunea București. Și acolo a adus foarte multe argumente, a citat foarte mult din colegii noștri, care au scris și au cercetat aici, în Timișoara, și a susținut cu brio adevărul istoric din Timișoara”.

Prin cei doi scriitori, a punctat criticul literar Cornel Ungureanu, „istoria Timișorii se întâlnește cu istoria culturii”, deoarece nici Lucian-Vasile Szabo, nici Dumitru Tomoni nu sunt cantonați doar în istoria recentă a României, primul preocupat fiind de Eminescu, Slavici, Creangă și Caragiale, iar al doilea de *Societate, cultură și politică. Astra în Banat*, titlu care ne vine dinspre lucrarea sa de doctorat. Ambele cărți țin „de istoria înaltă”, cum o numește tot Cornel Ungureanu, „de sacrificiile din Timișoara lui Decembrie '89”.

Adina HORNEA ABRUDA

Memorialul Revoluției în circuitul artistic al Timișoarei

The first edition of the Biennial “Timișoara Art Encounters” has established a national dialogue extended over 5 decades of creation between different art centres, from Iași to Craiova, from Cluj to Arad, from Bucharest to Constanța, by means of the 15 exhibitions organised under this event as well as through the numerous residences of the young artists who have spent several years in Timișoara creating valuable works of art for this event, being at the same time assisted by the biennial curators who have researched and explained the artistic phenomenon during the artists’ residence in Romania.

Under this project, the “Memorialul Revoluției” Association has hosted, from October 3rd to October 31st 2015, the works of several members of the “Avantpost” Group, whose exhibition titled “Connection to the Present” creates a bridge towards the permanent exhibits of our Museum.

Key words: “Memorialul Revoluției”, Timișoara, Art Encounters, “Avantpost”, Aura Bălănescu, Liliana Mercioiu Popa, Alexandru Boca, Sorin Oncu, Cosmin Haiăș, Renée Renard, Marius Jurcă, Bogdan Tomșa, Livia Mateiaș, Nicolae Velciov.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Art Encounters, Aura Bălănescu, Liliana Mercioiu Popa, Alexandru Boca, Sorin Oncu, Cosmin Haiăș, Renée Renard, Marius Jurcă, Bogdan Tomșa, Livia Mateiaș, Nicolae Velciov, AvantPost.

Peste 100 de artiști și-au expus lucrări în Arad și Timișoara în cadrul primei ediții a Bienalei de artă contemporană „Timișoara Art Encounters”. Acest prim pas a fost făcut spre a pune față în față artiști consacrați, români, dar și străini care fac referire la spațiul românesc în opera lor, cu cei care s-au afirmat în ultimii ani.

Organizatorul principal al bienalei a fost Fundația Art Encounters, în colaborare cu Primăria Municipiului Timișoara și cu Direcția Județeană pentru Cultură Timiș, în parteneriat cu Asociația „Timișoara Capitală Culturală Europeană”, Muzeul Național de Artă Contemporană din București, Muzeul de Artă din Timișoara, Universitatea de Vest din Timișoara, Primăria Municipiului Arad, Institutul Cultural Francez din Timișoara, Centrul Cultural German din Timișoara, Fundația Triade, Galeria Calina, Galeria Jecza, Galeria Calpe, Institutul pentru Relații cu Străinătatea din Stuttgart și Ordinul Arhitecților din România.

Fundația culturală independentă Art Encounters a fost înființată în 2015 de către Ovidiu Șandor, un pasionat colecționar, membru al Comitetului de achiziții de artă est-europeană și rusă a Muzeului Tate Modern din Londra, cu scopul de a susține arta contemporană românească. Ideea a pornit de la o discuție dintre el și cei doi curatori, Rainald Schumacher și Nathalie Hoyos, și din dorința de a organiza o expoziție la Timișoara, în toamna anului 2015, ajungându-se, în cele din urmă, la o manifestare de artă de mare anvergură.

Din echipa proiectului au făcut parte Sorina Jecza și Suzana Vasilescu, Oana Romocea și Vlad Tăușan, voluntari din echipele partenere, printre care Oana Simionescu de la Ordinul Arhitecților, Filiala Timiș, Ingrid Diac și Delia Crăciun de la Institutul Francez din Timișoara și Raluca Popa de la Centrul Cultural German din Timișoara.

Pentru eveniment au fost selectate 14 spații, respectiv: Muzeul de Artă, Galeria Helios, Halele Timco, City Business Centre, Mansarda Universității de Vest, galeriile Calina, Jecza și Calpe, Cazarma U, Memorialul Revoluției, dar și principalele piețe.

Prin „Timișoara Art Encounters” s-a stabilit un dialog național întins pe 5 decenii de creație între diferitele centre de artă, de la Iași la Craiova, de la Cluj la Arad, de la București la Constanța, prin cele 15 expoziții care au avut loc în cadrul evenimentului, dar și prin numeroasele rezidențe ale tinerilor artiști, care au petrecut și au creat, o perioadă de timp, la Timișoara lucrări pentru bienală, secondată de curatorii bienalei, care au cercetat și explicat fenomenul artistic pe perioada rezidenței.

Despre alegerea temei „Aparență și esență” organizatorii au motivat într-un interviu realizat de Maria Neneciu¹: „Nu doar la nivel filosofic, dar și în accepțiunea generală intervine conștientizarea diferenței dintre aspectul senzitiv al unui obiect sau al unei situații și esența acestora.”

Curatorii evenimentului au evidențiat faptul că nu există școli, nu există trenduri, nici vreun „-ism”, ci există sute de artiști, dintre care foarte mulți rămân activi doar o perioadă de câțiva ani, din lipsa galeriilor, a colecționarilor privați și a instituțiilor care să colecționeze și să sprijine crearea lucrărilor.

Bienala „Timișoara Art Encounters” s-a diferențiat pe patru categorii: „Expoziții”, „Comunicare”, „Rezidențe” și „Educație”. Bazându-se pe ideea că arta se învață, dar și pe un studiu care arată că, dacă un copil n-a vizitat niciun muzeu

până la 6 ani, nu o va face nici în viitor, organizatorii au dezvoltat un amplu proiect educațional.

Memorialul Revoluției a găzduit în cadrul bienalei, în perioada 3-31 octombrie 2015, lucrări semnate de: Aura Bălănescu², Liliana Mercioiu Popa³, Alexandru

¹ <http://www.institute.ro/arte-vizuale/art-encounters-timisoara-832.html>.

² Absolventă a Facultății de Arte și Design din Timișoara, secția sculptură (2003), și a Școlii Doctorale (2010) din cadrul facultății respective.

³ Absolventă a Facultății de Arte și Design din Timișoara și cadru didactic în cadrul aceleiași facultăți încă din 1999.

Boca,⁴ Sorin Oncu⁵, Cosmin Haias⁶, Renée Renard⁷, Marius Jurcă⁸, Bogdan Tomșa⁹, Livia Mateiaș¹⁰ și Nicolae Velciov¹¹, cu toții membri ai Grupului AvantPost, reunite în cadrul expoziției „Conexiunea cu prezentul”, care stabilește o punte spre exponatele permanente ale Memorialului Revoluției. Trecut și viitor, vechi și nou, comunism și democrație, real și imaginar, într-un posibil dialog artist-vizitator.

„Șapte zile în șapte orașe – deși sună ca un mit al creației, este, de fapt, povestea adevărată a Revoluției care, în decembrie 1989, a îndepărtat de la putere dictatura lui Nicolae și a Elenei Ceaușescu. Orașul Timișoara și locuitorii săi sunt, pe bună dreptate, mândri să fi fost cei care au pornit scânteia care a aprins o țară întreagă.

Memorialul Revoluției este un loc unde privitorul poate face o apreciere a evenimentelor, a furiei și curajului protestatarilor care au sfidat moartea, dar este, totodată, și

un monument comemorativ al celor morți și răniți în acele zile. Clădirea și expoziția de fotografii și obiecte-document nu se află, la ora actuală, într-o stare dintre cele mai bune. Este cât se poate de clar că finanțarea acestui proiect lasă de dorit, iar

⁴ Absolvent al Facultății de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării, specialitatea publicitate (2012), actualmente student la Facultatea de Arte și Design, secția fotografie și video-procesare a imaginii pe calculator.

⁵ S-a născut în Serbia, la Pancevo și a absolvit studiile universitare, de master și de doctorat la Timișoara, în cadrul Facultății de Arte și Design.

⁶ Absolvent al Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara (1993), al Facultății de Arte și Design și al masterului de politici culturale europene din cadrul aceleiași facultăți.

⁷ Absolventă a Facultății de Medicină Veterinară și a Facultății de Arte și Design din Timișoara.

⁸ Absolvent al Facultății de Arte și Design din Timișoara, secția grafică (2008), al masterului (2010) și al Școlii Doctorale (2014), secția arte vizuale.

⁹ A absolvit Facultatea de Arte și Design, secția pictură (2011), și masterul „Surse și resurse ale imaginii”, în cadrul aceleiași facultăți.

¹⁰ Absolventă a Facultății de Arte și Design din Timișoara, a unui master cu specialitatea grafică, în cadrul aceleiași Universități, și a Școlii Doctorale, secția arte vizuale.

¹¹ Absolvent al Facultății de Arte și Design din Timișoara (2013) și al masterului (2015), secția pictură.

resursele necesare unei conservări corespunzătoare a exponatelor nu sunt, nici ele, suficiente. Organizația care ființează în spatele Memorialului este Asociația Memorialul Revoluției, a cărei misiune este de a coordona și sprijini cercetările științifice despre evenimentele Revoluției, cu scopul înțelegerii acestora, a regimului comunist și a evoluției faptelor care au dus la răsturnarea acestuia. Asociația este cea sub a cărei egidă s-au ridicat o serie de monumente care comemorează Eroii Revoluției. Întregul Memorial respiră și expiră aerul greu al unui trecut problematic, al memoriilor reprimite și al traumelor emoționale. Să fie o simplă coincidență faptul că incinta în care se află găzduia, odată, sediul Comandamentului Militar Sovietic? Locația în sine amintește de un anumit moment al istoriei de care unii membri ai societății românești s-ar putea să nu dorească să își amintească, fără să mai menționăm umbra încă persistentă a omniprezenței instituției numite Securitate. În prezent, clădirea este pe cale de a deveni parte a unui dialog artistic. Intervenții ale artiștilor membri ai Grupului AvantPost, dintre care majoritatea trăiesc și activează în Timișoara, nu vor modifica niciun element al expoziției existente, ci vor încerca să stabilească o conexiune cu evenimentele care au avut loc și pe care muzeul le relatează. Unii dintre membrii AvantPost nici măcar nu se născuseră în 1989. Majoritatea erau încă, pe atunci, niște copii sau, cel mult, adolescenți. Dialogul acesta va fi unul sensibil și dificil, căci va încerca să șteargă praful uitării care s-a așezat pe exponatele-document. Va fi o confruntare care o să ridice întrebări pentru care nu se vor găsi răspunsuri dinainte fabricate. Prin această adăugare a unui nou strat al percepției vizuale și estetice, Memorialul are șansa de a se transforma într-o instituție îndreptată spre ambele direcții, adică spre trecut, dar la fel de bine și spre viitor. Acești artiști, însă, nu sunt primii care și-au adus lucrările în contextul complicat și controversat pe care îl creează această perioadă întunecată din istoria României. De îndată ce aruncă o privire în jurul Memorialului, vizitatorul va găsi lucrări ale unor artiști ce aparțin și unei alte generații. Conexiunea cu trecutul și cu istoria, oricât de dureroasă, constituie piatra de temelie a unei societăți democratice și încrezătoare în forțele proprii. Grupul AvantPost adaugă unei astfel de evoluții un nou nivel, pe cât de important, pe atât de stimulant.” (Rainald Schumacher / Nathalie Hoyos)

Simona **MOCIOALCĂ**

INSTANTANEE – MEMORIAL

Decembrie 1989, amintiri și neuitare

The anniversary programme of the “Memorialul Revoluției” Association is clearly set for every December when, on an annual basis, we organise and attend various events and activities such as our traditional pilgrimages to the Revolution monuments, book launches, mini-football competitions, the special visit paid by “Poli”, our local football team as well as a number of other deferential activities.

It wouldn't be fair to say that the activities we are attending or organising or the tourists who visit us in December exceed the events we plan or the visitors who step in over the entire calendar year. However, every year, December brings a special thrill of the unique moments we have lived in 1989 and which cannot be forgotten, a thrill that we have also felt in December 2015.

Key words: “Memorialul Revoluției” Association, Revolution, December 1989, Heroes, reverential pilgrimages, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Revoluție, Decembrie 1989, Eroii, pelerinaje omagiale, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni.

Nu s-ar putea spune că am avea mai multe activități în Decembrie decât pe întreg parcursul unui an calendaristic sau cu mult mai mulți turiști printre noi. Totuși decembrie poartă în el un fior aparte al momentelor unice pe care le-am trăit în 1989 și pe care nu trebuie să le uităm.

Poate că la începuturi a fost altfel, dar, treptat, preocupările noastre au inclus tot mai multe activități: vernisaje, lansări de carte, întâlniri la nivel înalt, conferințe, seminarii, dezbateri, mese rotunde, inaugurări, astfel că agenda noastră de lucru este plină în fiecare moment al anului.

Programul aniversar al Memorialului Revoluției este foarte bine fixat pentru fiecare decembrie, când, an de an, avem 3 pelerinaje: unul la monumentele dedicate Eroilor timișoreni, în 18 decembrie, proiect devenit, pe parcurs, educativ, la care participă școli gimnaziale și licee din Timișoara și județul nostru, unul la București și Popești-Leordeni, în 19-20 decembrie, urmat de cel de la Slatina, în 21 decembrie.

Competițiile sportive la minifotbal: „Cupa Memorialul Revoluției” și „Supercupa Memorialul Revoluției” au menirea de a-i familiariza pe tinerii sportivi amatori, alături de familiile și prietenii acestora, de evenimentele din Decembrie 1989 din Timișoara și din țară, păstrând, astfel, vie memoria lor.

Spre bucuria noastră, an de an, în seara de 16 decembrie, suporterii echipei de fotbal „Poli” fac un marș comemorativ al Revoluției, în care trec și pe la Memorial, scandează slogane omagiale, încheind cu Complexul din Cimitirul Eroilor, realizat tot de asociația noastră.

În fiecare Decembrie a devenit tradițională lansarea de cărți la sediul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timiș, unde critici literari și istorici prezintă ultimele noastre apariții editoriale, cum au fost cele de la finalul anului 2015: volumul semnat de Lucian-Vasile Szabo, *Imaginea militarilor și a victimelor în Revoluția de la Timișoara. Aspecte controversate cu privire la implicarea Armatei în reprimarea mișcării de protest*, cel al lui Dumitru Tomoni, *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara* și nr. 16 al buletinului nostru științific și de informare, „Memorial 1989”.

Imaginea Revoluției nu se estompează în timp, cel puțin nu la Memorial. Noi păstrăm vie memoria celor care și-au dat viața pentru libertatea noastră, prin Centrul de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română, prin filmele documentare și sălile expoziționale, iar numărul mare de participanți la evenimentele noastre arată că am reușit să atragem un public interesat și, de multe ori, documentat.

Simona **MOCIOALCĂ**

Pelerinaj la București și Slatina în memoria Eroilor-Martiri ai Revoluției

“On the trail of both the Martyrs and the Ashes of Heroes fallen in the Romanian Revolution” was a new commemorative activity held by the “Memorialul Revoluției” Association of Timișoara in December 2015. The event consisted in our traditional pilgrimages to Bucharest, Popești-Leordeni and Slatina where the pilgrims attended a wreath-laying ceremony followed by a candlelight vigil and joined together in prayer, honouring thus the memory of the Heroes fallen in the Romanian Revolution of December 1989.

As in the previous years, the pilgrimage was attended by a large number of inhabitants of Timișoara side by side of the members of members of the mournful families, the wounded and their relatives, the surviving revolutionaries, the representatives of “17 Decembrie 1989” Association and “Altar” Association, numerous students and senior citizens and the members of the National Association of Pensioners in Romania. High officials representing the Romanian Presidency and the Government, the representatives of the Prefect’s Office of Ilfov County and the Mayor’s Office of the Town of Popești-Leordeni as well as the members of different Associations of Revolutionaries from Bucharest and from other important Romanian cities were also present at the ceremony.

Key words: pilgrimage, Martyr-Heroes, Revolution, “Memorialul Revoluției”, Timișoara, București, Slatina, Crematory „Cenușa”, associations of Revolutionaries, Ioan Bânciu.

Cuvinte-cheie: pelerinaj, Eroi-Martiri, Revoluție, Memorialul Revoluției, Timișoara, București, Slatina, Crematoriul „Cenușa”, asociații de revoluționari, Ioan Bânciu.

Asociația Memorialul Revoluției a organizat în data de 20 decembrie 2015 în București acțiunea de comemorare „Pe urmele Martirilor și a Cenușii Eroilor timișoreni dispăruți în Revoluție”.

Ca și în anii precedenți, timișorenii au participat în număr mare la pelerinaj, fiind prezenți membri ai familiilor îndoliate, răniți din Revoluție, revoluționari, reprezentanți ai Asociației „17 Decembrie 1989” din Timișoara și ai Asociației „Altar” din Timișoara, studenți și pensionari din Uniunea Generală a Pensionarilor.

Pelerinajul a început la sediul Asociației „21 Decembrie 1989” din București, unde timișorenii s-au întâlnit cu alți reprezentanți ai unor asociații de revoluționari din București și din țară, și a avut loc pe traseul: Piața Universității, Piața Revoluției, Cimitirul Eroilor și Crematoriul „Cenușa”, locuri unde s-au depus coroane, s-au aprins lumânări și s-au ținut rugăciuni pentru Eroii căzuți în Revoluția din Decembrie 1989.

În cursul zilei participanții la pelerinaj au ajuns la Popești-Leordeni, unde au fost așteptați de către reprezentanți ai Președinției, Guvernului, Prefecturii județului Ilfov, ai Primăriei Popești-Leordeni, precum și ai asociațiilor de revoluționari din București și din țară.

Ceremonia de cinstire a Eroilor timișoreni dispăruți în Revoluție a început la monumentul ridicat în memoria acestora cu oficierea slujbei de pomenire de către prelați ai cultului ortodox și greco-catolic. În tonurile fanfarei militare prezente a

urmat ceremonia de depunere a coroanelor de flori aduse de la Timișoara, respectiv din partea instituțiilor prezente, iar în continuare un pluton de armată al Gardei Naționale a mărsăluit în semn de omagiu pentru Eroii timișoreni dispăruți în Revoluție.

S-a procedat apoi la împărțirea ofrandelor și s-au aprins lumânări. La final, pelerinii timișoreni împreună cu preoții și un grup numeros din cei prezenți, printre care și oficialități din București și din țară, s-au deplasat pe sub biserica suspendată spre gura de canal „Castaforum”, unde în 20 decembrie 1989 a fost aruncată cenușa celor 43 de martiri timișoreni. La gura de canal a avut loc, din nou, o mică ceremonie, în care preoți uniți ai celor două culte s-au rugat pentru martirii noștri. În sunetul trompetei omagiale s-au depus, de asemenea, coroane și s-au aprins lumânări în semn de aducere-aminte.

În încheiere, domnul Ioan Bânciu, vicepreședinte al Asociației „Memorialul Revoluției”, a luat cuvântul, prezentând un mic istoric despre ceea ce s-a întâmplat în Revoluția din Decembrie 1989 cu Eroii-Martiri timișoreni dispăruți:

„În ziua de 17 decembrie și în noaptea de 17/18 decembrie 1989 revoluționarii au fost uciși prin împușcare, prin lovire cu obiecte contondente, tăiați cu baioneta sau chiar striviți sub roțile TAB-urilor. Unii răniți, ajunși la Spitalul Județean Timișoara, în timp ce erau transportați de la Urgențe spre etajele superioare pentru a fi operați, au fost, din nou, împușcați... de data aceasta în cap! De către cine? Știm doar că Securitatea ceaușistă a organizat apoi furtul cadavrelor.

În noaptea de 18/19 decembrie 1989 au fost comandate de la Comtim Timișoara 2 (două!) mașini frigorifice, în care au fost încărcate trupurile neînsuflețite ale Eroilor-Martiri. Operațiunea așa-zisă «Trandafirul» a fost comandată de la București de către Elena Ceaușescu și dusă la îndeplinire de către Securitatea ceaușistă. Cele două mașini frigorifice, una încărcată cu 43 de cadavre (Spitalul Județean) și cea de-a doua cu 27 de cadavre (Inspectoratul de Poliție Timiș), au pornit, în mare secret, înspre București. Pe traseu, mașina cu 27 de morți s-a defectat la Drobeta Turnu-Severin, fiind tractată până la Slatina Olt. Aici, pe timp de noapte, în incinta curții Spitalului Județean, cadavrele din cele două mașini au fost triate, după nu se știe ce criterii! Astfel, duba mare, cu 43 de cadavre, și-a continuat drumul cu destinația Crematoriul «Cenușa» din București, unde acestea au fost arse în ziua de 19 și în noaptea de 19/20 decembrie 1989. Cadavrele din cea de-a doua mașină au dispărut fără urmă în municipiul Slatina, oraș de reședință al familiei Ceaușescu! De remarcat, din declarațiile brancardierilor care au manipulat și ars cadavrele la Crematoriul „Cenușa”, că nu toate victimele incinerate acolo au murit prin împușcare, majoritatea prezentând leziuni prin lovire sau tăiere. Tot brancardierii au declarat că nu au fost șase victime de sex feminin, cum s-a declarat oficial, ci doar două.”

După 26 de ani de la Revoluție domnul Ioan Bânciu a făcut unele precizări și a oferit informații referitor la evenimentul comemorativ din 20 decembrie 2015, dar în același timp încă mai are întrebări fără răspuns, precum:

„Care este adevărul adevărat? Oare unde s-o caut pe soția mea, Leontina Bânciu, declarată Erou-Martir al Revoluției de la Timișoara? Unde și-a găsit sfârșitul

trupul ei neînsuflețit? În această gură de canal sau undeva în unitatea Școlii de Poliție din Slatina? Și nu numai atât! Care este numele celor 27 de martiri timișoreni încă neidentificați? Din lipsa răspunsurilor, în această seară, un grup mai mic de timișoreni ne vom deplasa la Slatina, unde mâine, 21 decembrie, va avea loc o nouă slujbă de pomenire, se vor depune coroane, se vor aprinde lumânări, se vor împărți ofrande, de data aceasta fără onoruri militare. Iar dacă mass-media locală va veni din nou, ca și în ceilalți ani, începând cu 2004, se vor face declarații pentru ziarele locale și la postul de televiziune Olt TV, instituții de presă care au fost mereu alături de organizatori: Asociația Memorialul Revoluției din Timișoara și Asociația Revoluționară «Rebeca» 1989 din Slatina.

Cinstim memoria Eroilor cerând adevărul despre morții Revoluției de la Timișoara, o enigmă încă neelucidată!

E o luptă oarbă cu criminalii din Decembrie 1989, care încă mai trăiesc și chiar ne conduc!... Dar avem speranța că, în viitor, dacă vom mai trăi până atunci, în locul U.M. de Poliție din Slatina se va ridica o biserică, ca la Popești-Leordeni! Dumnezeu să-i odihnească pe toți Martirii Revoluției!”

Ulterior desfășurării evenimentului, au luat cuvântul oficialitățile prezente, printre care primarul localității Popești-Leordeni, Grigore Trache, care a promis că în scurt timp această gură de canal (sfințită în 1991, când s-a aflat, abia după un an și jumătate de la Revoluție, adevărul despre locul unde a fost aruncată cenușa) va fi amenajată așa cum se cuvine și că va arde o flacără veșnică, precum cea din Cimitirul Simbolic al Eroilor Revoluției de la Timișoara.

Pelerinajul s-a încheiat cu două colinde de Crăciun, cântate de toți cei prezenți pentru martirii noștri, și cu Imnul Asociației „17 Decembrie 1989” din Timișoara, Imn al Revoluției care este încă actual, deoarece nu s-a făcut dreptate, idealurile pentru care s-au jertfit „Eroii noștri din popor” încă nu s-au împlinit.

Printre participanții la pelerinaj se regăsește, an de an, și Georgeta Carpîn, un alt urmaș îndurerat al Revoluției, care participă la acțiunea de comemorare în memoria soțului, Dănuț Carpîn, ucis în 17 decembrie 1989, la vârsta de doar 29 de ani, tatăl unui băiețel de 2 ani, Daniel.

Georgeta Carpîn ne-a mărturisit că, în absența unui mormânt în care să fie îngropate rămășițele soțului ei și unde să poată aprinde o lumânare în memoria lui, a hotărât împreună cu fiul ei ca, atât timp cât Dumnezeu îi va ține sănătoși, să meargă în pelerinaj an de an la București.

Cu durere și emoție, Georgeta Carpîn a declarat că prin pelerinajul organizat la București are ocazia să simtă prezența soțului ucis și să se reculeagă, iar la întoarcere are parte de liniștea sufletească necesară pentru a se putea pregăti în pace de marea sărbătoare creștină care urmează a fi sărbătorită.

Alina BÂNCIU

Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara

Every year, in December, the “Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989” Association organises, in partnership with the Teaching Staff Resource Centre, the Metropolitan Bishop of Banat, the Mayor’s Office of the City of Timișoara and with the support of the Timiș County Board of Education, a commemorative activity known as “March to the Monuments of the Revolution of December 1989 in Timișoara”.

Under this commemorative project, the students from different elementary and secondary schools of Timiș County pay a humble tribute to the memory of the victims of the Romanian Revolution. The event consists of a wreath-laying ceremony and a candlelight vigil at the Monuments of the Revolution attended by students, teachers and a priest who performs a religious service performed for the victims fallen during those crimson December days.

Key words: pilgrimarge, students, Revolution, monuments.

Cuvinte-cheie: pelerinaj, elevi, Revoluție, monumente.

A mai trecut un an de la Revoluția Română din Decembrie 1989, iar elevii și profesorii din Timișoara au continuat să susțină cu interes și implicare acțiunea de comemorare organizată de Asociația Memorialul Revoluției, în colaborare cu Casa Corpului Didactic.

Momentul comemorativ intitulat „Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara” s-a bucurat, ca în fiecare an, de sprijinul Mitropoliei Banatului, Primăriei Timișoara și al Inspectoratului Școlar Timiș și a constat în depunerea de coroane și candelă de către elevi în prezența profesorilor, a unui preot din Timișoara și a unor reprezentanți ai Memorialului Revoluției.

Principalul scop al acestei activități comemorative este cunoașterea de către elevi a semnificației evenimentelor și a monumentelor ridicate în orașul Timișoara în cinstea Eroilor-Martiri ai Revoluției Române din 1989.

Eroii Revoluției Române trebuie cinstiți în amintirea acelor momente însemnate ale istoriei naționale, deoarece au făcut posibilă căderea regimului comunist, a dictaturii ceaușiste existente în România.

În 18 decembrie 2015, începând cu ora 9.00, elevii au ridicat coroane și candelă de la Primăria Timișoara, pornind în pelerinaj spre monumentele adoptate și fiind însoțiți de un cadru didactic și de către un preot.

Elevii de la cele 12 școli participante au asistat, la fiecare monument închinat Eroilor Revoluției, la oficierea unor slujbe de pomenire de către preoți și au depus coroane și candelă. Depunerea de coroane și candelă constituie un prilej de a-i sensibiliza pe elevi și de a-i determina să se implice afectiv în cunoașterea și respectarea istoriei.

Ca în fiecare an, și de data aceasta elevii prezenți la activitate au vizitat Memorialul Revoluției din Timișoara, au vizionat filmul „Noi nu

murim!” și au vizitat spațiile noastre expoziționale.

Proiectul, ajuns la a IV-a ediție, are menirea de a-i oferi tinerei generații informații privind Revoluția Română din Decembrie 1989 și semnificațiile monumentelor ridicate în memoria Eroilor Revoluției din Timișoara. Fiecare monument a fost amplasat acolo unde s-a vărsat sânge, unde au murit oameni ce au crezut cu tărie în schimbare și într-o viață mai bună, în care libertatea să fie o realitate, nu o utopie. Prin participarea la acest proiect, elevii au fost inițiați în trecutul țării, conștientizând importanța Revoluției Române și aportul Eroilor-Martiri din Timișoara la desfășurarea și victoria ei.

Unitățile de învățământ care au adoptat un monument istoric:

- I. „Fântâna martirilor” – Victor Gaga – în spatele grădinii de vară „Capitol” – Colegiul Tehnic „Emanuil Ungureanu”, sub coordonarea prof. Codruța Căpățână și a prof. Ionuț Retca.
- II. „Biserica plângătoare” – Marian Zidar – Piața Küttl – Liceul Tehnic de Vest, sub coordonarea ing. Bianca Similie.
- III. „Omul-țintă” – Béla Szakács – Piața 700 – Colegiul Tehnic „Ion Mincu”, sub coordonarea prof. Rusalina Frumușescu.
- IV. „Eroica” – Paul Vasilescu – Calea Lipovei – Școala Generală Nr. 7 „Sfânta Maria”, sub coordonarea prof. Marinela Țundrea și a prof. Roxana Tudorache.

- V. „Pietă” – Péter Jecza – Podul Decebal – Liceul Teoretic „William Shakespeare”, sub coordonarea prof. Melania Dragomir.
- VI. „Învingătorul” – Constantin Popovici – Bd. Take Ionescu – Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”, sub coordonarea prof. Cristina Stoica și a prof. Alina Jucuți.
- VII. „Deschidere” – Ingo Glass – Casa Tineretului – Liceul Teoretic „Vlad Țepeș”, sub coordonarea prof. dr. Adina Nasta și a prof. Anca Boboc.
- VIII. „Monumentul omagial” – Ștefan Kelemen – Complexul Studențesc – Liceul Teoretic „Vlad Țepeș”, sub coordonarea prof. dr. Adina Nasta și a prof. Anca Boboc.
- IX. „Martirii” – Péter Jecza – în spatele Muzeului Banatului – Liceul Tehnologic de Transporturi Auto Timișoara, sub coordonarea prof. Adina Ișfănescu, a prof. Valentina Urechiatu și a prof. Valeria Pascotă.
- X. „Evoluție” – Gheorghe Iliescu-Călinești – în față la Hotelul „Continental” – Colegiul Național „Ana Aslan”, sub coordonarea prof. Cristina Mandae.
- XI. „Sfântul Gheorghe” – Silvia Radu – în Piața Sfântul Gheorghe – Liceul Teoretic Recaș – sub coordonarea prof. Cristina Pleșa.
- XII. „Troia” și „Crucificare” – Paul Neagu – în față Catedralei Ortodoxe – Liceul Pedagogic „Carmen Sylva”, sub coordonarea prof. Mihaela Muscalu.
- XIII. „Clopotul” – Ștefan Călărășanu – Piața Traian – Colegiul Tehnic Energetic „Regele Ferdinand I”, sub coordonarea prof. Doina Hebedean.

Cristina **TUDOR**

„Cupa Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a VIII-a, 2015

The “Memorialul Revoluției” Mini-Football Cup reached its 8th edition, bringing together a record number of 12 football teams gathering up children and adolescents from foster centres or non-profit organisations dealing with socially vulnerable children, young people and adults (orphans of the Revolution, children and adolescents from foster homes and/or juvenile re-education centres and homeless children and youth) as well as a few teams of several revolutionary associations of Timișoara who paid a humble homage to the memory of the Martyr-Heroes fallen in the Revolution of December 1989.

Two groups of 6 teams each were formed and the first four teams of each group qualified for the following eliminatory stages. The final stage of the Mini-Football tournament was preceded by a new final: “Inmates’ Got Talent” which gathered up the best three talent acts performed by the inmates of the Penitentiary of Timișoara.

Key words: “Memorialul Revoluției” Mini-Football Cup, Mayor’s Office of the City of Timișoara, Penitentiary of Timișoara, “Inmates Got Talent”, Mini-Football, Ioan Bânciu, orphans.

Cuvinte-cheie: „Cupa Memorialul Revoluției”, Primăria Municipiului Timișoara, Penitenciarul Timișoara, „Deținuții au talent”, minifotbal, Revoluție, Ioan Bânciu, orfani.

Asociația Memorialul Revoluției din Timișoara a organizat, în colaborare cu Primăria Municipiului Timișoara și Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Timiș, în perioada 12-19 decembrie 2015, Ediția a VIII-a a „Cupei Memorialul Revoluției” la minifotbal.

Competiția a aliniat la startul ei un număr record de 12 echipe și s-a încheiat cu victoria surprinzătoare a echipei „Voluntarii”, care se află chiar la prima participare, o echipă tânără și unită, avându-l în componența ei pe Florin Crișan, desemnat cel mai bun portar al turneului. Echipa „Voluntarii” a dispus în

finală de „Memorialul Revoluției”, o altă surpriză a competiției, care a terminat abia a patra în grupa ei preliminară, dar a reușit în fazele eliminatorii meciuri remarcabile, fiind condusă din teren de cel mai bun jucător al turneului, Bogdan Andriucă.

Nu au fost singurele surprize plăcute, echipa „Altar ’89” reușind să elimine una dintre favorite („Rudolf Walther”) și să dispute finala mică, fiind

învingă în această fază de o altă echipă aflată la prima participare, echipa Finanțelor Timiș.

Rezultatele din fazele eliminatorii:

Sferturi de finală:

„Rudolf Walther” – „Altar ’89”: 1-2

Finanțe Timiș – Beraca Lugoj: 4-1

„Voluntarii” – Penitenciarul Timișoara: 5-1

Memorialul Revoluției – Metanoia: 3-1

Semifinale:

„Altar ’89” – „Voluntarii”: 1-2

Finanțe Timiș – Memorialul Revoluției 3-5 (după

lovituri de departajare, 2-2 după 20 de minute)

Finala mică:

Finanțe Timiș – „Altar ’89”: 3-1

Finala mare:

„Voluntarii” – Memorialul Revoluției: 4-1.

Fiecare meci a debutat cu un moment de reculegere în memoria Eroilor-Martiri ai Revoluției din Decembrie 1989 și a constat într-o singură repriză de 20 de minute, în caz de egalitate trecându-se direct la câte 3 lovituri de departajare de fiecare echipă.

Toate echipele au primit pachete de Crăciun din partea Primăriei Municipiului Timișoara, echipele „Altar ’89”, Metanoia Timișoara și Finanțe Timiș donând pachetele primite copiilor străzii. De asemenea, s-au acordat diplome de participare tuturor echipelor și cupe primelor 3 clasate: cupa pentru Fair Play (Penitenciarul Timișoara), cupa pentru cel mai bun portar (Florin Crișan, „Voluntarii”) și pentru cel mai bun jucător (Bogdan Andriucă, Memorialul Revoluției).

Sponsori: Perenna Premier, S.C. Scalini S.R.L.

De remarcat munca a doi oameni inimoși, fără de care această competiție nu ar fi fost posibilă: domnul Mihai Rosuș, președintele echipei naționale de fotbal de stradă, și domnul Ioan Bânciu, vicepreședintele Asociației Memorialul Revoluției din Timișoara. Alături de aceștia, din echipa de organizare au mai făcut parte Harald Pinzhoffer, Costel Balint și Eugen Gheorghioiu.

Înainte de finala mare a turneului, la inițiativa doamnei inspector-șef Ramona Ilieș și a domnului inspector Radu Ciolacu, ambii de la Serviciul de Reinscriere Socială al Penitenciarului, a avut loc o altă finală, una inedită: „Deținuții au talent”.

Cei care au dorit să-și etaleze talentul au participat, în cadrul Penitenciarului Timișoara, la preselecții, primele trei numere de talent din cadrul acestui proiect întrecându-se la Sala Olimpia, câștigător fiind desemnat Sorin Remus Popovici, poreclit „Faraonul”, care „a vrăjit” asistența cu trei „numere de magie”, una dintre „victime” fiind Harald Pinzhoffer, membru component al juriului.

Echipele participante la Ediția a VIII-a a „Cupei Memorialul Revoluției”:

„Voluntarii”, antrenor Crișan Florin: Anheluic Linus, Tănăsescu Andrei, Anheluic Andrei, Petre Andrei, Crișan Florin, Lionti Mihai, Petrea Alin, Petrea Alexandru.

Memorialul Revoluției, manager general Bânciu Ioan: Bânciu Arion, Baicon Viorel, Baicon Tudorel, Orban Alin, Cioloca Dan, Văduva Adrian, Andriucă Bogdan, Mureșan Dumitru, Pop Alex Marius, Mocioalcă Marian, Hurezanu Radu, Cârnu Florin, Dobra Andrei.

Finanțe Timiș, antrenor David Ilie Iulian: Leo Naidin, Secula Sebastian, David Mircea, Perta Ioan, Chitoiu Andrei, Ciocloda Cristian, Dalea Cătălin, Popaluca Răzvan Dumitru, Indrieș Serba, Simeria Mircea, Lăzărescu Petre, Dubou Alexandru Gabriel, Holca Eusebiu, Cătău Constantin Dragoș, Jude Octavian Cornel, Demian Marius Arian, Voicu Gabriel Sorin, Borlea Andrei Ionuț.

„Altar '89”, antrenor Lekin Andrei: Dan Cristian, Pătrașcu Liviu, Iana Manuel, Simedroni Adrian, Epuraș Ionel Alexandru, Ghițoiu Mihai Andrei, Dragomirescu Radu, Pătru Cosmin, Ciocov Branislav, Lekin Andrei, Radu Daniel, Vlăduți Elvis, Rimescu Cosmin, Simedru Cristian, Meltiș Florin.

„Rudolf Walther”, antrenor Lajos Csaba: Moricz Alexandru, Simoniac Laurențiu, Simoniac Cristian, Gulan Simion, Râmneanțu Petre, Mastecănean Ionuț, Mîstreatu Mihai, Sărariu Daniel, Gurin Toader, Lordean Alin, Vasilaș Andrei, Sera Gabi, M. Denis.

Metanoia, antrenor Jivan Florin: Vereșteanu Florin, Palade Ciprian, Jivan Florin, Străuț Bogdan, Lungu Carmin, Lungu Ralf, Filip Iulian, Opran Adrian, Asoltanei Cosmin, Ionescu Raul, Pop Claudiu, Străuț Ciprian.

Penitenciarul Timișoara, antrenor Radu Ciolacu: Dumbrăvanu Mihai, Pușcaș Felician, Bugeag Ioan-Alin, Gal Marian Ioan, Meszecsov Tiberiu, Nyeki Ciprian Cosmin, Popa Dorin Florin, Rațiu David Radu, Sumurducu Alin Gheorghe, Olah Attila, Baciuna Lucian Luca.

Beraca Lugoj, antrenor Giura Cristian: Giura Cristian, Giura Sorin, Giura Gabriel, Giura Ciprian, Jupan Andi, Mureșan Gabi, Petrică George, Rusalim Noris, Arman Andrei, Mircov Ciprian, Mircov Robert.

F.C. 700 Timișoara, antrenor Rosuș Mihai: Rosuș Mihai, Stana Daniel, Neațu Darius, Neațu Lucian, Varga Eugen, Pop Andrei, Știrbu Iulian, Pop Daniel, Ibrian Lucian, Oprea C., Farcaș Robert.

„Isus, Speranța României” (Casa „Frații lui Onisim”), antrenor Vasiliu Romică: Gheorghiu Marius, Gheorghiu Liviu, Vasiliu Romică, Cîrpaci Camando, Cruț Cosmin, Vichente Florin, Țocu Marius, Stoica Florentin, Heiuș Andrei, Heiuș Sami.

Centrul de Reeducare Buziaș, antrenor Oroș Lucian: Horvath Mădălin Ionel, Micșa Abrudan Alin, Stamatina Tiberiu Andraș, Radu Iulian Gilberto, Berki Mihai, Petroi Liviu Renato, Iovănescu Petre Daniel.

Centrul de Plasament Lugoj, antrenor Buciu Tiberiu: Corduneanu Mihai, Bursuc Călin, Gheorghiu Călin, Buzelan Alex, Dan Ion, Nicolici Călin, Nicola Fabian, Șerban Laurențiu, Gheorghiu Marius, Tureatcă Vasile, Stoica Florentin.

Rezultatele înregistrate în meciurile preliminare:

Sâmbătă, 12 decembrie 2015:

„Rudolf Walther” – Centrul de Plasament Lugoj: 8-3
Centrul de Reeducare Buziaș – Memorialul Revoluției: 2-7
Finanțe Timișoara – „Voluntarii”: 4-2
„Rudolf Walther” – Centrul de Reeducare Buziaș: 7-1
Memorialul Revoluției – Finanțe Timișoara: 0-2
Centrul de Plasament Lugoj – „Voluntarii”: 1-8
Centrul de Reeducare Buziaș – Centrul de Plasament Lugoj: 7-4
Finanțe Timișoara – „Rudolf Walther”: 2-3
„Voluntarii” – Memorialul Revoluției: 5-1
Centrul de Reeducare Buziaș – Finanțe Timișoara: 1-8
Centrul de Plasament Lugoj – Memorialul Revoluției: 2-5
„Rudolf Walther” – „Voluntarii”: 4-2
Finanțe Timișoara – Centrul de Plasament Lugoj: 8-1
„Voluntarii” – Centrul de Reeducare Buziaș: 6-2
Memorialul Revoluției – „Rudolf Walther”: 1-4.
Clasament grupă: Locul 1 „Rudolf Walther”, locul 2 Finanțe Timișoara, locul 3 „Voluntarii”, locul 4 Memorialul Revoluției, locul 5 Centrul de Reeducare Buziaș, locul 6 Centrul de Plasament Lugoj.

Duminică, 13 decembrie 2015:

Penitenciarul Timișoara – F.C. 700 Timișoara: 7-3
Beraca Lugoj – Metanoia Timișoara: 2-8
„Altar ’89” – „Casa Frații lui Onisim”: 2-1
Penitenciarul Timișoara – Beraca Lugoj: 8-1
Metanoia Timișoara – „Altar ’89”: 3-1
F.C. 700 Timișoara – „Casa Frații lui Onisim”: 4-2
Beraca Lugoj – F.C. 700 Timișoara: 1-1
„Altar ’89” – Penitenciarul Timișoara: 2-2
„Casa Frații lui Onisim” – Metanoia Timișoara: 1-8
Beraca Lugoj – „Altar ’89”: 3-0
F.C. 700 Timișoara – Metanoia Timișoara: 2-3
Penitenciarul Timișoara – „Casa Frații lui Onisim”: 6-0
„Altar ’89” – F.C. 700 Timișoara: 6-3
„Casa Frații lui Onisim” – Beraca Lugoj: 3-8
Metanoia Timișoara – Penitenciarul Timișoara: 4-1.
Clasament grupă: Locul 1 Metanoia, locul 2 Penitenciarul Timișoara, locul 3 Beraca Lugoj, locul 4 „Altar ’89”, locul 5 F.C. 700 Timișoara, locul 6 „Casa Frații lui Onisim”.

Meciurile au fost arbitrate impecabil de către reputatul arbitru Gheorghe Stănescu și de mai tânărul său coleg, Robert Radu.

Eugen **GHEORGHIU**

„Supercupa Memorialul Revoluției” – Ediția a IV-a, 2015

The 4th edition of the “Memorialul Revoluției” Mini-Football Super Cup has been won (again!) by the football team of the “Regele Ferdinand I” Power Systems Vocation Technical High School of Timișoara, who defeated the “Voluntarii” team, the winner of the “Memorialul Revoluției” Cup.

The event was opened by the “Junior” Super Cup which brought together two young and talented football teams: “Metanoia Junior” – a team of socially-vulnerable young children coached by Mihai Rosus – and the football team of the Elementary School No. 12, coached by Prof. Costel Balint. The “Junior Super Cup” was won by “Metanoia” team with the final score 4-1.

Key words: “Memorialul Revoluției” Mini-Football Super Cup, mini football, Mayor’s Office of the City of Timișoara, Regele Ferdinand I, “Olimpia” Hall, Ioan Bânciu, children.

Cuvinte-cheie: „Supercupa Memorialul Revoluției”, minifotbal, Primăria Municipiului Timișoara, Regele Ferdinand I, Sala „Olimpia”, Ioan Bânciu, copii.

Colegiul Tehnic Energetic „Regele Ferdinand I” a câștigat din nou „Supercupa Memorialul Revoluției” la minifotbal, Ediția a IV-a, dispunând cu scorul de 3-1 de Voluntarii Timișoara, după un meci strâns, în care liceenii au parut mai motivați, dar în care au muncit serios pentru a învinge surpriza cupei de iarnă. Supercupa a fost organizată de Asociația Memorialul Revoluției, în colaborare cu Primăria Municipiului Timișoara, meciul fiind programat după încheierea vacanței elevilor, în data de 17 ianuarie 2016, la Sala Olimpia, în condiții excelente.

Liceenii au câștigat Cupa Eroilor Neamului în vară, competiție destinată elevilor din școlile și liceele timișene, în timp ce adversarii lor din supercupă au câștigat în decembrie „Cupa Memorialul Revoluției”, competiție destinată echipelor unor ONG-uri, biserici și alte instituții care se ocupă de tineri defavorizați din punct de vedere social.

În premieră, în deschiderea supercupei a avut loc un meci între Școala Gimnazială nr. 12, pregătită de prof. Costel Balint și Metanoia – juniori, condusă de Mihai Rosuș, președintele Federației Române de Fotbal de Stradă, echipă formată din copii cu probleme sociale, meciul fiind câștigat de Metanoia cu 4-1. De remarcat seriozitatea cu care s-au prezentat cele două echipe de copii, felul în care s-au comportat copiii, bucuria acestora de a lua parte la un joc și dorința lor de a câștiga.

Meciurile au constat în câte două reprize a 20 de minute și au fost arbitrate de către arbitrul Gheorghe Stănescu. S-au oferit ca premii, din partea Primăriei Municipiului Timișoara, cupe, diplome, pachete cu dulciuri, tricouri și mingi. Cei mai buni jucători: Axini Mario (Metanoia – juniori), respectiv Anheluic Linus (Voluntarii), cel mai bun portar: Bognar Andrei (Col.T.E. „Regele Ferdinand I”).

După festivitatea de premiere, a avut loc și un meci de old-boys, între Memorialul Revoluției și Libertatea 89.

Echipele participante la „Supercupa Memorialul Revoluției”:

Școala Gimnazială nr. 12, prof. Balint Costel: Sein Laurențiu, Hereanțu Tudor, Filip Andrei, Năstruț Alexandru, Bureri Răzvan, Ohiceanu Emanuel, Ohiceanu Andrei, Lupașcu Andrei, Cărpaci Alin.

Metanoia – juniori: antrenor Mihai Rosuș: Neațu Florin, Neațu Darius, Neațu Claudiu, Pascal Denis, Axini Mario, Moda Vasile, Șerban Darius.

Colegiul Tehnic Energetic „Regele Ferdinand I”: prof. Flavia Ionilă: Bognar Andrei, Sava Samuel, Pascalau Andrei, Rusu Stelian, Pana Ovidiu, Olariu Silviu, Sosu Ovidiu, Sosu Flavius, Macoviciuc Ionuț, Laszlo Alex.

Voluntarii Timișoara, antrenor Crișan Florin: Anheluic Linus, Tănăsescu Andrei, Anheluic Andrei, Petre Andrei, Crișan Florin, Lioni Mihai, Petrea Alin, Petrea Alexandru.

Eugen **GHEORGHIU**

Galei Minorităților din România la Memorialul Revoluției

Important figures of the cultural world, experts and the wide public attended, on February 13th 2016, the Celebration of Minorities, an event hosted by “Memorialul Revoluției” Association. It is highly important to notice that during the interwar period almost a quarter of the Romanian population was representing a minority. Nowadays, this percentage hardly reaches 10%. In Timișoara, the project focused on the German ethnics and consequently, we were proud to exhibit numerous stands with specific items, photos, publications, traditional food products, documentaries and German folk dances.

The event attracted the young German ethnics who represented the German minority and the best teams were also awarded symbolic prizes.

Key words: Celebration of Minorities, “Memorialul Revoluției” Association, colonization, Swabian, Banat.

Cuvinte-cheie: Gala Minorităților, Memorialul Revoluției, colonizare, șvabi, Banat.

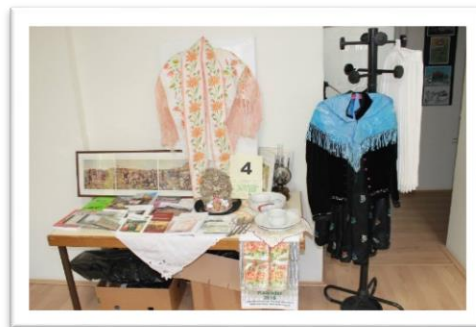

O statistică arată că în perioada interbelică minoritățile naționale reprezentau aproximativ 22% din populația României, pe când astăzi doar 10% dintre cetățeni mai fac parte dintr-o minoritate. Pentru a nu lăsa uitării contribuția și impactul pe care aceste comunități le-au avut asupra culturii românești, proiectul Minorități „minore” recuperează, promovează și

valorifică moștenirea cultural-istorică a acestor etnii.

În cadrul acestui proiect realizat de Fundația Corona din Iași, în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române din Iași (finanțat printr-un grant oferit de Norvegia, Islanda, Liechtenstein și Guvernul României), s-au derulat cinci întâlniri în țară, la Iași, Constanța, Cluj-Napoca, București și Timișoara. La fiecare dintre ele s-a vorbit despre istoricul și importanța minorităților: germane, evreiești, ruso-lipovinene, ucrainene și turcești, deloc minore în contextul conviețuirii lor pe teritoriul țării noastre, apoi în fiecare localitate discuțiile ulterioare, expozițiile, standul de obiecte, delicatesele culinare au fost pe specificul unei anume minorități.

La Timișoara prezentarea a avut loc la sediul Memorialului Revoluției, în

sălile dedicate expozițiilor temporare. Pentru că s-a vorbit despre minoritatea germană, au fost prezenți membri și conducători ai unor foruri democratice ale germanilor din Timișoara și Reșița, profesori universitari și cercetători, profesori de la școli de predare în limba germană, ziariști, nelipsind publicul larg.

Am avut, astfel, ocazia să descoperim moștenirea cultural-istorică și contribuția minorităților naționale la cultura și istoria României de astăzi, ne-am putut bucura de momente artistice deosebite, susținute de patru dansatori purtând costume specifice și prezentând dansuri autentice.

Tinerii au fost implicați în cadrul unui concurs în care câte un grup de 2 elevi de la trei școli din județul Timiș, conduși de un cadru didactic, au prezentat câte un stand cu costume populare, obiecte gospodărești, cărți și proiecte despre minoritatea germană. Locul I a fost câștigat de elevii doamnei profesoare Adina Nasta de la Liceul „Vlad Țepeș” din Timișoara, care au și elaborat un pliant bine documentat, din care redăm: „Primul val de colonizări, numit *Colonizarea Caroliniană*, s-a desfășurat în perioada 1718-1740. Atunci au fost aduși în Banat în jur de 40.000 de coloniști germani, mare parte din numărul acestora au murit de malarie și alte boli în primele luni de la sosire. Al doilea val, cunoscut sub numele de *Colonizarea Tereziană*, s-a desfășurat între 1744-1772 și a adus în Banat peste 70.000 de coloniști. Al treilea val, *Colonizarea Iosefină*, s-a desfășurat în perioada 1782-1788 și a adus în Banat peste 60.000 de coloniști. Germanii au dezvoltat industria și comerțul din zonă, reorganizând satele din Banat și construind așezări tipice – acele localități sub formă de tablă de șah, cu biserica romano-catolică și terenul înconjurător în centrul lor. Tratatul de la Trianon din 1920 a reprezentat un punct de cotitură pentru istoria șvabilor bănățeni. Sfârșitul Imperiului Habsburgic și Unirea Banatului cu România au însemnat pentru aceștia o nouă etapă de revigorare a culturii germane, după ce procesul de maghiarizare, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, limitase considerabil afirmarea culturii etniilor din Banat. Pentru prima dată după 1867 s-au redeschis școlile în limba germană, iar Timișoara s-a reafirmat ca și centru cultural al șvabilor. În 1930 șvabii reprezentau o treime din

populația Timișoarei, dar apoi criza economică a lovit puternic industria Banatului și numeroși șvabi au emigrat în Statele Unite, în Argentina sau Brazilia. Ulterior, după 23 august 1944, germanii din România au devenit peste noapte inamici potențiali, iar înaintarea armatei sovietice i-a determinat pe mulți să se refugieze în Germania. O parte însemnată dintre șvabii din Banat au fost deportați în Uniunea Sovietică, pentru a fi folosiți la muncă forțată. În 1951 a urmat un alt val de strămutări forțate ale șvabilor bănățeni, de această dată în Bărăgan, puțini dintre ei reîntorcându-se în Banat după 1955, când au început demersurile pentru a obține aprobarea strămutării în Germania.”

Simona **MOCIOALCĂ**

26 aprilie 2016 – 26 de ani!

Memorialul Revoluției între fapte, realizări, evenimente și planuri

On the verge of the 26th anniversary of “Memorialul Revoluției” Association of Timișoara we are proud to say that we expanded our range of activities. Thus, besides our expertise in the memoirs, museum, research, information and editing-based sectors, we also actively participate in numerous debates, symposiums and conferences.

A brief review of our 26-year activity inevitably includes: 13 monuments erected to the memory of the Revolution Heroes, the Memorial Complex from the Heroes’ Cemetery, the Martyr Heroes Chapel, the Monument-Church from Popești-Leordeni, the fragment from the Berlin Wall, “Galeria ’89”, over 50 publications, dozens of information flyers, a valuable photo, video and news archive, including numerous documents related to Revolution, communist and basically our recent history, documentary films, a rich library, hundreds of students who completed their traineeships, tens of papers and articles prepared based on our holdings, over 60.000 visitors and more than 25 invitations we have accepted abroad and over 30, in the country.

New publications and exhibitions as well as a series of interesting projects in partnership with different institutions and authorities and a number of events to promote our activities are just some of our plans for 2016.

Key words: “Memorialul Revoluției” Association, Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Lucian Ionică, Olivian Dulea.

Cuvinte-cheie: Asociația Memorialul Revoluției, Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Lucian Ionică, Olivian Dulea.

La 26 aprilie 1990 un grup de intelectuali de la IPROTIM, cărora li s-au alăturat primarul de atunci al Timișoarei, Pompiliu Alămorean, și Înalț Preasfinția Sa Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, au pus bazele Asociației Memorialul Revoluției din Timișoara. Pe lângă acești membri de onoare, pe parcursul timpului au aderat noi membri la asociația noastră, care au contribuit la reușita proiectelor noastre.

Merită amintit, în cele ce urmează, bilanțul celor 26 de ani de existență a Memorialului Revoluției:

- 12 monumente în Timișoara și al 13-lea, alături de Capela Eroilor-Martiri, la sediu, Complexul Memorial de la Cimitirul Eroilor, Biserica-Monument de la Popești-Leordeni, un fragment din Zidul Berlinului, primit ca donație de la primarul general al Berlinului ca recunoaștere a eforturilor noastre de promovare a istoriei recente românești și europene ;
- Pe plan editorial mai mult de 50 de publicații, zeci de pliante și alte materiale informative, care au văzut lumina tiparului, începând cu 2011, la Editura Memorialul Revoluției 1989;
- Prezența on-line, prin cele trei site-uri de prezentare a Memorialului Revoluției, a Centrului de Documentare, Cercetare și Informare Publică

despre Revoluția Română din Decembrie 1989 și a Editurii Memorialul Revoluției 1989, dar și în rețeaua Facebook;

- Arhiva foto, video și de presă, incluzând și numeroase documente despre Revoluție, comunism și istorie recentă, precum și o bibliotecă aferentă Centrului Național de Documentare, Cercetare și Informare Publică;
- Zeci de conferințe, dezbateri, mese rotunde și simpozioane organizate de Memorialul Revoluției, respectiv activități similare la care am participat;
- Sute de studenți, masteranzi, doctoranzi și cercetători care au consultat baza noastră de date, studii finalizate cu lucrări pe tema Revoluției și a comunismului;
- Peste 60.000 de vizitatori ai spațiilor noastre expoziționale, printre care foarte multe personalități: președinți, miniștri, politicieni, diplomați, artiști;
- Peste 30 de expoziții în țară și peste 25 de invitații în străinătate pe care le-am onorat cu expozițiile noastre itinerante și cu filmele noastre documentare;
- Peste 25 de expoziții ale unor artiști timișoreni și chiar străini la Memorialul Revoluției, vernisate, din 2014, la „Galeria '89” a Memorialului Revoluției, prezentări de carte și alte întruniri;
- Filme și documentare despre Revoluție, Memorialul Revoluției și monumentele Eroilor, subtitrate în engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă, sârbă și maghiară.

În acest an am demarat un proiect de separare a site-ului nostru oficial, pe trei secțiuni, astfel că vom fi găsiți mai ușor în mediul virtual, fie că e vorba despre Centrul de Documentare, Cercetare și Informare Publică, despre cărți și editură sau despre Asociația Memorialul Revoluției în general.

Ne propunem să ne promovăm atât activitățile de cercetare și publicare, privitor la istoria recentă, cât și lansările de carte, vernisajele și evenimentele. În acest sens, la „Galeria '89” s-a vernisat, în 21 aprilie 2016, expoziția de fotografii ale monumentelor Revoluției din Timișoara, realizate de elevi de gimnaziu din Lovrin, membri ai Clubului Foto condus de fostul nostru coleg, profesorul Olivian Dulea, și curând va avea loc vernisajul unei expoziții cu imagini post-revoluție a scriitorului și cineastului Lucian Ionică.

Pe plan editorial, Gino Rado, vicepreședintele Memorialului Revoluției și directorul editurii noastre, va redacta cartea *Abuzurile și cumpliciunea Ministerului de Interne în Timișoara lui Decembrie 1989*, în care va acorda o atenție deosebită activităților ilegale întreprinse de Miliție și Securitate. Autorul dorește să surprindă, pe baza documentelor și a declarațiilor de martor, brutalitățile comise de cei în cauză, bătăile din Curtea Inspectoratului Județean de Interne, până la crimele din timpul Revoluției.

Un util proiect editorial, adresat în primul rând tinerilor, este volumul despre Revoluție la care lucrează în prezent Gino Rado împreună cu jurnalistul Lucian-Vasile Szabo. Respectând rigorile științifice, dar cu un limbaj accesibil, cartea se

dorește a fi de ajutor mai ales celor născuți după 1989, deoarece s-a observat un gol în manualele de istorie, unde Revoluția din 1989 este tratată insuficient și inadecvat. Ambele cărți vor fi lansate, ca de obicei, la Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Timiș.

Spre sfârșitul anului, vom finaliza și proiectul legat de *Enciclopedia Revoluției*, odată cu apariția volumului III, coordonat de Lucian Ionică.

În prezent, am demarat un proiect comun cu Biblioteca Județeană, legat de informatizarea presei locale și naționale din 1988-1989, în primul rând a ziarelor „Scânteia”, „Scânteia tineretului”, „Orizont” și „Drapelul roșu”.

În plan memorialistic și muzeistic, colaborăm, în continuare, cu Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului, participând, alături de alte instituții și asociații, la diferite dezbateri organizate în țară, având ca scop cooperarea și schimbul de experiență și, de ce nu, și cel de informații.

În mod cert, ne vom păstra, în timp, colaborările cu Universitatea de Vest, ai cărei studenți fie ne vizitează, fie fac practică sau se documentează la noi pentru diferite lucrări științifice, cu Inspectoratul Școlar Județean Timiș (săptămâna „Școala altfel”), cu Casa Corpului Didactic (proiectul educativ legat de adoptarea simbolică a monumentelor Revoluției), cât și cu alte instituții de prestigiu din oraș.

Simona **MOCIOALCĂ**

Argument pentru o editură on- și offline

Even from the beginning of its activity, the paramount objective of our association was to keep alive the memory of the Revolution Heroes. Therefore, by concentrating our efforts to prepare valuable studies of oral history and to complete our photo and audio-video archives, collecting a huge volume of priceless information in our Centre for Documentation, Research and Public Information on the Romanian Revolution of December 1989, we wanted that these truths be widely known and published both nationally and internationally.

Having this objective in mind, an excellent idea emerged: to prepare and bring out – under the aegis of our own publishing house – numerous books, studies and documentations and once with the development of the online mass-media, to promote our works on a specialized website designed to exclusively handle this particular component of our Centre for Documentation, Research and Public Information on the Romanian Revolution of December 1989.

Key words: “Memorialul Revoluției” Association, “Memorialul Revoluției” Publishing House, Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni, Lucian Ionică, Vasile Bogdan, Titus Suci, Romeo Bălan, George Șerban.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Editura Memorialul Revoluției, Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni, Lucian Ionică, Vasile Bogdan, Titus Suci, Romeo Bălan, George Șerban.

De ce propria noastră editură? Ca o urmare firească a faptului că, de-a lungul anilor, un colectiv atât de mic a dus la bun sfârșit o vastă muncă editorială și pentru că era de așteptat să ne dorim ca volumele pregătite de noi să vadă lumina tiparului sub numele de Editura Memorialul Revoluției 1989.

Chiar dacă în anii de început asociația noastră nu și-a propus redactarea și tipărirea unor volume de specialitate, odată cu realizarea unor studii de istorie orală și cu completarea arhivelor noastre foto și audio-video, adunând în cadrul Centrului de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română din Decembrie 1989 un volum din ce în ce mai mare de informații, am dorit ca aceste adevăruri să fie cunoscute și publicate pe plan național și internațional.

Începutul a fost mai timid. Pe lângă lucrările de amenajare, reparare și consolidare a sediului nostru de pe Strada Emanoil Ungureanu, s-a găsit timp și pentru câteva pliante de prezentare, alături de broșuri cu monumentele Revoluției. A urmat, în anul 2000, prima noastră carte, albumul de fotografii *Atunci ne-am mântuit de frică. Timișoara – Decembrie 1989*, iar în 2001 volumul *Întrebări cu și fără răspuns*, care cuprinde lucrări ale participanților la simpozionul internațional organizat cu prilejul comemorării unui deceniu de la Revoluția Română din Decembrie 1989.

Ne-am început activitatea editorială cu transcrierea casetelor audio înregistrate în cursul Procesului de la Timișoara, primite de la Radio Timișoara, prin bunăvoința directorului Mihai Anghel, participant, în calitate de redactor, la proces. Rezultatul acestei activități ordonate cronologic și îndelung revizuite s-a concretizat prin cele peste 5300 de pagini, ce au văzut apoi lumina tiparului. În 2004 am publicat

primele două volume, referitoare la audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați, urmate de volumele III și IV, apărute în 2005 și 2006, ce cuprind audieri ale martorilor și ale celor 4 demnitari inculpați.

În 2007, odată cu publicarea volumului 5, axat pe mărturiile despre Revoluție, represiune și morții de la Timișoara, am lansat un alt proiect publicistic, buletinul științific și de informare „Memorial 1989”, din care au apărut primele două numere chiar în acel an.

Un an mai târziu a apărut volumul VI al *Procesului de la Timișoara*, referitor tot la audieri ale unor martori despre Revoluție și morții de la Timișoara, și cel de al treilea număr al buletinului, iar odată cu volumul VII din 2008 s-au încheiat mărturiile martorilor audiați.

În anul 2009 au văzut lumina tiparului: albumul foto *20 de ani de la Revoluție: 1989-2009*, bilingv, în 2 variante: română-germană și română-engleză, catalogul cu picturi realizate de copii pe tema Revoluției din 1989 și o broșură cu monumentele închinat Eroilor-Martiri.

În cadrul seriei *Documente '89* a apărut al VIII-lea volum al *Procesului de la Timișoara*, care cuprinde concluziile pe fond și ultimul cuvânt al inculpaților, urmat de o sinteză a presei timișorene: *Jurnaliști, eroi, teroriști... Revoluția de la Timișoara în presa locală*, sub coordonarea jurnalistului Lucian-Vasile Szabo.

Tot în anul aniversar 2009 am publicat numerele 4 și 5 ale buletinului științific și de informare „Memorial 1989”.

Între timp, am tipărit, periodic, o serie de hărți în limba română și engleză, care fixează zonele unde au fost amplasate cele 12 monumente dedicate Revoluției Române.

În dorința de a veni în sprijinul istoricilor, ziariștilor, politologilor și al tuturor celor interesați de istoria noastră recentă, în primăvara anului 2010 colectivul nostru a lansat 4 volume sub atenta supraveghere a editorului responsabil, Gino Rado: *Panică la Cotroceni, O Revoluție, un Memorial...*, ediția omagială *După 20 de ani...* a buletinului nostru științific și de informare și ultimul volum al *Procesului de la Timișoara*, o sinteză a celor 8 volume anterioare. În a doua parte a anului, sub semnătura lui Lucian-Vasile Szabo, au apărut volumele *Atentat împotriva Revoluției Române și Mass-media, represiune și libertate*, urmate de primul volum al *Procesului lui Nicu Ceaușescu* și de numărul 7 al buletinului „Memorial 1989”.

Volumul *Panică la Cotroceni* a fost lansat chiar în luna martie, în preajma aniversării *Proclamației de la Timișoara*, coordonat fiind tot de Lucian-Vasile Szabo, care a selectat articolele reprezentative scrise de regretatul George Șerban, autorul și inițiatorul acestui document programatic.

O Revoluție, un Memorial... este o culegere de amintiri despre evenimentul crucial al istoriei noastre recente și despre constituirea și evoluția Asociației Memorialul Revoluției, semnată de Lucian-Vasile Szabo.

Din 2011 avem propria noastră editură, sub egida căreia au văzut lumina tiparului: numărul 8 și 9 al buletinului „Memorial 1989”, volumul II al *Procesului lui Nicu Ceaușescu*, la care s-au mai adăugat trei volume: *Decembrie, stare de urgență*, coordonat de Lucian-Vasile Szabo, unde sunt cuprinse ecouri din presa

post-revoluționară locală și centrală, *Lugoj, Decembrie 1989*, rezultatul colaborării dintre istoricul Dumitru Tomoni și vicepreședintele Asociației Memorialul Revoluției, Gino Rado, și *Candelă împotriva timpului*, care îi are ca autori pe Titus Suciuc și Vasile Bogdan. Cartea are ca punct de plecare filmul omonim realizat de Vasile Bogdan, o producție a Studioului Timișoara al Televiziunii Române, și este dublată de un DVD cu cele 8 episoade ale filmului.

Tot în 2011 a apărut volumul coordonat de Romeo Bălan, fost prim procuror militar și adjunct al Parchetului Militar Timișoara, *Victimele Revoluției. Timișoara – 1989*, în timp ce Gino Rado a elaborat, în calitate de autor, o *Incursiune în istoricul instituțiilor participante la reprimarea Revoluției Române din 1989. Timișoara – Decembrie 1989*.

Datorită schimbării sediului, anul 2012 nu a fost atât de bogat în titluri editoriale, am avut cu totul și cu totul alte priorități și probleme de înfruntat, dar chiar și așa am pregătit numărul 10 al buletinului științific și de informare, ce a fost lansat anul următor, împreună cu nr. 11 și 12 și, inedit pentru editura noastră, lor li s-a adăugat o primă ediție în limba engleză, mai concret, o selecție a celor mai importante studii și articole din numerele precedente.

Tot în 2013 am publicat și volumele: *Sindromul Timișoara: adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă*, unde Lucian-Vasile Szabo ia în discuție episoade ale Revoluției, îndelung dezbătute, uneori cu erori și exagerări, în mass-media din România și străinătate, și *Procesul de la Timișoara: audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, coordonat de Gino Rado, unde sunt prezente declarațiile date „la cald”, în fața procurorilor, de către cei vinovați de represiunea de la Timișoara.

În anul 2014, folosindu-ne de impresionantul volum de informații din baza noastră de date, am marcat împlinirea a 25 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989 prin alte apariții editoriale deosebit de apreciate: *Revoluția din 1989 în spitalele timișorene*, autor Lucian-Vasile Szabo; *Enciclopedia Revoluției din Timișoara 1989*: volumul I – *Cronologia și victimele Revoluției*, coordonator Lucian Ionică, respectiv volumul II – *Documente ale Revoluției*, autori Romeo Bălan și Gino Rado; albumul de fotografii al arhitectului Mihai Botescu, *Timișoara, orașul libertății românești*, în limba română, germană și engleză; nr. 13 și 14 ale buletinului științific și de informare și, precum am promis, o ediție în limba germană a aceleiași publicații.

În anul 2015 am continuat seria acestor buletine cu nr. 15 și 16, marcând 25 de ani de la înființarea Asociației Memorialul Revoluției. De semnalat sunt și ultimele noastre apariții editoriale: *Imaginea militarilor și a victimelor în Revoluția de la Timișoara. Aspecte controversate cu privire la implicarea Armatei în reprimarea mișcării de protest*, al cărei autor este Lucian Vasile-Szabo, și *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara* de Dumitru Tomoni, lansate în 15 decembrie la Sala „Orizont” a Uniunii Scriitorilor.

Simona MOCIOALCĂ

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Richard Andrew Hall, cercetător, Indiana University, S.U.A.

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, București

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică București

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, București

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluționar și publicist, Timișoara